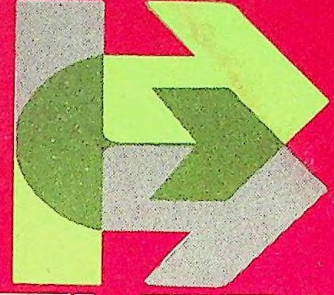

ORTAK PAZAR İSGÜCÜ HAREKETLERİ

TURKIYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU

TURK-İŞ YAYINLARI

331.11

ORT

1970

0534

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU

ORTAK PAZAR
İŞÇİ HAREKETLERİ

TÜRK-İŞ
Türk-İş Yayınları No: 66
Bilgi Merkezi

Tarih:.....

Demirbaş No: 534.....

Tasnif No: 331.11.0.1.....

ÖNSÖZ

Türk ekonomisi bir dönüm noktasında. «Ortak Pazar içinde ekonomimizin durumu ne olacak?» Bu soru, oldukça gecikmiş olarak son zamanlarda sık sık duyulmaya başladı. Çok kimse nihayet bu soruya cevap aramaya başladı.

Bundan yıllar önce, Türkiye'nin Ortak Pazar'a üyeliği söz konusu olduğu sıralarda, Türk-İş, düzenlediği seminerler ve yayınlarıyla Ortak Pazar'ın Türk ekonomisine ne getireceği ve Türk ekonomisinden ne götüreceği konusunu araştırmaya çalışıyor; çeşitli kuruluş ve bilim adamlarına, uzmanlarına bu konuda ciddi incelemeler yapmaları için çağrıda bulunuyordu.

Yıllar sonra, Türkiye'nin Ortak Pazar'a geçiş dönemine girme zamanı

geldiğinde, yine konuyla pek fazla ilgilenen olmadı. Ama yavaş yavaş, konunun önemi anlaşılmaya başlayınca, «girelim mi, girmeyelim mi» tartışması gittikçe genişledi ve kamuoyunun da ilgisini çekti. Aslında bu, çok geç kalmış bir tartışmaydı.

Türk-İş, bu son dönemde de, daha «girilsin mi, girilmesin mi» tartışması başlamadan önce konuya ilk olarak eğilen kuruluşlardan biri oldu. Türk-İş Genel Sekreteri Brükselde yapılan geçiş dönemi görüşmelerine Türk-İş'i temsilen gözlemci olarak katıldı; Türk-İş Yönetim Kurulu mesele üzerinde önemle durdu.

Türk-İş'in 1970'in başında düzenlediği Ortak Pazar İşçi Hareketleri semineri, Ortak Pazar konusunun bütün derinliği ile ele alınılıp, görüşülmesine fırsat verdi. Ortak Pazar'ın bazı yetkililerinin de katıldığı seminer bir forum niteliği kazandı.

Türk-İş, bu seminerin notlarını bir kitapta toplamakla önemli bir hizmette bulunduğu inancındadır.

Birinci gün

23 Ocak 1970

Açılış :

Seyfi Demirsoy
(Türk-İş Başkanı)

Seminer yöneticisi :

Halil Tunç
(Türk-İş Genel Sekreteri)

Konuşmacılar :

Ter Heide

Hollanda İşçi Sendikaları
Konfederasyonu Genel Sek-
reteri ve Topluluk İktisadi
ve Sosyal Komitesi tem-
silcisi

M. Henze

Topluluk Komitesi Genel
Müdürü

Türk-İş tarafından düzenlenen «Avrupa Ekonomik Topluluğu ve işgücü hareketleri semineri» 23 Ocak 1970 Cuma günü çalışmalarına başladı.

Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç'un seminer çalışmalarında tutulacak yol hakkında verdiği bilgiden sonra, Türk-İş Genel Başkanı Seyfi Demirsoy seminerin açılış konuşmasını yaptı.

Başkan Demirsoy, seminere katılanlara «hoş geldiniz» dedikten sonra, Ortak Pazar fikrinin İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya atıldığını ve bunda güdülen başlıca gayenin Avrupa'nın birleştirilmesi olduğunu söyledi ve devamla dedi ki :

SEYFİ DEMİRSOY (TÜRK-İŞ Başkanı) — «Altılar» diye adlandırılan altı ülkenin faaliyetlerin arasında ilk olarak, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu Andlaşması imzalandı; imza tarihi: 18. Mayıs.1951. Onu takiben Avrupa Ekonomik Topluluğu, onun arkasından da Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu 25 Mart 1950 de imzalandı. Bu önemli üç andlaşma Avrupa Ortak Pazarı'nın kaydettiği ilerlemenin başlıcalarını teşkil eder.

Biz millet olarak asırlarca, siyasi, ekonomik, kültürel bağlarla Avrupa'ya bağlanmış bir ülkeyiz. Elbette bu hareketlere karşı Türkiye'nin seyirci kalması beklenemezdi. Nitekim 31 Temmuz 1959 da topluluğa başvurarak üye alınmamız için teklifte bulunduk. Türkiye ile topluluk arasında görüşmeler tam dört yıl devam etti ve nihayet 12 Eylül 1963 de Ankara'da topluluk ile Türkiye arasında andlaşma imzalandı. Bu andlaşma 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girdi.

Topluluğa tam üye olmamız üç safhada gerçekleşecek... İçinde bulunduğumuz hazırlık devresi de bitmek üzere, geçiş dönemi ve son dönem.

Türk-İş Türkiye'nin Ortak Pazar'a müracaatı gününden ve andlaşmanın hemen imzasından sonra bu konuda çalışmalara başlayan başlıca teşekküller arasındadır. Nitekim, 1963 de bu andlaşma imzalanır imzalanmaz, Türk-İş, sendikacılara bu konuda gerekli bilgileri vermek üzere seminer düzenlemiş ve Ortak Pazar fikrini sendikacı arkadaşlara öğretmeye çalışmış, kendi bilgilerini artırmaya gayret etmiştir. Ayrıca, Türk-İş Dergisinde Ortak Pazar konusu eleştirilmiş, hemen bütün sendika raporlarında Ortak Pazar konusunda muhtelif görüşler ve araştırmalar yer almıştır.

Hemen andlaşmanın imzasından sonra andlaşmayı inceleyen Türk-İş bir de baktı ki, sosyal hükümler faslı bizim andlaşmada mevcut değil. O tarihte tenkidimizi Hükümete, kamuoyuna duyurmuştuk. Size andlaşmada mevcut olmayan sosyal hükümler faslının bellibaşlılarını hatırlatmak isterim :

— Üye devletlerin işçilerinin hayat şartlarının ve standartlarının geliştirilmesi suretiyle eşit hale getirilmesi.

— Sosyal alanda üye devletler arasında yakın iş birliği sağlanarak şu konular üzerinde ortak çalışmalar yapılması.

— İstihdam,

— Çalışma mevzuatı ve şartları,

— Mesleki eğitim ve gelişme,

— Sosyal güvenlik,

— İş kazaları ve hastalıklarına karşı korunmak,

— İşçi sağlığı

— Sendika Hukuku,

— İşçilerle İşverenler arasında kollektif müzakereler,

— *Birinci devre içinde üye devletler tarafından kadın ve erkek işçilere eşit işler için eşit ücretler ödenmesi esasının uygulanması ve bu hususun konsey tarafından tatbiki,*

— *Aynı iş için parça başına ödenen ücretlerin aynı ölçü birimine göre hesaplanması,*

— *Saat başına göre hesaplanan ücretlerin aynı ölçü birimine göre hesaplanması.*

Son olarak, Ortak Pazar Andlaşması'nın ülkemize kâr mı, zarar mı getireceğini tarih gösterecektir, diyoruz. Bu alanda Devlete, özel sektöre olduğu kadar Türk işçisine de büyük sorumluluklar düşmektedir, diye bağlıyoruz.

O günden bu yana beş sene geçti. Şimdiki çalışmalar ne merhalededir; bu konuda elbette otoriteler sizlere lüzumlu izahatı vereceklerdir. Yalnız, geçiş dönemine geçiş ile beraber, Türk-İş görüşmelerde söz sahibi olmak istemiştir. Hükümete müracaat ile «Ortak Pazar nezdindeki görüşmelere müşahit olarak katılmak istiyoruz, fikrimizi söyleyeceğiz, kabul ettirmek istediğimiz hususlar mevcuttur» dedik. Hükümet isteğimizi yerinde bularak çıkarttığı kararnamede Ortak Pazar nezdindeki müzakerelerde Türk-İş'in bir veya iki müşavir ile katılmasını uygun gördü. Nitekim, değerli meslekdaşım Halil Tunç Türk-İş'in fikirlerini Ortak Pazar nezdinde yapılan görüşmelerde izah etti. Ancak, bu görüşmeler devamlı olduğu için, biz Türk-İş olarak bir temsilcimizi daimi olarak orada tutmanın mümkün olamadığını ifade ettik, ama bu arada çalışma mevzuatını iyi bilen bir elemanın behemahal Hükümet tarafından Ortak Pazar nezdindeki delegasyona dahil edilmesini savunduk; bu görüşümüzü, uygulama alanına sokuncaya kadar da savunacağız.

Bu sosyal hükümler konusunda bizim üzerinde durduğumuz belli başlı üç konu da şu :

1 — *Türk işçisine işe alınmada Ortak Pazar ülkelerinin öncelik tanınması.*

2 — *Sosyal şartların Türk işçisi ile Hollanda işçisi, Almanya işçisi arasında eşit hale getirilmesi.*

3 — *Türk işçilerinin eğitilmesi.*

Şimdi, gelişen işçi hareketleri yanında da Ortak Pazar ülkeleri konfederasyonları bir araya gelmek suretiyle Ortak Pazar Konfederasyonu'nu kurmuşlardır. Programda gördüğünüz üzere Ortak Pazar Konfederasyonu Genel Sekreteri bu seminerimizde konuşmacı olarak bulunacak ve Hür Dünya İşçi Sendikaları Konfederasyonu mevcut iken, altılar konfederasyonlarının neden kendi aralarında birleşmeye gittikleri soracağınız suallerle meydana çıkacaktır, ama şimdiden bizim tesbit ettiğimiz bir husus var : Ortak Pazar ülkelerinin kurduğu işçi konfederasyonu, bu ülkelerle artık tek toplu sözleşme yapmak eğiliminde olduklarını ifade etmektedirler. Bu da gösteriyor ki, Ortak Pazar ülkeleri konfederasyonlarının bir araya gelerek, yeniden bir konfederasyon meydana getirmiş olmaları, Ortak Pazar anlaşmasının sosyal hükümlerinin iyice uygulanmasını sağlamak amacı taşımaktadır.

Gelişen olaylar karşısında, Ortak Pazar konusunda sendikacı arkadaşlarımızın, dostlarımızın bilgilerini artırmak için bu semineri düzenledik. Seminerde hocalara soracağınız suallerle bilgilerinizi daha çok artıracak, tenkitlerinizi rahatlıkla yapacak ve bize nasıl çalışılması gerektiği konusunda fikirler vereceksiniz.

Sendikacı, genel kültürü olan insandır. Genel kültürden mahrum olan sendikacının gerçek vazifesini yapamayacağı inancındadır. Türk-İş İcra Kurulunun Ortak Pazar konusunun derinliğini elbette bilmesi mümkün değil, ama belli başlı meseleleri sendikacı bilmek zorundadır.

Geçen sene Brüksel'de Hür Dünya İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun kongresine katıldık. Ziya Müezzinoğlu'nu ziyaret ettik ve bir seminer tertiplemek istediğimiz fikrini kendisine açtık. Müzaharette bulundu. Bu fikri Hükümete de intikal ettirdik. Nihayet bu konferans ne Hükümet'in, ne başkasının yardımı ile değil, ama onların da müzaharetini almak suretiyle tertip edilmiştir, tamamen Türk-İş malıdır. Bize müzaharette bulunanlara, konferansımıza iştirak edenlere teşekkürlerimizi ve başarı dilekelerimizi iletir, kürsüyü konuşmacılara terk eder, saygılarımı sunarım.

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Şimdi ilk olarak, Hollanda İşçi Sendikaları Konfederasyonu Genel Sekreteri ve Avrupa Ekonomik Topluluğu İktisadi ve Sosyal Komitesi'nin temsilcisi Ter Heide sizlere «Ortak Pazar içindeki sosyal ve mes-

leki kuruluşların yerleri ve gelişmesindeki rolleri» konusunu anlatacak.

Ter Heide 1928 doğumlu olup, 18 yaşına kadar kanal işçisi olarak çalışmış, serbest zamanlarında İktisat Akademisi'ne devam etmiş, 1957 de Konfederasyon ulaştırma müşavirliğine gelmiş, 1964 de Konfederasyon İcra Kurulu'na seçilmiştir. Hollanda İktisat ve Sosyal Dayanışma Kurulu üyesidir. Ortak Pazar'da Sosyal ve İktisadi Komitesi üyesi bulunmaktadır. Bu komitelerde sendikalar da temsil edilmekte ve Ter Heide bu nedenle Komite de Başkanvekilliği yapmaktadır. Yani Ortak Pazar'ın sosyal ve mesleki kuruluşlarla işbirliğinin hangi istikamette geliştiğini en yetkili şekilde bilen, yaşayan bir arkadaşımızdır.

Şimdi sözü Ter Heide'ye bırakıyorum,

HOLLANDA İŞÇİ SENDİKALARI KONFEDERASYONU GENEL SEKRETERİ TER HEIDE'NİN KONUŞMASI

TER HEIDE — Avrupa Ekonomik Topluluğu İktisadi ve Sosyal Komitesi (İSK) nin bir temsilcisi olarak huzurunuzda konuşma imkânına kavuşmuş olmam benim için büyük bir şereftir. Bu arada, kendimi daha yakından tanıtabilmem için şu açıklamayı yapmama müsaade ediniz; şu anda karşınızda bir sendikacı olarak da bulunuyorum, zira halen Hollanda Sendikalar Konfederasyonu (NVV)'nu da temsil ediyorum. Fakat şu anda daha çok İSK temsilciliğini yüklediğime göre, bugünkü konumuz olan «*Topluluk ve Üye Devletlerinde Sosyal Hayat*»ı o şekilde sunmak istiyorum ki, daha çok İktisadi ve Sosyal Komite ve bu komitenin topluluk içindeki yeri hakkında açık bir bilgiye sahip olabilelim. Bunun yanı sıra «*sosyal politika ve bu sahada sendikaların durumu*» da ihmal edemiyeceğimiz bir konu olacaktır.

Benim görüşüme göre, önce çalışmalarımızın hukuki çerçevesini bilmemiz gerekmektedir. Bu da Roma Andlaşmasına, yani AET ve AAB (*Avrupa Atom Birliği*) anlaşmasına göre tayin edilmektedir.

Daha çok meselenin sosyal yönü üzerinde duracağımıza göre, kısa da olsa, Roma Andlaşmasında tesbit edilen sosyal politikayı inceleyelim.

Sosyal politikayı tesbit eden maddelerden en önemlisi işgücünün serbest dolaşımını düzenleyen ve tesbit eden maddedir. Öğleden sonraki oturumda bu konuya ağırlık verileceğine göre, benim bu konuya kısaca temas etmem yeterli olacaktır zannedirim. Geçtiğimiz yılın ortalarından itibaren, işgücünün serbest dolaşımını engelleyen bütün sınırlamalar kaldırılmıştır. Böylece istihdam açısından üye devlet vatandaşları arasında tâbiyet dolayısıyla herhangi bir ayırım yapılmamakta olup çalışanlar eşit haklara sahiptir.

Bu arada, sosyal politika açısından büyük önem taşımaları sebebiyle, serbest dolaşımın iki yan görünümüne dikkatinizi çekmek isterim. Birincisi, serbest dolaşım yönetmeliğinin getirdiği farklılaştırma (*Diskriminasyon*) yasağıdır. Bu yasak sadece kişinin istihdamı, yani tâbiyetine bakılarak işe alınmaması veya işten çıkarılması konusunda değildir, daha önemli olanı, işletme içindeki yer ile ilgili olan yasaktır. Bunun için de herşeyden önce çalışma (iş) şartları gelir. Topluluğun diğer ülkelerinden gelen işçilere geldikleri ülkede daha düşük ücret ödenmesi veya diğer elverişsiz çalışma şartları kabul ettirmek istenmesi yasaklanmıştır. Ayrıca toplu sözleşmelerde de herhangi bir ayırım (*farklılaştırma*) yapılması yasaktır.

İkinci husus göçmen (*mevsimlik, geçici, gezici*) işçilerin sosyal sigorta haklarının etraflı olarak düzenlenmiş olmasıdır. Burada kısaca değinmek istiyorum ki, sosyal sigortanın sağladığı bütün avantajlar diğer üye devlet tebası gezici işçilere de aynen tanınmıştır.

Roma Andlaşmasının, sosyal politikayı ilgilendiren iki maddesine de değinmek istiyorum. 117 ve 118. maddelere göre çalışma şartlarının ahenkleştirilmesi düzenlenmiştir; fakat daha açık olmak gerekirse, bu düzenleme yeterli değildir. Ahenkleştirme, Ortak Pazar'ın meydana çıkışı ile ve andlaşmada öngörülen usule göre gerçekleştirilecek ve giderek komisyon ile üye devletlerin işbirliğine bağlı olacaktır. Bu konuda zorlayıcı hiçbir talimata, karara rastlanılmamaktadır. Burada 119. madde bir istisna getirmektedir. Buna göre kadın ve erkek işçilere eşit ücret ödenmesi öngörülmektedir. Bu hususun önemine rağmen, uygulamada bazı aksamalar vardır.

Avrupa Sosyal Fonu'nun işsizlerin yeniden eğitimi ve işe yerleştirilmesinde mali yardım ve mesleki eğitim politikasına ilişkin

ortak prensiplerine de değinmek gerekmektedir. Nihayet ülkeler arasında mevzuatın ahenkleştirilmesini öngören 100. maddeyi de ihmal edemeyiz. Bunun tabii sonucu olarak, sosyal alanda geçerli olan bütün kanunlar bu ahenkleştirme kapsamına girmektedir.

Avrupa Atom Birliği içindeki en önemli sosyal talimatlardan biri de, atom sanayiinde çalışan işçilerin ışınlarla karşı korunmaları ile ilgili kurallardır.

Sosyal politika konusu içinde değindiğim bir iki nokta ile Roma Andlaşması hükümlerinin üye devletlerin sosyal hayatına ne derece müdahale ettiklerini göstermek istedim. Bu arada, belirtelim ki, anlaşma hükümlerinin sosyal politika üzerine yaptığı doğrudan (direkt) etkinin ötesinde, iktisat politikasının ve hepsinin üstünde Ortak Pazar'ın bir gümrük birliği olarak yaptığı dolaylı (indirekt) etki çok daha esaslı ve önemlidir.

Ortak Pazar, şüphesiz üye devletlerin hepsinde ekonomik büyümeyi güçlendirmiş ve böylece hayat şartlarının seviyesinin ve çalışma şartlarının yükseltilmesi için gerekli ortamı, temeli yaratmıştır.

Tam istihdam ve satınalma gücünün artması muhakkak ki, Ortak Pazar'ın kurulması ile daha kolayca sağlanabilmiştir.

Ortak Pazar bütün bunların yanı sıra birçok alanda rekabeti kuvvetlendirmiş ve sonuçta daha zayıf olan işletmelerin güç durumuna düşmelerine sebep olmuştur. Fakat bu, işçiler bakımından hayli ciddi sonuçların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Birçok sanayi dalında (bünye) yapı değişikliklerine tanık olunmuştur. Ortak Pazar bu değişikliğin ortaya çıkmasına sebep olmamış, fakat bu gidişi hızlandırmıştır. Bunun en iyi örneğini dokuma ve gemi inşa sanayii ile tarım kesimi vermektedir.

Belirtmemiz gereken bir diğer nokta, ekonomi ve maliye politikasının işçinin durumu üzerine olan doğrudan etkisidir. Vergilerin Katma Değer Vergisinin uygulanması yoluyla ahenkleştirilmesi tüketim malları fiyatlarını ve sonuç olarak da işçinin geçinme masraflarını büyük ölçüde etkilemiştir.

Bu anlattıklarımıza göre, iki gerçeğe karşılaşıyoruz. Bir yanda sosyal gelişme ve ekonomik durum, diğer yanda iktisadi ve

ve sosyal politika. Bunlar, birbirlerinden ayrı olarak incelenemeyecek hususlardır. Karşılaştığımız ikinci gerçek ise, Ortak Pazar'ın, üyelerinin iktisadi ve sosyal hayatı üzerine yaptığı dolaylı veya dolaysız etkinin çok büyük olduğu ve bu etkinin gittikçe artmakta bulunduğudır.

Daha önce, bir yandan ekonomik durum ve sosyal hayat, diğer yandan iktisat ve sosyal politikalar arasında bir ayırım yapılmıştır. Bu sırf tesadüfi bir tutum değildir. Topluluk üyesi ülkelerde karma bir iktisadi düzen mevcuttur. Buna göre iktisadi ve sosyal hayat içinde en önemli ve en önde gelen rol, topluluğun serbest güçlerine, yani modern sanayii devletinde müteşebbise ve işçiye ait, onlara terkedilmiş olandır. Bu arada çiftçiler, küçük esnaf ve serbest meslekler de ihmal edilemez. Böyle bir iktisadi düzen içinde, doğrudan doğruya faal olanlar, ayrıca kuruluşlar yoluyla, yani işveren ve işçi sendikaları kurmak suretiyle de etkili olabilirler. Bu kuruluşların fonksiyonları iki yönlüdür; bir yandan iktisadi hayat içinde güçlerin birleşmesini sağlarken, öte yandan devlet karşısında menfaatlerin temsil edilmesine imkân verir.

Sosyal hayatın yanı sıra, öncelikle devlet tarafından düzenlenen bir sosyal politika mevcuttur. Benzer durum iktisadi hayat ve iktisat politikası için de geçerlidir.

Bazı teorisyenlere göre, parlamenter demokrasi vatandaşların menfaatini en uygun tarzda temsil edebilir ve etmelidir de... Onlara göre sosyal politika, ancak politikacıların tekelinde olmalıdır. Teorik bir polemige girmeden şunu söyleyebiliriz ki, mevcut düzen içinde devlet iktisadi ve sosyal hayata yalnız başına hakim değildir, fakat sosyal hayatın serbest güçlerine genel bir yön vermekle sınırlandırılmıştır.

Bu düşünce tarzına dayanarak, üye devletlerin altısında da hükümet ile iktisadi ve sosyal kuruluşlar arasında devamlı bir tartışmanın sürüp gittiği sahalarda bünyesel bir ilişki kurulmuştur. Altı üye ülkeden beşinde, bu tip kuruluşların en üstünde birer iktisadi ve sosyal kurul kurulmuştur ki, bunlar iktisadi ve sosyal politikanın genel gidişi hakkında kanaatlerini belirtmektedirler.

Bu anlattıklarımıza göre, sendikaların sadece sosyal politika ile uğraşmalarını beklemek abes olur. Zira sosyal politika alanına

giren istekleri çoğunlukla iktisadi argümanlarla cevaplandırılmaktadır ve bilindiği üzere iktisat politikasının sonuçları çok ke-re sosyal nitelikte olmaktadır. Zaten iktisadi ve sosyal politika-lar arasındaki sıkı ilişkiye de evvelce değinmiştim.

Bu sebeple, iktisadi ve sosyal politikayı istişari mahiyette in-celemekte olan bu kurullarda hem işveren hem de işçi sendikaları temsil edilmektedirler.

Roma Andlaşması hazırlık çalışmaları esnasında karşılaşılan meselelerden biri de, topluluk içinde bu tip kuruluşları temsil ede-bilecek bir istişare organının kurulup kurulmamasıydı.

İktisadi ve Sosyal Komite'nin teşkil edilmesinde Benelüks memleketlerinin büyük rol oynamaları karşısında gurur duymak-tayım. Ortak Pazar'ın herşeyden evvel siyasi amaçlar güden siyasi bir müessese olduğunu inkâr edemeyiz ve etmek de istemiyoruz. Büyük siyasi amaç Avrupanın siyasi birliğidir. Fakat halen Ortak Pazar olarak iktisadi ve sosyal alanda çalışılmaktadır. Ve bu alan-da birlik için herşeyden önce iktisadi ve sosyal hayatın örgütlen-miş kuvvetlerin faal işbirliğine muhtaçtır. Bu kuvvetler Ortak Pa-zar makamlarının aldığı bütün kararlardan doğrudan doğruya etkilenmektedirler. Bu yüzden bu kuvvetler, Ortak Pazar'ın etki-lerini, dolayısıyla nerede daha neler yapılması gerektiğini en iyi bilirler. İSK, anlaşmada öngörülmüş olup komisyonun teklifle-rini inceleyip kendi fikirlerini bildirmekle görevlendirilmiştir. Konsey bu fikirleri son karar verme ameliyesinde gözönünde bulundurabilir. Anlaşmanın bir çok yerlerinde İSK'nın da fikirlerinin mecburi olarak alınması öngörülmüştür. Birkaç önem-li örnek: İşgücünün serbest dolaşımında; yerleşme hürriyeti ala-nında; tarım alanındaki bütün önemli kararlarda; madde 118'e göre sosyal düzenlemelerde komisyon veya konsey İSK'nın görüş-lerini almadan bir karara varamaz. Bunların yanında bütün di-ğer hallerde konsey veya komisyonun İSK'nın görüşlerine baş-vurmamak istemeleri imkânı da bulunmaktadır. Bu bağlayıcı bir ka-yıt değilse de bir imkândır.

İktisadi ve Sosyal Komite'nin teşekkülü iktisadi ve sosyal ha-yatı temsil eden nitelikteki kurumların bulunması şeklinde olma-lıdır. Üç büyük devletin herbirinden 24, Belçikadan ve Hollanda-dan 12 şer ve Lüksemburg'tan 5 tane olmak üzere 101 üye mev-cuttur. Üyeler milli hükümetlerin teklifleri üzerine, konsey ta-

rafından dört yıllık süre için atanırlar. Bu seçimde kullanılan usul ülkelere göre değişmektedir. Hollandada seçme hakkı pratik olarak «*Milli İktisadi ve Sosyal Konseyi*»ne verilmiştir. Diğer memleketlerin çoğunda hükümet, üyelerin seçilmesini daha çok doğrudan doğruya etkilemektedir.

Anlaşmaya göre üyeler üç gruptan müteşekkil olmalıdırlar. Birinci grupta işverenler, ikincisinde sendikalar ve üçüncüde tarım, bankalar, sigorta, tüketiciler gibi diğer ilgili sahaların temsilcileri olmalıdır. Sendikacılar grubu olan ikinci gruba halen 30 üye katılmaktadır. Bunlar şu şekilde ayrılmaktadırlar: *Avrupa Hür Sendikalar Konfederasyonuna ait üyeler, Dünya işgücü birliğine ait üyeler, İtalyan İşgücü Genel Konfederasyonuna dahil iki üye, Alman Memurlar Sendikasına dahil bir üye ve üçüncü grupta sayılan memurlar genel sendikasına dahil bir üye.*

İkinci gruptaki nisbeten iyi işbirliğinin yanı sıra bazı zorluklar da meydana çıkmaktadır. Fakat bu zorluklar diğer iki grupta çok daha fazladır.

İSK'nın problemi ise, daha ziyade oybirliği ile bir görüşe mi, yoksa çeşitli fikirlerin hepsini aksettirecek bir görüşe mi varılması gerektiği meselesidir.

En nihayet ortada bu çalışmaların etkenlik dereceleri meseleleri vardır. Yani aksettirilen görüşler nazarı dikkate alınmakta mıdır? Görüşlerin etkenliği birlik içinde kullanılan usul neticesinde epey az olmaktadır. Ayrıca Ortak Pazar'ın müesseseler arasında çok daha fazla tanınması da önemli bir faktördür. Danışma Komiteleri İSK'ya nazaran çok fazladır. Ayrıca üye devletlerin iktisadi ve sosyal hayatının yönetici şahısları arasındaki bağlar da çok önemlidir. Her ne kadar bunların görüşleri daima dikkate alınmıyorsa da bunlar şüphesiz elde edilen önemli başarılarıdır.

Konuşmamın sonuna doğru, değinmeden geçemiyeceğim bir soru da Türkiye'nin bu konuda topluluğun assösiye üyesi olarak durumunun ne olduğudur. Sosyal hayatın kuvvetlerinin kullanılmasında geçerli olan sebepler, tabii ki, assiasasyon için de varittir. Bunu Ortak Pazar ile Türkiye arasında yapılan anlaşmanın 27. maddesi de tesbit eder.

İSK, tekrar ve en son olarak evvelki senenin sonuna doğru yaptığı oturumda Ortak Pazar'ın ve Türkiye'nin çeşitli örgütleri

arasında daha yakın temasların olmamasını teessüfle ifade etmiştir.

Konuşmamı bu seminerin Türk-İş tarafından düzenlenmiş olmasından bana da burada konuşma hakkı verilmesinden dolayı duyduğum büyük sevinci belirterek kapamak isterim. Bu, Avrupa'da çok mühim bir rol oynayan Ortak Pazar hakkındaki ilginizi göstermektedir. Avrupa'nın birleşmesi, Batı Avrupa'nın çözümlemesi gereken önemli meselelerin ön şartıdır. Bunlardan biri de benim görüşüme göre, Akdeniz bölgesinin iktisaden geliştirilmesidir. Son zamanlarda sanayi devletlerinin müteşebbisleri Akdeniz memleketlerini bir işgücü kaynağı olarak keşfetmiş bulunmaktadırlar. Bu geçiş dönemi çerçevesi içersinde Akdeniz memleketleri için de sosyal ve iktisadi bakımdan avantajlı bir durumdur. Fakat uzun vadede, herşeyden evvel sosyal zararlar çok büyüktür ve bu yüzden beraberce insanların işe gitmesini değil, işin insanın ayağına gelmesini garantileyen bir çözüm yoluna varmaya çalışmalıyız.

Bunun Türkiye için ön şartı memleketimizin assösiye üye olması, dolayısıyla zaten mevcuttur. Bu çerçeve içinde sadece hükümetlerin değil, bilakis sosyal hayatın kuvvetlerinin de önemli görevleri olduğunu bu konuşmamda belirtmeye çalıştım.

KONUŞMACIYA SORULAN SORULAR VE CEVAPLARI

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Meslekdaşımız, sosyal ve mesleki kuruluşların Ortak Pazar içindeki yerleri ve gelişmesindeki rolleri konusunda bizi aydınlattı. Meslekdaşımız Ter Heide'ye bu konuda teşekkür ederiz. Şimdi, seminere katılan arkadaşlarımızın konuşma ile ilgili sualleri varsa, bu suallerini sorabilirler.

SORU — Türkiye, Ortak Pazar üyeliğinin geçiş dönemine katılmak için yeterince hazırlanamamıştır. Türkiye için hazırlık dönemi iki üç yıl daha uzatılırsa, Türkiye'nin lehine olur mu?

TER HEIDE — Yöneticilere, mümkün olduğu kadar bugünkü konuşmamın kapsamı içinde kalmak şartı ile tartışma imkânı verdiklerinden dolayı müteşekkirim.

Burada bir soru ortaya çıktı. Bu soruyu aslında ben daha çok size yöneltmek isterim. Herşeyden önce Türkiye'nin ikinci döneme geçme durumunda olup olmadığını benim takdir yetkime bırakmaktan ziyade sizin bu konudaki takdirlerinize bırakmak gerekmektedir. Aslında, ikinci dönemde de herşey bütünü ile tefrik edilmiş, değildir. İkinci dönemde de, ikinci dönemin şartlarını mevcut duruma indirecek, Türkiye'de uygulayacak bazı şartlar vardır. Meselâ, gümrüklerin kaldırılması öngörülmüştür ve bu, tartışmalarda tesbit edilecektir. Burada ben sadece genel bir kanaat belirtebilirim. O da şudur ki, belki topluluğun getireceği avantajlar aslında az görülmektedir, az değerlendirilmektedir. İkinci dönemin getireceği güçlükler, muhakkak ki, birinci dönemin getirdiği güçlüklerden daha fazladır ve Ortak Pazar'a tam üye oluşun güçlüklerinin üstündedir. Bu husus, özellikle bu konuda direkt olarak etkilenecek olanlar üzerinde dezavantaj olmaktadır. Türkiye'nin ikinci döneme geçip geçmeyeceği üzerinde sadece şu kanaati belirtmek isterim ki, ikinci dönemde esas sorun, tartışmaların ne yönde gelişeceği meselesidir. İkincisi ise, daima şu eğilimin belirmesidir ki, geniş bir pazarın getireceği dezavantajlar ortaya çıkartılmaktadır.

SORU — Konuşmacı Ortak Pazar ve diğer hususlarda bizi aydınlatılar. Yalnız, bazı tereddütlerimiz var. Bunun giderilmesi için bazı sualler sormak istiyorum.

İhraç ettiğimiz bazı hammadde ve ürünler, mesela krom, manyazit, antimon gibi ihraç mallarımız var. Bu mallar halen yabancı ülkelerde müşteri aranıp, bulunup satılmaktadır. 1966 da Rusya'nın kroma yaptığı damping, Türkiye'de krom alanında çalışan işçilerin durumlarını zorlaştırmış; toplu sözleşme görüşmelerinde sendikaların yeni haklar almasını güçleştirmiştir. Bu bakımdan, biz gümrük kapılarımızı Ortak Pazar'a açacağız; onlar mallarını getirecekler, satacaklar. Biz de bu mallarımızı götürüp, başka ülkelerde satacağız ve satarken bir de rekabet içine girmiş olacağız. Yarın, Rusya gibi başka ülkelerin de bir damping veya buna benzer ekonomik hareketleri karşısında bizim işçilerin sosyal meseleleri ve imkânları kısılmış olacaktır. Bu bakımdan bir tereddütümüz vardır. Sayın konuşmacının tereddütümüzü cevaplandırmasını rica ediyorum.

TER HEIDE — Görüşüme göre, Ortak Pazar'ın yerli sanayi üzerine etkisi şöyledir: Meselâ, Rusya'da fiyatlar üzerinde işlem yapmak, fiyatlarla oynamak çok daha kolaydır. Fakat, Ortak Pazar içinde belli bir fiyat politikasını değiştirmek, değişik bir yön vermek mümkün değildir ve belli bir mal konu olduğunda da devlet tarafından bazı işletmelere sübvansiyonlar verilmektedir. Gaye de, malları dışa daha ucuza satmaktır. Topluluk dahilinde bunun suistimali kesin olarak yasaklanmıştır. Müesseseyi sistemi dolayısıyla, Ortak Pazar'ın müesseselerinin, her şeyden önce komisyonun görevi andlaşmanın şartlarının uygulanmasını kontrol etmektir. Hatta bunların yanı sıra Avrupa Adalet Divanı da temel andlaşma ile uyuşmayan bazı konularda karar verebilir. Konulan kurallara uymamak mümkün değildir. Topluluğun bazı müesseseleri yani konsey, komisyon, Adalet Divanı Ortak Pazar'ın oyun kuralları üzerinde bazı yetkilere sahiptirler. Fakat şunu açıkça görüyorum ki, Ortak Pazar'ın üyeleri topluluk dahilinde başka, dışarda kalan ülkeler karşısında daha başka bir tutuma sahiptirler.

SORU — Sorularımda *imkân nisbetinde* tebliğ konusu içinde kalmaya gayret edeceğim. Yalnız, daha önce sözü edilen Ortak Pazar'a geçiş dönemi ile ilgili olarak kısa bir açıklamayı şahsi fikrim olarak yapmak istiyorum.

İddia edildi ki, hazırlık dönemi geçiş dönemine giriş için iyi kullanılamamıştır. Bunda elbette büyük hakikat payı vardır. Ancak, ben şuna inanmıyorum. Eğer, hazırlık dönemini beş yıl daha uzatırsak, bu beş yılın sonunda veya üç yılın sonunda geçiş dönemine daha hazırlık hale gelecek miyiz, gelmiyecek miyiz? Geçen beş yıl iyi değerlendirilemediğine göre önümüzdeki beş yılın daha iyi değerlendirilebileceğine dair elimizde müsabet bir delil bence yoktur. Binaenaleyh; karar da verilmiş, politik bir karar da olsa verilmiş, Avrupa Ekonomik Topluluğuna girilmesi için. Bunu beş yıl daha geciktirmekte büyük fayda yok.

Bana şu söylenebilir mi?... Beş yıl sonra şu, şu tedbirleri mutlak surette alacağız ve çok daha hazırlıklı duruma geleceğiz. Ben buna inanmıyorum. Hiç bir şey de-

ğışmiyecektir, aradaki açık aynen kalacak ve belki de daha büyüyecektir.

Bunun dışında sayın konuşmacıdan öğrenmek istediğim iki nokta var. Komünist sendikaların topluluk mesleki kuruluşlarına üye olmadığını ifade buyurdular. Bunun sebebi de «bu sendikaların komünist olması değil, fakat aynı zamanda topluluğa karşı bulunmalarıdır» dediler. Öğrenmek istediğim birinci nokta şu: Özellikle Fransa ve İtalya'da bir bütün olarak Ortak Pazar içerisinde komünist sendikaların gücü nedir veya bir başka türlü söylemek gerekirse işçilerin yüzde kaçını temsil etmektedirler.

İkincisi; bu sendikaların mesleki kuruluşlara üye olarak alınmaması acaba bir taktik hatası değil mi?... Çünkü, bu kuruluşların dışında bırakılmaları, bunların izole edilmesi belki de daha ekstrem uçlara doğru itilmelerine sebep teşkil edebilir. Binaenaleyh, bunların üye olarak alınıp asimilasyonu yoluna gidilmesi belki daha iyi sonuç verebilir. Kaldı ki, eğer bu sendikaların maksadı ne pahasına olursa olsun, doktriner anlamda inatlaşmak değil de, üyelerinin hayat şartlarını biraz daha düzeltmek, üyelerine yardım etmek ise, bunlar da bir yerde, Avrupa ekonomik topluluğunun üye milletlere ve dolayısıyla kendilerine bağlı olan sendikalara ve işçilere yararlar getirebileceğini, büyük bir pazarın imkânlarından yararlanmanın herkese faydalı olacağını bir yerde kabul edebilirler. Zira, ekonomik topluluğun kısa tarihi, üye ülkelerin bir takım güçlüklerle rağmen, üye ülkelerin gelişme hızını bu topluluğun olumlu yönünde etkileyeceğini göstermiştir. Bu tip teşebbüsler, yani komünist sendikaların mesleki kuruluşlara üye yapıp, asimilasyonu yolunda teşebbüsler yapılmış mıdır, yapıp netice vermemiş midir, yoksa böyle teşebbüslerin yapılmasında herhangi bir fayda mı görülmemiştir?

TER HEIDE — Bu soruyu cevaplandırabilirim, fakat bu sorunun iki alt noktası arasında bir ayırım yapmak istiyorum.

Birincisi bu sendikaların İktisadî ve Sosyal Komitede temsil edilmeleri problemi; ikincisi ise, komünist olan ve olmayan

sendikalar arasında ne ölçüde işbirliği yapılabileceği idi. İkinci soruyu ben burada tartışmak istemiyorum. Zira, bu seminerin diğer gününde başka bir konuşmacı arkadaş size etraflı bilgi verecek ve bu konuyu işleyecektir. Komünist sendikalarla çalışıp çalışmamak istemediğimiz konusunu bu konuşmacı arkadaşla bırakacağım.

Birinci problem, bütünü ile benim görev çerçevem içine girmektedir. 1958 de durum şöyle idi: Topluluğun kurulması için gerçi bir andlaşma yapılmıştı, fakat yine de bir siyasi teşekkül meydana gelememişti. Bu müessesenin siyasi yönden zaafiydi. Güçler prensip olarak topluluğa karşı görüşlerini belirtmek imkânına sahip olamadılar. Bunun en önemli sebebi topluluğun iyi işleyip işleyemeyeceği konusunda henüz tam bir güvenin teşekkül etmemiş olmasıydı. Buna karşı bir çıkış topluluğun kurulmasını esasından zedeleyebilirdi. Bu arada durum iki yönde değişti. Birincisi, komünist sendikaların tutumları değişti. Komünist sendikaların resmi görüşleri şu yöneydi: Avrupa İktisadî Topluluğu kapitalizmin ve monopol kapitalizmin bir âleti olmaktadır ve bir sömürme aracıdır, Avrupa işgücünü sömürmeye yönelmiştir.

Bu arada Komünist sendikaların görüşleri oldukça entere-san bir değişime uğradı. Ancak hemen belirtmeliyim ki, İtalyan ve Fransız sendikaları arasında bir ayırım yapılmalıdır. İtalyan sendikaları hayli bağımsız durumdadırlar ve sadece komünist değillerdir. Üyeleri arasında hem komünistler, hem de sosyalistler vardır. İtalyan Konfederasyonu üyeleri topluluk karşısında daima siyasi güçlüklerle karşılaşmaktadırlar; fakat şunu da görmektedirler ki, İtalyan işçileri için Avrupa İktisadî Topluluğu büyük avantajlar sağlamıştır, büyük menfaatler getirmiştir.

Fransız sendikacıları ise, Komünist Partisi'ne daha çok bağılıdırlar ve Fransız Komünist Partisi, İtalyan Komünist Partisine oranla çok katı ve ekstrem bir pozisyona, görüşe sahiptir. Fransa'da durum daha olumsuz bir görünümündedir. Fakat buna rağmen, benim şahsi kanaatime göre, Avrupa İktisadî Topluluğu bir hayli güçlenmiştir ve prensip olarak karşı çıkanların mevcut olmasına rağmen sabırla tahammül etmek aslında olumlu bir tutumdur. Bu kuruluşlar da aslında yararlıdır ve bunların Ortak Pazar ile sıkı iş birliğinde bulunmaları faydalıdır görüşünü de benimsiyoruz. Bu konuda iki adım atıldı. Birincisi, İtalya ve Fran-

sa'daki komünist sendikaları birleştiren büro resmen İktisadi Sosyal Komisyon tarafından tanınmıştır, kabul edilmiştir, bazı kanaat tartışmalarına girmişlerdir.

İkincisi ise, direkt olarak İktisadi ve Sosyal Komite'nin kapsamına giriyor. Bu sene mayıs ayında yeni üyeler seçilecektir. Gayet normal olan husus şudur ki, Fransa ve İtalya, komünist sendikaların bazı temsilcilerini de İktisadi ve Sosyal Komite'ye seçeceklerdir. Eğer sorunuz şu yöne yönelmişse, «*artık İktisadi Sosyal Komite içinde komünist sendikaları da temsil etmenin zamanı gelmiştir*»; buna direkt olarak şu cevabı verebilirim: genel kanaat kısa vadede bunun gerçekleşeceği yönündedir. Tarihi sebepler dolayısıyla bu kişilerin bu komisyonda temsil edilmelerini ben aslında uygun bulmuyorum, zira ilginç bir görünüş arz etmeyecektir.

İkinci soru da şu idi: Bunlar ne ölçüde temsil edilebilmektedirler ve oranları nedir? Şunu söyleyebilirim ki, şüphesiz İtalya'daki ve Fransa'daki sendikalar en büyük sendikal kuruluşlardır. Büyüklüklerini sorarsanız bunu iki sebeble söyleyemeyeceğim. Zira rakamları bilmiyorum. İkinci ve daha önemli sebep de, Avrupa'daki sendikalar üzerine inceleme yapan bir Amerikalı profesörün ifadesine göre, sendikaların üye sayısını tahmin etmek, Fransa ve İtalya'daki sendika üyelerinin sayısını tahmin etmek falıcılık olmaktadır. Olumsuz, hatta mümkün olmayan bir şey olarak görülmektedir. Zira, reel olarak üyeliğin tesbiti sendikaların idarecileri tarafından bilinmemektedir. Bildiklerini ise, dış dünyaya veremezler.

Fakat şunu belirteyim ki, bunların sayısı her iki ülkede de bir hayli yüksektir. İktisadi ve sosyal hayat içinde güçleri bir hayli kuvvetlidir.

Sorunuzu cevaplandırabildiğimi tahmin ediyorum.

SORU — Sayın konuşmacıdan iki سوالım var. Birincisi Topluluk ülkelerinde tarım işçileriyle endüstri işçileri aynı mevzuata mı tabidirler. Bildiğimiz gibi tarım sektöründe prodüktivite düşüktür ve bunlar diğer sektöre nazaran daha az hak ve menfaat sağlamaktadırlar. Bunlar için ayrı sosyal güvenlik tedbirleri var mıdır. Bu hususun açıklanmasını rica ediyorum.

Diğer bir sualım de, topluluk içerisinde toplu sözleşmelerde ücret artışlarının daha çok sendikaların baskıları sonucu ile mi ele alındığı, yoksa, produktivite artışlarına mı dayandığıdır.

TER HEIDE — Sanayi ve tarım işçileri arasındaki ilişkinin çeşitli yönleri vardır.

Bir yönü şekli, formel meseledir, önemli değildir, fakat bu konuya yine de değinmek istiyorum. Topluluk ülkelerinde devlet, sosyal politik meselelere büyük önem vermekte, örneğin, sosyal güvenlik meselesi, gayet geniş çapta bir mevzuat ile desteklenmektedir. Sanayi ve tarım işçileri arasındaki fark genel olarak sosyal güvenlik yönünden mevcut değildir. Demek ki, bu arada her iki gruba da aynı haklar tanınmıştır. Sanayi işçileri gibi, tarım işçilerine de aynı haklar verilmiştir. Aslında bu çok önemli bir noktadır.

Diğer problem ise şudur: Bu, ücret ve iş saati meselesidir. Burada devletin direkt etkisi daha zayıftır. Birkaç ülkede, özellikle Fransa ve Hollanda'da garanti altına alınmış asgari ücret mevcuttur. Bunlar tarım ve sanayi işçileri için geçerlidir. Asgari ücretler, ücretlilerin küçük bir kısmını teşkil etmektedir. Zira, ücretlerin çoğu toplu sözleşmelerle işveren ve işçi sendikaları arasında tesbit edilmektedir. İş şartları bakımından, ücretleri ve yevmiyeleri göz önünde bulundursak, bütün sanayi dalları arasında aslında bir fark vardır. Dolayısıyla da, sanayi ve tarım işçileri arasında hali ile farklar mevcuttur. Ülkelerin bir çoğunda bu farklar bulunmaktadır. Tarım ve sanayi sektöründe bu farkın en küçük olduğu ülke Hollanda'dır. En büyük fark da muhtemelen İtalya'da görülmektedir. Zira, İtalya'da sadece endüstri ve tarım işçileri arasında fark rol oynamaktadır; ayrıca bunun yanı sıra sanayi işçileri de büyük ölçüde, fazla gelişmiş olan Kuzey İtalya'da, tarım işçilerinin çoğu ise, daha az gelişmiş olan Güney İtalya'da istihdam edilmektedirler. Güney İtalya'nın hayat standartı kuzeye oranla daha düşüktür.

Topluluğun diğer ülkelerinde ücret meselesi bu iki ekstrem arasında seyretmektedir, fakat farklar her yerde mevcuttur. Çalışma süresi bakımından da farklılık vardır. Birçok halde tarım işçileri sanayi işçilerine oranla daha çok çalışmaktadırlar.

Ortak Pazar'ın önemli meselelerinden biri de çiftçiler ile sanayi dallarında çalışanların gelir farklarını azaltmak ve böylece anlaşmaları ve tarımda çalışan işçilerle çiftçiler arasında gelir seviyelerinin yakınlaştırılmasını ve hatta tarım kesiminin gelirini sanayi kesiminde çalışana yaklaştırmaktır. Bu alanda da bazı başarılarla ulaşılmıştır.

Bir şey daha söylemek istiyorum... Sosyal çerçeve içinde, topluluğun sosyal politika içindeki imkânları, tarım kesimi göz önünde bulundurulduğunda, sanayi kesimine ve iktisadî hayatın diğer kesimlerine nazaran daha geniştir. Çiftçi birlikleri kuruluşlarının temsilcileri toplulukla bir andlaşma imzalamışlardır. Buna göre, tarım kesimi işçileri için topluluğun bütünü ile ilgili gerçek iş saati tesbit edilmiştir. Şunu belirtelim ki, bu bir gelişmedir, kesimler arası bir ahenkleştirme yönünde bir gelişmedir. Tam bir ahenk henüz mevcut olamamıştır.

Bir üçüncü nokta da iş şartları konusundaki tartışmalardır. Tarımın strüktürü modernize edildikçe (bu konuda plânlar vardır), topluluk içinde önümüzdeki yıllarda yeni bir strüktürel değişmeye tarım kesiminde ulaşılabacaktır. Bu da tarımda verimlilik ve gelirin büyük ölçüde artmasına yol açacak, tarım işçilerinin sayısı aşağı yukarı 2 milyona inecektir. Bu aslında topluluğun bir problemidir.

SORU — Bir ikinci soru vardı... Ücretlerin tayininde verimlilik dikkate alınıyor mu, yoksa sendikaların pazarlık gücü ile geniş ölçüde ücretler tesbit mi ediliyor? Yani ücretlerin tesbitinde gerek sendikalar olsun gerekse Hükümetler olsun prodüktiviteyi, verimliliği dikkate alıyor mu?

TER HEIDE — Hayır. Burada açıkça bir cevap vermek mümkündür... Ücretler büyük ölçüde işverenler ve sendikalar arasındaki toplu sözleşmelerle tesbit edilmektedir. Hükümet tarafından tesbit edilmemektedir. Gerçi hükümetlerin belli ölçüde tesirleri mevcuttur. Meselâ, eğer bunu örnek olarak vermek mümkün ise, Fransa'da büyük bir kısım sanayi millileştirilmiştir, hükümetin etkisi altındadır. Diğer ülkelerdeki tesirini de şu anlamda yorumlayabiliriz. Hükümetten konsültasyonlar ve tartışmalarla ücretlerin tesbitini etkileme imkânına sahip olunmak istenmektedir, fa-

kat meselenin sonunda direkt olarak karşılıklı tartışmalarla ücretler tesbit edilmektedir, hükümet tarafından değil.

SORU — Sayın konuşmacı özellikle Akdeniz ülkelerindeki işgücü rezervinin keşfedildiğinden bahsettiler. Bunu Ortak Pazar ülkeleri bakımından mutlu bir hadise olarak belirttiler. Burada keşfedilen nedir, bunu anlamakta güçlük çektim. Acaba yanlış mı anladım diye kendilerinden izahını rica edeceğim. Eğer, keşfedilen Güney İtalya'da, bizim ülkemizde, Yunanistan'da kronik bir rahatsızlık halinde ekonomilerde mevcut olan gizli işsizlik vakıası ise, bunun bizim ülkemiz bakımından pek de mutlu olmayan bir durum olduğuna işaret etmek istedim. Sayın konuşmacı bu olaya bağlı olarak Avrupa Topluluğu faaliyetlerine ilişkin bir biçimde artık işçilerin iş bulmak için fabrikalara değil, fabrikaların işçilerin ayağına geleceği husunu belirttiler. Burada gelecek olan, yani kasdedilen, yabancı sermaye ile kurulmuş ve kârı yabancılara ait fabrikalar ise, bunun bizim işçilerimizin çıkarı bakımından çok önemli bir farklılık arz etmeyeceğine değinmek istiyorum. İşçilerimiz bakımından önemli olan kendileri için çalışmaktır; burada çalışmak veya dışarıda çalışmak çok önemli olmasa gerek. Bu sadece yabancı sermayedarların yol parasını ödemekten kurtulması gibi bir sonuç belki doğurabilir, amma işçilerimiz için önemli olan şurada veya burada, amma kendisi için çalışmaktır, olduğu kanısındayım.

TER HEIDE — Değindiğiniz konuya şu şekilde cevap vermek istiyorum. «Bir işgücü rezervi keşfedildi» diyorum, bu sadece bir deyim meselesidir. Eğer Almanya'daki Akdeniz ülkelerinden gelmiş büyük sayıdaki işçi kitlesini göz önünde bulundurursanız, bu Akdeniz Bölgesi'nde belli bir işgücü rezervinin mevcut olduğunun göstermesidir. Tabii ki, Avrupa ülkeleri de kendi işgücü noksanını gidermek isteyecektir.

Bir hususa daha dokunmak istiyorum. Söyleyebiliriz ki, İtalyan işgücü rezervi bu meselede tamamiyle tükenmiştir. Zira, Ortak Pazar içinde İtalyan işçisinin imtiyazlı durumuna rağmen topluluk ülkelerindeki misafir işçilerin büyük çoğunluğu İtalyanlar-

dan değil, İspanya, Cezayir, Yunanistan, Türkiye ve diğer Kuzey Afrika ülkelerinden oluşmaktadır. Böylece bu ülkelerde işsizlik de büyük ölçüde azalmaktadır. Bu arada büyük ölçüde bir gizli işsizliğin mevcut olduğu da şüphesizdir.

Benim söylediğim bir sözü kasdettiniz, «fabrika işçiye gelecek» dediniz. Ben aslında, «fabrikalar işçinin ayağına gelmelidirler» dedim. Bu büyük bir farktır; gelecek değil, gelebilirler. Ben bu kanaatleyim. Bu kanaat Avrupa'nın bütünü için değil, bir ülke dahilinde de geçerlidir. İşgücünün bir yerden bir yere mobilasyonunda güçlük mevcuttur. Söylediğiniz gibi, işçinin kendi ülkesinde veya yabancı bir ülkede çalışmak karşısında kayıtsız kaldığını belirttiniz; fakat şunu belirtmeliyim ki, işçinin gittiği çevreye uyması ve seneler boyunca tamamen başka bir çevre içinde yaşaması, kendi ailesi yanında olmaksızın, kendi arkadaşları yanında olmaksızın yaşaması bazı hallerde büyük zararlar doğurmuştur ve böylece benim görüşüme göre, mesele sosyal yönden olumlu değildir.

Meselenin diğer yönü ise şudur. Ülke, her çalışana bazı maddi ve sosyal imkânlar tanımaktadır. İşçi kendi ülkesinden daha fazla ücreti çalıştığı yerde elde etmektedir. Ülke de tabii bundan faydalanmaktadır, zira bu ücretlerin büyük bir kısmı tekrar yurduna dönmektedir veya tasarruf edilip, tekrar ülkeye girmektedir. Tabii bu husus da ülkenin iktisadi ve sosyal yönden kalkınmasına yardım etmektedir. Benim şahsi kanaatime göre, bir ülkenin sosyal ve iktisadi kalkınmasına şu şekilde daha iyi hizmet edilebilirdi: eğer işçi kendi ülkesinde gerçekten modern bir strüktür içinde çalışma imkânına sahip olsaydı ve özellikle modern bir sanayi kurulabilseydi, yani meseleler tesadüfe bırakılmasaydı iktisadi çerçevenin bütün strüktürü bundan etkilenecekti.

Bir şey daha söyleyebiliriz... Yabancı sanayiciler konusunda çeşitli kanaatler belirtilebilir. Olumlu ya da olumsuz yönde denemeler vardır. Ben genel olarak konuşuyorum; Türkiye hakkında bir kanaat belirtmek istemiyorum. Tecrübe göstermektedir ki, iktisadi durum ne derece güçlenirse, sendikalar ne derece güçlenirse, yabancı yatırımların da ülke içindeki etkisini gidermek ve kendi iktisadi dünyesine uydurmak o derece kolaylaşmaktadır. İngiltere, Batı Almanya ve Hollanda'daki yatırımlar göz önünde bulundurursanız, benim kanaatime göre, bu yatırımlar ülkelerin

iktisaden gelişmelerine büyük ölçüde yardımcı olmaktadırlar. Olumsuz yöndeki etkileri ise, nisbeten daha zayıf olmuştur. Bu yatırımlar ülkenin şartlarına uymak zorunda kalmışlardır. Bazı teknik bilgi ve bu arada işletme yönetiminde yaptıkları etkiler, ülkenin iktisadi hayatı üzerinde bütünü ile olumludur. Yine de şu kanaatimi belirtmek istiyorum, bütün sendikalarda kuvvetli olan görüş de budur, genellikle yasaklanmaması gereken husus, işçi yabancı bir ülkede gidip çalışmak isterse buna engel olunmamasıdır. Fakat bir seçim karşısında kalınılırsa, iktisadi ve sosyal açıdan mesele ülkenin menfaati düşünüldüğünde iyi ücret veren bir iş bulunması elbette elverişlidir.

TOPLULUK KOMİTESİ GENEL MÜDÜRÜ M. HENZE'NİN KONUŞMASI

Avrupa Ekonomik Topluluğu ve İşgücü Hareketleri Seminerinin öğleden sonraki oturumunda Topluluk Komitesi Genel Müdürü M. Henze «AET'de el emeğinin serbest dolaşımı ve yabancı işçiler» konusundaki tebliğini sundu ve daha sonra soruları cevaplandırdı.

«Seminerde konuşmaktan memnunluk duyduğunu» belirterek sözlerine başlayan M. Henze, Topluluğun amacının «daha iyi yaşama şartları meydana getirmek» olduğunu belirtti ve konuşmasına şöyle devam etti :

M. HENZE — Altı ülke çerçevesi içinde serbest dolaşım ve yabancı işçiler hakkında konuşmak istiyorum. Bu, sizin memleketiniz için de gayet ilginç bir konudur. Zira, sizin vatandaşlarınız toplulukta çeşitli işler bulmuş ve meslekler edinmiş olarak çalışmaktadırlar.

İşçilerin topluluk içinde serbest dolaşımı konusuna girmeden önce bu sistemin gelişimi hakkında kısa bir bilgi vermek istiyorum.

Fransız ihtilâlinden beri söylenegelen idealler ve bilhassa hürriyet kavramı Avrupa'da yerleşmiş durumdadır. 20 nci yüzyılın ilk yarısında hürriyet kavramı maalesef çeşitli zorlamalara uğramıştır ve bu yüzden istenilen yerlerde çalışabilmek, sadece 1914 e kadar mümkündü.

1914 den sonra belirli olarak kısıtlayıcı bir mevzuat meydana çıkmaktadır. Bunların sebepleri çeşitlidir. Meselâ Doğudan Batıya doğru başlamış olan akımlar ve zamanın hükûmetlerinin tutumu, askerleri, ekonomik hayata intibak ettirmek yerine savaşı yaratacak yöndeydi. Bu sırada o şekilde mevzuat hakimdi ki, yabancı işçiler bir ülkede, o ülkenin işçileri tamamen istihdam olundukları anda çalıştırılabiliyordu. Ayrıca, yabancı işçilerin çalışmak istedikleri memlekette devamlı olarak kalması da önlenmek isteniyordu.

Bu mevzuat ikinci dünya savaşından sonra bütün Avrupa ülkelerinde tamamen yerleşmiş bir durumda idi; politik ve ideolojik tutumlar sonucu büsbütün yerleşti. Ayrıca, Temmuz 1953 de tesbit edildiğine göre, OECD'ye dahil olan ülkelerin işçileri, yine diğer üye memleketlerde çalışmak istedikleri anda çalışma müsaadesi verileceği kararlaştırılmıştı. Tabii bu anlaşma ancak, kendi memleketlerindeki işçi yetmediği takdirde uygulanacaktı.

Avrupa Topluluğu veya Toplulukları «atom komisyonu» gibi teşkilâtlar kurulmaya başladığında, emeğin serbest dolaşımını meselelerini ele almak zorunda kaldılar. Zira el emeğinin serbest dolaşımı; ayrıca malların, sermayenin ve şahısların memleketler arasında serbestçe girip çıkması fikri hakim olmağa başlamıştı.

Çeşitli memleketlerde serbest çalışma izni, sadece bu görüşün sonucu değil, ayrıca da işçi olarak çalışmak isteyen üniteler için düşünülmüştü.

Bu temel haklar aslında bir iç piyasa içindeki ilişkileri düzenleyen konulara yönelmişti.

İşgücünün bu serbest dolaşımı topluluğun en önemli niteliğidir. İşgücünün hareketliliği, coğrafi dolaşım, işyerleri arasında ve iç piyasa şartlarına göre, hareket serbestisini önleyici hususların ortadan kaldırılmasını gerektirmektedir.

Bu, anlaşmanın ana konusunu teşkil etmektedir. Topluluğun sosyal politikası, Avrupa İktisadi Topluluğu içinde diğer belirli konularla da, meselâ ulaşım politikası, para politikası gibi anlaşmanın bizi kendinden gelen konularla da ilgilidir. Karşılıklı anlaşmalar ve esas anlaşmadaki ilâve maddelerle de düzenlenmekte; bu anlaşmalarda sosyal politikayı ilgilendiren kararlara yer verilmektedir. Aslında bu, meselenin tabiatından gelen bir güçlük

değil, Avrupa politikasının esas konusunu meydana getirmekte; tarihi şartların bir sonucu olmaktadır. Bunu belirten hususlar da harcamalar yönünde meydana gelen güçlüklerdir. Bu güçlükleri çözümlemede yeni birtakım güçlüklerle de karşılaşmaktadır ve sosyal politikayı ilgilendiren kararlar, aslında devletler yönünden bir reform karakteri taşımaktadır. Bu güçlüklerden birisi Fransa'da göze çarpmaktadır. Bu, sosyal sistemin bir hayli güç olmasından ileri gelmektedir.

Maliyetler meselesi ile burada karşılaşyoruz. Fransızların arzuları, sosyal güvenlik konularında bir birleşmeye varabilmektir. Roma anlaşması aslında, sosyal politika yönünde bir genel hat koymuştur.

Şimdi bu temel haklardan biri üzerinde durmak istiyorum. Konu, işgücünün serbest dolaşımıdır.

İşgücünün serbest dolaşımına üç safhada gidilecekti. OECD 1953 ve bu tarihten itibaren bir kongre topladı ve bu bir büyük adım olarak nitelendirildi. Hükümetler, işçi gittiği ülkede eğer üç ay içerisinde iş bulamazsa işçisini geri alacaktı. 1961 de ise, bu gelişme daha öteye giden iki kararla pekiştirildi.

Bu arada bazı talimatnameler üzerinde durmak istiyorum ki, bunlara dayanarak topluluk faaliyetleri yürütülmektedir.

Topluluk, teşkilâtı yönünden, bugüne kadar tarihte emsali bulunmayan bir model olarak ortaya çıkmıştır. Brükseldeki bu konseyin meydana getirdiği talimatnameler aslında bağlayıcı karakterdedir. Her ülkenin tab'asını bütün tüzel kişileri ve herşeyden önce millî mahkemeleri de bağlamaktadır. Bir mevzuat konduğunda, Brükseldeki Bakanlar Konseyinin talimatnamelerine göre bir kanun ortaya çıkarılmaktadır. Bütün yapılan anlaşmalar, modern demokrasi, 19 ncu ve 20 nci asırdaki millî kanunlar yolu ile yapılmıştı görülüyor ki, topluluk içinde daimi bir konferans meselesi ortaya çıkmıştır ve bu bir örnek modeldir.

1961 yılında çıkarılan ilk talimatnameyi vermek istiyorum. Bazı belli kaliteye sahip işgücü daha o zaman çalışma iznine tabi idi ve serbest çalışma müsaadesi ise otomatik olarak veriliyordu. Örneğin, Brükselde veya Frankfurt'da bir Türk restoranı açılrsa ve biz Türk ahçıya ihtiyaç duyulsa, o vakit bir Türk ahçısı Almanya'da işsiz ahçılar bulunsa dahi, çalışma müsaadesi alıp Alman-

ya'da bu işe girebilirdi. On yıl sonra Ortak Pazar'ın geldiği nokta şudur: Üye devlet uyruğu işçiye o topluluk içinde çalışma müsaadesi bütünü ile serbesttir. Her kişi dilediği diğer bir ülkede çalışabilir. Çalışma makamlarına ve sorumlu kişilere sadece bazı kâğıtlar göstermek ve evrak vermek suretiyle çalışabilir. İşe başlamış olsa dahi daha sonra işverenin verdiği bir evrakı göstererek müsaadeyi elde edebilir.

Gelir seviyesi bakımından ve çalışma şartları bakımından hiçbir farklılaşma mevcut değildir. Özellikle çalışma yerleri konusunda milliyet gözönünde bulundurulmamaktadır. Aşağı yukarı sekiz yüz milyon kişinin, işçinin dahil olduğu bir Topluluk içinde bu bir başarıdır.

Son talimatnameye göre etkin bir çalışma, işgücü aracılığı sistemi geliştirilmiştir; böylece bir işçi, meselâ Sicilya'da işbulma kurumuna başvurup, diğer bir ülkeye gönderilebilir; diğer ülkelerde çalışabilir. Her ay iki kere açık iş yerleri ilân edilir; iş arayanlar kendi niteliklerine göre bu iş yerlerine talip olurlar. Bu demektir ki işgücünün serbest dolaşımı etkin bir işbulma sistemi ile bağlıdır. Bunun sonunda geniş bir coğrafi bölgeyi bir ağ gibi kapsamaktadır.

İşçiler tabii ki çalıştıkları ülkelerde o ülkenin tabası olmasalar dahi o ülkedeki sendikalara girebilir, oradaki temsilci heyetlerine seçilebilirler. Aynı vergi yükümlülüğü ve hakları elde etmişlerdir. Kendi aile üyelerinin geçim şartları garanti altına alınmıştır; oturacakları yerler de sağlanmaktadır. Misafir işçiler Topluluk içinde aslında bir tab'a gibi, o ülkenin bir tabası gibi muamele görmektedirler.

Muhakkak ki, serbest iş sistemi, yani iş veriminin serbestçe seçimi, iş bulma imkânlarında geniş bir hürriyet ve serbesti getirmektedir. Bunun yanı sıra sosyal güvenlik konusunda da bazı yan tedbirlerle pekiştirilmiştir. Bütün ödemeler, sosyal güvenlik, topluluk ülkesi içinde diğer bir ülkenin tabası olan bir işçi, onun tarafından veya onun için işveren tarafından yerine getirilmektedir. Sosyal güvenliği sağlayan sigorta imkânlarından da çalıştığı memleketin vatandaşları gibi yararlanabilmektedir. Ayrıca, sosyal güvenlik sorunu meydana çıktığı zaman, meselâ farzedelim, Hollanda'da kendi memleketine ödemeler yapılma imkânı sağlanmıştır. Bu ödemeler topluluğun bütün üye memleketlerine

verilebilmekte ve bu şekilde işçi ödediği aidatların karşılığını kendi memleketine dönmüş olsa bile tamamen alabilmektedir. Aynı şekilde hastalık sigortası da işlemektedir. İşçinin aile efradından birisi hastalandığı zaman bile, işçinin aidatını ödediği hastalık sigortası tarafından bu hasta olan aile efradının masraflarını karşılamak üzere devamlı ödemeler yapılmaktadır.

Demek ki, çeşitli sosyal sistemler içerisinde, topluluğun çerçevesi içerisinde, çalışan işçi için hiçbir zorluk çıkarılmamaktadır; çalışan işçinin sosyal güvenliği tamamen sağlanmıştır. Bizim coğrafi serbest dolaşım veyahut mobilite ile elde ettiğimiz sonuçlar bunu göstermektedir.

Ayrıca görülmektedir ki, iktisadi gelişme ve el emeğinin seyyaliyeti arasında belli bir gelişme ve sebepler vardır. Meselâ İtalyan işçilerinin, özellikle Almanya'da çalışmak üzere büyük bir seyyaliyet göstermesi, bilhassa güney İtalya'da ekonomik gelişmenin diğer ülkelere oranla geri kalmış olması yüzündendir. Avrupa iş piyasası bu seyyaliyeti kabul etmekte, değiştirmek istemekte ve kendi ekonomik girişimlerinde kullanarak, iktisadi gelişmesini devam ettirmek istemektedir. Bu, tabii tarım sektöründen çok sanayi sektörü için geçerlidir. Bu seyyaliyetin baş sebebi, az gelişmiş bölgelerdeki işsizliktir. «İşsizlik» terimi içinde çeşitli gizli işsizlik ve kısmi işsizlik kavramlarını da anlamak lâzımdır. Tabii ik, endüstrileri gelişmemiş bölge ve memleketlerde işsizlik tehlikesi yüksek olmaktadır.

Burada işçinin bu seyyaliyete karşı ne gibi bir durum almakta olduğu sorusu karşımıza çıkmaktadır. İşçi, memleketler arasındaki bu seyyaliyeti sevinerek kabul etmekte mi, yoksa reddetmekte midir? Şu kadarını söyleyebiliriz ki, işçi kendi memleketinde daha iyi kazanç ve sosyal güvenlik imkânı olduğu takdirde, yabancı memleketlere çalışmaya gitmeğe karar vermez. Orada iş bulacaksa gitmeğe karar verir. Bu ise tabii bir davranış olmaktadır. Bunu böylece kabul etmemiz lâzımdır. Bundan başka şunu da bilmeliyiz ki, insan, seyyaliyeti sevmemektedir. Çalıştığı yer, hele memleketi olursa, orada kalmayı orada çalışmayı ve yerleşip yaşamayı tercih etmektedir. Demek ki, bu seyyaliyet işçiler tarafından ancak kendi memleketlerinde yeterli derecede imkân bulamadıkları takdirde kullanılmakta ve İtalya'da olduğu gibi, iktisadi gelişme ilerlediği takdirde bu seyyaliyet azalmaktadır.

Ekonomik Topluluğun bir amacı da çeşitli bölgeler arasında olan iktisadi gelişmenin tamamen aynı seviyeye getirilmesidir. Zira bu şekilde seyyaliyet azalacak veyahut yine de devam edecek olan seyyaliyet kendi memleketinde bulunamayan imkânlar yüzünden değil, diğer sebepler yüzünden kullanılacaktır.

Konuşmamın başlangıcında sosyal politik kararlardan bahsetmiş, Roma Anlaşmasına ve ortaya çıkan soruna değinmiştim. Zira, halen mevcut olan bu değişiklikler ve ayrı gelişmeleri nasıl bir şekilde harmonize edebilecektik? Bu meselelerle sadece tabii ki ekonomik topluluk uğraşmamaktadır. Aynı zamanda Uluslararası Çalışma Teşkilâtı'nın (ILO) da, çalışmaları vardır. Bu çalışmalar da, bizim çalışmalarımız da aynı sonuca varmaktadır. Demek isterim ki, çeşitli bölgelerde ve çeşitli memleketlerdeki iktisadi gelişme birbirlerine zamanla o kadar yaklaştırılmalı ki, bu bölge ve memleketler arasındaki farklar bir gün tamamen kapanmalı ve aynı gelişme seviyesine gelmelidir.

Bu meyanda toplulukta asosiye anlaşmaları imzalamış olan memleketler için de çeşitli meseler meydana çıkmaktadır. Ekonomik topluluğun altı memleketi, anlaşmayı imzalamak için Romada buluştukları zaman, aralarındaki strüktür değişiklikleri çok farklı idi. İtalya'da bütün çalışanların % 36 sı tarım sektöründeydi. Almanya'da sadece % 16 sı, Fransa'da % 26 sı ve Hollanda'da % 13'ü tarım sektöründe çalışmakta idi. Aradaki farklar görüldüğü üzere epey büyüktü. Durum 10 sene sonra ne görünümündedir bir de ona bakalım : İtalya'da % 26 ilâ 28'i tarımda çalışılmaktadır yani on sene içerisinde % 36 dan % 26-28'e inmiştir. Fransada % 18, 19; Almanya'da sadece % 13, 14; Hollandada sadece yedi ve Belçikada ise % 8 dir. Görüyorsunuz ki, bu on sene içerisinde bu farklar ortadan kalkmamakla beraber, birbirlerine daha yakınlaşmışlardır. Tabii on yıl önce, bu gelişmenin meydana geleceğini söylemek imkânsızdı. Fakat bugün görülüyor ki, on sene içerisinde bütün üye memleketlerde tarım sektöründe çalışan işçilerin oranını önemli bir miktar indirmiş bulunuyoruz ve bu, hayat seviyesinin müthiş bir yükselmesi demek olmaktadır. Zira tarım sektöründen çıkan bu işçiler işsiz değildirler; aksine, sanayi sektörüne girerek, sanayi sektörünün prodüktivitesini ve gelişmesini sağlamışlar ve bu suretle hayat standardının yükselmesini sağlamışlardır.

Yine de söylemek gerekir ki, bugün bile tarım sektöründe çalışan işçiler sanayi sektöründe çalışan işçilere oranla en az ücretleri almaktadırlar. Bu demek oluyor ki, tarım sektöründen ne kadar çok işçi ayrılır ve sanayi sektörüne geçerse, hayat standardı da o kadar iyileşecektir ve iyileşmektedir.

Yabancı işçi istihdamı konusuna gelince... Avrupa Topluluğu ülkeleri istihdam ettiği yabancı işçiler konusunda, bilgi eksikliği ile karşılaşmaktadırlar. Avrupa ülkeleri kendi ülkelerinde görmeğe alıştıkları işgücünden farklı bir kişi ile karşılaşmaktadır ve bu konuda bilgi edinme imkânları da çok azdır. Büyük bir yabancı işçi grubunun Avrupalılaşması ve Avrupa iş piyasasını teşkil etmesi önemli meseledir ve bu siyasî ilişkiler için de yarına bırakılmayacak bir problemdir. Bu arada, yabancı işçinin istihdamı ile ilgili bazı kanaatler belirtilmekte ve *«niçin bu işçileri kendi vatanlarından ailelerinden koparıp başka yerlere naklediyoruz, niçin iş gücünü işin ayağına getiriyoruz, yaşamaya alıştıkları yerlerden alıp, yabancı ülkelere getiriyoruz?»* soruları yaygınlaşmaktadır. Aslında işi kişinin ayağına götürmek mümkün olsa idi mesele daha basit olurdu. İnaniyorum ki, burada bir süreç meselesi mevcuttur. Ülkenin sanayileşmesinin yeteri derecede olmamasına bu sorun bağlanabilir. İşçilerin yaşadıkları ülke içindeki imkânsızlıkları buna sebebiyet vermektedir.

Alman İşçileri Konfederasyonu'nun bir temsilcisi meseleyi şöyle yorumlamıştır: İyi hayat ve çalışma şartlarını gökyüzünde bir yıldız gibi görüyoruz. Meselâ bir İtalyan'ı örnek alalım; bu yıldıza erişmek için Orta Avrupanın sanayi şehirlerine gitmek zordur. Birşey daha düşünebiliriz. Almanyanın 25 milyonluk işgücü aşağı yukarı yabancı işçi olarak 6-7 milyon işçi ile beraber yaşamaktadır. Diğer ülkelerde de yaklaşık rakamlar göze çarpmaktadır. Bu üçbuçuk milyonluk yabancı işgücünden Orta Avrupada istihdam edilen işçilere geniş yaşama imkânı tanınmıştır. Bu hesabın olumsuz ve olumlu yönlerini karşılaştırsak, olumlu gelişme olarak işsizliğin azaltılması, eksik istihdamın giderilmesine değinmek mümkündür. Buna bağlı olarak, sosyal yükümlülüklerin azaltılması, emek piyasasında bir emek arzı fazlasının ortadan kaldırılması ve tabası olduğu ülkenin iktisadî düzenine olumlu yönde katkısı, bu arada emeğin veriminin gittikçe artması söylenebilir. Bu iş gücünü gönderen ülkenin ödemeler

bilânçosu, bu işçilerin ailelerine gönderdikleri tasarruflar dolayısıyla bir hayli hafiflemiştir; açıklar azalmıştır.

Batı Avrupa memleketlerinde çalışan Türk vatandaşlarına gelince... Bu işçiler aşağı yukarı Türkiye'nin ödeme bilânçosunun üçte birini gönderdikleri dövizlerle karşılamaktadırlar. Yani, demektir ki, Türkiye ihracatı ile tüm döviz gelirlerinin üçte birini elde etmektedir. Diğer üçte birini turizmden ve son üçte birini dış memleketlerinde çalışan Türk işçilerinin Türkiye'ye gönderdikleri dövizlerle elde etmektedir.

Turizmin getirdiği dövizler toplam olarak, Türk işçilerinin gönderdikleri dövizlerden daha da azdır. Demek Türkiye'nin turizm ödeme bilânçosu negatiftir, zira Türkiyeden yabancı memleketlere seyahat eden Türkler, Türkiye'ye gelen yabancıların getirdiğinden daha çok parayı dışarı götürmektedirler. Böylece Türkler dışarılarda daha fazla döviz harcamaktadırlar. Bunun için Türk işçilerinin Türkiye'ye gönderdikleri dövizler Türkiye için çok önemlidir.

Buna göre, dışardaki işçiler, Türkiyede hayat seviyesinin yükselmesine ve iktisadî gelişmeye, yatırımların çoğalmasına sebep olmaktadır. Buna ilâveten, sanayide elde edilen tecrübeler Türk işçileri için çok kıymetli bilgi teşkil etmektedir. Bunlar, Avrupa'ya işçi gönderen ülkeler için büyük avantajlardır.

Bu şekildeki bir seyyaliyet, sadece işçileri gönderen ülke için değil, işçileri istihdam eden memleket için de çeşitli avantajlara sebep olmaktadır. Zira, işçi eksikliği yüzünden âtıl duran kapasitenin tekrar çalıştırılması ve bu suretle masrafların ve ücret miktarlarının ve dolayısıyla bunların işçi ve sermaye piyasasına etkileri daima avantajlı olmaktadır. Zira ne zaman işgücü sıkıntısı çekilse, çeşitli malların üretimi zorlaşmakta, fiyatlar yükselmekte ve ekonominin gelişme süreci içine girmesi önlenmektedir. Böylece denilebilir ki, yabancı işçiler çalıştıkları ülkenin ekonomisinin değişmesinde de olumlu rol oynamaktadırlar.

Şimdiye kadar sizlere genel bir görüş vermeğe çalıştım, Avrupa memleketleri ve bu ülkelerin yurttaşları, yabancı uyruklu işçilerin kendi memleketlerinde istihdam edilmelerine karşı olumlu bir davranış içinde bulunmaktadırlar. Bu da demek oluyor ki, yabancı uyruklu işçilerin bir memleketde istihdam edilmeleri ki-

sa devreli bir fenomen değil, devamlı ve iktisadi gelişmede lüzumlu olacak bir değişmedir. Zannedilmemelidir ki, yabancı uyruklu işçiler Avrupa memleketlerinde sadece kendilerine ihtiyaç olduğu müddetçe istihdam edilecektir; aksine, kendilerine devamlı olarak iş imkânları tanınacaktır.

Yabancı memleketlerden gelen ve sosyal topluma katılan yabancı işçiler sosyal toplumumuz için çeşitli avantajlar meydana getirmekte; insanları, memleketleri birbirlerine yaklaştırmakta ve Avrupa ülkeleri arasındaki sınırlamaları kaldırmaktadır. Çalışmalarımızın sonucu ne olursa olsun, şurası muhakkaktır ki, bu gelişme ve hareket, artık bizim etkilerimizin dışına çıkmış ve kendi kendine bir benlik kazanmış durumdadır.»

Topluluk Komitesi Genel Müdürü M. Henze'nin konuşmasından sonra, seminer yöneticisi Halil Tunç, sorulara cevap verileceğini bildirdi.

SORU — Konferansçıdan yabancı işçiler hakkında bazı sorular sormak istiyorum. Bilhassa Almanya ve Belçikada çalışan işçileri yerinde görmüş, tetkik etmiş bir sendikacı olarak bazı noktaları açıklamasını istirham edeceğim.

Sayın konferansçı yabancı memleketlerde çalışan işçilerin hiçbir fark gözetilmeden, ücretlerde yaşama tarzında ve sosyal imkânlarda aynı imkâna sahip olduklarını söylüyor. Halbuki bizim incelemelerimizde, işçilerin şikâyetlerini dinlediğimizde, görmüş ve öğrenmiş bulunuyoruz ki, buralarda, aynı işi yapan, aynı kıdeme sahip olanlar arasında ücret farkı vardır. Alman işçisi daha fazla ücret almaktadır. Demek ki, o ülkenin işçileri daha fazla imkâna sahiptirler.

M. HENZE — Belirtilen hususlar Belçika'daki iş gücünü ilgilendiren meseleler, topluluk dahilinde çalışan memleketlerdeki durum bakımından bir hakikati ifade etmektedir. Konuşmamda emeğin serbest oluşumu üzerinde anlattığım konular aslında topluluk dahilindeki ülkelerin bir gerçeğini yansıtmaktadır.

Bu hususlar iki taraflı anlaşmalar vasıtası ile halledilmeye çalışılacaktır ve bizzat bu hususta topluluğa dahil ülkeler arasında iki taraflı anlaşmalar imzalanmıştır. Türkiye ile Belçika, Al-

ile İtalya arasında ikili anlaşmalarla bu hususla karar verilmiştir. Bu ülkelerde istihdam edilecek işçiler meselesinde kesinlikle Roma Anlaşmasına sadık kalınmamaktadır. Zira bu anlaşma Hükümetler arasındaki bir anlaşmayı göstermektedir. Almanya Hükümetiyle Belçika Hükümeti arasındaki anlaşma aslında kural olarak Roma Anlaşmasına tâbi olmaktadır. Topluluk hukukunu ilgilendirmektedir. Bu anda Türkiye'nin bulunduğu hazırlık dönemi ve geçiş dönemi geçmiş ve toplum tam üyesi olmuş bulunsaydı, aynı hukuki hak seviyesine ermişti; fakat pratik olarak meseleler çok daha basittir. Açıkça ifade etmek gerekir ki, sosyal hayat seviyesi bakımından farklılaştırmama talepleri haklı taleplerdir. Buna karşılıklı ücret-kiminden bir handikapla karşılaşılmaktadır. Farklılaştırmama aynı şekilde tatbik edilen ilişkiler yaratılmak istenilmektedir. Meselâ Köln şehrinde bir firma 7 000 Türk işçisini istihdam etmektedir ve çalıştırılan bu Türk işçileri arasında usta ve çırakları bulunmaktadır. Öyle ki, Alman ve diğer ecnebi işçilere ustalık ve ustabaşılığı yapmaktadırlar. A, B ve C pozisyonundaki üç işçi kabul edelim A pozisyonundaki işçi Türk, B pozisyonundaki bir Alman ve C pozisyonundaki işçi de bir İtalyan, aynı işleri yaptıkları takdirde çeşitli ücretler ödemeleri için mümkün olmayan bir durumdur. Zira her üçü de ayarlanmaktadır.

Bir taraftan tabii ki yabancı işçinin yeter derecede dil bilmesi sahip olmayışı yüzünden bir Alman işçisi kadar yetenekli üretilmediği durumlar da vardır. Buna bir farklılaştırmadan bahsedemeyiz. Zira bu farklılaştırma, işçinin Türk olması sebebiyle meydana gelmiyor, aksine dil bilgisinin veya diğer becerileriyle ilgili derecede olmamasından ileri geliyor.

ALİL TUNÇ — Konuşmacımız şu gerçeği kabul ediyor ve diyor ki, bugün Ortak Pazar Altıları ile, Altılar dışındaki işçileri gönenmemleketlerin işçileri arasında bazı farklılaşmalar var. Bunun söylemek istediği, farklılaşmanın kalmadığı bir noktada. Yani Altılardan meselâ bir İtalyan işçisiyle Alman işçisi aynı şartlara sahiptir. Çünkü onlar geçiş döneminde artık tam ortak. Türkiye tam ortak olamadığı için geçiş dönemi görüşmeleri içinde bulunduğu için böyle bir Ortak Pazar olamaz, diyor. Zaten bizim, geçiş döneminde

Pazar ülkeleriyle yaptığımız görüşme de bu yolda işçilerimize, diğer Ortak Pazar işçilerine sağlanan haklar sağlansın diyoruz. Sağlanmadığı bir gerçek ki, bu münakaşa içine giriyoruz.

SORU — Sayın konuşmacıdan işgücü serbestiyetiyle ilgili bir soru sormak istiyordum.

Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonunun çeşitli yıllarda ve bu arada son olarak 1968 yılında yapmış olduğu Avrupa Ekonomik durumu ile ilgili çalışmalarında bir takım projeksiyonları var. Bu projeksiyonlarda şu husus ortaya konuyor ki, Avrupanın özellikle işgücü kabul eden ülkelerinde 1985 yılına kadar nüfus artışı hemen hemen sabit kalacak durumda. Buna karşı işçi gönderen diğer ülkelerde, ki Türkiye bunun içine dahildir, nüfus artışı şimdikinden belki biraz daha hızlı olacak.

Sayın konuşmacı konuşmasında belirtti: güney İtalya işsizlik dolayısıyla ve geri kalmışlık nedeniyle çok işçi göndermişti. Ancak bugün çeşitli uluslararası kuruluşların yaptığı araştırmalar şunu ortaya koymuştur ki, Japonya'dan sonra İtalya dünyada en fazla kalkınma hızına sahip bir ülke durumunda. Yani bunun başka bir anlamı, sayın konuşmacının da mantığı ile İtalya belli bir müddet sonra işgücü gönderme hızını düşürecektir. Şimdi bu durumda, işgücü kabul eden Ortak Pazar ülkeleri kendilerinin dışında başka kaynaklara dönmek zorundadırlar. Bu kaynak Türkiye olur veya olmaz. Ancak Türkiye tam ortaklık dönemine girinceye kadar Altılara 1974 yılı civarında işgücü serbestiyetinin kabul edilmesini ve o zamana kadar geçen zaman içinde Türk işçilerine ikinci derecede bir öncelik verilmesi hakkını istemiştir. Ortak Pazar hemen hemen bunu reddetmiş ve bize, biraz evvel sayın konuşmacının da tavsiye ettiği gibi, ikili anlaşmalar yolunu açık göstermiştir. Bizim istediğimiz Ortak Pazar ile bir anlaşma yapmak ve buna dayanarak işgücü göndermek. Ya da, bu olmayacaksa belli bir baz yılı kabul edilmesi, ki bu baz yılı tabii ki resesyonun tüm olarak hüküm sürdüğü 1967 yılı değil de, meselâ 1969

yılı kabul edilebilir, baz yılına göre işgücü göndermeleriyle ilgili olarak ülkemize belli kontenjan tanımlarır.

Şimdi ben şunu sormak istiyorum. Ortak Pazar bizim bu görüşümüzü niçin reddetmiştir. Ortak Pazarla ilgili önemli bir göreve getirilen Mösyö Harbel, güvenileirse Türkiye'nin işgücü serbestiyetiyle ilgili taleplerinin dikkate alacağını söylemiştik. Bu, ne ölçüde doğrudur? Bunun cevaplandırılmasını istiyorum.

İkincisi, sadece ülkemizi ve işçi kabul eden ülkeleri değil, uluslararası anlaşmaları da ilgilendiren turist işçi meselesiyle ilgili bir soru sormak istiyorum. Turist işçi gerçekten işgücü kabul eden ülkelerde işverenlerin düşük maliyetten yararlanmak amacı ile yarattıkları bir uluslararası harekettir. Durum böyle olunca, turist işçi sorununun çözümü büyük ölçüde işgücü kabul eden ülkeye düşmektedir. Çünkü bu insanlar orada iş buldukları için gitmektedirler ve bunların sebebi de o ülkelerin teşebbüsleridir. Bu işçilerimizin hudut kapılarındaki maruz kaldığı davranışlar ve turist işçilerle ilgili olarak Avrupa Konseyinin hazırlamış olduğu tasarı hakkında Ortak Pazarın düşüncelerini genel olarak sayın konuşmacıdan dinlemek istiyorum.

H. HENZE — Soru soran sayın konuşmacı, demokratik açıdan sorduklarında bütünüyle haklıdırlar. Bu durum gerçekten varittir. Üye devletler en büyük sayıya erişmişlerdir. Özellikle Fransa ve Almanya'da, yabancı işçiler, topluluk dahilinde yeterli derecede işgücü bulunmadığı için kullanılmışlardır. Meselâ Almanya'dan bir örnek verelim : Bu ülkede 1.5 milyon yabancı işçi istihdam edilmektedir. 1969 yılı Eylül ayında Belçika'da yabancı işçi aşağı yukarı 200 bine yakındı. Fransa'da da bu sayı bir hayli yüksek rakama ulaşmaktadır. Toplam yabancı işçi sayısı içinde Almanya'da sadece 1/3 i bu toplamın, yani aşağı yukarı 436 bin kişi üye devlet tebası olmaktadır. Bunun da 350 bini İtalyan işçisi teşkil etmektedir. Eğer çalışan işçi kitlesi hakkında bir misal vermek istersem, bu milyonlarca işgücünün bir üye devlet tebası olmadığını belirtmek isterim. 250 bin Türk işçisi bugün Almanya'da çalışmaktadır. Bu ilişki çerçevesi içinde topluluk da-

sa devreli bir fenomen değil, devamlı ve iktisadi gelişmede lüzumlu olacak bir değişmedir. Zannedilmemelidir ki, yabancı uyruklu işçiler Avrupa memleketlerinde sadece kendilerine ihtiyaç olduğu müddetçe istihdam edilecektir; aksine, kendilerine devamlı olarak iş imkânları tanınacaktır.

Yabancı memleketlerden gelen ve sosyal topluma katılan yabancı işçiler sosyal toplumumuz için çeşitli avantajlar meydana getirmekte; insanları, memleketleri birbirlerine yaklaştırmakta ve Avrupa ülkeleri arasındaki sınırlamaları kaldırmaktadır. Çalışmalarımızın sonucu ne olursa olsun, şurası muhakkaktır ki, bu gelişme ve hareket, artık bizim etkilerimizin dışına çıkmış ve kendi kendine bir benlik kazanmış durumdadır.»

Topluluk Komitesi Genel Müdürü M. Henze'nin konuşmasından sonra, seminer yöneticisi Halil Tunç, sorulara cevap verileceğini bildirdi.

SORU — Konferansçıdan yabancı işçiler hakkında bazı sorular sormak istiyorum. Bilhassa Almanya ve Belçikada çalışan işçileri yerinde görmüş, tetkik etmiş bir sendikacı olarak bazı noktaları açıklamasını istirham edeceğim.

Sayın konferansçı yabancı memleketlerde çalışan işçilerin hiçbir fark gözetilmeden, ücretlerde yaşama tarzında ve sosyal imkânlarda aynı imkâna sahip olduklarını söylüyor. Halbuki bizim incelemelerimizde, işçilerin şikâyetlerini dinlediğimizde, görmüş ve öğrenmiş bulunuyoruz ki, buralarda, aynı işi yapan, aynı kıdeme sahip olanlar arasında ücret farkı vardır. Alman işçisi daha fazla ücret almaktadır. Demek ki, o ülkenin işçileri daha fazla imkâna sahiptirler.

M. HENZE — Belirtilen hususlar Belçika'daki iş gücünü ilgilendiren meseleler, topluluk dahilinde çalışan memleketlerdeki durum bakımından bir hakikati ifade etmektedir. Konuşmamda emeğin serbest oluşumu üzerinde anlattığım konular aslında topluluk dahilindeki ülkelerin bir gerçeğini yansıtmaktadır.

Bu hususlar iki taraflı anlaşmalar vasıtası ile halledilmeye çalışılacaktır ve bizzat bu hususta topluluğa dahil ülkeler arasında iki taraflı anlaşmalar imzalanmıştır. Türkiye ile Belçika, Al-

manya ile İtalya arasında ikili anlaşmalarla bu hususlar kararlaştırılmıştır. Bu ülkelerde istihdam edilecek işçiler meselesinde muhakkak ki Roma Anlaşmasına sadık kalınmamaktadır. Zira bu aslında Hükümetler arasındaki bir anlaşmayı göstermektedir. Meselâ Almanya Hükümetiyle Belçika Hükümeti arasındaki anlaşma, aslında kural olarak Roma Anlaşmasına tâbi olmaktadır ve bu topluluk hukukunu ilgilendirmektedir. Bu anda Türkiye'nin içinde bulunduğu hazırlık dönemi ve geçiş dönemi geçmiş ve topluluğun tam üyesi olmuş bulunsaydı, aynı hukuki hak seviyesine gelecekti; fakat pratik olarak meseleler çok daha basittir. Açıkça şunu ifade etmek gerekir ki, sosyal hayat seviyesi bakımından farklılaştırmama talepleri haklı taleplerdir. Buna karşılık ücretler bakımından bir handikapla karşılaşılmaktadır. Farklılaştırılmayan, aynı şekilde tatbik edilen ilişkiler yaratılmak istenilmektedir. Meselâ Köln şehrinde bir firma 7 000 Türk işçisini istihdam etmektedir ve çalıştırılan bu Türk işçileri arasında usta ve ustabaşları bulunmaktadır. Öyle ki, Alman ve diğer ecnebi uyruklu işçilere ustalık ve ustabaşılığı yapmaktadırlar. A, B ve C pozisyonundaki üç işçi kabul edelim A pozisyonundaki işçi Türk, B pozisyonundaki bir Alman ve C pozisyonundaki işçi de bir İtalyan ise, aynı işleri yaptıkları takdirde çeşitli ücretler ödemesi fabrika için mümkün olmayan bir durumdur. Zira her üçü de aynı işi yapmaktadırlar.

Öbür taraftan tabii ki yabancı işçinin yeter derecede dil bilgisine sahip olmayışı yüzünden bir Alman işçisi kadar yeterli ücret alamadığı durumlar da vardır. Buna bir farklılaştırma denemez zannımca. Zira bu farklılaştırma, işçinin Türk olması sebebiyle meydana gelmiyor, aksine dil bilgisinin veya diğer bilgilerinin yeterli derecede olmamasından ileri geliyor.

HALİL TUNÇ — Konuşmacımız şu gerçeği kabul ediyor ve diyor ki, bugün Ortak Pazar Altıları ile, Altılar dışındaki işçi gönderen memleketlerin işçileri arasında bazı farklılaşmalar var. Kendisinin söylemek istediği, farklılaşmanın kalmadığı nokta, Altılar içinde. Yani Altılardan meselâ bir İtalyan işçisiyle bir Alman işçisi aynı şartlara sahiptir. Çünkü onlar geçiş döneminden geçti ve artık tam ortak. Türkiye tam ortak olamadığı için, daha ancak geçiş dönemi görüşmeleri içinde bulunduğu için böyle bir farklılaşma olacak, diyor. Zaten bizim, geçiş döneminde Ortak

Pazar ülkeleriyle yaptığımız görüşme de bu yolda işçilerimize, diğer Ortak Pazar işçilerine sağlanan haklar sağlansın diyoruz. Sağlanmadığı bir gerçek ki, bu münakaşa içine giriyoruz.

SORU — Sayın konuşmacıdan işgücü serbestiyetiyle ilgili bir soru sormak istiyordum.

Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonunun çeşitli yıllarda ve bu arada son olarak 1968 yılında yapmış olduğu Avrupa Ekonomik durumu ile ilgili çalışmalarında bir takım projeksiyonları var. Bu projeksiyonlarda şu husus ortaya konuyor ki, Avrupanın özellikle işgücü kabul eden ülkelerinde 1985 yılına kadar nüfus artışı hemen hemen sabit kalacak durumda. Buna karşı işçi gönderen diğer ülkelerde, ki Türkiye bunun içine dahildir, nüfus artışı şimdikinden belki biraz daha hızlı olacak.

Sayın konuşmacı konuşmasında belirtti: güney İtalya işsizlik dolayısıyla ve geri kalmışlık nedeniyle çok işçi göndermişti. Ancak bugün çeşitli uluslararası kuruluşların yaptığı araştırmalar şunu ortaya koymuştur ki, Japonya'dan sonra İtalya dünyada en fazla kalkınma hızına sahip bir ülke durumunda. Yani bunun başka bir anlamı, sayın konuşmacının da mantığı ile İtalya belli bir müddet sonra işgücü gönderme hızını düşürecektir. Şimdi bu durumda, işgücü kabul eden Ortak Pazar ülkeleri kendilerinin dışında başka kaynaklara dönmek zorundadırlar. Bu kaynak Türkiye olur veya olmaz. Ancak Türkiye tam ortaklık dönemine girinceye kadar Altılara 1974 yılı civarında işgücü serbestiyetinin kabul edilmesini ve o zamana kadar geçen zaman içinde Türk işçilerine ikinci derecede bir öncelik verilmesi hakkını istemiştir. Ortak Pazar hemen hemen bunu reddetmiş ve bize, biraz evvel sayın konuşmacının da tavsiye ettiği gibi, ikili anlaşmalar yolunu açık göstermiştir. Bizim istediğimiz Ortak Pazar ile bir anlaşma yapmak ve buna dayanarak işgücü göndermek. Ya da, bu olmayacaksa belli bir baz yılı kabul edilmesi, ki bu baz yılı tabii ki resesyonun tüm olarak hüküm sürdüğü 1967 yılı değil de, meselâ 1969

yılı kabul edilebilir, baz yılına göre işgücü göndermeleriyle ilgili olarak ülkemize belli kontenjan tanımlanmıştır.

Şimdi ben şunu sormak istiyorum. Ortak Pazar bizim bu görüşümüzü niçin reddetmiştir. Ortak Pazarla ilgili önemli bir göreve getirilen Mösyö Harbel, güvenirse Türkiye'nin işgücü serbestiyetiyle ilgili taleplerinin dikkate alınacağını söylemiştik. Bu, ne ölçüde doğrudur? Bunun cevaplandırılmasını istiyorum.

İkincisi, sadece ülkemizi ve işçi kabul eden ülkeleri değil, uluslararası anlaşmaları da ilgilendiren turist işçi meselesiyle ilgili bir soru sormak istiyorum. Turist işçi gerçekten işgücü kabul eden ülkelerde işverenlerin düşük maliyetten yararlanmak amacı ile yarattıkları bir uluslararası harekettir. Durum böyle olunca, turist işçi sorununun çözümü büyük ölçüde işgücü kabul eden ülkeye düşmektedir. Çünkü bu insanlar orada iş buldukları için gitmektedirler ve bunların sebebi de o ülkelerin teşebbüsleridir. Bu işçilerimizin hudut kapılarındaki maruz kaldığı davranışlar ve turist işçilerle ilgili olarak Avrupa Konseyinin hazırlamış olduğu tasarı hakkında Ortak Pazarın düşüncelerini genel olarak sayın konuşmacıdan dinlemek istiyorum.

H. HENZE — Soru soran sayın konuşmacı, demokratik açıdan sorduklarında bütünüyle haklıdırlar. Bu durum gerçekten varıttır. Üye devletler en büyük sayıya erişmişlerdir. Özellikle Fransa ve Almanya'da, yabancı işçiler, topluluk dahilinde yeterli derecede işgücü bulunmadığı için kullanılmışlardır. Meselâ Almanya'dan bir örnek verelim : Bu ülkede 1.5 milyon yabancı işçi istihdam edilmektedir. 1969 yılı Eylül ayında Belçika'da yabancı işçi aşağı yukarı 200 bine yakındı. Fransa'da da bu sayı bir hayli yüksek rakama ulaşmaktadır. Toplam yabancı işçi sayısı içinde Almanya'da sadece 1/3 i bu toplamın, yani aşağı yukarı 436 bin kişi üye devlet tebası olmaktadır. Bunun da 350 bini İtalyan işçisi teşkil etmektedir. Eğer çalışan işçi kitlesi hakkında bir misal vermek istersem, bu milyonlarca işgücünün bir üye devlet tebası olmadığını belirtmek isterim. 250 bin Türk işçisi bugün Almanya'da çalışmaktadır. Bu ilişki çerçevesi içinde topluluk da-

hilinde toplam olarak 1.5 milyon işçimiz mevcut olduğunu belirtiyoruz ve bunun 1 milyonu Almanya'da bulunmaktadır. Fakat bu arada hemen belirtiyim ki, yabancı veya yerli işçinin çalışıp çalışmaması işyerlerinde bir mesele teşkil etmemektedir. Bütün mesele 1 milyon işgücünün orada çalışmasıdır. Federal Almanya'da emek piyasasının durumu bir hayli geridir. Aynı zamanda bu, işçinin başka bir yerde iş arama şansı bakımından daha memnunluk verici olduğunu gözönüne seriyor.

Şimdi başka bir soruya geçmek istiyorum, o da anlaşmalar konusudur. Ankara anlaşmasına ve bu arada işgücünün serbest dolaşımı meselesine Roma Anlaşması çerçevesi içinde değinmek istiyorum.

1,5 yıl önce tahminen bazı tartışmalar esnasında bir ek protokol ile Ankara Anlaşmasına ilâveten ek protokol ile geçiş kânenen tesbit edilmiş ve geçiş dönemi, hazırlık dönemi belirtilmiştir. Bu ek protokol aşağı yukarı 1,5 ay önce asesasyon konseyine getirilmiş, altı üye devletle müşterek olarak tartışılmıştır. 9 Aralıkta yapılan bu tartışmada eğer bir çözüme varılmadıysa, bunun sebebini başka yönlerde aramalıyız. İşgücünün serbest dolaşımı, Türk Hükümetinin görüşlerinin topluluk delegasyonunun görüşleriyle uyusmamasından ileri gelmektedir. Ek protokolla bağlı olarak bir de mali protokol imzalanmıştır. Bu, tarımsal maddelerin ihracını da geniş ölçüde ilgilendirmektedir. Tahmin ediyorum ki, önümüzdeki yılın Mart ayında hükümet yönünden konuşmalara, tartışmalara başlanacak ve eminim ki, bu anlaşma muhtemelen bir sonuca varacaktır. Türk delegasyonu bir anlaşmayı imzalamadan önce, bütün konularda açıklığa kavuşmak istemektedir ve bunu hükümetin bir ifadesi olarak göstermektedir. Türk işçilerinin topluluk ülkeleri dahilinde çalışmaları konusundaki tartışmalar bir hayli olumlu yönde gelişmiştir ve yapılacak tartışmalarda da bunlar gözönünde bulundurulacaktır.

Bu sıralarda, geri çevrilme meselesine gelince... Bu yargılarınızda haklısınız. Ancak herşeyden önce şu gözönünde bulundurulmalıdır ki, geçtiğimiz yıllarda iş piyasası aslında elverişli olmamıştır. Kışın şiddetli bir şekilde geçmesi yüzünden inşaat sektöründeki işlerin durması sonucunda yabancı işçileri alıp, istihdam etme imkânları azalmıştı. İşçilerin sınırdan döndürülmesi de bu zamanlara raslar.

Almanya'da çalışan İtalyanların % 12 sine iş ve işçi bulma kurumu tarafından iş bulunmuştur. Geriye kalan % 88 i, (İtalyanlardan bahsediyorum), kendiliklerinden Almanya'ya gelerek iş bulmuş ve çalışmaya başlamışlardır.

*SORU — Konuşmacı ifadeleri sırasında Ortak Pazar memleketlerinin herbiri arasındaki iktisadi ve sosyal farkların sıfıra ineceğini söylemişlerdi. Verdikleri misâller içerisinde, bu iktisadi ve sosyal belirtileri ve rakamları vardır. Bunlar hakkında da kendileri misâller verdiler ve bilhassa Ortak Pazar memleketleri içerisinde balşangıçta Roma Anlaşması imzalanırken epey büyük farkların olduğunu belirttiler. Bu farkların, aradan geçen süre içerisinde azalmaya yön tuttuğunu söylediler. Bunda yüzde yüz olmasa bile bir gerçek payı vardır. Fakat burada verilen rakamlar bize bunu kesin olarak isbat edememektedir. Sayın konuşmacı dediler ki, İtalyadaki tarım sektöründe çalışan işçiler % 36 dan % 26 ya (aradaki fark % 10 dur), Fransadaki miktar % 26 dan % 18-19 a düşmüştür (bu aradaki fark da % 6-7 arasındadır). Yine Almanyadaki miktar da % 16 dan % 13-14 e düşmüştür ki, % 3 veya 4 miktarında bir azalma vardır. Bunun haricinde Hollanda % 13 den % 7 e düşmüştür. Aradaki fark % 5 dir. Şunu demek istiyorum ki, 10-15 senelik bir süre de genel gelişme seyri içerisinde, memleketlerin gelişmesi, ekonomilerinin tarımdan sanayie, ticarete, hizmetlere aktarılması suretiyle olmaktadır. Normal şartlar içerisinde bile olsa, gerek Fransa, gerek İtalya, gerek Almanya, gerek Hollanda, gerek Belçika, hasılı Altı Ortak Pazar memleketi normal bir seyir içerisinde de olsalar tarım miktarındaki bu azalmaları ben-
ce sağlamış olacaklardı.*

Acaba, Ortak Pazar'ın buna ilâvesi nedir? Bunu bize izah edebilirler mi?

Aynı husus Türkiye için de çok enteresan bir durum arzemektedir. Türkiye az gelişmiş memleketler arasındadır. Tarım sektöründe çalışan miktar, diğer memleketlerle karşılaştırılmayacak derecede yüksektir. İtalya ile Almanya ve Fransa arasındaki farkta birleşmeye

doğru bir yönelme yoktur. Meselâ, Hollanda % 13 den % 7 e düşmüştür. Tabii ki İtalya da % 36 dan % 26 ya düşecektir. Buna Ortak Pazar'ın ilâvesi nedir? Bunu merak etmekteyiz. Türkiye için de bu problem çok büyük önem taşımaktadır. Eğer bu teori isbat edilemezse, Türkiye'nin iktisadi ve sosyal bakımından Ortak Pazar memleketlerine adapte edilmek suretiyle sonuç alıp, Ortak Pazara tam üye olabilecek bir hale gelmesi, onların da ilerlemeleri dikkate alınırda mümkün olmayacak gibi görünmektedir. Aradaki hız farkının çok fazla olması lâzımdır.

M. HENZE — Tahmin ediyorum ki, sayın konuşmacı ile aynı kanaati paylaşıyorum. Aynı sonuca vardım ben de. Nitekim tarım kesimi de dikkate alınırda, bu gelişme tam olarak Ortak Pazar'ın varlığına mı verilmelidir sorusuna kesinlikle evet denemez. Fakat tempo ve ölçüler ve bu ölçüler içindeki gelişmeler gözönünde bulundurulduğunda birkaç yıl içindeki bu düşüşler aslında büyük bir önem taşımaktadır. Aslında bunun bir Ortak Pazarın varlığının bir sonucu olduğu ve Ortak Pazarın götürdüğü topluluk ülkeleri arasındaki karşılıklı alışveriş sonucu olduğu da söylenebilir.

Meselâ Fransa'nın sanayi mallarının çoğu Almanya'ya yönelmiştir. Bu evvelce acaba düşünülebilir miydi? Şimdi Fransa'dan ne alabiliriz diye düşünüyor Almanlar. Meselâ parfüm diyebiliriz. Fransa olağanüstü bir endüstri yapısı değişimine uğramıştır. Dünyanın diğer bütün bölgelerine oranla daha gelişmiştir ve gelişmedeki bu hızlanma ve tarım kesiminde çalışanlar sayısında ki bu azalma, yani mukayese ederseniz Türk tarımında çalışan işçiler sayısı ile aynı devre içinde, aynı zaman devresi içindeki azalmayı gözönünde bulundurduğunuzda meselenin ne kadar önemli olduğunu görürsünüz. Zira Türkiye'de gözlenen azalış daha az olmuştur.

Bu mesele hakkında, yani Türkiye'nin Ortak Pazarın diğer memleketlerine yetişmesi babında diyebiliriz ki, bu mesele Ortak Pazar hükümetlerinden ziyade, Türk Hükümetinin çözümlüyeceği bir problemdir. Zira Türk Hükümeti muhakkak ki, ne yapması gerektiğini Ortak Pazar memleketleri hükümetlerinden bir emir şeklinde almak istemez. Ve en nihayet Türk Hükümeti kendi

memleketini nasıl geliştireceğini en iyisi kendisi bilir. Meselâ son senelerde beş senelik plânlar yapılmıştır.

Türk Hükümetinin bir iktisadî gelişme meselesiyle uğraştığı anda pek tabii ki Ortak Pazar hükümetleri de bu meselenin çözümlenmesi için seve seve yardımcı olacaklardır; fakat bu istek her şeyden önce Türk Hükümetinden gelmelidir.

SORU SAHİBİ — Bu soruma tam cevap aldığımı zannetmiyorum.

Türkiye söz konusu olmasa bile, ben Altılar arasındaki mukayeseyi yaptım ve bir iktisadî gerçeğin meydana çıkması açısından bu rakamların bizi bir noktaya getirdiğini söyledim. Türkiye'yi hiç dikkate almasak bile, altı Ortak Pazar ülkesi arasında yapılan mukayeseler ve tarım sektöründe sadece bu verilerle sonuca gidilmesi, iktisadî ve sosyal farkların bir gerçek olarak ortadan kalkmadığı ve farkların hemen hemen aynen muhafaza olduğunu ortaya koymaktadır. İktisadî bir gerçek olarak da sonuç şudur ki, aynı seviyeye yakın olan memleketler arasındaki birlikler bütün üye memleketler için yararlı sonuçlar doğurabilir, fakat birbirlerinden farklı seviyede olan memleketler için sonuç alınması gayri mümkün bir durum gibi gözükmemekte ve bu rakamlar da bunu isbat eder yönde bize delil vermektedir.

Benim demek istediğim, İtalya ile Almanya, İtalya ile Fransa arasındaki iktisadî ve sosyal farkın belirli bir oranda bile olsa kapatılır yönde ilerlemediğidir. Bu görüşten hareketle, ben sayın konuşmacının iktisadî ve sosyal bakımdan farkı sıfıra indirecek derecede tam üye memleketlerin bir noktaya doğru gidecekleri tarzındaki iddiasının ne dereceye kadar gerçekçi olduğuna sırf iktisadî açıdan cevap vermesini rica edecektim. Tabii ki Türkiye Hükümeti menfaaleri bakımından, pazarlıklarda elden gelen bütün gayretleri sarfedecek ve baskı gruplarının da kendi menfaatleriyle ilgili olan hususlarda hükümete yardımda ve etkide bulunmaları, uyarmaları sonucunda iyi bir noktaya doğru gidecektir. Yâni sırf altı Ortak Pazar ülkesi arasındaki bu gerçekte bile iktisadî ve sosyal yakınlaşmanın olmadığını

belirtmek istedim. Konuşmacı da sıfıra doğru gidilebilecektir dedi. Bu nasıl mümkün olur? Bunu rica ediyorum kendisinden.

M. HENZE — Buna birkaç kelimeyle cevap verilebilir zannediyorum. O da şudur; Ortak Pazar Anlaşması imzalanmadan, bu altı ülke de Ortak Pazardan korkuyorlar, Ortak Pazarın avantajdan çok dezavantaj getirmesi endişesini taşıyorlardı. Buna karşılık, bugün gazeteleri ele alır, elimize geçirebileceğimiz bütün dökümanları okursak görürüz ki, Roma Anlaşmasında tesbit edilen amaçların elde edilmesi hususunda aynı korkular halen vardır. Her memleket kendisi için yeterli derecede avantajlar elde edemediği endişesi içindedir. Yani bu sadece Türkiye'ye mahsus bir korku değildir. Meselâ ben zamanındaki gazetelerde yazılan makaleleri hatırlıyorum; her memleketin gazetesinde *«işte birkaç sene sonra Ortak Pazar meydana gelecektir, bizim durumumuz ne olacaktır, avantajlardan ziyade bazı dezavantajlar meydana gelecektir memleketimiz için...»* denmekteydi. Bu gibi sorular ve korkular daima ve devamlı olarak gazetelerde ifade edilmekteydi ve şimdi görüyorum ki aynı korkular, aynı endişeler Türkiye'de de olmaktadır, Türkiye'de de ifade edilmektedir. Tabii haklı olarak söylüyorsunuz ki, altı memleket arasındaki farklar bile tamamen ortadan kalkmamıştır; fakat şunu söylemek lâzımdır ki, herne kadar bu farklar ortadan kalkmamış ise de, yine de büyük ölçüde azalmıştır.

Meselâ İtalya'dan bahsettiniz. Şunu unutmamak gerekir ki, İtalya'nın Ortak Pazardan elde ettiği avantajlar sayesinde, meselâ otomobillerini, buzdolaplarını, çamaşır makinalarını Ortak Pazarın büyük piyasasına sürebilme imkânını elde etmiştir. İtalya'nın bu şekilde büyük bir gelişmeye ve büyümeye sahne olması bu sebeplere bağlanabilir. Yine de ayrıca söylemek isterim ki, bir piyasayı elde etmek çok zordur. Bir piyasa kendi kendine elde edilmez. Bir piyasayı elde etmek için çalışılmak lâzımdır. Bir de Türkiye'de mevcut olan korku, Ortak Pazara girdikten sonra mevcut olan gümrüklerin indirilmesinden sonra, Ortak Pazar memleketlerinin mallarının bir çığ gibi Türk piyasasına gireceği ve bütün piyasayı kaplıyacağı korkusudur. Fakat yine unutmamak lâzımdır ki, bir piyasada mal satabilmek için ilk önce o piyasayı elde etmek lâzımdır ve bunun için de zamana ihtiyaç var-

dır. Ve en nihayet sadece Ortak Pazar ülkeleri Türk piyasasını elde etmek amacıyla değil, aynı zamanda pek tabii ki Türk endüstrisi ve tarım sektörü de Avrupadaki piyasaları elde etmek amacıyla ve çalışmasındadır.

Şunu da son olarak söylemek isterim ki, umumiyetle Türkiye'nin gideceği bu gelişme kendisi için dezavantajlardan ziyade çok daha büyük avantajlar sağlayacaktır.

SORU — Türkiye'nin, geçiş dönemine intikali sırasında, Türk işçilere sağlanacak haklar bakımından Türkiye'ye teklif edilen tasarı içerisinde çok büyük farklar hemen hemen gözükmemektedir Halbuki iktisadî ve sosyal farkların yavaş yavaş azaltılması ana görüş olarak kabul edildiği an, Ortak Pazar memleketlerinin bu konuda gözle görülebilir bir şekilde Türk işçilerine daha büyük avantajlar sağlayacak bir teklifte bulunmaları lâzımdı ki, hazırlık dönemiyle geçiş döneminin bir farkı bulunsun. Bu gözükmemektedir. Bunu yine iktisadî ve sosyal politika itibariyle memleketler arasındaki farkların azaltılması gereği ile nasıl bağdaştırırlar?

İkinci bir mesele de son zamanlarda Alman İş ve İşçi Bulma Kurumu Başkanının, şimdiye kadar olduğu gibi, bundan sonra Türkiye'den daha çok kalifiye işçinin istenileceği ve kalifiye olmayan işçilerin kabul edilmeyeceği tarzındaki beyanatıdır. Türkiye kendi şartları içinde kendi sanayiinin gelişme durumunu dikkate alarak kalifiye işçiye ihtiyaç duymaktadır. Kalifiye işçi eksikliği Türk sanayiinde ortaya çıkarmaktadır. Bu da halen körpe bir durumda olan Türk sanayiinin gelişmesi yönünden bir dezavantaj meydana getirmekte, iktisadî ve sosyal farkların kapatılması bakımından, Türkiye aleyhine bir teklif olarak ortaya çıkmaktadır. Kalifiye işçi, Türkiye'nin sanayii için en önemli ve kaynak olarak nitelendirebileceğimiz işgücünü teşkil etmektedir. Bunun da yeni bir politikayla kalifiye işçilerin dışarıya çekilmesi suretiyle çok daha büyük problemlerin Türk sanayiine darbe vurucu tesirler meydana getirebileceği herhalde bir ekonomik gerçek olarak açıktır. Türkiye'nin şartları dikkate alınarak düşünülürse, bu da yine

başta söylediğimiz iktisadi ve sosyal şartların ahenkleştirilmesi politikasına uymamaktadır. Sayın konuşmacı bu konuda bize gerekli izahatı verirlerse çok memnun olacağım.

M. HENZE — Pek tabii ki, endüstriyel bakımdan gelişmiş memleketlerin kalifiye işçilere ihtiyacı vardır. Bu memleketler hangi memlekette kalifiye işçi bulurlarsa, bunları almak isterler. Bu işçileri Türkiyede buldukları takdirde, bu, Türk işçileri için bir avantaj olmaktadır.

Size bir misâl vermek istiyorum; Almanya'da Stuttgart'da bir şirket vardır, ismi Mercedes'dir, otomobil imâleder. Bu şirket İtalyan işçilerini istihdam etmek istemektedir. Bilhassa Torino'da çalışan, Torinodaki bir otomobil fabrikasında yani Fiat fabrikasında çalışan işçileri almak istemektedir. Fakat Fiat firmasında çalışan bir İtalyan kalifiye işçi, hiçbir zaman kalkıp Mercedes şirketine çalışmak üzere gelmiyor. Yani demek istiyorum ki, sizin memleketinizde başka bir memlekete gitmeye kararlı, hazır kalifiye işçi varsa, o halde bu demektir ki, bu kalifiye işçiler sizin memleketinizde yeterli derecede istihdam imkânları, kendilerini memnun edecek derecede iş imkânları bulamıyorlar ve onun için Almanya'ya gelmek istiyorlar.

Öbür taraftan zaten dil meselesini de gözönünde bulundurursak, zaten Almanya'ya gidecek işçilerin sadece kalifiye işçi olacaklarını zannetmiyorum. Zira Almanya'ya alınan işçilerde, umumiyetle, az da olsa belirli bir dil bilgisi istemektedir. Bu arada kalifiye işçiler Almanya'ya gönderiliyorsa, ki hükümetiniz de bu kalifiye işçilerin Almanya'ya gönderilmesi hakkında olumlu bir şekilde görüşme yapmıştır, şu sonuca varırız ki, bu kalifiye işçilerin Almanya'ya çalışmaya gelmesi ile gelmemesi arasında pek fark yoktur. Nitekim hükümetinizin görüşü de bu merkezdedir.

Ayrıca başka bir noktaya da temas etmek istiyorum. Bundan bir önceki soruda ele alınan Roma anlaşmasına bir göz atarsak, her memleketten bir tutanak hazırlanmış ve bu tutanağın diğer beş memleket tarafından da imzalanmış olduğunu görürüz. Meselâ, İtalya için olan tutanakta, «Avrupa Sosyal Fonu İtalyanın güneyini ve Sicilya'yı ve buranın iktisadî strüktürünü düzeltmek üzere kullanılacaktır» denmektedir. Geçiş dönemi için yapılacak

bir ek tutanakta, Türkiye'nin endüstri strüktüründe, gelişmesine yardım edebilecek bir şekilde ayrı ve belirli bir müessese meydana getirilebilir. Bu en nihayet bir anlaşma meselesidir.

SORU — Konuşmacı tarım sektörü üzerinde durdu. Ortak Pazar tarım sektöründe işgücünün azaldığını ifade ettiler ve Hollanda'da tarım sektöründe çalışan işgücü % 20 oranından % 13 oranına indirilmiş olduğunu söylediler. Tabiatıyla tarım sektöründeki işçileri sanayi sektörüne kaydırmak güzel. Acaba tarım sektöründen işçileri sanayi sektörüne çeğişte prodüktivitenin ne oranda etkisi olmuştur.

Tarımsal üründen elde edilecek olan mahsulün karşılanamaması bazan acı sonuçlar da doğurabilir. Diyelim ki, bu ülkenin ihracat durumu sarsıldı dış memleketlerden tarım ürünü de alamıyacağı için acaba % 7, 8 oranına kadar inmek, işgücünü sanayi sektörüne çekmek ne derece normal karşılanabilir?

Bizim memleketimiz için tarım sektöründe çalışanlar, uzun vadede, meselâ 1955-60 arasında % 83 den takriben zannederim son senelere göre % 72 ye inmiştir.

Bizim için tarımdaki gizli işsizliği diğer sektörlerdeki açık işsizliği önlemek hedeftir. Yani, prodüktivite ne seviyeye gelmiştir? İkincisi istihsal hacmi ne duruma gelmiştir? İhracattaki durumları ne olmuştur? Muayyen kapasitede bir mahsul elde ediyor, bunu belki ihrac edebiliyordu, şimdi yalnız halkına yetebilecek durumda mıdır?

İkinci sorum şu: Hakikaten ortak pazar memleketlerinin gayelerinden birisi de, ekonomik ve sosyal seviyelerin mümkün olduğu kadar aynı düzeye gelmesi için çaba gösterilmesi. Türkiye bir karma ekonomi sistemi içerisinde. Bu karma ekonomi sistemi içerisinde bulunan memlekete her türlü yabancı sermayeyi alıyoruz. Fabrika kuracaklarsa yine devletle anlaşrlar karşılıklı, fabrika kurarlar, işçilerimize iş hacmi yaratabilirler. İşçi göndereceklerse bizim iş kapasitemiz arttıktan sonra, onları da rahatlıkla gönderebilirler. Halbuki Roma anlaşma-

sında büyük bir madde var, bence çok önemli bir madde; devletler üstü anlayış. Devletler üstü anlayış ve tutum o kadar korkutucu birşey ki, İngiliz Hükümetini önce Ortak Pazara muhalif kılmış. Bilindiği üzere Ortak Pazarın ilk kuruluş yıllarında da Londrada Benelüks anlaşması imzaladığı devirlerden sonra da 17-18 memleket için içerisinde girmiş. Bakmışlar ki, tartışmalar Ortak Pazarı yıkıcı mahiyette gidiyor «devletlerin mademki milli düşünceleri değişik, başka düşünceleri var, o halde coğrafi birlik yaratalım» dediler ve coğrafi birlik üzerinden gittiler. Ortak Pazar ülkelerinin altısı da bir halka içerisinde; Fransa, İtalya, Lüksemburg, Hollanda v.s. Altı memleketin hepsi bir grup içerisinde ve bunun kurulmasına sebep olan savaşın yıkıntıları. Doğu Almanya tamamen gitmiş; batı, harbin bütün fecaatini üzerinde taşıyor. Bunu kurtarmak için Ortak Pazar teşkil ediliyor. Eğer bir ilerleme kaydetmişlerse, ki etmişlerdir, bize gerek kültürel bakımdan, gerek karşılıklı uluslararası ilişkiler bakımından sermaye akımını Türkiye'ye getirerek yardım sağlayabilirler. Bu işin devletler üstü düşüncesiyle değil de, memleketlerarası işbirliği çerçevesinde halledilmesi acaba mümkün değil midir?

M. HENZE — Birinci soruya vereceğim cevap şöyle olabilir.

Tarımda çalışanların sayısının azaltılması bir prodüktivite artışına sebebiyet vermiştir. Yani bugüne kadar 10 kişinin yaptığı iş daha az kişi tarafından, meselâ 3 veya 4 kişi tarafından gerçekleştirilebilmektedir. Bu demektir ki, pratik olarak düşündüğümüzde, kişi başına verim, 1/10 den oldukça yükselmiştir. Bu da açıkça göstermektedir ki, tarımdaki emek fazlasını dışarıya almakla, tarımsal üretimde bir verim artışı olmuştur. Bu arada bir de çalışma kapasitesi meselesi vardır. Fazla işgücünün tarımdan çıkartılması ile elde edilen mal fazlası bir mekanikleşme, bir rasyonalizasyon sonucudur. Bilindiği gibi, tarımsal ürünlerin sürüm düşüklüğüyle karşılaşilmektedir. Meselâ ülkenizde, emek fazlasının topluluğa aktarılmasıyla mesele iktisaden hiç olmazsa büyük ölçüde halledilmeye çalışılmıştır. Şu anda geçerli bir çözüm veremeyeceğimiz bir problem de şudur: Tarım kesiminde kendi başına çalışan emek sahipleri, acaba nasıl bir işyeri bula-

caklardır? Bunlar meselâ hizmetler sektörüne aktarılabilirler. Tarım kesimi mekanikleşme ve rasyonalizasyon yolu ile bu gelişmeyi sağlamıştır, fakat bunun da bir sınırı vardır. Zira bu da, işçinin değil de mülkiyete sahip olan kişinin, tarım kesimindeki mülkiyet haklarından vazgeçip, başka bir kesim içinde çalışması meselesidir. Bu aslında bir insanlık problemidir. Çiftçi olarak çalışmış olan ve kendi üretim araçları ile çalışan, bunlara alışmış, şahsiyetini bu yönde geliştirmiş kişinin, başka bir sektöre, yani bağımsız olarak çalışamayacağı bir kesime geçmesinin kendisi için şahsiyeti noktasından yaratacağı güçlükleri gözönünde bulunduralım.

Bir çiftçi kendi toprağı üzerinde ne kadar yaşlanırsa, onu başka bir yere, nakletmek, ömrünün çoğı kısmını geçirdiğı topraktan ayırmak o derece güçleşmektedir. Zira tarım kesimi içinde mülk sahiplerinin yüzde 50'si 56 yaşını aşmışlardır. Bu insanların uygulayacakları rasyonalizasyon tedbirleri kendi mülkleri dahilinde kendi bilecekleri iştir. Çiftliğini satınalmak ise, onun için hayati bir önem taşımaktadır. Sosyolojik ve pedagojik açıdan mesele önemlidir. Yani söylediklerimi özetlersem, prodüktivite olağanüstü artmıştır ve bunu tekniğın ve rasyonalizasyon tedbirlerinin uygulanması sağlamıştır. Bu arada, tarım kesiminde mülkiyete sahip olan kişilerin durumları ayrı bir problem yaratmaktadır.

İkinci soruya geçmek istiyorum. Soruyu tekrarlıyorsanız size müteşekkîr alacağım. Çünkü soruyu tam anlayıp anlamadığımı henüz tayin edemiyorum. Bazen iktisadi ve sosyal yönden bahsediyorsunuz, coğrafi durumdan bahsettiniz ve Türkiye'nin bu coğrafi birlik dışında kaldığını, mutlak bir bağlantı içinde coğrafi yönden bulunamayacağını belirttiniz. Lütfen soruyu tekrarlayın.

SORU **SAHİBİ** — İkinci sorumu arzedeceğim, fakat daha önce sayın konuşmacının buyurdukları bir noktaya daha temas edeceğim.

Belirtildi ki, tarım sektöründen 56 yaş üzerindeki ziraatçıları çekmek çok zor ve müşkül problemidir. Bu, tabiatıyla tarımsal plânlamayı düşünen insanların mutlaka nazarı dikkate alması gereken bir problemidir. Kaldı ki, Avrupa Ekonomik Topluluğunun son raporunda, zirâi politika hedeflerinden bir tanesi tarımsal politikada

başarılı olmak için; yaşlanmış çiftçileri, özellikle işletme şeflerini tarım sektöründen çekmek. Şimdi hem müşkilatlı buluyor, hem çekmek istiyor. Biz deriz ki, zaten iktisaden geri kalmış memleketlerde tarım sektöründe çok enerjik bir işgücü var. Önce bunu çekmek bir problem. Kaldı ki, zorluğu olan bir problemi, uygulamak imkânı varmış gibi, tarım politikası içerisinde bir hedef olarak saymak, bilmem bu politikanın ne derece başarılı olabileceğine delil sayılır?

İkinci sorum şu idi: Ortak Pazar kurulurken şöyle bir hava vardı: harp olmuş, Avrupa doğusunun büyük kısmını kaybetmiş, batısı harbin yıkıntıları içerisinde ve Avrupa kişiliğini yitirmiş, kendisini aramaya başlıyor, arama çabası içerisinde. Bunun içindir ki, Avrupa çareler aradı. Bu çare içerisinde ilk önce Hollanda, Belçika, Lüksemburg yekdiğerine yakınlaştılar ve Londrada Benelüks anlaşmasını yaptılar. Hemen sonra Ortak Pazar içerisinde 16 ilâ 17 devletin girmesini arzuladılar. Ve baktılar ki, birçok münakaaşlar oldu. «Hiç olmazsa coğrafi birlik bakımından yakınlık gösterenleri bir arada toplayalım» dediler ve bunun üzerine de, altı Avrupa devleti arasında ortak pazar teşekkül etti.

Bu devletler arasında coğrafi yakınlık var. Türkiye'de tabii bir Avrupa memleketi, dolayısıyla kısmi bir coğrafi yakınlığımız var demektir. Ancak, eğer hedef Ortak Pazar içerisine giren memleketleri ekonomik ve sosyal bakımından yekdiğerine eşit bir duruma getirmekse şöyle bir düşünce tarzı geçerli olmaz mı? Roma anlaşması mühim bir madde taşıyor: Devletler üstü tutum (sübvernasyonallite). Artık milliyet tipi kalkacak. Bütün millî organizasyon, Ortak Pazarın son döneminde Ortak Pazar organizasyonu haline gelecek ve Avrupa Ekonomik Topluluğu muvacehesinde bütün problemler halledilecek. Benim görebildiğim kadar durum bu. Bu duruma gelmek sizin milletlerarasındaki iktisadi münasebetler, kültürel münasebetlerle bu halledilemez mi? Çünkü, Türkiye karma ekonomi devletidir. Bu devlet her türlü dış sermayeleri içerisine alır. Her türlü ekonomik ve kültürel münasebetlerde dış dünyayı seve seve kabul eder. Ve nite-

kim birçok yabancı şirketler memleketimizde bulunuyor. Gaye işçilerimizin seviyesini yükseltmek, hayat standardını yükseltmekse, devletler üstü (sübvernasyonalite) felsefesinden hareket etmeksizin, böyle münasebetlerle bu yapılabilir. Yani Ortak Pazar meselesi değil de, Uluslararası ilişkilerin bu şekilde kurulmasını nasıl karşılırsınız acaba dedim?

HALİL TUNÇ — Herhalde cevap verecekler. Yalnız bir nokta var.

Şimdi, Ortak Pazar kurulmuş, bir anlaşma yapılmış, aradan zaman geçmiş. Ortak Pazarın kuruluş amaçlarını burada tartışmanın pratik bir faydası var mıdır?

SORU SAHİBİ — Bu arada ben şahsım olarak söylüyorum, benim fikrim şu efendim... Biz hazırlık devresine zaten şöyle bir felsefe içerisine girdik: bu Avrupadır, girelim de nasıl olursa olsun, bir takım faydalarımız olur, belki bir takım zararlarımız olur... Bu belgelerle, vesikalarla ortada. Şimdi ben derim ki, hazırlık devresi mutlaka uzatılmalı. Geçiş devresine girmeden önce uzatılmalı ki, artık yavaş yavaş kamuoyu üzerinde bu ortak pazar üzerinde çalışma başladı. Çok hazırlıklı bir vaziyette girmemiz lâzım. Eskiden bu, iki üç kişi arasında biliniyor, iki üç kişi de bir takım hatalara düşebiliyordu. O bakımdan ben canıgönülden arzu ederim, biz hazırlık dönemini biraz daha, asgari 2-3 sene uzatmak mecburiyetindeyiz.

HALİL TUNÇ — Şimdi sual berraklaştı. Arkadaşımız derler ki, biz hazırlık dönemine iyi hazırlanamadık, hazırlık dönemi bir parça daha uzatılmalı, bu hususta konuşmacımızın fikri nedir, der.

M. HENZE — Birkaç kelimeyle belirtmek istiyorum. Soruyu soran zatın tesbit ettiği husus şudur; tarımsal kesimdeki yapısal değişme problemin çözümündeki yolların tesbiti gözönünde bulundurulduğunda bir çelişme göstermektedir. Zira bu, bir yünden prensip meselesi, bir yandan ise uygulama meselesidir. Her ne

kadar biz Roma anlaşmalarında tesbit edilmiş bir prensibi elde edebilmek için çeşitli yollara başvurabilirsek de uygulamada pek tabii ki zorluklarla karşılaşacağız. Fakat bu demek değildir ki, prensipten vazgeçmeye mecbur kalacağız. Bu zorlukları şu veya bu şekilde muhakkak yeneceğiz. Sadece bir tatbikat sorunu ve meselesidir.

İkinci soruya gelince, zamanımızın belirli faktörlerinden biri de coğrafi uzaklıkların asgarî bir seviyeye inmiş olmasıdır. Zira bugün bir memleketten diğer bir memlekete; Avrupa memleketlerinden Türkiye'ye, sadece kara ve su yolundan bir ulaşım sağlamakla yetinmiyoruz. Aynı zamanda hava yolundan da gayet kısa bir zamanda bunu temin edebiliriz. Yani coğrafi bir ünite, modern ulaştırma araçlarının bir sonucu olarak bugün zaten meydana gelmiş durumdadır.

Bir tarihi durumu hatırlatmadım. Altılar, zamanında coğrafik bir üniteyi meydana getirmek düşüncesini pekâla kullanmışlardır, fakat bu, iktisadî bir üniteden ziyade bir savunma birliği kurma düşüncesi idi ve hatırlıyacağınıza göre o zaman bu savunma birliği düşüncesi zamanın Fransız Başbakanı olan Mendes France tarafından reddedilmiş ve bu yüzden savunma birliği meydana gelememişti. O zaman, Avrupa Hükümetlerinin bu savunma birliği yerine, hiç olmazsa bir iktisadî birlik meydana getirmeyi düşünerek harekete geçmiş olduklarını hatırlatırım. Millî hislerin rencide edilmeyerek, daha ziyade iktisadî faktörler üzerinde kurulmuş bir birliği, o zamanın Fransasına kabul ettirmek düşüncesiyle hareket edilmişti. Biliyorsunuz ki, Avrupada Ortak Pazar kurulmadan önce daha bir takım organizasyonlar kurulmuştu ve o zaman mümkün olamıyan siyasî bir yaklaşıma yerine, iktisadî bir yaklaşıma yönelinmişti. Bu Robert Schuman ve Şarl Moley'in fikirleri idi ve iktisadî bağlar kuvvetlendikten sonra, zamanın siyasî bağların da kuvvetlenmesine yardım edeceği ve en nihayet, gelecekte Avrupa memleketleri arasındaki kavgaya ve savaşların kesinlikle ortadan kalkacağını düşünüyorlardı.

Bu suretle, bu düşünceler sonucunda en nihayet bir iktisadî birlik kurulmuştur; fakat bu kuruluşta coğrafi ünite düşüncesi etkili olmamıştır. Biraz önce söylediğim gibi, coğrafi uzaklıklar bugün artık üzerinde konuşulacak bir zorunluk teşkil etmemektedir. Meselâ ben Bürüksel'den Ankara'ya 7 saatte uçtum. Bu en ni-

hayet uzak bir mesâfe değildir. Onun için benim fikrim coğrafi faktör kesinlikle etkin bir faktör olamaz.

Düşünün meselâ Avrupa ile Amerika arasında koskoca bir mesafe vardır, fakat buna rağmen bu memleketler arasındaki işbirliği gayet sıkı bir şekilde gelişmiş ve gelişmektedir. Yani coğrafi uzaklıklar veyahut mesafeler önemli faktörler değildir.

Zannederseniz demek istediğimi yeter derecede ifade edebildim.

İkinci gün: 24 Ocak 1970

Seminer yöneticisi:

Doç. Dr. Baran Tuncer

Konuşmacı:

M. Henze

SEMİNER YÖNETİCİSİ BARAN TUNCER — Bugünkü konuşmacımız Mr. M. Henze'dir. Yapacakları konuşmanın konusu «*Topluluğun Sosyal Politikası ve Mesleki Eğitim*»dir.

Kendileri dün burada yine konuşmacı olarak bulunmuşlardır, fakat ben bu oturumda kendisine söz vermeden önce sayın konuşmacı hakkında biraz daha ayrıntılı bilgi vermek istiyorum.

Henze 1912 de Berlin'de doğmuş, orta öğrenimini İngiltere ve Fransa'da tamamladıktan sonra, yüksek öğrenimini Berlin Üniversitesi'nde Hukuk ve İktisat Fakültelerinde bitirmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Luis'te İktisat Bakanlığı'nda çalışmış ve bu arada dünya sanayiinde yönetici olarak bulunmuş, daha sonra Alman Tekstil Sanayii Kuruluşları Genel Başkanlığı'nı ve bu arada Frankfurt'ta avukatlık yapmışlardır.

Konuşmacı 1958 den bu yana Avrupa Ekonomik Topluluğu Komisyonu'nda görevli bulunmaktadır. İşgücü sorunlarıyla ilgili bölümün de hali hazırda müdürlüğünü yapmaktadırlar. Bu arada emek piyasası politikası, işgücünün serbest dolaşımı ve mesleki eğitim, denetim konularında çalışmış bulunmaktadır. Bu sabahki çalışmalarımızda önce konuşmacı takdimlerini yapacaklar, sonra soruları cevaplandıracaklar.

Şimdi sözü konuşmacı Bay Henze'ye veriyorum.

M. HENZE — Bugünkü konuşmamızın konusu «Topluluğun sosyal politikası ve mesleki eğitim» olacaktır. Burada, dün yaptığımız konuşmada «AET'de el emeğinin serbest dolaşımı ve yabancı işçiler» konusu üzerinde durmuştuk. Bugün daha çok işgücünün mesleki seyyaliyeti üzerinde ve bu arada iktisadi kalkınma ile olan ilişkisine değineceğiz.

Bazı endüstri kolları, 19 ncu yüzyılın sanayi ihtilâlinden itibaren Batı Avrupa ülkelerinde gelişmiştir. İktisadi hayat içinde yeni mallar üretimine geçilmiş, yeni sürüm yerleri aranmış, bulunmuş ve iktisadi hızlanmanın yeni bir dönemine girilmiştir. Bu arada insan eline daha başka bir güç geçmiştir: hakimiyet unsuru. Bu durum tarihte emsali olmayan bir olaydır. Tabiat alimlerinin gördüklerinden başka bir olay ile bu 17 nci asırda karşı karşıyayız. O devrin âlimleri meselâ hava basıncı konusunda yaptıkları yeni buluşları çağdaşlarına aktarırlarken, fizik ilmi yönünden birçok güçlüklerle karşılaştılar. Buluşlarını izah edebilmek kendileri için bir hayli güç olmuştur. Bütün bu zorluklarla, güçlüklerle dolu çalışmalardan sonra «vakum» denen fiziki ifade bulundu. Bu alimlerin çağdaşları bu buluşların hemen o anda uygulanamayacağını biliyorlardı. Meselâ Edison'u ele alalım. Bir elektrik ampulünün icadı, bunun uygulanması ve insanların bu buluşa inandırılması ne kadar uzun sürmüştür.

Vakumun tatbiki 200 yıllık bir devreyi kapsamaktadır. Bu arada buharlı makinanın bulunuşundan uygulanışına kadar geçen süre aşağı yukarı bir yüz yıla ulaşmıştır. Telsiz telgraf imkâ-

nının tatbik edilmesi hiç olmazsa kırk seneyi gerektirmiştir. Görülüyor ki, süreler de gittikçe kısalmaktadır. Meselâ penisilinin bulunuşu ile tatbikatına geçilişi arasındaki süre beş yıldır. Transistörlerin uygulanabilmesi de üç yıllık bir gecikme ile olabilmiştir. Demek ki, günlük hayatımızdaki ilmi aksürelasyon hızlandırma, teknik yönden gün geçtikçe daha kısa bir süreyi gerektirmektedir. Tatbiki yönden düşünüyoruz. Meseleyi 2000 yılına doğru genişleterek düşündüğümüzde bu sürenin ne kadar kılalacağı açıktır.

Bunlar köklü değişikliklere sebep olacaktır. Dünden yarına büyük değişikliklerle... Ve düşünün ki, meteorolojik olayların daha önceden bildirilmesi, deniz suyunun tuzundan arınması, bunlar da bugün elde edilen büyük ilerlemelerdir. Demek ki bugünkü ilim dünyasında büyük anlam taşıyan değişikliklerle karşılaşmış bulunuyoruz. Bunlar çoğunlukla birbirleri ile ilişkilidirler ve insanlar arasındaki ilişkileri de yoğunlaştırmaktadırlar. Öyle bir dönemde bulunuyoruz ki, bu devrede tabiatı kontrol etme imkânları gün geçtikçe artmaktadır.

Bu gelişme belki otuz yıl içinde büyük bir aşama kaydedecektir.

Bu endüstri dönemine geçiş, yeni bir toplumsal yapıya giriş olacaktır. Amerikan Harp Araştırmaları Enstitüsünün araştırması sonucunda tesbit ettiğine göre endüstri bugüne kadar aştığı aşamanın aşığı yukarı beş misli bir çapa ulaşacaktır.

Gün geçtikçe tarım, sanayi ve hizmetler kesimi arasındaki ilişkiler hizmetler kesimi yönünde bir değişme göstermektedir. Bu teknolojik değişmeler bu arada mesleki eğitimi de gerektirmektedir. Yarınki toplumun yapısı daha değişik olacağına göre, mesleki eğitimin şartları da değişecek, gelişecektir.

Çağımızda çalışma şartları ve yapılan işler gün geçtikçe değişmekte mesleki eğitim de yeni bir şekil kazanmaktadır. Buna örnek olarak bir hekimi gözönüne alalım. Meselâ 30 veya 50 yıl önce mezun olan bir hekim, belki dört beş kere mesleğini yenilemek zorunda kalmıştır; düşünün bu arada bilimin açtığı hızlı yolu. Demek ki, çevremizde olan olaylar büyük bir çeşitlilik ve büyük bir gelişme içindedir. Gayem gözlerinizin önüne, geleceğin bize meslek ve ilim yönünden ne şekilde bir manzara arzdebileceğini sermektir.

Gittikçe ilerleyen bir mekanikleşme ve bir otomasyon ile karşılaşmaktayız. Bu arada yönetici kadroların da kompozisyonları değişmektedir.

Yönetici kadroların artmasına karşı, vasıfsız işçilere olan ihtiyaç azalacaktır. Aynı zamanda, yöneticilerle beraber kalifiye işçilere olan ihtiyaç artacak, fakat sadece bu ihtiyaç artmakla kalmayacak, aynı zamanda kalifiye işçilerin mesleki bilgilerinin daha da çok artması gerekecektir.

Çeşitli sanayi dallarında, çeşitli yeni meslekler meydana çıkacak; özellikle hidrolik, elektronik alanlarda meydana gelecek bilgiler müthiş bir hızla artacak ve bu yeni mesleklerde çalışanlar, devamlı bir öğrenme süreci içinde bulunacaklardır. Bu kalifiye işçilerin bilmesi gereken teknik ve ilmi bilgilerin yanı sıra, genel kültür çok daha fazlalaşacaktır. İşçiler sadece kendi alanlarında elde ettikleri bilgilerle yetinmeyecekler, kendilerine yakın alanlardaki bilgilere de sahip olma ihtiyacını hissedeceklerdir.

Gelecekte hangi mesleki dallarının gelişeceği, hangi dalların gerileyeceği de önemli bir sorudur.

Gelecekte gelişecek endüstri dalları, makina yapımı, elektroteknik, kimya, motorlu araçlar imali ve çeşitli elektronik ve mekanik endüstriler, kağıt endüstrisi, kauçuk, lastik ve aspes imalatı, sun'i maddeler imalatı. Öbür taraftan, gerileyeceklerini tahmin ettiğimiz endüstri dalları, tekstil endüstrisi, herşeyden evvel tabii tarım sektörü, deri endüstrisi ve buna benzer endüstri dalları olacaktır. Bu endüstri dallarında çalışacak işçi sayısı da azalacaktır.

Buna göre çalışacak olan işgücünün eğitimi tamamen değişmeli ve bu, tahmin edilen yeni endüstri dallarına intibak ettirilebilecek bir duruma getirilmelidir. Başka bir ifade ile denilebilir ki, mesleki seyyaliyet de artacak ve mesleki eğitim bu seyyaliyeti gözönünde bulundurmak zorunda kalacaktır.

Meydana çıkacak meseleler daha gençlerde başlayacak ve en önemli sorunu gençlerin eğitimi teşkil edecektir... Fakat gençler, temel eğitimden sonra da mesleki eğitimi bitirdikten sonra da bütün hayat boyunca devamlı bir eğitime tabi tutulmak zorunda kalacaklardır. Bu gibi eğitim imkânlarını meydana getirmek, her-

şeyden önce hükümetlerin görevi olacaktır, ancak hükümetlerin yanı sıra, çeşitli örgüt ve müesseseler de eğitimle ilgilenmek durumunda olacaklardır. Akademi Fransez'in bir üyesi görüşünü şu şekilde açıklamıştır: «*Vatandaşı daha esaslı bir eğitime tabi tutmak ve yeni bilgileri öğretmek gerekmektedir. Bu demektir ki, vatandaş ömrü boyunca devamlı olarak bir eğitime tabi tutulmalı ve devamlı olarak bilgilerle mücehhez hale getirilmelidir. Zira eski zamanda kabul edilen sistem, yani askerlik zamanından lise ya da üniversite öğrenimi bittiği anda insanın öğrenmesi gereken bütün bilgileri almış olduğu görüşü artık geçerli değildir.*»

O halde mesleki eğitimde bizim amaçlarımız ne olacaktır, Avrupa Ekonomik Topluluğu bu mesele hakkında ne düşünmelidir ve ne düşünüyor? Topluluk daha henüz bir genel eğitim plânı uygulamasına geçememiştir. Ancak bir takım fikirler ileri sürülmekte ve gençlerden başlayıp devamlı mesleki eğitim ve bilgilerin ne şekilde verileceği tartışılmaktadır. Roma Anlaşması, Ortak Pazar Komitesinin bir eğitim plânı hazırlamasını öngörmektedir. Bugün bu plânı hazırlamaya ve yavaş yavaş uygulamasına geçmeğe başlamaktayız.

Ortak Pazar çevresinde hazırladığımız plân veya diğer bir deyimle çalışma programı, geleceğin getireceği meslek değişikliklerine göre, eğitimi değiştirmek ve teknik ilerlemenin hızlanmasına, strüktürlerin değişmesine göre, yeni bir eğitim programını hazırlayarak, derhal uygulamasına geçmektir.

Bizim çalışmalarımız sadece meslek eğitimi değil, aynı zamanda işçilere hangi mesleği seçmeleri gerektiği hakkında tavsiyelerde bulunmaktadır; bu bizim danışma yükümlülüğümüzdür. Pek tabii ki, bu çalışmalarımız, sadece işçilerin kabiliyetlerine göre değil gelecekte meydana gelebilecek yeni meslekler ve beklediğimiz yeni gelişmelere göre, şu veya bu mesleği seçmelerine dair bir tavsiyede bulunmak yönünde olacaktır. Hangi yeni endüstri dalı meydana gelecektir, hangi meslekler gelecekte geçerli olacaktır; bütün bunlar bir plân ve program içinde hazırlayacağımız ve en nihayet Ortak Pazar yurttaşlarına ve işçilerine yapacağımız tavsiyelere yön verecek faktörlerdir.

Yetiştirme ve yetişmiş kişilerin daha da ileri giderek eğitilmesi, günün şartlarına uydurulacaktır. İşletmelerin müteşebbislerinin gerektirdiği nitelikler kendilerine verilmeğe çalışılacaktır.

Bu yolda istişari bir görev görülmektedir. Meselâ işine tam manasıyla hakim bir kişiyi gözönünde bulunduralım; bütün şartları eğer eski seviyesinde kalırsa, işini tam olarak yapıyor sayılır mı? Onun da günün değişen şartlarına uydurulması gerekmektedir. Fakat bu henüz bir varsayımdır, hipotezdir. Uzun bir zamanı gerektirmektedir. Zira mesleki eğitimin birçok yan kolları da bulunmaktadır. Birçok konularla da yakından ilgilidir.

Bizim düşüncemiz, kendi işini iyi bilen bir kişinin, bilgisini diğer kişilere de aktarması gerektiği yolundadır.

Mesleki eğitimle ilgili konular, görevler henüz tam manasıyla gelişmemiştir, zira bu eğitimin bir de pedagojik yönü vardır. Bu aslında, Uluslararası Çalışma Teşkilâtının da görevleri arasında görülmektedir. Bu husus da Avrupa Ekonomik Topluluğunun sosyal ekonomik politika yönünde meşgul olacağı konulardan biridir. Yani diplomaların, sertifikaların armonizasyonuna gün geçtikçe gidilmektedir. Üye devletler arasında, bu konudaki farklılıkların kaldırılmasına çalışılmaktadır. Fakat bunda büyük bir güçlük vardır. Zira alınan diplomaların seviyesi ve değeri, geçirilen eğitim devreleri ve erişilen bilgi seviyesi bakımından farklı olabilir.

Demek ki, bir eğitim armonizasyonuna gidilmesi önümüzdeki problemlerden biridir. Meselâ bir mühendis veya bir kimyageri ele alalım; devlet müessesesinde çalışan bu kişi, kendi ülkesinde iken diploma almıştır. Acaba başka bir ülkeye gidince o ülkenin şartlarına göre ayrı bir sınav vermesi gerekmekte midir?

Eğitim gayelerini de ahenkleştirmek eğitim amaçlarımızdan biri olmaktadır. Bunun metodları ne olacaktır? Eğitim metodlarında meselâ Almanya'da karşılaştığımız metodlar belki Fransa'dakinden farklı olabilir. Bir mesleki sahada eğitim gören bir kişi bunun yanı sıra mesleğini geliştirecek konularla da meşgul olacaktır.

Görülüyor ki, okulun verdiği yönün yanı sıra, bir de uygulamanın meselelerine inmelidir. Çünkü, problem artık toplumun bütününü ilgilendirmektedir. Demek ki, genel olarak problemimiz bir organizasyon meselesidir. Diyelim ki, genel olarak problemimiz bir organizasyon meselesidir. Diyelim ki, bir yabancı meslek sahibinin diğer bir ülkeye gittiği zaman faydalı olabilmesi için

daha önce eğitilmesi gerekmektedir. Hangi metodun daha iyi olduğunu tesbit etmek meselemizdir. Topluluk içinde bugün bu problemi halletmek için eğitim problemlerini, eğitimin geliştirilmesini gözönünde bulunduruyoruz. Eğer meslekte arzu edilen gayeler her yerde aynı ise bunun otomatik sonucu, diplomaların da benzer kalite ve seviyede olmasıdır. Bazı meslekler vardır ki, meselâ, maden sanayiinde çalışan kişilerin meslekleri çoğunlukla belli başlı birkaç mesleki eğitim tarzını ilgilendirir. Buna göre ilkönce mesleğin bir tanımının yapılması öğretim sırasında, öğrenciye verilmesi gereken bilgiler tesbit edilmesi gerekmektedir. Kabiliyetler, öğrencinin verebileceği şeyler bunun yanısıra tesbit edilmektedir. İstenilen niteliğe, istenilen kaliteye ulaşmış olması kontrol edilmektedir. Yani hangi okulda ne öğrendiği önemli olmamakta, kendisinin istenilen şeyi verip veremeyeceği, kaliteye erişip erişemediği hususu önemli bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ne yapabilir, ne bilmektedir ve ne öğrenmelidir, başarı derecesi ne olabilir, mesele budur.

Meselâ tarım kesiminde tarım makinalarını kullanan kişileri düşünelim. Tarıma teknik girdikçe; teknik, tarımda uygulandıkça tarım kesiminde kullanılan makinalar daha komplike bir hale gelmekte, fazla ihtisası gerektirmektedir. Bunu kullanacak kişilerin ona göre bir eğitimden geçmeleri arzulanmaktadır.

Öyle bir gerçekle karşılaşmaktayız ki, tarım makinaları olağanüstü bir güçlkle kullanılır hâle gelmekte, bildiğimiz basit halden uzaklaşmaktadırlar.

Görüyorsunuz ki, görevlerimizin her biri bir hayli zordur ve henüz çalışmalarımızın da başında bulunuyoruz. Ülkelerimizde bu konudaki çalışmalar gittikçe yoğunlaşmaktadır. Aynı gayeye gün geçtikçe yaklaşmak için, yapılabilecek, verilebilecek hizmetin bir nevi rekabet konusu olduğu da ortaya çıkmaktadır. Topluluğun altı değişik ülkesinden gelen meslek sahibi kişi, uluslararası bir alanda rekabetle karşılaşmaktadır. Bu meyanda aynı zamanda da meslekî yarışmalar düzenlemekteyiz. Sadece belirli bir ülkede değil, Ortak Pazar memleketlerine mensup çeşitli mesleklere mensup işçi ve kalifiye işçiler arasında, şeklinde teorik veyahut meslekî uygulama şeklinde yarışmalar düzenlemekte ve bu suretle meslekî bilgileri artırmaktayız. Bu yarışmaların so-

nucunda elde ettiğimiz bilgiler de mesleki uygulamada bizim zayıf taraflarımızı, noksanlarımızı göstermekte ve çalışmalarımızın hangi yönde devam etmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu şekildeki yarışmalar çok faydalı olmaktadır. Bu gibi yarışmaları çeşitli meslek dallarında geliştirerek, daha sık yapmaya çalışmaktayız.

Bu yarışmalar esnasında aynı zamanda yeni yeni sistemler ve metodlar da ortaya çıkmakta; meselâ Belçikadan gelen bir teknisiyen başka memleketden gelen bir meslekdaşına bazı yeni sistemler gösterebilmektedir. Çeşitli memleketlerdeki teknik gelişmeler farklı olmaktadır. Teknik gelişimin farklı olması sadece belirli mesleklerde görülmemekte, aksine aşağı yukarı bütün meslek dallarında bu farklılaşma bulunmaktadır. Hatta o kadar ileri gidebiliriz ki, Münih'li bir kalifiye inşaat işçisinin uyguladığı sistem ve metod Hamburg'da çalışan bir işçinin uyguladığı sistem ve metodlardan farklıdır diyebiliriz. Bu iki işçi yekdiğerine yeni metodlar öğretme durumundadırlar.

Görülüyor ki, metodlar gayet değişiktir ve bu, bizim için muhakkak ki komplike ve uzun vadeli bir görevdir. Çeşitli memleketlerin ve çeşitli mesleklerin belli bir seviyeye getirilmesi bizim için önemli bir ödev olmaktadır.

Bu konuda yarışmalar ve ayrıca seminerler düzenlemekteyiz. Bu seminerlerde son zamanlara kadar işittiğimiz, bildiğimiz ve meydana gelen yeni teknik bilgileri, yeni sistem ve metodları öğretmeğe, anlatmağa çalışıyoruz. Bu suretle çeşitli endüstri dallarında yeni teknik sistem ve metodlar seminere katılanlara öğretilmektedir. Aynı zamanda, bu teknik bilgileri kitaplarda toplamağa çalışmaktayız. Bu kitapları çeşitli dillerde basmak ve çeşitli memleketlerde dağıtmak düşüncesindeyiz; nitekim, çıkarttığımız ilk kitap çok tutunmuş ve çeşitli baskılar yapmak zorunda kalmışızdır.

Ayrıca bu kitaplardan başka, çalışma araçları hakkında üç ayda bir dergi veya broşür şeklinde hangi yeni çeşit çalışma araçlarının bulunduğunu ve kullanıldığını gösteren yayınlar hazırlıyor, bunları dağıtıyoruz.

Pek tabii ki bu dergilerin muhtevasının çok kalın olmamaları icabetmektedir. Bu yüzden bu üç ayda bir çıkarttığımız bro-

şürdeki bilgiler çok özet olarak, genellikle 15-20 satır içinde verilmektedir. Bu dergiler de çeşitli dillerde basılmaktadır; Türkçe tabii ki maalesef bu diller arasında değildir. Bundan başka devamlı olarak dünyada basılan teknik ve ilmi bilgileri taşıyan dergi ve mecmualarda çıkan makaleleri izlemekte ve bu suretle devamlı olarak vatandaşlarımızı yeni bilgilerle teçhiz etmeğe çalışmaktayız.

Bildiğiniz gibi ben bir Almanım ve 60 milyon insanı olan bir memleketten geliyorum. Ve meselâ Hamburg'da okula giden çocuklarımız, Münih'de okula giden gençlerimizden başka bir matematik kitabı okumaktadırlar. Yahut Frankfurt'da Fransızca ve yahut İngilizce öğrenmeğe çalışan çocuklarımız, meselâ Stuttgart'da Fransızca veya İngilizce öğrenmeğe çalışan çocuklarımızdan ayrı başka bir gramer kitabı ile çalışmaktadırlar. Yani, çeşitli şehirlerde kullanılan kitaplar, belirli okullarda sözü geçen zevkine göre seçilmekte ve bu şekilde arada hiçbir programlaşma, hiçbir düzenlilik, hiçbir ahenk bulunmamaktadır. Dikkatini zi çekerim, bu sadece bir memleket içindedir. Tasavvur edersiniz ki, bir de sadece bir memleket içinde değil de memleketten memlekete olan farklar ne kadar büyüktür.

Tahmin ediyorum ki, sizin memleketinizde de bu aynı zorlukla karşılaşmaktasınız. Bir mesele de tabii okullarda sınıfın genel seviyesine göre ders vermek zorunda kalınmasıdır.

Demek istiyorum ki, bir sınıfta bulunan öğrencilerin genel bir bilgi seviyesi vardır ve öğretmenler de pek tabii bu bilgi seviyesine göre çalışmalarını uygulamaya mecbur kalmaktadırlar. Meselâ matematikte yeni metodlarımız vardır. Ve gün geçtikçe yeni metodlar meydana çıkmaktadır. Bu yeni metodlar, okullarda uygulanmamaktadır. Meselâ bir sayının karesini bulmak için matematikte yeni bir metod çıkarılmıştır. Fakat halen bugün dünyada ve bizim memleketimizdeki okullarda da 25'in karesini bulmak için eski bir metodla 25 ile 25'i çarpmakta devam etmekteyiz. Halbuki bunun gayet daha kolay bir şekilde yeni metodlara göre hesaplanması mümkündür.

Fakat maalesef bu yeni metodlar bizim öğretim kitaplarının içinde bulunmamakta, dolayısıyla öğretmenlerimiz tarafından öğretilmemektedirler.

Konuşmamın son bölümünde sosyal politika üzerine durmak istiyorum. Sosyal politika dün de bahsettiğim gibi Roma anlaşması ile tesbit edilmiş bulunmaktadır. İşgücünün serbest dolaşımı ve işçiler meselesini ilgilendiren maddeler de bu arada mevcuttur. Üyeler acaba sosyal politika konusunda nasıl davranmaktadırlar, ne türlü bir tutum içindedirler, çekingen midirler? Topluluk içinde, bu konudaki çalışmaların yoğunlaştırılması gerektiği gün geçtikçe daha büyük bir önem kazanmaktadır.

Üyeler, aslında kendi topluluklarını, kendi milliyetlerini korumak, topluluğun kendilerinin üzerine çıkmasını, kendilerini yok etmesini önleme çabası içindedirler.

Bugün topluluk, ne yapılmak gerektiğini belki kesinlikle bilememektedir. Meselâ iş hukuku, iş emniyeti emek piyasası politikası meselelerine belki değinilmektedir. Fakat topluluğun bu konuda yapabileceği şeyler açık seçik formüller halinde, henüz ortaya çıkamamıştır. Bu konuda çalışmaları geliştirecek formüllere ulaşılamamıştır. Bunlar, konferanslarda, birçok çalışmalarda konu teşkil etmektedirler. Gerçi tavsiyeler yapılmaktadır, fakat genel olarak bunların uygulanması, devletlerin görevleri içine girmektedir.

Demek ki, bütün bu çalışma alanı içinde zayıf bazı noktalar bulunmaktadır. Burada çok anlamlı olan bir konuya değinmek istiyorum: iş güvenliği. Bir örnek vereyim... Meselâ makinalar monte edilirken, bazı güvenlik tedbirleri alınmak zorundadır. Başka bir ifadeyle, makinelerde beraber, güvenlik tedbirleri de monte edilecektir. Öyle ki, bu makinelerde çalışan kişiler, bu çalışma neticesi bedeni veya zihni bir sakatlığa, yıpranmaya maruz kalmassınlar. Diyelim ki, hava basıncı ile çalışan bir âleti kullanan işçinin karşı karşıya bulunduğu tehlike bir hayli büyüktür. Kendisini bunlardan korumak gerekmektedir. Meselâ yeni kurulan bir makinayı kullanmakta olan bir işçinin karşı karşıya bulunduğu tehlike büyüktür. Kendisini bütünü ile korumalı sakınmalıdır.

Bu sıralarda yeni bir teknik kullanılıyor, Pistole Selman veya Volf Teknik dedikleri yeni bir teknik. Bunlar da teknik tehlikesi olan makinlardır. Bu uygulamanın arkasında ne yatmaktadır; onu biraz düşünelim. Bunun arkasında, bu tip araçların meselâ imalinin tahdidi, ticaretinin engellenmesi problemi yat-

maktadır. Bu mesele bir komisyon tarafından incelenmekte olup, bir araştırma konusu olmaktadır. Fakat topluluk içinde henüz iş güvenliği bakımından bazı kurallar spesifik olarak konmamıştır. Genel politika içinde henüz sadece bazı hususlar tesbit edilmiştir. Çünkü bir takım engeller mevcuttur. Meselâ teknik yönden imalat şekilleri, formülleri ayrı ayrıdır, farklıdır. Dedğim gibi, topluluk içinde sosyal politika konusundaki çalışmalar, genel olarak güçlendirilmemiş, tam manası ile geliştirilememiştir.

Topluluğun Çalışma Bakanları birdenbire farkına varmışlardır ki, iktisadi politiaak veya ticarî politikayı beraberce ifa etme mümkün değildir; ancak, çalışma politikası ve iş piyasası politikasını beraberce bir iktisadi politika olarak ifade etmek zorundadırlar. Zira sosyal politika ve iktisadi politika arasındaki bağılık o kadar belirli olmuştur ki, artık çeşitli üye memleketlerin bakanları da tek ünite olarak, genel bir iktisadi politika çerçevesinde bu çeşitli politikaları birbirine uydurmadan istenilen sonuca varılamayacağını anlamışlardır.

Bu düşünce sonucunda, Brüksel'de bizler de çeşitli politikalar hazırlayarak, ülkeleri birbirleriyle ahenkleştirme yoluna gitmekteyiz. Çeşitli çalışmalarımız tabii maddî yönü de kapsamaktadır.

Bu arada, özellikle Almanya'da, fakat bütün Ortak Pazar'da mevcut olan kömür problemine dikkatinizi çekerim. Bugün fazlası ile mevcut bulunan petrol karşısında, kömürün durumu çok kötüye gitmektedir. Kömür endüstrisinde çalışan işçiler, kömür ocaklarının yavaş yavaş kapanması ya da kapattırılması ile ortada kalmakta ve bu suretle diğer endüstri dallarına gitmeğe mecbut bırakılmaktadırlar. Bu da tabii ki, yeni bir eğitimi gerektirmektedir. Bu gibi konularda masraflar çok büyük olmaktadır. Fakat bu masrafların miktarı çeşitli memleketlerde de farklı olmaktadır. Meselâ Almanya bütçesinin % 4 ünü sosyal güvenlik için harcamaktadır. Fransa'da bu miktar çok daha fazladır ve % 24 civarındadır.

Demek ki, Fransa'da toplam masrafların sadece 1/4'ü sosyal güvenlik faktörleri için harcanmaktadır. Bu ne demektir? Bunun sebebini Almanya'nın bu yüz yıl içerisinde iki tane savaş kaybetmesinde görmekteyiz. Bu iki savaş kaybı sonunda Almanya'da meydana gelen tasarruflar tamamen sarfedilmiş, iki tane bü-

yük enflasyon geçirilmiş; bu enflasyonlar ve tasarrufların yok olması, Alman yurttaşlarını belirli bir görüşe sevketmiştir. Böyle bir problem Fransa'da bulunmamaktadır. Bu yüzden Fransa'daki tasarruflar ve insanların tasarruf meyilleri Almanya'ya oranla çok daha fazladır. Zira Almanlar görmüştür ki, bir nesil içerisinde, iki defa tasarrufları tamamen kaybolmuş ve sıfıra inmiştir. Fransa'da böyle bir durum yoktur. Bu farklara rağmen, size diğer memleketlerden başka rakamlar vererek canınızı sıkmak istemiyorum. Ancak enteresan olan şudur ki, bütün üye memleketler, Almanya dahil olmak üzere, milli gelirlerinin aşağı yukarı % 16-18 ini sosyal güvenlik için harcamaktadırlar. Sadece bu gelirin harcanması çeşitli ülkelerde farklıdır. Meselâ Fransa'da bu gelirlerin büyük bir kısmı hastalık sigortasına harcanıyorsa, bu durum Almanya'da başka, Belçika'da başka ve Benelüks memleketlerinde yine başkadır. Ayrıca bu masrafların karşılanması da çeşitli memleketlerde farklıdır.

Şimdi başka bir meseleye geçmek istiyorum. Daha önce de söylediğim gibi, Brüksel'de aynı zamanda da çeşitli hukukî meseleler üzerinde çalışmaktayız. Mesleki eğitimle ilgili olarak bu çalışmalar yapılmaktadır. Lüksemburg'da beşinci bir müdürlüğümüz de çeşitli işçi güvenlikleri ile meşgul olmaktadır. Altıncı bir grup iş güvenliği, işçi korunması ve işçinin sağlığı üzerinde çalışmaktadır.

Şimdi konuşmamın sonuna geliyorum, dün size anlatmak istedim. Ortak Pazar içerisinde, coğrafi seyyaliyet hakkında ve bugün de meslekî seyyaliyet hakkında konuştum. Hukukî meseleleri, işgücü akımı meselelerini gelecekte neler beklediğimizi, geleceğe ne şekilde hazırlanmamız gerektiğini göstermeye çalıştım. Şimdi sadece birşey daha söylemek ve bir Fransızın sözü ile konuşmamı bitirmek istiyorum: *«Eğitim, ekmek kadar büyük bir ihtiyaçtır...»*

Fakat eğitim sadece okuyup, yazmak, veyahut hesap öğrenmek değildir. İnsanı bilgili bir yurttaş olarak yetiştirmektir. Bir de Carl Smith'in söylediği bir sözü burada nakletmek istiyorum: *«sosyal sorun bugün bir eğitim sorunudur. Eğitim ve meslekî eğitim geleceğin garantisidir.»*

Ve bu kelimeler ile konuşmamı bitirmiş oluyorum...

SORULAR VE CEVAPLAR

M. Henze'nin konuşmasını bitirmesinden sonra, seminer yöneticisi Doç. Dr. Baran Tuncer sorulara geçileceğini bildirdi.

SORU — *Türkiye neden Ortak Pazar'a girmek istiyor?.. Bunu herhalde M. Henze de öğrenmek ister. Bunun temel unsurunu biz Atatürk'ten almışız. Atatürk Büyük Taarruzda hedef olarak Akdeniz'i göstermiştir. Neden İzmir, Ege Denizi varken Akdeniz'i göstermiştir. Çünkü, Akdeniz batı uygarlığının sembolüdür. Atatürk bize ilk hedef olarak batı uygarlığını göstermiştir. Şu halde yönümüzü Milli Mücadele'nin ilk gününden bize göstermiş bulunuyor.*

İkicisi, yurttaki sulh, cihanda sulh direktifini almış bulunuyoruz. Uygarlığın diğer bir deyişi örgütlenmedir. Bu örgütlenme deyişi ile sizler Ortak Pazar'ı teşkil etmiş bulunuyorsunuz. Şu halde biz de bu örgüte katılmak suretiyle yakınlığımız, dostluğumuz, dolayısıyla sulhun korunmasına bir katkımız olacaktır. Atatürk'ten misaller uzun sürer, onun için burada kesiyorum.

Aktüalite olarak, yeni görüşlerimizin bir tanesini arz edeyim. Yurt dışına gönderdiğimiz işçilerimiz bizim Ortak Pazar'a girmemizde büyük rol oynamıştır. Onlar, bizden kopan parçalardır. Gayet tabii çok yakından izliyoruz. İzlenimlerimiz iki sebebe dayanıyor. Birinci sebep, acaba zararlı bir duruma geçebilirler mi?... İkinci sebep de, her Türk işçisi orada Türk ulusunun bir elçiliğini temsil ediyor. Yapacakları hareketin Türk ulusuna, bizlere herhangi bir etkisi olabilecek mi?... Bu bakımdan sizleri tanıma imkânını bulduk. Yalnız, dış memleketlerde bulunan işçilerimiz değil, burada bulunan her kimse sizleri tanıma imkânını buldu. Bu bir yakınlaşmayı, kaynaşmayı doğurdu. Biz de, sizleri, tanımanızı istiyoruz. Bu tanımayı da yalnız, yakından yaptığımız izlemlerle veya Ortak Pazar'ın yayınladığı rakamlarla sizleri tanımanızı istemiyoruz. Daha başka

cephelerimizi, diğer yönlerimizi de yakından tanımanızı istiyoruz.

Bu girişimden sonra, esas öğrenmek istediğim suali soracağım. Sorudan evvel de, dün yapmış olduğunuz konuşma ile ve diğer bir konuşmacı bize Ortak Pazar nasıl çalışır, orada bulunan yabancı işçilerin durumu nedir belirttiler. Halbuki, şu küçük girizgâr ile arz etmiş olduğum gibi, bizler, sizleri arz etmiş olduğum sebebler dolayısıyla yakından tanımış bulunuyoruz. Halbuki, sizlerden daha çok yararlanmak arzusundayız, daha çok faydalanmak istiyoruz. Bu nasıl olabilir?... Ortak Pazar'a gireceğimize göre ne gibi problemlerle karşılaşabiliriz. Daha açık bir deyim ile sizler bu örgütünüzü kurarken ne gibi problemlerle karşılaştınız ve bu problemlerin çözüm yolları ne şekilde oldu. Sizden bu suallerimin cevaplarını rica ediyorum.

Buraya kadar teşrif ettiğinizden dolayı teşekkür ederim. Bu şekilde bir konuşmaya girilmiş olsaydı, muhakkak ki bizim için çok faydalı olurdu. Demek istemiyorum ki, yaptığınız konuşmalar faydalı değildir. Bilhassa, sizler gibi yetkili kimselerin bu konuları ele almasından çok istifade etmiş bulunuyoruz.

Şu halde birinci isteğimiz, bu problemler neler olabilir, sizlerin başınızdan neler geçmiştir, ne şekilde hallettiniz.

İkincisi, Türkiye Hükümeti Alman Hükümeti ile işçi eğitimi andlaşmasına girmiş bulunmaktadır, fakat bu andlaşma henüz yürürlüğe girmemiştir. Ortak Pazar'a girdikten sonra ulusların teker teker eğitim andlaşması gibi bir andlaşmanın mı daha iyi olacağı, yoksa topluluk eğitim andlaşmasına geçmenin mi daha faydalı mı olabileceği hususunun aydınlanmasını bilhassa rica edeceğim.

M. HENZE — Tam Ortaklık anlaşması ile topluluktan ne gibi menfaatimiz olacaktır suali cevaplandırılması aslında oldukça güç bir sualdir. Menfaatlerimizin ne olabileceği konusuna dün de temas edilmişti. Bu, matematik bir izahın verilebileceği, kesin-

likle cevaplandırılabilir bir soru değildir. Ortak Pazar kesinlikle ne verebilir şeklinde sormuş olduğunuz soru, bizi de çoğu zaman meşgul etmiştir ve bizi kendi aramızda dahi güç duruma düşürmüştür. Topluluğun aşağı yukarı 10 yıl süre ile başkanlığını yapan Halštayn, bir televizyon konuşmasında şöyle demiştir : *«Topluluk acaba bizim için ne anlam taşımaktadır. 180 milyonluk bir pazarı, 180 milyon kişinin yaşadığı bir çevreyi düşünün. Büyük bir üretim, üretim kapasitesi ve bütün bir Avrupa bahis konusudur.»*

Avrupa'da bir çeşit Birleşmiş Milletler kurulması ve kıta Avrupası çapında iktisadi birlik yaratma gayesi ortadadır. Rusya'nın bugünkü coğrafi ölçülerini düşünün, iktisadi bünyesini göz önünde bulundurun. Meselâ, Rusya bugün dahi iktisadî durum itibarıyla büyük eksikler göstermektedir. Sovyet makamlarının yaptığı hesaplara göre, halâ Rusya için mesafeler, uzaklıklar bir pazar menfaati açısından büyük bir engel teşkil etmektedir. Avrupa kıtasının aynı şekilde bir iktisadi ünite teşkil etmesi uzun yıllar gerektiren problem olmaktadır. Meselâ, daha evvelce bahsettiğim son teknik buluşların uygulandığı makineler, Hollanda da hiç bir güçlük çekilmeden satın alınabilirken, bunu İstanbul veya Ankara'ya ulaştırmak icabında bir problem olabilmektedir. Yerli piyasa içinde bir nevi iktisadî entegrasyon olmaktadır. Avrupa kıtası çapında karşılaştığımız iktisadî entegrasyon belki bir tabii gelişim sonucu olmaktadır.

İktisadî kalkınma birgün bir siyasi kalkınma, gelişme ile de desteklenecektir. Gerçekte üretimde parça başına maliyetlerin düşürülmesi daha büyük istihsal tarzına geçilmesi, kütleli istihsale geçilmesi önümüzdeki günlerde bazı kolaylıklar doğuracaktır.

Yine de belirtmek istiyorum ki, mesele bir hayli zordur. Bu menfaatlerin analizi tam bir kesin sonuca bağlanamaz, fakat açıktır.

10 yıl geriye dönerek, topluluğun durumuna baktığımızda, o günün şartlarını bugünkü sonuçlarla karşılaştırsak, topluluk içi piyasadaki ilişkilerin ne derecede geliştiğini izlemek mümkün olabilir. Topluluğun altı üyesi bugün bir topluluk olarak temsil edilmektedirler; bunu dışarıya karşı düşünebiliriz, fakat tüketiminin karşılaştığı mesele daha başkadır. Meselâ satın almak is-

tediği malı bir de bakıyor, daha düşük bir maliyet üzerinden elde etmesi artık mümkündür.

Bu arada gerçekleştirilen ulaşım ağı, trafik meselesi ortak bir plânlamanın sonucu olarak görülebilir.

«Altılar topluluğu kuruluşunda hangi güçlüklerle karşılaştılar, biz de acaba benzer problemlerle karşılaşabilir miyiz?...» Sorunuz böyleydi. Ortak Pazar, Roma Andlaşması'nın 226 ncı maddesine göre üye ülkelere şu imkânı tanımaktadır: Topluluğun kendilerine yüklediği yükümlülüklerden bazı şartlar altında kaçınabilirler. Topluluğun aldığı bir tedbir iktisadî yönden üye devletler için bir zorluk yaratıyorsa, bu üye devlet, belli bir usule uyararak, kendisine belli bir istisnai tutum hakkı tanınmasını veya kendisine bazı koruma imkânlarının, tedbirlerinin tanınmasını isteyebilir. Meselâ, gümrüklerin indirimi çerçevesi içinde eğer, üye bir devlet bu gümrük indirimine dahil ise, bu demektir ki, topluluk ülkelerinde üretilen mallar bu ülkeye de girecektir. Bu da, kendisi için belli bir güçlük yaratacaktır. Bu halde adı geçen ülke, komisyona baş vurup kendisi için belirli koruma tedbirlerinin kabul edilmesini isteyebilir.

Andlaşmanın 226 ncı maddesinin getirdiği bu hükme göre her üye devlet kendisi için bazı istisnai durumların tanınmasını isteyebilir. Bu, andlaşmanın bütünü içinde bir geçiş tedbiridir.

10 yıllık geçiş dönemi içinde de entegrasyon o kadar ilerlemiştir ki, topluluk içindeki iktisadî hayatın birbirine karışması, gerçekleştirilmesi mümkün olamayan bir hadise olmuştur. Bu madde 10 sene içinde sadece iki defa kullanılmıştır. Bu da göstermektedir ki, aslında bu maddeye ihtiyaç yoktur. Zaten bu madde ilk 10 senelik geçiş dönemi için düşünülmüştü.

İstisna tanıyan başka bir madde de Roma Andlaşması'nda vardır. Bunu size kısaca anlatmak isterim. 25 Mart 1957 tarihinde andlaşma imzalandığı zaman, Fransız dostlarımız andlaşmaya ek protokole, diğer üye memleketlerdeki ücretler iki sene içinde Fransanın 1957 deki durumuna gelecek kadar yükselmezse, Fransa'nın Komisyona baş vurup, Fransa'ya gelecek olan ithal mallarına karşı korunmak üzere istisnai haklar isteyebileceği hükmünü koydurmuşlardı. Fakat, ek protokolun tanıdığı bu durum Fransa tarafından kullanılmamıştır. Zira, iki yıl içerisinde diğer

üye memleketlerde olan ücretlerin seviyesi çok daha çabuk olarak Fransa'daki ücret seviyesine yaklaşmış ve bu suretle Fransa'nın korktuğu durum kendiliğinden ortadan kalkmış oluyordu.

Bunu anlatmakla göstermek istedim ki, sadece Türkiye'de bu korkular mevcut değildir. Andlaşma imzalanırken bu korku aynı zamanda diğer üye devletlerde de vardı. Misâl olarak Fransa'yı verdim. Andlaşma imzalandıktan ve Ortak Pazar fiilen kurulduktan sonra bütün bu korkuların yersiz olduğu kendiliğinden meydana çıktı. Onun için bunları bir mesele saymak bence lüzumsuzdur. Aslında Ortak Pazar'ın büyük problemleri politik bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Ortak Pazar'ın daha da gelişmesi için lüzumlu olan politik ve siyasi andlaşmaların Fransa tarafından nasıl bloke edildiğini hatırlatmak isterim.

Ortak Pazar siyasi sorunlarda çok daha fazla zorluklarla karşılaşmıştır. İktisadî problemlerde ise, her tarafı bir dereceye kadar memnun edici çözüm yolları bulunmuştur. Onun için asıl zorluklar siyasi alandadır. Bu demek değildir ki, iktisadî alanda hiç bir zorluğumuz yoktur, fakat fakat iktisadî alanda önümüze çıkan bütün zorlukları yenmişizdir ve gelecekte çıkacak zorlukları da yeneceğimize eminiz. Tabii ki, devamlı olarak üye memleketler arasında herhangi bir iktisadî politikanın şu veya bu şekilde kullanılacağı hakkında çeşitli çatışmalar olmuştur. Buna misâl olarak dün meselâ İtalyanların Almanya'ya gayet ucuz olarak sürmek istedikleri ve en nihayet Alman piyasasına sürdükleri buzdolaplarına temas etmişim. Görüyorsunuz ki, her ne kadar iktisadî zorunluluklarla karşılaşılıyorsa da, bunların arkasında aslında siyasi fikirler çarpışmaktadır. Zira, Almanlar bu buzdolapları meselesinde eğer biz İtalyan buzdolaplarına kendi piyasamızı açıyorsak, o zaman İtalyanlar bizim meşhur Volkswagenlerimize kendi piyasalarını çok daha fazla bir şekilde açmalıdırlar. Nihayet biz, İtalyan buzdolaplarını kullanmaya mecbur bırakılacaksak, İtalyanlar da o zaman bizim Alman otomobillerimizi kullansınlar diye, daha ziyade millî ve siyasi bir fikir ileri sürmüşlerdir.

Sonuç olarak demek isterim ki, iktisadî gelişmede daima zorluklar yenilecektir. Nitekim bugüne kadar yenilmişlerdir de.

SORU — Avrupa'nın sosyal politikasının konuşulduğu böyle bir seminerde isterdik ki, çok genel meseleler dışında,

ayrıca bugün batı sendikacılığının ve işçi hareketlerinin modern bazı temaları da konuşma konusu edilsin. Meselâ, bugün işçinin çalıştığı fabrikada kârdan pay alması, yahut işçinin yönetime katılması gibi bir takım modern oluşumlar Avrupa'da vardır. Zannediyorum, Ortak Pazar için tasarlanmakta olan müşterek bir anonim şirket modeli vardı. Orada dahi özel bir bölüm ayrılmıştır. Bunların gelişimi nedir?.. Bunları lütfen bize de açıklayınız ve zannetmeyiniz ki, bu temalar bizim için az gelişmiş bir ülke için sadece lüksten ibaret bulunsun. Bir radyo haberinden öğrendiğime göre sendikaların birisinde şimdiden işçinin kâr payına katılması nasıl olur diye Avrupa'nın modern meselesi bizde de pekâlâ söz konusu edilmiştir. Bu konularda Avrupadaki genel gelişim nedir, bu konuda bilgi rica edeceğim.

M. HENZE — Sorduğunuz soru gerçekten bir hayli enteresandır. Şöyle cevaplandırmak istiyorum. Sermayedar, işveren elinde, işçi elinde sermaye terakümü meselesi konusunda bizim de çalışmalarımız vardır. Bu konuda bazı hususları belli kural-lara bağlamak için, işverenin işçiye ödediği meblâğ yönünden Almanya'dan ilk teşebbüs gelmiştir. Halen komisyon bu konularla meşguldür ve gelirin yeniden bölüşümü meselesi bizi yakından ilgilendirmektedir. Vergi yolu ile bazı tedbirlerin alınmasına gidilmektedir. Geçtiğimiz sene içinde sosyal program dahilinde bu konu da açıklanmış ve işçinin elinde sermaye birikmesi yönünde bazı tedbirlerin alınacağını belirtilmiştir. Yani Toplulukta işçinin kararlara katılması göz önünde bulundurulmuştur. Avrupa topluluğunun amacı şudur: öyle bir cemiyet şekli yaratılacaktır ki, üye devletlerin altısının her birinde her tüzel kişi karşı devlet tarafından kabul edilecektir. Bugüne kadar durum öyle idi ki, bir şirket nerede yönetim kurulu ve kuruluş yeri varsa, meselâ diyelim, İtalya'da yeni bir şirket kurulmak isteniyor. Bu, İtalya'da bir tüzel kişiliğe sahiptir ve İtalyan şirket kurma hükümlerine tabidir. Şimdiki durum anonim şirketler bakımından budur. Avrupa Topluluğu'nun öngördüğü kurallara, şartlara uygun iki anonim şirket henüz kurulma yolundadır. Topluluğun diğer ülkele-rinde de proplemler, bir şirketin nasıl kurulacağı, milli mevzuata mı tabi olacağı problemleri henüz tartışılmaktadır.

Şirket statüsü ve kuruluş şartlarının bütünlüğü hususunda birliğe gidilmesi çalışmaları vardır. Avrupa şirketi tipi bir şirket kurma çabaları vardır ve bu tip şirket çalışmalarında ele alınan konulardan biri de işçinin şirket faaliyetlerine katılması meselesidir. Fakat ülkelerin reaksiyonları değişik olmuştur. Meselâ, Alman yetkilileri aşağı yukarı asgari seviyede tutma yolundadırlar. Diğer beş ülkenin hükümetleri ise, Avrupa tipi şirketi kendi mevzuatlarına uydurma çabası içindedirler. Üye memleketlerin sendikaları bu mesele üzerine titizlikle eğilmişlerdir. Meselâ, Fransız işçi sendikaları yönetime katılma hakkını kabul etmek ve oylarını bu yönde kullanmak eğilimindedirler. Fransızların düşünceleri herşeyden evvel önce işyerinin devamlı olarak elde tutulabilmesidir. Almanya'da yönetime katılma meselesi gayet yoğun bir şekilde yaygınlaşmakta ve bütün şirketler tarafından kabul edilmesine çalışılmaktadır.

Ümit ediyoruz ki, Avrupa Şirketi çalışmaları 1971 senesine kadar sona erecek, bir sonuca varacak ve bu sonucu uygulamaya geçireceğiz. Yine de söylemek isterim ki, altı seneden beri devam etmekte olan bu çalışmalar meselenin ne kadar zor olduğunu göstermektedir.

SEMİNER YÖNETİCİSİ Dr. BARAN TUNCER — Acaba kaç kişi daha sual sormak istemektedir?... Beş kişi daha soru soracak. Bu durumda sual sorma ve cevaplandırma şeklini değiştirmek istiyorum. Uzun süreceği anlaşıyor; onun için sual soracılara ayrı ayrı söz vereceğim ve sayın konuşmacıdan bu soruları tesbit edip, sonra mümkünse toplu olarak cevap vermesini rica edeceğim.

SORU — *İşgücü göndermelerinde ve işgücü isteklerinde bize intikal eden kadarıyla, işçi isteyen ülkeler vasıflı işgücü isteklerini çoğaltmaktadırlar. Bu istek, kendilerinin teknolojik gelişimleriyle ilgili bir olaydır. Geri kalmış bir ülkeden, gelişmiş bir ülkeye işgücü naklinde vasıflı işgücünün o ülkeye uygun şekilde yetiştirilmesi hiç şüphesiz o ülkenin teknolojik yapısına uygun düşmelidir. Bu bakımdan Türkiye'nin hatta bu tip ülkelerin işgücü göndermelerinde vasıflı işgücü ihtiyacını karşılayacak şekilde işçilerini yetiştirmeleri için yapacakları har-*

ramalara işgücünü kabul eden ülkenin belli bir ölçüde maddi olanaklarıyla veya teknik yardımı ile katılması gerekmektedir. Acaba sayın konuşmacı bu hususta ne düşünmektedir?

Önümüzdeki Mart ayında yapılacak toplantıda Türkiye'nin veya diğer assosiye ülkelerin işgücünün yetiştirilmesiyle ilgili harcamalara Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun katkısını istemesi karşısında AET nasıl bir tutum takınacaktır?...

İkincisi; Avrupa Ekonomik Topluluğu sendikalara işgücünün eğitimi konusunda ne ölçüde yardımda bulunmaktadır?

Diplomaların birleştirilmesiyle ilgili çalışmalar en son ne safhadadır ve ne gibi bir şekil alması düşünülmektedir?..

SORU — Avrupa Ekonomik Topluluğu kararlarında teknolojinin gelişmesi sonucunda eğitime önem verildiği beyan edilmektedir. Bunu, yeni işe girenler için önem verildiği anlamında anlamış bulunuyorum.

İş başında eğitim yapılıp, yapılmadığının ve ne gibi bir program uygulandığının açıklanmasını rica edeceğim.

İkinci soru: Ortak Pazar üyeleri ve yeni girecek üyeler arasında eğitimde mübadele yapılması hususu düşünülmüyor mu?...

Üçüncü soru; dünya devletlerindeki kömür maden sanayii kriz geçirmektedir. Mr. Henze de beyanlarında bunu ifade etmiş bulunuyorlar. Sanayiın petrole kayması sonucunda ocaklar kapanmakta veya kapatılmaktadır. Bu iş kolunda çalışan işçilerin başka bir işkoluna kaydırılmaları ciheti düşünülmektedir. Madenlerinin başka dallarda kullanılması düşünülmüyor mu?.. Ne gibi tedbirler alınmıştır, çalışmalar var mıdır?..

Dördüncü soru; maden sanayiinde veya genel sanayide işçi sağlığı, iş güvenliği bakımından ortaklaşa uy-

gulanacak hususlar düşünülüyor mu?.. Bilhassa maden sanayiinde mesleki hastalıklarının önlenmesi bakımından iş güvenliği tedbirleri hakkında bilgi rica ediyorum.

SORU — *Otomasyonun hızla arttığı sayın konuşmacı tarafından belirtildi. Bu tedbir işsizliği artıracak, dolayısıyla kalifiye olmayan tarım işçilerini kalifiye yapmak çok zor olacaktır. Kaldı ki işverenler işgücünden hemen faydalanabilmek için işçileri dışarıdan sağlamaktadırlar. Şu halde, büyük bir kitle olan tarım işçilerinin kalifiye işçi haline getirilmesi, hem malî hem de diğer yönlerden büyük problemler çıkaracaktır. Bu durumda Almanya'da alınması düşünülen tedbirler nelerdir. Bu yönden üye devletlerdeki hukuki, sosyal, ekonomik zorluklara rağmen sonuç alınmış mıdır veyahut alınabilir mi?*

SORU — *M. Henze, Ortak Pazar memleketlerinin sosyal ve iktisadî alandaki güçlüklerle kısa veya uzun vadede çare bulunabildiği ve ilerdekilere de bulunabileceği kanaatini belirttiler. Bu büyük bir problem olmamaktadır, bizim en büyük problemimiz siyasi alandaki problemler teşkil etmektedir dediler. Bu, benim bakımımıdan enteresan bir husustur, bilhassa kendi açılarından açıklamalarını rica edeceğim.*

Ortak Pazar'ı teşkil eden altı üye memleket aynı coğrafya üzerinde bulunan, kültürleri, tarihleri ve medeniyetleri, hatta dinleri itibariyle birçok müşterek ana noktalara sahip bulunmaktadırlar. Böyle bir topluluk belirli bir coğrafi toprağın üzerinde sınırları birbirine çok yakın memleketler olma, tarihi mânada gelişim seyirleri ve kaderlerinin hemen hemen aynı noktaya dayanması, dini mânada bir birliğin bulunması, kültür ve medeniyetlerinin hemen hemen eşit kültür içinde oluşması nedeni ile siyasi mânadaki birliğin kolay sağlanması tarzında bir sonuca bizi götürmektedir. Bunun Türkiye için böyle olmadığını peşinen açıklayayım. Çünkü, Türkiye'nin birçok mânada Avrupa ile aynı kaderde olmadığı ispat edilebilir. Bunun nedenleri ayrıca söylenebilir ne tartışılabilir. Sırf altı Ortak Pazar memleketi

için bunun mukayesesinin yapılması ve siyasi alandaki problemlerin büyük bir problem haline gelmesindeki nedenlerin neler olduğunu Mr. Henze'den bilhassa rica ediyorum.

İkinci سوالım şudur :

Ortak üyelerin ve assosiye üyelerin sosyal politikalarının birleştirilmesi noktai nazarında ahenkleştirmenin gerektiği üzerinde durdular ve nihai gayesinin böyle olacağına inandıklarını söylediler. Türkiye'nin problemi olarak, Ortak Pazar ülkelerinin son hazırlık devresinden geçiş dönemine geçmesi sırasında Türkiye'ye büyük avantajlar sağlamadığını sual olarak tevcih etmiş ve bunun açık ve belirli olarak hazırlık dönemi ile geçiş dönemi arasındaki farkların belirtilmesini istemiştik. Buna karşı, «Hükümetiniz ikili andlaşmalar yolu ile Ortak Pazar memleketlerinden işçilerine bir takım menfaatler temin etsin» dediler. Ben, bu cevap üzerine şu soruyu soracağım: Ortak Pazar'ın sebebi hikmeti nedir ve Türkiye'nin Ortak Pazar'a altı üye ile andlaşma yapmak suretiyle elde edebileceği menfaatler başka, ikili andlaşmalarla elde edeceği menfaatler daha başka mıdır? Türkiye halihazırda ikili andlaşmalarla Ortak Pazar memleketlerinden Türk işçilerine birçok halkar sağlamış bulunmaktadır. Bu büyük bir sonuçtur diyemiyorum. Bu, çok daha ileriye gidecektir. Çünkü, o memleketlerin işçi seviyelerine, gerek işçi ücretleri bakımından, gerek sosyal haklar bakımından erişememiştir ve erişmesi için imkânlar gerekmektedir. Enteresan olan nokta, Türkiye Ortak Pazar ile genel bir andlaşma yaparken özel ikili andlaşmalar yolu ile işçilerine menfaat sağlama yoluna gitsin. Ortak Pazar memleketleri dostlarımızın bu konuda Ortak Pazar'ın sebebi hikmetinin ne olduğunu bize açıklamalarını rica ediyoruz.

Üçüncü سوالım de şudur. Bugünkü konuşmalarında, Ortak Pazar memleketlerinde otomasyon ve aynı zamanda elektronik aletlerle sanayileşme hususuna doğru büyük bir kayma ve o seviyeye doğru bir yükselme olduğunu belirttiler. Bu alandaki kalifiye işçilerin onlar

için ihtiyaç olduğunu söylediler. Alman İşçi Bürosu'nun müdürü olan zat, Türkiye'den bundan sonra sadece kalifiye işçinin alınması hususunda bir prensip kabul ettiklerini ve bu prensibe göre Türkiye'den işçi çekmek istediklerini belirtmektedirler. Ben bilhassa, iktisadî bir gerçek olarak şunu söyleyeceğim ki, az gelişmiş memleketlerle gelişmiş memleketler arasındaki sosyal ve iktisadî politikaların ahenkleştirilmesi mümkün olamamaktadır. İktisadî gerçek böyledir. Çünkü onlar daha kalifiye işçileri istemek durumunda iken, biz halen kendi elimizdeki, kendi sanayimize lâzım olan işçileri kaçırmak gibi bir durum, onları kendi elimizde tutamamak gibi bir durum ile karşı karşıya kalmaktayız. Türkiye Ortak Pazar ilişkilerinde de böyledir, Türkiye gibi az gelişmiş memleketlerle gelişmiş memleketler arasındaki birleşmeler ve kaynaşmalar için de böyledir. Bunun bir tezat teşkil etmiş olduğunu, az gelişmiş memleketlerin sosyal ve iktisadî politikalarının gelişmiş memleketlerin iktisadî ve sosyal politikası ile ahenkleştirilmesi hususunda bir tezat teşkil ettiğini acaba kendileri de kabul ederler mi?..

SORU — Şüphesiz ki iş yerlerinde işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili olarak bir çalışma içinde bulunuyorlar. Acaba, ekonomik topluluğun iş kazaları, meslek hastalıkları, işçi sağlığı, iş güvenliği bakımından değil, bir de çalışanların normal sıhhatte olmaları bakımından Dünya Sağlık Teşkilâtı ile bir ilişkileri var mıdır, bu ilişkiler konusunda fikir verebilirler mi?..

SORU — Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun işgücü talebi kalifiye işçiye doğru yönelmekte. Bu durum ise, kalkınma çabasında bulunan iktisaden geri kalmış memleketlerde bir nevi döviz ihracı sonucunu doğurmaktadır. Bu memleketler kalifiye işçiye olan ihtiyaçları yüzünden arzulan kalkınma hızına kavuşamamaktadırlar. Bu durum, bu memleketlerin kalkınma ihtiyaçlarının kösteklenmesi sonucunu doğuracağına göre, Ortak Pazar bu bakımdan ne düşünür?..

İkinci husus; bu kalifiye işçilerimiz gittikleri memleketlerde çok uzun süre kalamıyacaklarına göre, yeni şartları, yeni yaşamaları öğrenmiş olarak geri kalmış kendi memleketlerine döndüklerinde yeni bir problem ortaya çıkaracaklardır. Zaten tam istihdam seviyesine ulaşamamış bu memleketlerde dışardan gelen, yeni bilgilerle teçhiz edilmiş kalifiye işçiler kendi memleketlerinde yeni bir işsizlik akımının doğmasına sebep olacaklardır. Acaba, Avrupa Ekonomik Topluluğu bu hususta ne düşünürler?.

M. HENZE — Zannediyorum ki, soruların birkaçını bir arada cevaplandırmak mümkündür.

Bunlardan biri topluluk ülkelerine olan kalifiye işçi akımı meselesi kritik bir soru olarak sorulmuştur. Türkiye'nin aslında kalifiye işçiye ihtiyacı olduğu gerçeği ortaya sürülmüştür ve işgücü sevkinin Türkiye'nin menfaatleriyle çatışmada bulunduğu açıklanmıştır. Türkiye'nin menfaatleri muhakkak ki, Türk Hükümeti tarafından göz önünde bulundurulmuştur. Türkiye'de mevcut emek piyasasının durumu gözönünde bulundurulmak suretiyle bu değerlendirme yapılmalıdır. Eğer, Türkler işgücünü topluluğa yöneltip orada çalışmalarını sağlıyorlarsa, sorumlulukları da herhalde kendilerine aittir. Dün verdiğimiz bazı rakamları düşünersek, aşağı yukarı 200 bin Türk işçisinin topluluk ülkelerinde çalıştığı belirtilmişti. Bu mesele sendikacı olarak tabii çoğunuzu ilgilendirmektedir. Belki, soruyu cevaplandırmaktan siz de kaçınacaksınız. Zira, düşünün ki, dışarıya giden işçiler aslında yurdunuzda çalışma imkânından yoksun kalmış bulunmaktadırlar. Diyelim ki, dışarıya giden işgücünün yarısı kalifiye olmuş durumdadır, fakat bunlar yine de büyük bir çoğunluğu teşkil etmektedirler. Fakat, size soruyorum, sizin bu kişileri Türkiye'de istihdam edecek boş işyeriniz mevcut mudur?.. Bu, sizin başlangıçta karşı karşıya bulunduğunuz problemin ana meselesidir.

Bir diğer soru grubuna geçmek istiyorum. Bu yetiştirilmedeki masraflara topluluğun iştiraki meselesidir. Assosasyon ilişkimiz enteresandır. Türk işgücünün mesleki eğitimi konusunu bu sabah size izah etmeğe çalıştım. Bizim bugün ne çabalar içinde olduğumuzu anlattım. Ayrıca, işgücünün yetiştirilmesi üye devletler için gerçek anlamda cesaret verici bir tecrübe olmamıştır.

Düşünün ki, her yıl binlerce İtalyan işçisi diğer üye topluluk ülkelerine gitmek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine bir program gerçekleştiriliyor ve 12 000 işçinin belli bir mesleki eğitimden geçirilmesi için mali ve diğer yönlerden çalışmalara başlanmış bulunmaktadır.

Sonuca şöyle gelelim. 12 bin işçi için belli bir finansman kaynağı tesbit edilmiştir, dedik. Toplam olarak 7 bin kişi 9 aylık eğitim süresi içinde nihai safhaya gelebilmiştir. Bu 7 bin kişi içinden 2 bini diğer topluluk üyeleri içinden gelmiştir. Bu kişiler geliştirildikten, eğitildikten sonra İtalya'ya döndükten sonra o anda iş bulmuşlardır. Zira, alıştıkları yaşama şartları, çalışma şartları içine dönmüşlerdir. Bu demektir ki, diğer üye devletlerle yapmaya çalıştığımız ilişkiler onlar için bir yerde faydalı olabilmiştir. 1962 yılında edindiğimiz tecrübeye göre assosasyon konseyi şu soru ile karşılaşmıştır. Türk işçilerinin mesleki eğitiminin maliyeti bir hayli yüksek olacaktır. Şu kanaatimi belirtmek istiyorum. Diğer üye ülkeler de halen Türk işçilerinin mesleki yönde eğitilmeleri konusunda çok fazla hazır değildirler. Biz, yardımlarımızı meselâ sendikaların düzenledikleri seminerler yolu ile vermek istiyoruz. Roma Andlaşması'nın 50 nci maddesine göre de genç işçilerin eğitilmesi göz önünde bulundurulmaktadır. Bu maddeye göre de gelecek işçiler için çalışacakları işyeri varsa, karşılıklı işgücü değişimi yapılması mümkündür.

Bundan başka sorulan bir soru da sendikalara mali yardımda bulunulması meselesidir. Böyle bir yardım herhalde mümkün değildir. Ancak, çeşitli seminerler düzenlemek şeklinde fikri yardımda bulunulabilir.

Bir diğer soru, iş süresince işçilerin eğitimi hakkında idi. Pek tabii ki, bir şirkette çalışan işçilerin devamlı olarak eğitimi mümkündür ve yapılmaktadır. Fabrikada çalışan bir kalifiye işçinin ustabaşı hatta bir mühendis olması için şirket yardımlarında bulunmakta, bu işçileri çalıştıkları yerlerden çekmekte ve eğitime tabi tutmaktadır. Bu bakımdan ayrıca çeşitli müesseselerin kurulması düşünülmektedir, fakat henüz asıl yardım bu işçilerin çalıştıkları şirketlerden gelmektedir. Çeşitli eğitimde bulunan çeşitli memleketten işçilerin birbirleriyle mücadelesi hakkında birkaç kelime söylemiştim; fakat bunun için yeterli derecede mali fon bulunmamaktadır. Şimdiye kadar yapılan şey, senede aşı-

ğı yukarı 5 bin işçinin çeşitli memleketler arasında mübadelesi-
dir.

Diğer bir soru, işçi güvenliği ve işçi sağlığı hakkındaydı. Bizim bu alanda ne şekilde çalışmalarımızın bulunduğu sorulmuştu. Biz, mesleki hastalıklar hakkında bir liste yayınlamıştık ve bazı tavsiyelerde bulunmuştuk. Meselâ, Belçika'da çalışmış olan bir Alman işçisinin belirli bir zamandan sonra slikoza yakalanması, slikoz hastalığının Belçika'da mesleki hastalık olarak tanınmaması yüzünden bu işçiyi zor durumda bırakmıştır. Çalışmalarımız sonucunda en nihayet slikoz Belçika'da da mesleki hastalık olarak kabul edilmiştir. Bu misâlden görüyorsunuz ki, daha çeşitli zorluklarla karşı karşıya bulunuyoruz. Bu zorluklar herşeyden evvel, çeşitli memleketlerin yetkililerinin çeşitli mesleki hastalıklar hakkında çeşitli fikirler ileri sürmelerinden çıkmaktadır. Bu fikirlerin birbirleriyle bağdaşması zor olmaktadır.

Diğer bir mesele de mesleki malûliyettir. Almanya'da % 75 mesleki malûliyet olarak kabul edilmekte, Belçika'da % 60 mesleki malûliyet kabul edilmektedir. Tabii bunların ahenkleştirilmesi tartışmalar ve konuşmalar sonucu olabilecektir.

Diğer bir soruya geçiyorum. Kömür ocaklarının kapatılması sonucunda bu ocaklarda çalışan işçilerin diğer endüstri dallarında çalışmak üzere eğitime tabi tutulması meselesi. Herşeyden önce, kömür ocaklarında çalışan işçilerin büyük bir çoğunluğu epey ihtiyardırlar ve bunlara pek tabii ki, emeklilik imkânı tanınmaktadır. Bu imkânı kabul etmeyenler ise, çeşitli sistemler çerçevesi içinde meslek değiştirme eğitime tabi tutularak diğer sanayi dallarında istihdam edilmek üzere hazırlanmaktadırlar. Demek isterim ki, özellikle Almanya'da bu konuda elde ettiğimiz tecrübeler gayet olumlu olmuştur. Yine bazı zorluklarla karşılaşmaktayız. Zira, kömür ocaklarında çalışan işçilerin diğer dallarda istihdam edilmek üzere eğitilmeleri sırasında, meselâ inşaatta ustabaşı olarak yahut mühendis olarak çalışmaları için eğitime tabi tutulmalarında görmüşüzdür ki, bazıları ve hatta büyük bir kısmı bu eğitim esnasında yeterli derecede bilgi getirmemektedir.

Özellikle matematik eğitimi üzerinde çeşitli zorluklarla karşılaşmaktayız. Başka bir zorluk da bu işçilerin senelerden beri, belki de doğuşlarından beri yaşayıp yetiştikleri bölgelerinden ayrılmak istememeleri ve sadece o bölgede bulunan diğer sanayi

dallarında istihdam edilme istekleridir. Bu ise, pek tabii ki, derhal mümkün olamamakta ve bu işçiler diğer bölgelere geçmek için zorlanmaktadır. Buna rağmen, genel olarak elde edilen sonuçlar olumludur ve sadece % 30 % 40 işçi mesleki eğitimde başarısız kalmışlar, fakat % 50 ila % 60 diğer sanayi dallarında istihdam edilebilmişlerdir.

Bir örnek vermek istiyorum; meselâ bankalardaki otomasyon meselesi. Bankalarda bildiğiniz gibi, muhasebede çok ileri giden bir otomatikleşme mevcuttur. Korkuluyordu ki, muhasebede çalışan işçi veya memurlar bu otomatikleşme sonucunda işsiz kalacaklardı. Fakat gördük ki, otomatikleşme sonucunda bankaların işleri o kadar fazla artmıştır ki, muhasebe kısmında artık otomasyon neticesinde çalışamıyacak işçiler bankanın diğer kısımlarında çalışmak imkânını bulmuşlar, diğer ödevlerle görevlendirilmişlerdir. Görüyoruz ki, otomasyonun sonucu olarak muamelelerin genişlemesi ve bankanın işlerinin artması işsizliğe değil, bankanın daha fazla memura ihtiyaç duymasına sebep olmuştur. Bunu bir misâl olarak vermek istedim.

Diğer bir soruya kısaca cevap vermek istiyorum, bu da politik yön sorusudur. Türkiye eğer Ortak Pazar'ın tam üyesi olma kararını alırsa, bu Türkiye'nin kendi politik sorumluluğu çerçevesi içinde olacaktır. Zira, Türkiye bilmektedir ki, Roma Andlaşması ve Ortak Pazar'a giriş herşeyden önce politik amaçla olmaktadır ve bu bilgiye sahip olan Türk Hükümeti nihayet kendi sorumluluğu çerçevesinde kendi milleti ve kendi memleketi için en iyi durumu kararlaştırarak Ortak Pazar'a girmek veya girmemek kararını verecektir. Bu, nihayet bizim verebileceğimiz ve Türkiye'yi zorlayabileceğimiz bir karar değildir. Karar Türk Hükümeti'nindir. Zaten Türkiye'nin Ortak Pazar ile ilişkileri o kadar ilerlemiştir ki, artık Türkiye'nin Ortak Pazar'a tam üye olarak girip girmemesi söz konusu değildir. Sorulacak soru, Türkiye'nin ne zaman Ortak Pazar'a tam üye olarak gireceğidir. Bizim fikrimizce, bu giriş zamanını Türk Hükümeti tesbit edecektir, Ortak Pazar hükümetleri değil. Ortak Pazar hükümetleri sadece Türkiye'nin teklifine karşı «evet, bu tarihte siz tam üye olabilirsiniz» ya da «hayır biz şu tarihi düşünüyoruz» diye bir cevap verebilirler.

Diğer bir soru, iktisadi ve sosyal politikanın ahenkleştirilmesidir.

Her ne kadar bu ahenkleştirme bitmemiş ise de bu nihayet olumsuz bir gelişme içinde değildir. Bugün size bunun hakkında birkaç kelime söyledim. Çeşitli memleketler arasında meydana gelen tarihi farklar pek tabiidir ki, zamanlar ortadan kalkacaktır. Biz, Ortak Pazar ülkeleri olarak bu farkları görmekteyiz. Farkları zamanla kaldırmayı düşünüyoruz ve zamanla kaldıracağız. Yine bir misâl vereyim, meselâ Belçika'da olan bir işçi Almanya'daki bir işçiden işsizlik yönünden farklıdır. Belçika'daki sistem o şekildedir ki, çalışamıyacak duruma gelen bir işçi veyahut herhangi bir işyerine verilemeyecek bir işçiye hayatının sonuna kadar İşsizlik Sigortası tarafından ödeme yapılmaktadır. Diğer memleketlerde durum başka türdür. Meselâ, işsizlik yüzünden yapılan ödemeler, ödenen aidatların yüksekliğine göre yapılmaktadır, çeşitli memleketlerdeki işsizleri karşılaştırırsanız, Belçika'da sonuna kadar işsizlik ödeneği olarak emeklilik durumuna gelmiş sayılabilecek işçiler görebilirsiniz. Halbuki, Almanya'dan veya Fransa'dan bu konuda verilen rakamlarda bu emekli işsizler yoktur.

Diğer bir soru da meselâ şudur. «*Kimya endüstrisi ne demektir.*» Şimdi Almanya'da kimya endüstrisi tabiri altında bambaşka birşey anlaşılmaktadır, Fransada ise tamamen bambaşka birşey anlaşılmaktadır. Aynı durum tekstil endüstrisi için de mevcuttur. Bazı sanayi dalları Almanya'da kimya endüstrisi olarak sayılırken, Fransa'da tekstil endüstrisi olarak sayılmaktadır. Meselâ, suni iplik. Bana inanabilirsiniz ki, bu durumlarda bir armonizasyon meydana getirmek istiyoruz, fakat aradaki farklar ve detaylar o kadar fazladır ki, bunun için biraz zamana ihtiyacımız vardır. Zamanla muhakkak ki, sosyal politikamızı ve iktisadi politikamızı ahenkleştireceğiz ve en nihayet günün birinde Altılar arasında tamamen bir harmanizasyona varacağız. Bu durum için bazı müesseseler kurulacak ve bazı gelişmeler olacaktır.

Diğer bir soru da Türkiye'nin Ortak Pazara girip, girmemesi meselesi idi. Buna cevap vermiş olduğumu zannediyorum. Zira, söylediğim gibi en nihayet bu Türk Hükümeti'nin serbestçi vereceği bir karardır. Buna Ortak Pazar Hükümetleri sonuç olarak karışamazlar.

İşçi sağlığı ve korunması hakkında bir soru sorulmuştu. Bunun üzerinde konuşmuş bulunuyorum. Dünya sağlık organizasyo-

nu çerçevesinde bazı çalışmalarımız vardır. Meselâ, bulaşıcı hastalıkları olan işçilerin çeşitli memleketler arasında mübadele edilmemesi gibi şartlar vardır. Aynı zamanda havanın pislenmesi, endüstrinin suları kirletmesi gibi konularda çalışmaktayız.

Diğer bir soru da Ortak Pazar memleketlerinde çalışan yabancı işçilerin elde ettikleri bilgilerle mücehhez olarak tekrar Türkiye'ye dönmeleri ve Türkiye'ye döndükten sonra istihdam edilebilecek bir işyeri bulmaları konusu idi. Muhakkak ki, bu bir problemdir. Fakat, bu işçiler geri geldikleri zaman sadece Almanya'da çalışmak istemediklerinden mi geri gelmektedirler?.. Normal olarak herhalde dönmekten önce, Türkiye'de çalışabilecekleri bir yeri temin ettikten sonra veyahut temin edeceklerinden emin oldukları için dönmektedirler. Meselâ seramik fabrikasında çalışan bir işçi, model yapmayı öğrenmiş olan bir işçi herhalde bu konu üzerinde Türkiye'de çalışma yeri bulabileceğinden emin olduğu takdirde geri dönmek istemektedir. İstanbul'un Marmara Denizi kenarında olan çeşitli seramik fabrikalarında çalışabileceğinden emin olduğu zaman geri dönecektir ve Almanya'da elde ettiği mesleki bilgiyi burada kullanabilecektir. Tahminen herhalde bu işçi sadece seramik sanayi dalında çalışmak isteyecek, herhangi bir diğer sanayi dalına gitmek istemiyecektir. Zannediyorum ki, burada gösterilen problem, yani kalifiye işçilerin geri döndükleri zaman çalışacak bir yer bulamamaları teorik olarak pek büyük bir mesele teşkil etmemektedir, fakat pratik olarak herhalde daha da uygun bir durum meydana getirmektedir. Zira, bence böyle bir problem pratik olarak yoktur. Zira, geri dönmek isteyen bir işçi Türkiye'de bir işyeri bulduğundan veya bulacağından emin olduğu için geri dönecektir. Aksi halde, bulunduğu yerde çalışmaya devam edecektir.

SEMİNER YÖNETİCİSİ — Bu sabah Mr. Henze'den dinlemiş olduğunuz konuşma, sorular ve bunlara verilen cevaplar «Topluluğun Sosyal Politikası ve mesleki eğitim»in ne kadar önemli ve önemli olduğu kadar da ilginç bir konu olduğunu ortaya koyuyor.

Bu sabahki konuşmadan edindiğim intiba, bu konunun önemli olması yanında bir de bu olaylar silsilesinin başlangıcında olduğumuz ve önümüzdeki yıllarda bu ve buna benzer konuların işgal edeceği merkezindedir. Dolayısıyla bu seminerimize katılan

lar her soruya cevap alamama endişesi içinde ayrılıyorlarsa, kendimizi buna hazırlamak durumundayız, demektir. Sorular yeni yeni ortaya çıkıyor. Bu konu önümüzdeki yıllarda bizi işgal edeceğe benziyor.

Ben müsaade ederseniz, sizlerin adına buraya kadar gelip bu konuşmayı yapmak ve sorularınıza cevap vermek zahmetine katıldığı için sayın Henze'ye bir kere daha teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Oturumu kapatıyorum.

Üçüncü gün: 26 Ocak 1970

Seminer yöneticisi:

Doç. Dr. Ali Sait Yüksel

Konuşmacılar:

Theo Rasschaert

(Ortak Pazar Avrupa Hür İşçi
Sendikaları Birliği Genel Sekreteri)

Doç. Dr. Baran Tuncer

SEMİNER YÖNETİCİSİ — Bugün esas itibariyle Ortak Pazar işçi hareketleri ve sosyal yönü ele alan seminerin başka bir bölümüne gelmiş bulunuyoruz. Şu andaki konuşmacımız Ortak Pazar Avrupa Hür İşçi Sendikaları Birliği Genel Sekreteri Theo Rasschaert'dir. Konu, topluluğun sosyal politikası karşısında Avrupa işçi sendikalarıdır.

Sayın konuşmacıya söz vermeden önce, sizlere kısaca kendisinin hayat hikâyesini nakledeyim. Theo Rasschaert 1927 yılında Belçika'da doğmuştur. İktisat tahsil etmiş, 1951 de ilk defa İktisat Müşaviri olarak Belçika İşçi Federasyonu'na intisap etmiştir. 1956, 1957 yıllarında Belçika Sendikası'nın temsilcisi olarak Roma Andlaşması'nın hazırlanışına delegasyon olarak dahil olmuş ve andlaşmanın taslağına katkıda bulunmuştur. 1959 da Taşıt İş Sendikası'nın sekreterliğini yapmış, bu sırada Avrupa Sendikaları sekreteryasına intisap etmiştir. Sonradan bu sendika Avrupa İşçi Birliği şekline dönünce, Rasschaert orada da görevine devam etmiştir. 1967 güzünde Ortak Pazar Avrupa Hür İşçi Sendikaları Birliği Genel Sekreterliği'ne getirilmiştir. O tarihten beri kendisi bu işte resmî görevli olarak bulunmaktadır.

Sözü, kendilerine bırakıyorum.

THEO RASSCHAERT — Bugün benim işçi sendikaları hakkında konuşmamı istediniz, fakat sırf sosyal politika konusunda kalmak istemiyorum.

Avrupa entegrasyonundan doğacak olan yanlış anlaşmazlıklar veya önemli hususlarda yanlış anlaşmazlıklar doğabildiğinden sosyal politikanın dar anlamında kalmıyorum. Evvelâ, şunu belirtmek isterim ki, bizim için sendika temsilcileri olarak topluluk hiç bir zaman sosyal gelişimi meydana getiren bir makina olmamıştır. Bizim için, topluluk bundan daha fazla bir anlamı taşımaktadır. Konuşmamda bu ilk noktayı geliştireceğim.

İkinci olarak, sosyal politikayı sınırlandırılmış bir konu olarak ele almak istemiyorum. Bu sabah ekonomik politikayı sosyal politikanın mı idare ettiği veya bunun aksinin mi olduğu üzerinde duracağım. Şunu söyleyebiliriz ki, ekonomik ve sosyal politika, birbirlerinden faydalanır ve bu durumda sosyal politika ile ekonomik politikayı iki ayrı yönden mütalâa etmek imkânsızdır. Bunun içindir ki, bizim sendika teşkilâtları yalnız sosyal politikayı dar anlamında almamakta Avrupa Ekonomik Topluluğu tarafından öngörülen bütün problemleri ele almaktadır.

Kısa olarak üç hususu geliştireceğim. Bizim için andlaşmanın esas gayesi nedir?.. Bu andlaşmanın getirdiği problem nedir?.. Kuruluşların mekanizması nedir?..

Eğer siz de benimle hemfikirseniz, ilk olarak andlaşmanın esas gayesi ve topluluktaki kuruluşların mekanizması hakkında konuşalım.

Programınıza bir göz attığımda, bu seminerde politika konusunun esas gayesinin biraz kenara bırakıldığını gördüm. Bunun için bu konu üzerinde biraz fazla duracağım.

İlk nazarda konumuzdan biraz uzak görüldüğü halde, esasında bunun aksi olduğu anlaşılabacaktır.

Roma Andlaşması ve Topluluk hakkında konuşmak Avrupa'daki ekonomik entegrasyonun gayelerinin ne olduğunu meydana çıkaracaktır. Bu gaye, her şeyden evvel politik bir gayedir. Çözüm yolu olarak ekonomi politik bulunmuşsa da, bunun temelini politik olduğu anlaşılmıştır. Bu da gayet basit bir formül ile verilebilir. Almanya ile Fransa arasında bir andlaşma kurulmasıdır. Bunun içindir ki, Avrupa Ekonomik Topluluğu gayet belirli bir konu üzerinde başlamış ve ilk işbirliği o zaman çok mühim olan kömür ve pirit üzerinde olmuştur. Avrupa'da kömür, çelik ve demir denince Ruhr Bölgesi göz önüne gelebilir. Kömür ve çelik andlaşması, Ruhr endüstrisinin topluluğun altı üye memleketinin ortak emri altına konmasını öngörmüştür. Yani daha basit olarak, şöyle diyebiliriz: Ruhr Bölgesi'ndeki endüstrinin idaresi yalnız Almanya ve Fransa'ya bırakılmış olmamakta, fakat bu topluluğa üye olan altı memleketin emri altına verilmiştir. Bu tarihte topluluğun altı üyesi kendi hakimiyetlerinin bir kısmını devletlerüstü politikaya uygun olarak müşterek bir yetki altına toplamışlar, bu da kömür ve çelik topluluğunun yetkisi olmuş, Avrupa entegrasyonunun bir gelişimini meydana getirmiştir. Bu da kömür ve çelik hareketleriyle başlamıştır. Ele alınan konu git-tikçe geliştirilmeye çalışılmış, Fransız Parlamentosu'nun vetosu buna karışmıştır. 1951 senesinde başlanan bu harekete başka bir hal çaresi bulunmaya çalışılmıştır. Bunun için de ikinci bir yol bulunmuş, ekonomik yoldan gidilerek eninde sonunda politik gayeye ulaşılmaya çalışılmıştır. Konumuzla uzaktan ilgili olarak görünürse de, size bunu belirtmemin sebebi, tarihi yönüdür. Anlattıklarımın bazı toplulukların, bazı kuruluşların mekanizmasını ve var oluşunun sebebini izah ediyor. Bu kuruluşların ne ol-

duklarını iyice bilmeden sendikal kuruluşlarının durumunu incelemek daha da güçleşecektir. Kömür ve Çelik Birliğinin faaliyeti bizi bazı problemlerle karşılaştırmıştır. Bu hususta bazı maceralar yaşamışızdır ki, bu da Roma Andlaşması'nda belirtilememiştir. Bu sebepten dolayıdır ki, Roma Andlaşması dahilinde ikinci bir kadro ihdas edilmiştir. Önce, bir Avrupa Komisyonu, ikinci olarak da Bakanlar Kurulu kurulmuştur. Burada Avrupa Parlamentosu hakkında geniş bilgi vermek istemiyorum. Bunun sebebi de, tam yetkili olmamalarıdır.

Bu kuruluşların işlemesi için Avrupa Komisyonu talepler hakkında Bakanlar Kurulu'nda karar verilmesi tezini ileri sürmüştür. Roma Andlaşması'nda prensip olarak şunu görebildik ki, topluluğun karar mekanizması görüldüğünden daha karışık ve komplikedir. Şimdi Brüksel'de her üye memleket devamlı bir temsilci organ seçmiştir. Yani, topluluğun işlerini takip edip, Bakanlar Kurulu'nun kararını hazırlayan bir elçilik... Aslında daimi temsilciler arasında komisyonun ve Bakanlar Kurulu'nun karar verme yetkisi daha somut olarak görülebilir. Fakat aslında böyle değildir, çünkü topluluğun karar verme şeklinin halihazır görünüşü politik yönlüdür.

Komisyonun yetkisi ile Bakanlar Kurulu'nun yetkisi arasında bir ayırım olmadığına göre, politik yönden bir kontrol yapılması imkânsızdır. Komisyonda Milli Parlâmentoların yetkileri yoktur, ancak üye devleti bakanlarının almış olduğu kararlar yetkilidir. Bu zaman zarfında Avrupa Parlamentosu karar verme yetkisi dönemine geçememiştir. Bu da şunu izah eder ki, bazen normal demokratik bir kontrolün iyice, hatta hiç meydana gelmediği şekilde daha doğrusu çalışmayacağı bir şekildedir. Halihazırda sendika kuruluşlarının en büyük problemlerinden biri budur. Bütün üye devletlerde bazı haklarımız vardır. İstisare hakkı, karara katılma hakkı ve şunu görmekteyiz ki, bu haklar topluluk seviyesinde ortadan kalkmaktadır. Sendika kuruluşları topluluğu demokratik bir hale getirmenin önemi üzerinde ısrarla duruyorlarsa da, bunu da aslında kendi içinde bir gaye bulmak değil, fakat aynı zamanda sendika kuruluşlarına en meşru haklarını koruma yetkisini vermek içindir. Topluluk seviyesinde iyi bir şekilde belirtilmiş demokratik bir kadro olmadan, kendi gücümüzü kaybetmek tehlikesi ile karşı karşıya bulunuyoruz.

Konuşmamın ileriki saflarında, bu husus esas teşkil edecek kısımlardan biridir. Bunun içindir ki, giriş olarak bu problem üzerinde, politik ve siyasi problem üzerinde ve teşkilâtların çalışma mekanizması üzerinde durmak istedim.

Kısa olarak belirtmek istediğim ikinci bir problem de Andlaşmanın net olarak belirtilmemiş noktalarıdır. Roma Andlaşmasını yapanlar tarafından meydana getirilen esas gaye tabii ki siyastir, fakat siyasi bir entegrasyona direkt olarak gitmenin yolu kapalı görünmüşse de, ekonomik yolları izlemeyi tercih etmişlerdir. Bu ekonomik yol, gümrük birliğinin teşkilinden geçer ki, bu da ekonomik bir birliğe varmak içindir. Yani Roma Andlaşmasını yapanlar bu şekilde kontenjanları, kısıtlamaları ortadan kaldırmak suretiyle, üye ülkelerin ortak bir politik ve siyasi tutumunda birleşeceklerini öngörmüşlerdir. Bu tahmin gerçek çıkmamıştır. Halihazırda yaşamakta olduğumuz çapraşık ekonomik hayatta gümrükler ekonomik yönden o kadar zayıf bir silâh teşkil ederler ki, esas bir korunma çaresi olarak görünemezler. Dada önemli olan tedbirler vardır. Para tedbirleri ve vergi tedbirleri gümrük haklarının ortadan kaldırılmasına yarayacak asıl unsurlardır. Gümrük birleşmesinin iyi bir şekilde işleyebileceğinin tahmini ve bunun yanlış olduğunu gösteren en iyi delil de geçen sene geçirdiğimiz döviz değişikliklerinin farkları ile belirtilmiştir. Fransız frangının devalüasyonu, markın revalüe olması, topluluğun ekonomik birliği meydana getirmediğini ortaya koymuştur. Yani Andlaşmanın öngördüğü net olmayan bazı tahminler ortaya çıkmış ve müşterek bir siyaset olmadan ekonomik bir birliğin meydana gelmeyeceği açıkça belirmiştir.

Geçen sene aralık ayında yapılan konferansta çok mühim olan konular hakkında Avrupa yapısına yeni bir hareket tarzı verileceği görülmüştü.

Birinci husus üzerinde bilhassa duruyorum, çünkü bütün sendika kuruluşlarının yaşamakta olduğu genel çerçeveyi, genel görünüşü gösteriyor. Hukuki ve siyasi yönden üye bir devlet veya Türkiye gibi assosiye bir devlet topluluk ile arasındaki ilişkisinin ne olabileceğini düşünmek zorundadır. Şunu da hemen belirtiyim ki, topluluğun yapısal bünyesi öyle bir kadrodur ki, ancak bir topluluk ile değil, fakat altı millî delegasyon arasında bu konuşmalar geçmekte ve koordinasyon teşkil edilmektedir.

Bu birinci hususu burada bırakıyorum. Daha sonra tartışma safhasında tekrar ele alabiliriz. Size dar anlamda sosyal politika neler cereyan etmiş olduğunu anlatacağım.

Giriş olarak iki nokta üzerinde duracağım. İlk önce sosyal ilerleme ile ortak politik gayeler arasında bir farklılık yapılması gerektiğini belirtmek istiyorum. Sendika teşkilâtlarımız devamlı ve haklı olarak topluluğun sosyal politikasının yetersizliğini belirtiyorlar. Fakat bu da toplulukta sosyal bir gelişme olmadığı anlamına gelmemektedir. Aksine her üye ülkede ve genellikle toplulukta sosyal gelişim en büyük hızını kaydetmiş ve bütün ülkelerin tarihinde bu on sene zarfında en büyük ilerlemeyi kaydetmiştir. Toplulukta yetersiz gördüğümüz husus, topluluğun çok hızlı olan bu sosyal gelişmeyi en iyi bir şekilde, avantajlı bir şekilde ortaya koyamaması ve topluluk seviyesinde daha iyi bir ahenkleşmeye ulaşılmamasıdır. Burada önemli olan husus, Roma Andlaşması'nda alınmış olan tedbirlerin yürürlüğe, tatbik safhasına konmuş olmasıdır. Buradaki problemler, dolaşan işçilerin güvenlik yeri, işçilerin serbest seyyaliyeti, devletler arasında müşterek bir yardımlaşmanın tesis edilmesi ki, bu da sosyal bir fon şeklini almıştır. Ben ilk olarak işçilerin serbest hareketi üzerinde duracağım.

İşgücünün serbest hareketi Roma Andlaşmasında yer almıştı. Buna göre, pazarın işçileri Ortak Pazar'ın limiti içinde serbest şekilde bir yerden diğer bir yere muhaceret edebileceklerdi.

Bu karar özellikle İtalyan Hükümeti'nin ısrarı alınmıştır. Fakat serbest hareketin büyük bir problem olmadığı görülmüştür. Arada çok daha önemli bir problem ortaya çıkmıştır. Bu da diğer memleketlerin, yani Ortak Pazar dışındaki memleketin problemi olmuştur. Bu yüzden, Ortak Pazar'ın sendikal organizasyonu olarak özellikle problemin Ortak Pazar seviyesinde tahlilini istedik. Bu arada müesseseler problemi üzerinde durmak zorundayım.

Sosyal problem bütünü ile 117 nci ve 118 nci maddelerde ele alınmaktadır. Bu maddeler herşeyden önce sosyal bir harmonizasyon yapılacağı ve bunun geliştirileceği hususu üzerinde durmakta ve dışta ahenkleştirme çalışmalarının yapılmasını öngörmektedir. Maalesef, bu maddeler açık bir çalışma metodunu tes-

bit etmemişlerdir. Bu hususta da teferruata dikkatinizi çekmeye lüzum görmüyorum.

Sonuç olarak, 16 seneden beri bu maddeler hukuki bir münakaşaya yön vermekte ve bu münakaşa komisyon ve kurul arasında devamlı şekilde olmaktadır. Bu meseleler üzerinde duracağımıza doğrudan doğruya üçüncü nokta üzerinde sendikal organizasyonların faaliyetleri üzerinde durmak istiyorum.

Sendikal organizasyonun tutumunu izah etmek için kurmuş olduğumuz teşkilât üzerinde, daha sonra da kısaca almış olduğumuz bazı tertibat ve tedbirler üzerinde duracağım.

Birinci nokta, teşkilât meselesidir. Geçen sene nisan ayından beri Hür Sendika Teşkilâtları, Ortak Pazar'ın hür sendikalarının konfederasyonunu meydana getirmişlerdir. Konfederasyonun teşkili maalesef bir takım yanlış yorumlara yol açmaktadır. Hakikaten yalnız teşkilâtın ismini değiştirmişizdir. Birkaç nokta üzerinde teşkilâtın yapısını sağlamlaştırdık; fakat gerçek şu ki mevcut olan bir teşkilâta bu işlemi yaptık. 1957 senesinde bu teşkilâta bağlı olan sendika teşekkülleri teşkilâtın strüktürünü, yapısını incelemek ve Ortak Pazar'ın ileri sürmüş olduğu problemlere bir çözüm bulmak üzere toplanmışlardır. 1958 ocağında Roma Andlaşması'nın yürürlüğe girmesinden birkaç gün sonra sendikalar arasında genel bir toplantı yapıldı. Bu toplantıda, yapının genel hatları tesbit edildi; bunlar halâ yürürlükte bulunmaktadır. Bu yapı, özellikle üç müessese üzerinde durur: kongre, İcra Komitesi ve sekreteryâ. Teferruat üzerinde durmaya lüzum görmüyorum. Yalnız, bilhassa bu teşkilât altıların bütün sendikal teşekküllerini kapsar. Bu da demektir ki, teşkilâtlanmış işçi-sahip en büyük teşekkülüdür. Teşkilâtlar 1969 Nisanından beri lerin 2/5 i Hollanda, Belçika için yarı yarıya, Almanya için 9/10 u yani esas ekseriyet, İtalya için yarısı, Fransa için ancak 1/4. Bu konfederasyon mutlak surette Ortak Pazar'ın temsil yeteneğine kendileri hakkında 2/3 ekseriyetle kararlara gidilmesini kabul etmişlerdir. Bu teşkilâtlar bir ortak sendika topluluğu konfederasyon şeklinde çalışan bir teşekkül meydana getirmişlerdir. Yani doğrudan doğruya gördüğünüz gibi federal prensip üzerinde bilhassa durulmuştur. Bazı kararlar diğer teşkilâtları birbiri ile bağlamakta ve bunlar sönlediğim gibi 2/3 çoğunlukla karar altına alınabilmektedirler. Bu sebeple, alınmış olan en mühim karar-

lar üzerinde durmayı lüzumlu görüyorum. En önemli tedbir olarak bilhassa sendika hareketleri üzerinde duracağım. Bu suretle Ortak Pazar'ın günlük hayatına girmiş olacağız.

Ortak Pazar'ın sosyal politikasına karşı konfederasyonumuz bir çalışma programı üzerinde duruyor. Bu program beş aşamaya dayanmaktadır. İlk olarak haftada 40 saatlik çalışma, yani 8 saatlik çalışma günü üzerinde duruluyor. İkinci nokta, tatilin bir aya kadar uzatılması; üçüncüsü, bu tatil için bir prim verilmesi, bu da bir aylık ücrete tekabül edecek; Dördüncü nokta, çalışma gücü kaybedildiği takdirde meselenin incelenmesi. Bu çalışma programı 1965 mayısında karar altına alınmış ve büyük ölçüde uygulamaya aksetmiştir.

İkinci tedbir veya ikinci bir karar olarak, doğrudan doğruya iş sahasının politikası üzerinde durmak istiyorum.

Ortak Pazar'ın sosyal politikası maalesef pek az bir hızla gelişmiş ve bir sürü tartışmalara sebep olduğu, hukuki mücadelelere meydan verdiği görülmüştür. Bu yüzden de sendikal teşkilâtlarımız üç-dört seneden beri sosyal politika üzerinde durmaya lüzum görmüş ve bu yüzden bu konuyu ön plâna almayı düşünmüştür.

Bu görüşün ışığı altında istihdam konusunda üçlü bir konferansın yapılması imkânını sağladık. Bu konferansta bakanlar aynı zamanda sendikalar ve işverenlerin mümessilleri de toplanacak, problem olduğu gibi ele alınacaktı. Bu suretle sorumlu bakanlarla mesele görüşülebilecektir.

Genel hatlarıyla ifade ettiğim son bir problem de, sendika komitelerinin meydana getirilmiştir. Bizim sendikal organizasyon olarak problemlerimiz yalnız konfederasyonla alâkalı değil, aynı zamanda sanayi ile alâkalıdır, yani sanayinin getirdiği problemlerdir. Sanayi seviyesinde seri sendikal komiteler meydana getirilmiştir. Yani bir sürü sendikal komiteler, meydana gelmiştir. Bu sendikal komiteler bu sene başında, ulaştırma için, kimya için, tekstil için, müstahdemler için, Posta Telgraf Telefon teşkilâtı için ve yiyecek konularında kurulmuştur. Bu komiteler problemleri yorumlamakta ve kendi sektörlerinin limitleri içinde durumu incelemektedir. En iyi sonuç alınan saha da tarım sektörü olmuştur. Bu alanda ilk olarak Ortak Pazar seviyesinde işçi ile

işveren arasında bir görüşme yapılmış ve çalışma saatleri üzerinde bir anlaşmaya varılabilmektedir.

Ortak Pazar seviyesindeki bu teşkilâtın ilk hedefinin millî seviyede kazandığımız hakları Ortak Pazar seviyesinde kaybetmemek olduğunu özellikle belirtmek isterim. Bu formül bizim en çok önem vermiş olduğumuz problemdir. Bugüne kadar bu hususta tam olarak başarılı olabildiğimizi söyleyebilirim. Önümüzdeki ayların bu hususta tesirimizi geliştirecek imkânlar vereceğinden eminim.

SEMİNER YÖNETİCİSİ — Mösyö Rasschaert'a ilgi çekici konuşmasından dolayı teşekkür ederiz. Konuşmanın ilk bölümünde Ortak Pazar'ın sosyal açıdan teşkilâtları izah edildi. Sonra yine Ortak Pazar'ın sosyal politikası mukavele hükümleriyle ve sendikaların faaliyetleri yine ana hatlarıyla izah edildi. Bundan başka sayın konuşmacının bizzat Genel Sekreteri bulunduğu Ortak Pazar Hür İşçi Sendikaları Birliği'nin kuruluşu izah edildi.

Şimdi, eğer başkaca bir teklif yok ise, sorulara geçelim.

SORU — Roma Andlaşması içerisinde demir ve çelik andlaşmaları vardır; bütün dünyada kömür krizi 1966 dan beri devam etmektedir. Dolayısıyla altılara dahil olan Almanya'da da 1967 de kömür krizi meydana gelmiştir. Bu kömür krizi Türkiye'ye de sirayet etmiştir. Almanya, Altılara dahil olduğuna göre Almanya'daki kömür krizi için Altılar ne düşündüler ve ne karar aldılar? Türkiye'de belki Ortak Pazar'ın üyesi olacaktır. Kömür krizi ile karşı karşıya olan Türkiye için bir düşünceleri var mıdır?.. Bunu sormaktan maksadım, kömürde çalışan işçiler azalmakta ve dolayısıyla kömür çıkarılma gibi bir durumla karşı karşıya bulunmaktadır. Sayın konuşmacının bu husustaki görüşünü öğrenmek istiyorum.

İkinci sorum yabancı işçiler hakkındadır. Göçmen işçiler dedikleri işçilerin başka memleketlerde çalışmalarını halinde, Ortak Pazar'a dahil olan memleketlere ait işçiler kendi hükümetleri tarafından mı o memleketlere gönderiliyor, yoksa işçiler istedikleri zaman Ortak Pazar memleketlerine gidip iş bulmak imkânına sahip-

ler midir?.. Böyle bir hak işçilere verildiği takdirde ücret ve sosyal meselelerde anlaşma ne şekilde olacaktır?.. İşçilerle mi olacaktır, yoksa işçileri temsil eden sendikalarla mı olacaktır?.. Bunu da öğrenmek istiyorum. Çünkü, bizim konfederasyonumuz da uluslararası kuruluşa üyedir ve söz sahibidir.

Üçüncü sorum şu olacaktır: Çalışma haftada 40 saate indirilmesi için karar alınmıştır, derler. Bu karar Ortak Pazar memleketlerinin bir kısmında tatbik edilmemektedir. Eğer, altılar söz sahibi ise, alınan kararların uygulanması gerekir kanaatindeyim. Kaldı ki, Almanya'da işçilerin çalışma saatlerinin ayarlanması, ücret ve sosyal meseleler toplu sözleşmelerle elde edilmektedir. Buna göre, çalışma saatleri hususunda toplu sözleşmelerle 40 saatin altında bir çalışma imkânı elde edilebilir mi?..

Yine bu noktada bir bilgi rica edeceğim. Ücretli iznin bir aya çıkarılmasını istiyoruz, derler. Onun için de prim verilmesini şart koşuyorlar. Şimdi bu prim, ücretin dışında yani ikinci bir prim midir, yoksa izinli sayıldığı sürece verilen ücret midir?.. Bunu da öğrenmek istiyorum. Eğer, bu bir ücret dışı prim ise, takdirlerimize mazhar olur. Bu kararı alanları alkışlıyoruz.

Benim sorularım şimdilik bundan ibarettir.

THEO RASSCHAERT — Sorulardan ilki çok önemli bir problemdir. Üstelik yalnız kömürü alâkadar etmez, topluluk dahilinde çalışan diğer işçileri de ilgilendirir.

İlk olarak kömürü ele alalım. Bu, son derece çapraşık bir problemdir. Bunun sebebi de, Avrupa'da bu hususun tamamen açık şekilde izah edilmemesidir. Topluluğun plânlama bölümünde bulunduğum için söyleyebilirim ki, Avrupa'da ve kömür üreten memleketlerde alınacak tedbir, her memlekette kömür prodüksiyonunun daha uzun bir zaman içinde mütalâa edilmesidir. Şu sıralarda Avrupa'da yaptığımız, fiyatları esas alarak bir ön görüş hazırlamaktır. Referans noktası, Amerika veya Polonyadaki kömürlerin ithal edilmesidir; fakat çok önemli husus Avrupa'da, beş, on sene sonra kömür üretiminin ne olacağıdır. Avrupa

Komisyonu çalışmalara başlamıştır. Bu çalışmalarda şu sonuca varıyor, Avrupa'da halihazır çalışır kömür bölgesi Ruhr bölgesidir. Almanya'da Saar sahası ve iki Fransız sahası mevcuttur. Bu da beş nihayet on sene sonra bütün Belçika'daki ve Hollanda'daki kömür yataklarının kapatılması sonucunu doğuracaktır. Tabii ekonomik ve sosyal nazariyeler göz önüne alınarak, bu, açık olarak ilân edilmekten çekiniliyor. Halihazırda kendi kömür yataklarımızı işletebilmek için, yabancı işgücüne baş vurulmaktadır. Ben şahsen şunu düşünürüm ki, yabancı işçiler kendilerinin bu yabancı kömür yataklarında ne kadar zaman zarfında iş bulabileceklerini önceden bilmelidirler. Kısa bir müddette topluluk dahilinde kalacak olan istihsal kotalarını biran evvel tesbit etmek lâzımdır.

Birinci soruda ikinci bir yön vardır ki, bu da aynı zamanda ikinci bir soruyu da ilgilendirir. Bu da yabancı işçilerin durumlarıdır. 1966 da Almanya'daki kriz yalnız kömür sahasında olmayıp, bütün ekonomiyi kapsamıştır. İlk olarak şu olayı tesbit ettik ki, istihsalde göze batar bir düşüşün Almanya'daki işsizler üzerinde çok az bir etkisi olmuştur. Bu da şu şekilde izah edilebilir: birkaç ay zarfında Almanya Hükümeti 400 bin kadar işçi yollamıştır.

Yabancı işçilerin kaderi anlaşmalarla tesbit edilmektedir. Yani daha açık bir şekilde izah edersek, Almanya'da çalışan Türk işçilerinin çalışma şartları ve sosyal güvenlikleri Almanya Hükümeti ile Türkiye Hükümeti arasında karar altına alınmış yan anlaşmalarla yapılmaktadır.

Sosyal haklar iki devlet arasında alınmış kararlarla yürütülmektedir. Tabii ki, yabancı işçi daima, kendilerini kabul eden memleketin işçilerinin haklarına sahip olmalıdır.

Zannederseniz, bu şekilde iki suale cevap vermiş bulunuyorum.

Son iki suale gelince, bütün anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak istiyorum. Faaliyet programı, ilk ön safhada alınacak ortak problemleri göz önüne almaktadır. Çalışma Programı her ülkede halihazırda tesis edilmemiştir.

Haftada 40 saatlik çalışma müddetine gelince... Ekonomik sektörler arasındaki farklılığı göz önüne almadan; tüm olarak

şunu görebiliriz ki, Almanya'da 41 saatlik çalışma müddeti vardır. Belçika'da, Hollanda'da 42 ilâ 43 çalışma saati öngörülmektedir. İtalya, bu hususta 40 saatlik çalışmayı sabit tutarak son derece gelişme göstermiştir. Fransa'da 40 saatlik çalışma sistemine tabidir. Fakat tüm olarak en uzun çalışma süresi oradadır. Pratik olarak Fransa haftada 46 saat çalışmaktadır.

: En son olarak prim ve senelik izin hususuna gelince; yaz tatili primi ücret üzerine ilâve edilmektedir. Yani yıllık bir ay izine çıkılırken çift ücret alınmaktadır. Bu husus Hollanda ve Belçika'da gerçekleşmiştir. Bu iki memlekette şu sırada bir aylık izin süresi yoktur, fakat üç haftalık bir izin müddeti mevcuttur. Bu üç haftalık izin müddetinde Hollanda ve Belçika işçileri altı haftalık ücret almaktadırlar.

Zannederseniz bu şekilde sorularınızı cevaplandırmış bulunuyorum.

SORU — Sayın konferansçı bizim konuşmamıza katılıyorlar. Hollanda'da iki kömür ocağının kapanacağını söylediler. Demek oluyor ki, Ortak Pazar bir sanayi felce uğramasında önleyici etki sahibi olamıyor. Biz, dünyadaki kömür sanayiinin kötü duruma düşeceği kanaatindeyiz. Dolayısıyla kömürde çalışanlar azalacaktır. Kömür işçisi kömürün işçisidir, başka bir işte muvaffak olamaz. Yer altındaki servetin yer altında kalması mevzu bahistir. Biz istiyoruz ki, bunun değerlendirilmesinde acaba Ortak Pazar söz sahibi midir?.. Bunu sormak istedim. Kendileri, Hollanda'daki kömür ocaklarının kapanacağından bahsettiler, bu bakımdan beni tatmin etmediler.

İkinci soruma verdiği cevaba teşekkür ederim.

Çalışma saatleri konusunda Almanya'da 41, 42 saat hatta 46 saat çalışılan yerleri biliyorum. Ortak Pazar üyesi bulunan altı memlekette acaba alınan kararların etkisi oluyor mu, olmuyor mu?.. Tatbikat niçin yapılmıyor. Bizim öğrenmek istediğimiz budur. Ortak Pazar'a girdiğimiz zaman alınan kararların tatbikatını sendikacı olarak bilmek mecburiyetindeyiz. Buna göre alınan kararlar tatbik edilmiyor demektir. Bu bakımdan bizim

bir tereddütümüz vardır. Bu bakımdan sualimi sormuştum. Eğer, imkân varsa bu hususun açıklanmasını rica ediyorum.

THEO RASSCHAERT — Topluluğun hakları ile milli haklar arasında bir farklılık yapmak gerekir. Topluluğun bu problemleri halletmekte hiç bir yetkisi yoktur.

Çalışma müddeti öyle bir problemdir ki, bütün memleketleri ilgilendirir. Bunun değişmesini istemiyoruz. Bu husus ortak konuşmalara, ortak andlaşmalara bağlıdır. Burada sendika organizasyonu olarak şunu söylemek isterim ki, bu hususların devlet tarafından halledilmesini istemiyoruz. Bunun işveren ile işçi arasındaki toplu sözleşmelerin yetkisi altında kalmak istiyoruz. Eğer, bazı hususlarda bir ahenksizlik görülüyorsa da, ahenksizliğin olmasını tercih ederiz. Bizim kendi haklarımızı devlete vermekten, bu ahenksizliğin devamını tercih ederiz.

Demek ki, burada Roma Andlaşması'na göre topluluğun hiçbir yetkisi yoktur, fakat bu hususta şunu dikkate alıyoruz ki, bu andlaşmayı bütünlemek, tamamlamak lâzımdır. Burada Avrupa topluluğu için âdil durum şudur ki, diğer memleketlerin işçi durumlarını aynı şekilde ayarlamanın çok âdil bir husus olduğunu biliyoruz. Rakamlar topluluktaki işgücünün kafi gelmediğini topluluğun bunun için yabancı işgücünü yardıma çağırmakta olduğunu gösteriyor. Sendika teşkilâtı olarak çalışan işçilerinin bir korunma haklarının olması gerektiğine inanıyoruz. Bu işgücünün konjonktür şeklinde bir güç olmasının kabulünü istiyoruz. 1966 da Almanya'da meydana gelen kontrat yenilenmemesi gibi olayların temasını önlemek istiyoruz. Altı aylık bir müddet zarfında yüzbinlerce yabancı işçi geri gönderilmiştir. Sendika teşkilâtı olarak işveren kontratı bilhassa üzerinde durduğumuz bir problem olacaktır. Diğer memleketlerin işçi problemlerinin topluluğunun, tümünün problemi olmasını arzu etmekteyiz.

Tahmin ederim ki, bu şekilde iki sorunuza cevap vermiş bulunuyorum.

SORU — *Bir evvelki konuşmacının konuşmasına atıf yaparak konuşuyorum. Müsterek pazara girdiğimizde grev hakkımız olmayacağına göre sendikaların Avrupa Ekono-*

mik topluluğu içersindeki yeri ne olacaktır, durumları ne olacaktır? Benim birinci sualım budur.

THEO RASSCHAERT — Anlıyorum ki, maalesef izahım bütün nüansları aksettirmek için çok kısa olmuştur. Yanlış anlama-ya mâni olmak için, bizim altılar içinde bir miktar haklarımız olduğunu söylemek isterim. Herşeyden evvel, ekonomik ve sosyal komitede mümessillerimiz vardır. Bu konu üzerinde durduk. Zaten her heyetin bu komitedeki vazifesi de şunu gösterir ki, bu organizasyonlar büyük bir rol oynamaktadır. Bu komite vasıtasıyla kendimiz bütün mühim meseleler üzerinde görüşümüzü belirtebilir, onları kabul ettirme imkânına sahip olabiliriz. Zaten, aynı zamanda sendikal teşkilât olarak daha bir çok müesseselerde temsil edilmekteyiz. Aynı zamanda profesyonel formasyon komitelerinde de mümessillerimiz bulunmaktadır, fakat tesirimiz bu müesseselerin kadrolarını da aşmaktadır. Bir misâl olarak bir gerçeği alacağım ve bu misâl konuşmamda üzerinde durmadığım noktaları belirtecektir. Birkaç sene evvel bizim İcra Komitemiz (bunlar diğer sendikaların mümessillerini bünyesinde toplamaktadır) sendika teşkilâtları için doğrudan doğruya istihdam meseleleri üzerinde eğilme zorunluğu bulunduğu düşüncesi üzerinde durduk ve Konfederasyon olarak Bakanlar Kurulu'na müracaatta bulunduk. Bu hususta bakan, işveren mümessilleri ve sendika mümessilleri arasında toplanma düzenlenmesini istedik.

Şu sonuca vardık ki, Bakanlar Kurulu'na müracaat yetersizdir. Bu yüzden de aynı zamanda her millî konfederasyon kendi hükümetine müracaatta bulundu. Gördüğünüz gibi bizim tesirimiz iki yoldan gelişmekte. Müşterek olarak kararlar alırız, bunları Ortak Pazar'ın müesseselerine intikal ettiririz; aynı zamanda mutad olan tesirimizi millî plân üzerine yürüterek, bu şekilde Ortak Pazar seviyesine istemiş olduğumuz sonucun gerçekleşmesi için çalışırız.

Şunu da ilave etmek isterim ki, bu işlerin üzerinde her yıl duruyoruz. Bu, mutlak surette kolay olmuyor, önemli problemler üzerinde belki tam başarı, tam sonuç elde edemiyoruz, fakat bizim tesirimizi mutlak surette aksediyor.

SORU — *Ortak Pazar üyesi bulunan altı devletten dört tanesi halen dışardan işçi almak ve istihdam etmek durumun-*

dadır. Kendileri, ikili andlaşmalar çerçevesinde dışarıdan gelen işçilerin hakları verilmektedir, dediler. Halbuki, sendikaların kuruluşunun esas gayesi, çalışanların sosyal haklarının korunması olduğuna göre, dışardan işgücü ithal eden memleketlerin sendikalarının konfederasyonlarının eşit işte çalışanlara eşit ücret verilmesi hususundaki çalışmaları var mıdır, ne merkezdedir ve bir sonuç alınmış mıdır? Yani ikili anlaşmalarla işgücü ithal eden memleketlerin konfederasyonlarının eşit işte eşit ücret prensibini kendi memleketlerinde uygulama çalışmaları var mıdır?...

THEO RASSCHAERT — Üçüncü memleketlerin işçileri üzerinde durmadım. Bu mesele ile çok yakından ilgilenmekteyiz. Üçlü konferansın teşkilini istememizin sebebi, budur. İki husus bilhassa dikkatimizi çekmektedir. Önce üçüncü memleketlerin işçilerinin durumu ikili mukaveleler vasıtasıyla yapılmakta. Bize bu, yetersiz geliyor. Bize kalırsa, Ortak Pazar ile üçüncü memleketler arasında bu andlaşmaların yapılması gerekir. Fakat bizi meşgul eden çok daha önemli bir nokta vardır. Zannediyorum, bunun sizi daha da meşgul etmesi icap eder. Üçüncü memleketlerin birçok işçileri dahi, bu ikili andlaşmalarla müdafaa edilmemektedirler, hakları korunmamaktadır. Bunlara turist işçi demekteyiz. Bu şahıslar Ortak Pazar ülkelerine turist olarak girer, orada yerleşir, orada çalışır ve işine son verildiği vakit, hiç bir haklarının olmadığını varkına varırlar. Maalesef, bu bizi çok meşgul eden bir meseledir. Bu hususun, üçüncü memleketlerin mümessilleri için büyük önemi vardır. Bu şekilde istihdam piyasasını, iş piyasasını herkesi tatmin edecek şekilde teşkilâtlandırmamız çok faydalı olacaktır.

Esas problem üçüncü memleketlerin işçileridir. Bunların Ortak Pazar'a girişleri ve bu girişlerin kanunsuz şekilde olması yüzünden hiç bir anlaşma ile hakları müdafaa edilmemektedir. Bilhassa, bununla mücadele etmemiz lâzımdır. Çünkü bu hepimizin menfaatinin kapsamaktadır. Zira, herkese, her işçiye aynı garantileri vermek hepimizin menfaatidir. Bunlar isterse o memleketin isterse üçüncü memleketin işçileri olsun.

SORU — *Ortak Pazar İşçi Sendikaları Konfederasyonu topluluğun sosyal politikası ile sendikalar açısından istihdam politikasında milli menfaatleri nasıl bağdaştırıyor?*

Ortak Pazar geçiş üyesi olan Türkiye, kalkınma çabasının basit tarifi içersindedir. Ortak Pazar'ın bu maksatla kalifiye işgücü talebi, kalkınma hızına menfi yönde etki yapacak beyin ihracına sebep olmakta ve milli ekonomimiz aleyhine bir çok problemleri doğurmaktadır. Ortak Pazar üyelerinin kalifiye işgücü isteği, iktisaden gelişme yolunda olan memleketimizin işgücü sorunlarını ve dertlerini nüksettirecektir. Topluluğun bu sosyal politikası karşısında Ortak Pazar işçi sendikaları işgücü hakkındaki bir koordinasyonu ne şekilde düşünürler?...

THEO RASSCHAERT — Bu sualiniz beni bir iç mesele üzerinde görüş belirtmeye yöneltmektedir sanıyorum. Kendi görüşümü, arz etmeye çalışacağım.

Gerçekte, bu probleminiz, bana kalırsa İtalya'daki mesejorna problemine benzer. Bu problem, ancak iki faaliyet sonucunda çözümlenebilir. Önce İtalyan millî faaliyeti ve sonra da Ortak Pazar'ın çalışması... İtalyan faaliyeti nisbeten kolaydır. Çünkü, kuzeyde çok sanayileşmiş bir bölge vardır. Bu şekilde bazı endüstrilerin güneye hizmet etmeleri mümkündür ve bu İtalya'da tam mânasıyla geliştirilen bir imkândır. Bu yüzden Ortak Pazar'ın tesiri, yahut faaliyeti iki yönde gelişir. Biri, iç politika yolu ile ve bu tamamiyle başlangıçtadır. İkinci olarak da sosyal fon vasıtasıyla bu gelişme açılmaktadır. Bu ana kadar sosyal fonun ümit ettiğimiz sonucu vermediğini söylememiz gerekecek... Fakat bunun karakterini, keyfiyetini değiştirmekteyiz. Sosyal fon gelecekte işçilerin eğitimi yönünde gelişecektir. Bu ana kadar Alman, Belçika, Hollanda sanayileri geniş şekilde İtalyan mesejornasının işçilerine müracaat etmekte. Bu işçiler gereken kaliteye sahip değildir. Bize kalırsa, işçilerin eğitilmesi doğrudan doğruya Ortak Pazar'ın gayesi olmak lâzım.

Bu gereğin sadece İtalya'ya ait olduğuna inanmıyorum. Bu benzerliği yakında Ortak Pazar'a girmiş olacak Türkiye bakımından düşünmek mümkün, konunun siyasi yönü üzerinde vaziyet

almadan, sizin geçiş devresi üzerinde vaziyet almanızı ve memleketinize ilk sanayileşme imkânını sağlayacak ve bu şekilde Ortak Pazar'ın yaptığı rekabete direnme imkânını vermiş olacaktır. Yine de işin politik yönü üzerinde vaziyet almadan, yeni doğmakta olan bir sanayiın desteklenmesi için sermayenin yeter olmadığını sanmaktayım. Bu meyanda işçilerin formasyonu için bir garanti sağlanmasına gidilmesi gerektiği kanatındeyim. Bu görüş, kolaylıkla savunulabilir. Çünkü, bu mesleki eğitim yalnız Türkiye'nin menfaati değil doğrudan doğruya müşterek pazarın menfaati de olacaktır.

Problemi çok pratik bir saha üzerine tesbit etmek bakımından bilhassa söylemek isterim ki, bizden bütün problemlerinize sahip olmamızı, bilmemizi isteyemezsiniz. Bu yüzden de bu hususta genel sekreterle bir görüşme yapacak ve bu hususta karşılıklı bilgi sahibi olmamızı nasıl gerçekleştireceğimizi öğreneceğiz. Biz bu çeşit isteklerinizi Ortak Pazar'ın müesseseleri içinde savunmaya ve bunlar için mücadeleye hazırız. Bununla beraber bizim için yani Ortak Pazar'ın sendika organizasyonu için bir işgücü rezervuarı şeklinde kalmasını da hiç bir zaman kabul etmeyeceğiz. Bizim ve sizin için çok kötü bir anlayış tarzıdır. Ne sizin, ne de bizim bu tabiata sahip bir işgücü teşekkülü menfaatimize değildir. Doğrudan doğruya sizin temsil etmiş olduğunuz kimselerin menfaati aleyhine, doğrudan doğruya bizim temsil etmiş olduğumuz kimselerin de aleyhine olacaktır. Bu da, meseleyi önemli kılan husustur ve bundan dolayı da aramızdaki fikir ve bilgi teatisi çok büyük bir önem taşımaktadır.

SEMİNER YÖNETİCİSİ — Teşekkür ederiz. Bu arada müsaadenizle bir teknik açıklama yapacağız. Mösyö Rasschaert'in bahsetmiş olduğu Genel Sekreterle yapacağı konuşmayı burada değil, Türk İş Genel Merkezi'nde yapacaklardır. Öğleden sonraki konumuz «İşçi hareketlerinin gönderen ve kabul eden ülkelerin ekonomileri üzerindeki etkileri»dir. Bu konu sayın Doç. Dr. Baran Tuncer tarafından burada açıklanacaktır.

SORU SAHİBİ — Avrupa Ekonomik Topluluğu gibi, Avrupalı işçi sınıfının çıkarlarını çok yakından ilgilendiren bir kuruluştaki Avrupalı işçi sınıfının görüşlerinin gereği gibi temsil olunma imkânını bulması, kat-

kılarının tam bir mükemmellikle yansması hiç şüphesiz son derece hayati önem taşıyan bir husustur. Bu bakımdan, Avrupa Hür İşçi Sendikaları Birliği böyle bir ihtiyaca cevap vermek, bu boşluğu doldurmak, Avrupa'lı işçileri temsil etmek iddiası ile ortaya çıkmış bulunmaktadır. Sayın konuşmacının da malûmları olduğu üzere bu konuda pratikte bazı güçlükler ortaya çıkıyor gibi görünmektedir.

Konuşmacı Avrupa Hür İşçi Sendikaları Birliği'nin münhasıran Dünya Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu üyesi sendikaları bünyesinde topladığına işaret ettiler. Oysa, çeşitli Avrupa ülkelerindeki yaşayış durumlarını nazara aldığımız vakit, bu konfederasyonun dışında kalan sendikaların oldukça kalabalık sayıda işçi kitlesini bünyelerinde taşıdıklarını görmekteyiz. Örneğin, Fransa'da sosyal güvenlik teşkilâtı temsilcilerinin seçimi dolayısıyla yapılan seçimlerde ortaya çıkan sonuçlar, SCT nin % 50 civarında üyesi bulunduğunu, bunun dışında Demokratik Hür İşçi Sendikası'nın % 30 civarında üyesi olduğunu göstermektedir. Bunun dışında kalan kuruluş Genel Sekreterin üyesi bulunmaktadır, bu da % 10 u aşkın bir üyeyi bünyesinde bulunduruyor. İtalya'da söz konusu olan durum da buna benzerdir. İtalya'da da yine üye sayısına göre SCM den sonra hiristiyan işçiler, ondan sonra da ICF sendikası gelmektedir. Sayın Genel Sekreterin kendi ülkesini teşkil eden Belçika'da da özellikle hiristiyan işçiler sendikası kalabalık bir işçi kitlesini bünyesinde bulunduruyor.

Diğer ülkeler için de buna benzer görüşler ileri sürülebilir. Bu durum karşısında acaba Avrupa Hür İşçi Sendikaları Örgütü Avrupa'nın işçi sınıfının bütünüünü ve Avrupalı işçi sınıfı adına ortaya çıkan görüşleri gereği gibi yansıtmak amacını gerçekleştirmek bakımından acaba diğer sendika örgütlerinin ihtisasını sağlamak yolunda bazı özlemler taşımakta mıdır?.. Bunu tahakkuk ettirmek meydanında ne gibi projeleri mevcuttur?...

THEO RASSCHAERT — Bu da bir soru teşkil etmiştir. Şunu hemen belirtmek isterim ki, Fransa hakkında beyan etmiş olduğum fikir doğrudur, fakat İtalya için bu gerçek sayılamaz. Maalesef, Fransa'da hali hazırda sendikaların çokluğunun en kötü sonucu da budur; Fransız sendika hareketlerinin tümü fazla yeterli ve kuvvetli değildir. Maalesef, Fransa'da kuvvetli bir sendika teşkilâtından bahsedilemez. Ancak, zayıf olan sendika teşkilâtlarından bahsetmek gerekmektedir. Çünkü, SCT çok kuvvetli bir sendika teşkilâtı değildir. İtalya hakkında şunları belirtmek isterim : SCM daha çok komünist veçheli bir teşkilâttir. Bizde üye olan iki teşkilât mevcuttur. Bunlar toplam olarak SCM kadar kuvvetli bünyeye sahiptirler. Bununla şunu demek istiyorum ki, konfederasyonumuz altı memleketten beşinde en kuvvetli şekilde temsil etmekte ve ancak Fransa'da bir problem ile karşılaşmaktadır. Topluluk çapında bizim konfederasyonumuzun yani Hür Sendika Konfederasyonunun durumunun kuvvetli olduğunu belirtmek isterim.

İkinci olarak hristiyan sendikaları konfederasyonu mevcuttur. Son olarak da komünist eğilimli sendikalar bütün sendika konfederasyonları ile hemen hemen günlük bir çalışma işbirliği vardır. Topluluğu ilgilendiren aktüel konularda genellikle kararlara ortaklaşa varmaktayız. Hristiyan sendikalarının işbirliği sayesinde konfederasyonumuz yeteri kadar kuvvetlidir. İsteklerimizin esaslarını, mühim olanlarını kabul ettirmek için konfederasyonumuz yeterli kuvvete sahiptir.

Hemen belirtmek isterim ki, kuvvetli olmayan bir noktamız vardır, bu da bütün Avrupa Konfederasyonlarında ortak bir durumdur. Zayıf noktamızı Fransa teşkil etmektedir.

DOÇ. DR. BARAN TUNCER'İN KONUŞMASI

Öğleden sonraki oturumda Siyasal Bilgiler Fakültesinden Doç. Dr. Baran Tuncer, «Özellikle Türkiye yönünden, işgücü hareketlerinin gönderen ve kabul eden ülke ekonomileri üzerindeki etkileri»ni inceleyen tebliğini sundu.

Doç. Dr. BARAN TUNCER — İkinci Dünya Savaşının bitiminden bu yana Batı Avrupa ülkeleri arasındaki göçler ve işgücü

hareketleri daha önceki dönemlerle kıyaslanamayacak ölçüde bir önem kazanmış bulunmaktadır. Özellikle işgücü hareketlerinin 1960 larda daha da büyük bir hız kazanmış olduğunu görmekteyiz. Bu göçlerin önemi hakkında şu rakamlar bir fikir verebilecek niteliktedir.

1950-1965 yılları arasındaki 15 yıllık dönemde, Batı Almanya, Belçika, Fransa, İsveç, İsviçre ülkelerindeki toplam nüfus artışı 18.903.000 dur. Yine aynı dönemde bu nüfus artışının 7.834.000 unu veya % 41.4 ünü net göçler teşkil etmiştir. (*) Bu saydığımız beş ülkeye Avusturya, Danimarka, Hollanda, Norveç ve Birleşik Krallığı da katarsak, genellikle göçlerin yapıldığı 10 ülkeyi tespit etmiş oluruz. Yine 1950-65 döneminde bu ülkelerde yılda ortalama nüfus artışı % 0.9 olmuştur. Bu rakama göçler de dahildir. Göçlerin etkisi düşülecek olursa bu on ülkedeki net nüfus artışının % 0.6 olduğu görülür.

Öte yandan aynı dönemde şu sekiz ülke devamlı olarak diğerlerine insan göndermiştir: Finlandiya, İrlanda, İspanya, İtalya, Portekiz, Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan. Bu ülkelerde ortalama nüfus artışı yılda % 1.1 dir. Halbuki göçler olmasaydı artış oranı % 1.3 e çıkmış olurdu.

Bu rakamların bize gösterdiği husus, söz konusu 15 yıllık dönemde Avrupa ülkelerindeki göçlerin bu ülkelerdeki nüfus artışlarını dengeleyici bir rol oynamış olduğudur. Aksi halde çeşitli ülkelerdeki nüfus artışları birbirinden çok farklı olmuş olurdu. Şöyle bir bu dönemde örneğin Portekizde artan nüfusun ortalama % 70 i her yıl yurt dışına çıkmıştır. Bu oran bazı yıllarda Yunanistan için de aynı seviyeye ulaşmıştır. İtalyada ise % 50 nin üstüne çıktığı yıllar olmuştur.

Ayrıca, 1950 lerin özellikle ikinci yarısında önem kazanan işgücü hareketlerinin 1960 larda büyük bir hız kazandığını ifade etmiştik. Gerçekten 1965 yılı sonu itibariyle Avrupa ülkelerinde çalışan göçmen işçilerin sayısı 4.330.000 idi. Bu rakama Kuzey Afrika ve diğer kıtalardan gelen işçiler dahil değildir. En çok yabancı Avrupalı işçi çalıştıran ülkelerin başında Batı Almanya (1.139.000), Fransa (1.032.000) ve İsviçre (775.000) gelmekteydi. Gönderen ülkelerin ön sıralarında ise İtalya (1.500.000), İspanya

(*) Economie Survey of Europe in 1968 United Nations 1969, s. 217

(675.000), Yunanistan (225.000) ve Türkiye (180.000) bulunuyordu. (*)

Şüphesiz bu rakamlar kontrol edilebilen işçilere aittir. Kontrol edilemeyen miktarlar da buna eklenecek olursa gerçek rakamların daha da büyüyeceği ortadadır. Genel bir rakam vermek gerekirse, yabancı Avrupalı işçilerin Avrupada toplam işgücünün % 3 ünü teşkil ettiği söylenebilir. Ancak bu oran olayın gerçek önemini belirtememektedir. Fakat örneğin, 1960 larda yıllık yabancı işçi akımının 500.000 çevresinde olduğunu ve bunun hemen hemen Batı Avrupanın sanayici ülkelerindeki işgücü artışının tümüne eşit bulunduğunu söylersek olayın önemi daha da iyi anlaşılmış olur.

Konumuz işgücü hareketlerinin gönderen ve kabul eden ülke ekonomileri üzerindeki etkilerinin araştırılmasıdır. Bunun için önce işgücü hareketlerinin, bu işçileri kabul eden ve çalıştıran ülke ekonomisi üzerindeki etkilerini çok kaba çizgileriyle ortaya koymaya çalışacağız. Daha sonra aynı şeyi, bu işçileri gönderen ülke ekonomileri yönünden yapmaya çalışacak ve en sonra da konuyu Türkiye ekonomisi yönünden, biraz daha geniş boyutlar içersinde inceleyeceğiz.

İŞGÜCÜ HAREKETLERİNİN «KABUL EDEN» ÜLKE EKONOMİLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Şimdiye kadar açıkladığımız rakamlar, bazı gelişmiş Batı Avrupa ülkelerindeki yerli işgücü arzının, özellikle son 10 yılda, işgücü talebini karşılayamayacak oranlarda olduğunu ortaya koymuş bulunmaktadır. Bunda şüphesiz en önemli faktör nüfusun artış hızının yavaşlığı olmakla birlikte, bazı ülkelerde nüfusun yaş dağılımı ve aynı zamanda çalışan nüfusun yüzdesindeki olumsuz gelişmelerin de etkisi olmuştur.

Bu nedenle işgücü hareketlerinin en önemli etkisi, bu ülkelerdeki işgücü kıtlıklarının, büyük yatırımlara ve eğitim programlarının yürütülmesine lüzum kalmaksızın giderilmiş olmasıdır. Böylece bu ülkelerde kurulu kapasiteden yararlanma müm-

(*) Economie Survey of Europe in 1965, Part 1, United Nations 1966, Cilt. II, P. 77, sahife 31.

kün olmuştur. Aynı zamanda yeni kapasitenin kurulması ve verimli olarak kullanılması imkân dahiline girmiştir.

Öte yandan yabancı işçilerin istihdamı, ücretlerin ekonomiyi olumsuz oranda etkileyecek şekilde yükselmesini önlemektedir. Yabancı işçilerin istihdam edilmemesi halinde, kurulu kapasite ile karşılaştırıldığında işgücünün çok kıt olması sonucu, işçi ücretlerinin büyük ölçüde artacağını düşünmek yanlış olmayacaktır. Bu çeşit ücret artışlarının verimlilikteki artışlarla ilgisi bulunmadığı aşikârdır. Ücretlerde başlayacak bu çeşit artışların fiyatları da olumsuz olarak etkilemesi ve bir maliyet enflasyonunu başlatması beklenebilir. Böylece yabancı işçi istihdam eden ülkeler, bu enflasyonist eğilimlerden de korunmuş olmaktadır.

Ayrıca, yabancı işgücü, gerek işgücüne olan mahalli talep değişikliklerine gerekse iş kollarında meydana gelebilecek talep değişikliklerine karşı, yerli işçiye nispetle çok daha büyük bir esneklik göstermektedir. Bu da üretimin istikrarı bakımından önemli bir faktör olmaktadır. Yabancı işgücü, belirli sanayilerde işgücü arzındaki dar boğazların kurulmasını sağlayarak, sektörlerde dengeli bir gelişme imkânını vermektedir.

Yabancı işçilerin öncelikle, yerli iş gücünün fazla bir arzu göstermediği veya çekilmek istediği iş kollarında istihdam edildiği düşünülebilir. Böylece zamanla, yerli iş gücünün fiziki şartların güçlüğü veya sosyal nedenlerle tercih etmediği iş kolları yabancı işçiler tarafından doldurulmaktadır. Elde mevcut veriler de mesele 1960-65 döneminde Batı Almanyada yabancı işçilerin onda dokuzunun mal üreten sektörlerde ve özellikle metal endüstrisi kesiminde iş bulduğu, yerli işçilerin ise büyük ölçüde ticaret, ulaştırma ve diğer hizmetler alanlarına yöneldiğini göstermektedir. Aynı dönemde örneğin madencilik ve enerji kesiminde fiilen çalışan yerli işçilerin sayısı azalmış buna karşılık Alman işçileri hizmet kesimindeki yeni işlerin % 87 sini doldurmuşlardır (*).

Yabancı işçilerin, «kabul eden» ülke ekonomileri yönünden mahiyetini artıran en önemli faktör, işgücündeki hızlı değişimdir. Fransa ve Birleşik Krallık dışındaki ülkelerde, yabancı işçilere

(*) a.g.e. s. 78

İşgücünün yurt dışına gönderilmesi aslında bir çeşit bir sermaye ihracı niteliğindedir. Bu kimseler bu yaşa gelinceye kadar, toplum kendileri üzerinde çeşitli şekilde yatırım yapmıştır. İşçiyle beraber bu sermaye de dışarıya gönderilmiş olmaktadır. Şüphesiz bu görüş, giden işgücünün Anavatanını tamamen terketmesi halinde daha büyük bir ağırlık taşır. İşçinin ortalama iki üç yıl sonra yurduna döndüğü hallerde böyle bir kayıptan söz açmak çok fazla anlamlı olamaz.

Oysa yurdu terkeden kimse vasıflı işgücü niteliğinde ise, ayrılışı devamlı olmasa bile, gönderen ülke ekonomisi üzerindeki olumsuz etkiler daha açık bir şekilde görülür. Daha önce de ifade edildiği üzere vasıflı işçiyi kıt bir faktör olarak düşünmek gerekir ve noksanlığı ekonomik gelişmeyi olumsuz olarak etkiler. Özellikle modern sektörlerdeki gelişmenin yavaşlaması tüm ekonomik gelişme yönünden olumsuz sonuçların doğması sonucunu verir.

Ayrıca yurt dışında iş arıyanlar genellikle toplumun en dinamik, güçlü ve nispeten genç kitleleridir. Bunların büyük gruplar halinde yurdu terketmeleri toplumu hem en dinamik unsurlarından yoksun bırakır, hem de toplumun yaş bileşimini olumsuz bir şekilde etkiler.

Öte yandan, bu işgücünün düzensiz bir şekilde ve büyük kitleler halinde anavatana dönmesi halinde karşılaşılabilecek problemler çok güçlü ve üstesinden gelinmesi çok zor nitelikte olabilir. Kaldı ki, «gönderen» ve «kabul eden» ülke ekonomileri farklı teknolojilerde olduğu için, bu işçilerin kazandığı bilgi ve tecrübe kolay kolay kullanılabilir ve değerlendirilebilir nitelikte değildir. Dolayısıyla bunların kazandıkları tecrübe fazla bir işe yaramıyacağı gibi yeniden işe yerleştirilmeleri de bir problem olarak ortaya çıkabilir.

İşgücü ihracının «gönderen» ülke ekonomileri üzerinde diğer bazı etkileri üzerinde de durulabilir. Örneğin, yurda gönderilen kazançlar, her ne kadar ithalat imkânını artırmak suretiyle mal arzını artırır da, özellikle tüketim malları fiyatları üzerinde enflasyonist etkiler doğurabilir.

Öte yandan, işgücünün ailesini beraberinde götürmemesi halinde özellikle nüfus artışının hızlı olduğu ülkelerde, bu hızın az bir nispette de olsa düşmesi sonucu ortaya çıkabilir.

İşgücü hareketlerinin gerek «gönderen» gerekse «kabul eden» ülke ekonomileri üzerindeki etkileri üzerinde şimdiye kadar sıraladığımız faktörler ayrı ayrı birer ağırlık taşımaktadır. Şüphesiz burada önemli olan, olumlu faktörlerin mi yoksa olumsuz etkenlerin mi daha büyük bir ağırlık taşıdığıdır. Konuyu biraz sonra Türkiye yönünden, rakamlı açıklamalar yapmak suretiyle daha yakından inceleyeceğiz. O zaman ülkemiz yönünden, her ne kadar kolay oldukça yeni de olsa bazı sonuçlar çıkartma imkânına sahip olacağız.

Konuya diğer ülkeler yönünden baktığımızda, en eski tecrübeye sahip İtalya yönünden olumlu etkenlerin ağır bastığını görmemek mümkün değildir. Özellikle 1950 lerde, İtalyada işsizlik vardı ve göç edenler çoğunlukla bu işsizler olmuştur. Bu kimseler çoğunlukla ailelerinden ayrı olarak gitmişlerdi. Bunların anavatanına gönderdikleri kazançlar bir yandan ailelerinin bakımını sağlarken, İtalyanın ödemeler dengesi problemlerine de büyük çapta yardımcı oldu. Daha sonra özellikle Kuzey İtalya'da ekonomik gelişme hızlanıp iş imkânları artırma, bu işçiler daha yüksek vasıf kazanmış olarak döndüler. Ve kolaylıkla tecrübelerini değerlendirecek iş buldular.

BATI AVRUPADA ÇALIŞAN TÜRK İŞÇİLERİ

Bilindiği üzere Batı Avrupada çalışan Türk işçileri, bu ülkelere yapılan ikili anlaşmalara göre ve İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığıyla gönderilmektedir. İlgili ülkeler mevcut münhallerini Kuruma bildirmekte, Kurum da dışarıya çıkmak için yapılan müracaatları bu münhallere göre değerlendirerek dışarıda çalışma müsaadesi vermektedir. Şüphesiz bunun dışında bir kısım işçi ismen yapılan çağrıya uyarak, yurt dışına çıkmakta, bir kısım ise bu ülkelere turist olarak gittikten sonra iş bulmaya çalışmaktadır.

İlk işgücü anlaşmasının yapıldığı 1961 yılından bu yana (28.12.1969) yurt dışına Kurum aracılığı ile 352.216 kişi çıkmış bulunmaktadır. Bu toplamın 64.042 si veya % 18'i kadın işçilerdir. Diğer taraftan 1961-68 yılları arasında yılda ortalama 30.000 kadar işçi yurt dışına çıkmışken, 1969 yılında bu rakamın 105 bine fırladığı görülmektedir.

Söz konusu dönemde yurt dışına çıkan 352.216 kişinin 316,151'i veya % 89,7 si Batı Almanyada çalışmıştır. İkinci sırayı % 4.0 ile Belçika üçüncü sırayı ise % 3,3 ile Hollanda teşkil etmektedir. Bu rakamlarda göstermektedir ki yalnız Batı Almanya için yapılacak gözlemlerin, buradaki işçiler yaklaşık olarak toplamın % 90 ını teşkil ettiği için, bütüne teşmil edilmesi yanıltıcı olmayacaktır.

Türkdanış'ın, Federal Almanya Çalışma Kurumu kaynaklarına dayanarak verdiği bilgilere göre 30.Eylül.1969 tarihi itibariyle, Federal Almanyada 1.501.409 yabancı işçi çalışmaktaydı. Bu işçilerin 348.977 si İtalyan, 265.036 sı Yugoslav ve 244.335'i de Türktür. Buna göre Türk işçileri toplamın % 16,3 ü ile üçüncü sırayı teşkil etmektedir. İlginç görünen diğer bir rakam da 1969 yılının ilk dokuz ayında anlaşmalara uygun olarak gelen 208.900 işçinin en büyük kısmı (% 35.4'ü) Türk işçileridir. Yine aynı kaynakların belirttiğine göre halen Batı Almanyada 800.000 iş yeri boştur ve bunun 150.000 inin dışardan gelecek işçilerle doldurulması beklenmektedir.

Batı Almanya yetkili makamlarının verdiği rakamlara göre 31.1.1969 itibariyle bu ülkedeki Türk işçilerinin büyük çoğunluğunun (% 85'i) çeşitli sanayi kollarında çalıştığı anlaşılmaktadır. Tarımda çalışanlar toplamın % 0.5 ini, madencilikte çalışanlar % 6 sını ve çeşitli hizmet kesimlerinde çalışanlar da geriye kalan yaklaşık olarak % 9'unu teşkil etmektedir. Sanayi kesiminde ise Türk işçilerinin en yoğun olarak çalıştığı alan metal sanayiinin çeşitli iş kollarıdır. Bunu inşaat ve giyim sanayileri izlemektedir.

Özellikle Batı Almanyanın yabancı işçilerin ülkedeki ikametini geçici olarak değerlendirdiğine, iş mukavelelerini buna göre aldığına daha önce değinmiştik. Gerçekten de Almanyada çalışan işçiler bir süre sonra anavatanlarına dönmektedirler. Bu dönüş oranının Türk işçileri arasında da oldukça yüksek olduğu anlaşılmaktadır. Yukarda Türk işçileriyle ilgili olarak verilen rakamlar da, işçi kitlesinin büyük bir kısmının son birkaç yılda gitmiş olmasına rağmen daha şimdiden en az % 25 inin geriye döndüğünü göstermektedir. Öte yandan çalışan erkek işçilerin % 82 sinin evli olduğu ve bunların sadece % 28 inin ailelerini beraberlerinde götürmüş olduğu dikkate alınır sa Türk işçilerinin nispeten

kısa bir süre sonra dönme kastıyla gitmiş oldukları anlaşılmaktadır.

YURT DIŞINA İŞGÜCÜ AKIMININ TÜRK EKONOMİSİ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Yurt dışında çalışmakta olan işgücünün Türkiye ekonomisini ne şekilde etkilemekte olduğunu tespit edebilmek için, bu olayın milli gelir, istihdam, ödemeler dengesi ve benzeri değişiklikler üzerindeki etkilerini ölçmek yerinde olacaktır. Şüphesiz daha önce söz konusu ettiğimiz bazı etkilerin ölçülmesi mümkün değildir.

Milli Gelir Üzerindeki Etkiler : Türkiye milli geliri hesap edilirken esas olan, çalışma yeri neresi olursa olsun bütün Türk vatandaşlarının sağlamış olduğu gelirin dikkate alınmasıdır. Ancak bu konudaki hesaplama güçlüklerinden ötürü, milli gelir hesaplarına, sadece Türkiye'ye gönderilen dövizler girmektedir. Buna göre son dört yılda resmi kanallarla Türkiye'ye transfer edilen döviz kazançları aynı yılın milli geliri ile karşılaştırmalı olarak gösterilmiştir.

Tablo I. Gelen İşçi Dövizinin Milli Gelirdeki Payı

			Milyon TL.
	Milli Gelir (1)	Gelen İşçi Döviz (2)	Yüzdesi
1966	68.436.9	1.384.0	2.02
1967	73.528.5	1.116.4	1.51
1968	78.402.1	1.287.8	1.64
1969	83.500.3	1.638.6	1.96

(1) DPT, 1965 fiyatlarıyla

(2) 1 dolar = 12 TL. üzerinden

Yurt dışında çalışan Türk işçilerin göndermiş oldukları döviz kazançlarının son dört yıl içinde Türkiye milli gelirinin ortalama olarak % 1.78 ini teşkil ettiği yukardaki tablonun incelenmesinden anlaşılmaktadır.

Ödemeler Dengesi Üzerindeki Etkiler :

Yurt dışında çalışan işçilerin Türkiye'ye gönderdikleri döviz kazançlarının milli gelir üzerindeki etkisi önemli olmakla birlikte,

şüphesiz en önemli etki ödemeler dengesi yoluyla olanıdır. Bilindiği üzere döviz kıtlığı Türkiye ekonomisinin kalkınma çabaları içinde karşılaşmış olduğu en önemli dar boğazlardan birini teşkil etmektedir. Gerek artan yatırımlar, gerekse sanayiın her yıl artan ham madde ihtiyacı, ithalât talebini yıldan yıla hızlı bir şekilde büyütürken, ihracat gelirleri ve diğer döviz kazançları yıllardanberi büyütürken, ihracat gelirleri ve diğer döviz kazançları yıllardanberi bu gelişmeye ayak uyduramamaktadır. Bunun sonucu Türkiye ekonomisi her yıl borçlanmaya devam etmekte ve şüphesiz bu durum çeşitli sakıncalar doğurmaktadır.

İşte böyle bir ortamda yurt dışında çalışan işçilerimizin göndermiş olduğu dövizler kısmen de olsa güç durumu ferahlatan bir faktör olmuştur. Şimdi olayı biraz daha yakından inceleyelim. Tablo 2, bu amaçla hazırlanmış bulunmaktadır.

Tablo 2. Gelen İşçi Dövizleri ve Dış Ticaret

	Milyon dolar						
	Gelen işçi dövizleri	İhracat geliri (2)	Yüzde (1/2)	Yatırım malı ithalatı (3)	Yüzde (1/3)	Hammadde ithalatı (4)	Yüzde (1/4)
1966	115.3	490.0	23.5	289.0	39.9	365.0	31.6
1967	93.0	523.0	17.8	260.0	35.8	380.0	24.5
1968	107.3	496.0	21.6	325.0	33.0	394.0	27.2
1969	136.5	537.0	25.4	belli değil		belli değil	

Kaynak: D.P.T.

Diğer ülkelerde çalışan Türk işçilerin göndermiş oldukları döviz kazançları, son yıllarda ödemeler dengesinde ihracattan sonra döviz getiren ikinci büyük kalem olmuştur. Gerçekten de Tablo 2 de görüldüğü de üzere gelen işçi dövizinin ihracat gelirin oranı 1969 yılında % 25.4'e kadar yükselmiştir. Diğer bir deyimle 1969 yılında her dört dolarlık ihracat gelirin karşılık 1 dolarlık ta işçi dövizleri geliri yurda transfer edilmiş bulunmaktadır. Bu oranın önümüzdeki yıllarda daha da yükselmesi beklenebilir.

Yurt dışından transfer edilen dövizler her şeyden önce ithalâtın karşılanması için kullanılmaktadır. Yine Tablo 2 de işçi döviz transferleri son yıllarda yatırım malı ithalâtının ve ham mad-

de ithalatının yüzdesi olarak gösterilmiştir. 1966-68 yıllarında, bir an için işçi dövizlerinin yalnız yatırım mallarının ithalatının finansmanında kullanıldığını varsayarsak, bu kaynağın yatırım mallarının üçte birinden daha çoğunu (% 36) karşılanmış olduğunu söyleyebiliriz. Diğer taraftan, yapılan hesaplamalara göre 1 birimlik yatırım malı ithalat 4 birimlik yatırımı mümkün kılmaktadır. Buna göre, gelen işçi dövizlerinin büyük miktarda yatırımları imkân dahiline soktuğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Aynı zamanda işçi dövizlerinin ham madde ithalatına oranları da aynı tabloda gösterilmiştir. Özellikle son yıllarda Türkiye sanayi, ithal malı ham madde ve yarı mamul mallarına bağlı bir yönde gelişmektedir. İthal malı talebini devamlı olarak artıran böyle bir gelişmeyi olumlu saymak mümkün değildir. Fakat bizim burada belirtmek istediğimiz esas nokta, işçi döviz transferlerinin son yıllarda ham madde ithalatına oranla da önemli seviyelere çıkmış bulunduğuudur. 1966-68 yıllarında bu transferler, toplam ham madde ve yarı mamul ithalatının ortalama % 28 ini finanse edecek seviyede olmuştur. Bu ham madde ve yarı mamulâtlarının yapılmaması, şüphesiz üretimin kurulması, fabrikaların kapasitelerini kullanamamaları ve dolayısıyla işsizliğin artması sonucunu doğurur. Bu bakımdan, yurt dışında çalışanların Türkiye'deki işsizliğin giderilmesinde de yardımcı olduklarını söylemek yanlış bir ifade olmayacaktır.

Biraz öncede belirtildiği üzere işçi dövizleri, Türkiye'nin ödemeler dengesinde en büyük güçlüklerle karşılaşmış olduğu bir dönemde büyük yararlar sağlayacak bir biçimde gerçekleşmiştir. Bu imkân ortaya çıkmasaydı, Türkiye ekonomisi bugün karşılaşmış olduğundan çok daha güç şartlarla karşılaşmış bulunacaktı. Çünkü Türkiye'nin zaten yapmakta olduğu borçlanmadan daha fazlasını yapması makul şartlar içinde mümkün olamazdı. Kaldı ki dış borçların doğurmuş olduğu çok çeşitli rakamları burada saymaya lüzum yoktur. Zaten bu alandaki eğilimler de önümüzdeki yıllarda borçlanma imkânlarının daha da azalacağını göstermektedir.

Yabancı ülkelerde çalışan işçi gelirlerinin ödemeler dengesi üzerindeki etkilerini araştırırken, bedelsiz ithalat konusuna da değinmek yerinde olacaktır. Bilindiği üzere yurt dışında çalışan vatandaşlarımıza Türkiye'ye gelişlerinde ,otomobil ve bazı daya-

nıklı tüketim mallarını beraberlerinde getirme olanağı sağlanmış-
tır. Bu yolla her yıl Türkiye'ye milyonlarca dolar değerinde daya-
naklı tüketim malı girmektedir. Bunun bu mallara karşı Türkiye-
deki talebin karşılanmasında, dolayısıyla enflasyonist baskıların
hafifletilmesinde önemli rolü olmuştur.

Bu konuda son olarak, yurt dışında çalışan işçilerin gerçek
tasarrufları ve Türkiye'ye transfer edilebilecek potansiyel döviz
gelirleri üzerinde de durmak yerinde olacaktır. En muhafazakâr
tahminlerle meselâ Almanyada çalışan işçilerin net (vergiler çık-
tıktan sonra) kazançlarının yılda 1800 dolar kadar olduğunu söy-
lemek mümkündür. Yine yapılan çalışmalar, büyük çoğunluğunun
ailesini beraber götürmediği işçilerimiz arasında tasarruf eğilimi-
nin oldukça yüksek olduğunu % 50 civarında bulunduğunu gös-
termektedir. Diğer bir deyimle işçilerimiz kazandıkları paranın
yarısını harcamayarak tasarruf etmektedirler. Meselâ 1969 yılın-
da sadece Batı Almanyada 244 binin üzerinde Türk işçisi çalışmış-
tır. Bunların işçi başına ortalama tasarruflarının 900 dolar kadar
olduğu dikkate alınırsa, toplam tasarrufun en az 220 milyon dola-
rı bulunduğu söylenebilir. Oysa bu miktarın ancak yarısından biraz
fazlası, aynı yıl Türkiye'ye döviz olarak girmiştir. Bu durumda, ba-
zı teşvik tedbirlerine rağmen, tasarrufların bir kısmının resmi ol-
mayan yollardan Türk parasına çevrildiğini, önemli bir kısmının
da belki sonradan getirilmek üzere dışarıda tutulduğu düşünüle-
bilir. Bu tasarrufların Türkiye'ye kazandırılması halinde, ödeme-
ler dengesi imkânlarımıza ne büyük bir katkı yapacağı göz önün-
de bulundurularak gerekli bütün tedbirler alınmalıdır.

İstihdam Etkisi: Yurt dışına işgücü ihraç etme olayının bir
etkisi de, şüphesiz gizli ve açık işsizlik oranının yüksek olduğu ül-
keler için yaratmış olduğu istihdam imkânlarıdır. Türkiye baki-
mından da, hızlı nüfus artışının etkisi altında mevcut işsizliğin
önümüzdeki yıllarda da devam edeceği resmi belgeler tarafından
ortaya konmaktadır. Her ne kadar işsizlik konusundaki istatis-
tiklerimiz bir kesinlik taşımamakla birlikte, İkinci Beş Yıllık Kal-
kınma Plânında verilen rakamlar, bu hususta iyi bir fikir verebilir.

Buna göre tarım kesimi dışındaki sektörlerde 1967 yılında 399
bin olarak tahmin edilen işsizlik 1972 de 470 bine çıkacaktır. Bu
rakam % 8.2 oranına, ve dünya ölçüleriyle çok yüksek bir sevi-
yeye tekabül etmektedir. Bu sonuç şüphesiz, planda öngörülen

Üretim, yatırım ve diğ er hedeflerin gerçekleşmesine bağlıdır. Ge-
cikmelerin olması halinde işsiz miktarı daha da artacaktır. Tarım
kesiminde ise ciddi bir mevsimlik ve gizli işsizliğin hüküm sr-
dğu bilinen bir gerçektir.

Öte yandan sanayileşme süresinin yurtt a istihdam imk anları-
nı artıracadı ortadadır. Ancak, ileri tekniklerin kullanıldığı ser-
maye yoğunluğu yüksek iş kollarında istihdamın hızlı bir şekilde
artamıyacağı da bir gerçektir. Bu gerçekler göz önünde bulundu-
rulduğunda yurt dışına işgücü göndermenin işsiz sayısını azalta-
rak istihdamı olumlu bir şekilde etkileyeceği kolaylıkla iddia edi-
lebilir.

Ayrıca, şimdiye kadar 350 bin civarında resmi kanallarla yurt
dışına çıkan işgücünün yanında, 800 bin civarındaki karşılanama-
yan çıkış talebi de halihazırdaki istihdam durumumuz sıkışık ha-
lini ortaya koymaktadır. Bu rakamı etkileyen tek husus, şüphesiz
Türkiyedeki işsizlik durumu olmayıp, dışardaki ücretlerin çok
daha yüksek seviyelerde bulunmasıdır. Halihazırda, yalnız Batı
Almanyada  alışan işçiler, Türkiyedeki tarım dışı istihdamın en
az % 16 sını teşkil etmektedir. Durum bu olmakla birlikte, aynı
sonuçları vasıflı işgücü yönünden çıkartmanın mümkün olmadığı-
nı ifade etmek gerekir. Bu konuya biraz sonra değineceğiz.

Bilgi ve Grgnn Artırılması : Bu konuda genel olarak sy-
lenebilecek hususlara daha önce değinmiştik. Yurt dışında çalı-
şan işgücünün ekonomik gelişmemizi iki yönden daha, olumlu ola-
rak etkileyeceğini düşünmek yersiz olmaz. Bir ülkenin ekonomik
gelişmesinde, özellikle o ülkenin dinamik g lerinin ileri sanayi-
leşmiş ülke toplumları ile temasa geçmesinin görgü ve bilgisini
artırmasının olumlu etkileri küçümsenmemelidir. Ekonomik kal-
kınma yalnız yatırım yapmakla sağlanamaz. Toplumun davranış
ve müesseselerinde değinmeleri de gerektirir. Bu alanda, yüzbin-
lerce Batıda  alışan genç vatandaşlarımızın yurda döndüklerinde
Çevrelerini bu yönde etkilememeleri mümkün değildir.

Ayrıca, yurt dışında modern tesislerde çalışarak bu teknikle-
ri öğrenen vatandaşlar yurda dönüşlerinde vasıflı iş gücü açığının
kapatılmasında en önemli faktör olabilir. Ancak bu sonuncu hu-
susta fazla iyimser olmak mümkün değildir. Çünkü yapılan araş-
tırmalar büyük çoğunluğun, kısa sürede ekonomik durumlarını
düzelterek, yurda döndüklerinde küçük bir işyeri açma hevesinde

olduklarını göstermektedir. Bu şahısların kazandıkları bilgi ve tecrübeden yararlanabilmek için bilinçli tedbirlerin alınması zorunlu görülmektedir.

Vasıflı İşgücü Kaybı : Türkiyeden yurt dışına giden vasıfsız işgücünün mahiyeti fazla önemsenmeyecek kadar düşük olmakla birlikte kıt bir faktör olan vasıflı işgücü için aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Vasıflı işgücünün yurt dışına çıkması herşeyden önce, bu işgücüne yapılan yatırımdan yararlanamamak ve bunu diğer ülkelerin istifadesine vermek anlamına gelir. Ancak bunu ekonomi için tam bir kayıp saymak ta mümkün değildir. Çünkü aynı işgücü bir süre sonra, daha da tecrübeli olarak geriye dönmektedir.

Ayrıca, vasıflı işgücünün yurt dışına çıkması bazı kesimlerde üretim faaliyetlerinin aksaması sonucunu doğurur. Ancak bu gözlemi bütün iş kolları için yapmak ta gerçekçi olmaz. İşsizliğin hakim olduğu bir ekonomide yarı vasıflı işlere ve çok ayrıntılı eğitimi gerektirmeyen yerlere, yeni işçilerin yerleştirilmesi büyük bir problem değildir.

Bugüne kadar yurt dışına giden işçilerin ne kadarının vasıflı olduğu, yıllar itibariyle Tablo 3 de gösterilmiştir.

Tablo 3. Giden İşgücünün Vasıf Durumu

	Vasıflı İşgücü (1)	Vasıfsız İşgücü (2)	Toplam (3)	1/3
1964	24.428	41.748	66.176	36.9
1965	20.558	30.962	51.520	39.9
1966	8.918	25.492	34.410	25.9
1967	2.788	6.159	8.947	31.2
1968	12.086	31.118	43.024	28.1
1969 (Ocak, Ağ.)	15.143	48.580	63.723	31.2
Toplam	83.921	183.879	267.800	31.3

Kaynak: İş ve İşçi Bulma Kurumu

Tablonun incelenmesinden, 1964-69 yıllarında yurt dışına giden işçilerin % 68.7 nin vasıfsız, geriye kalan % 31.3 nın da çeşitli iş kollarında vasıf sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Şüphesiz bu oranlara büyük bir kesinlik atfetmek mümkün değildir. Çünkü giden işgücünün vasıf durumunu tam bir doğrulukla beyan etmedikleri bilinmektedir.

Konunun biraz daha aydınlığa kavuşabilmesi için önümüzdeki yıllarda Türkiye'nin vasıflı işgücü durumunu da ele almak yerinde olacaktır. Tablo 4 bu amaçla hazırlanmıştır.

Tablo 4. Vasıflı İşgücü Açıklar :

	1972			1982		
	Talep	Arz	Fark	Talep	Arz	Fark
Izabeci, haddecici, dökümcü	33.1	23.1	100	67.2	30.8	36.4
Makine alet imal ve tamiri	391.5	318.0	73.5	799.1	611.9	187.2
Elektrik malzemesi imal ve tamiri	66.9	52.9	14.0	147.9	97.4	50.5
Dokumacılık	263.5	186.3	77.2	484.3	220.0	264.3
Terziler, künkçüler, ayakkabıcılar	359.7	312.7	47.0	626.1	396.2	229.9
Ağaç, saz ve kamış eşya	252.2	179.0	73.2	530.6	208.1	322.5
Gıda, içki, tütün imali	162.2	113.8	48.4	286.7	121.0	165.7
İnşaat işleri	295.9	182.4	113.5	797.3	385.5	413.8
Taş, mermer, topraktan eşya	79.2	38.4	40.8	212.7	42.5	170.2
Diğer	90.0	65.3	24.7	177.8	150.3	27.5

Kaynak: DPT İkinci Beş Yıllık Plan, Tablo 74, 79 ve 81.

Tablodan, bugünkü eğitim ve yetiştirme imkânları muvacehesinde önümüzdeki yıllarda Türkiye'nin bazı işkollarında vasıflı işgücü noksanları ile karşılaşacağı anlaşılmaktadır. Bu durumda özellikle bazı iş kollarında Türkiye'nin dışarıya işgücü göndermesi ciddi sorunlar doğurabilir.

Dönen İşgücünün Doğuracağı Sorunlar : Yabancı ülkelerde çalışan işgücü konusunda, kamuoyu ve ilgilileri en çok düşündüren sorunlardan birisi, bu işçiler geriye döndüğü zaman ortaya çıkacak sorunlardır. Ancak meseleye gerçekçi bir şekilde yaklaşabilmek için şu hususların değerlendirilmesi yerinde olur.

Biraz sonra yapacağımız açıklamalarla, yurt dışına işçi gönderme olayını kısa vadeli bir gelişme olarak düşünmenin yersiz olacağını ortaya koymaya çalışacağız. Bu konudaki tereddütlere özellikle 1966 yılında, bazı Avrupa ülkelerindeki iktisadi duraklama sonucu işgücü taleplerindeki yavaşlama sebep olmuştur. Oysa uzun dönemde bu endişeye pek lüzum yoktur. Bazı olağanüstü olaylar dışında, işgücü talebi daha uzun yıllar devam edecektir. Bu durum bize, hiç olmazsa uzunca bir süre bir kitle şeklinde dönüş olayının muhtemel olmadığını telkin etmektedir.

Öte yandan dönüşün problemsiz olduğunu da düşünmek fazla iyimserlik olur. Ancak, Türkiyenin vasıflı işgücü açıkları dik-kate alınır sa önemli olan iyi bir organizasyon kurularak bu işgücünün yerleştirilmesidir. Kaldı ki bu kimselerin, kendi eğilimleri sonucu işgücü piyasasına hiç çıkmaması da beklenebilir.

İŞGÜCÜ HAREKETLERİ ALANINDA BEKLENEN GELİŞMELER

Türkiyeden Batı Avrupa ülkelerine olan işgücü hareketleri ile ilgili olarak kamuoyunu en çok ilgilendiren sorunlardan birisi bu hareketlerin gelecekte alacağı şekildir. Batı Avrupa ülkelerindeki yabancı işgücüne olan talep daha kaç yıl sürecektir? Birkaç yıl sonra gidenlerin hepsi geri gelme zorunda kalırlarsa, bunun doğuracağı problemler nasıl çözümlenebilir?

Bu haklı sorulara cevap verebilmek için, önümüzdeki yıllarda Batı Avrupa ülkelerinde işgücü arzı ve talebini incelemek gerekmektedir. Bunun için de meseleye nüfustaki beklenen gelişmelerden başlamak yerinde olur. Önümüzdeki yıllar için yapılan nüfus projeksiyonları 1965-80 döneminde, şimdiye kadar söz konusu ettiğimiz 18 ülkede nüfus artışının 54 milyon veya 1965 e göre yüzde 14 daha fazla olacağını göstermektedir. (*) Bu rakam yılda ortalama % 0.9 luk bir nüfus artışına tekabül etmektedir.

Diğer taraftan daha önce yapmış olduğumuz ayrıma göre dışarıya işçi gönderen 8 ülkede nüfus artış ortalaması yılda % 1.3 kadar olacaktır. Burada ilginç olan bir husus 18 ülkede beklenen 54 milyonluk nüfus artışının 14.4 milyonunun Türkiyede gerçekleşeceğidir. Türkiyede beklenen artışlar hariç tutulursa bu 8 ülkedeki nüfus artışının da % 0.9 u geçmiyeceği anlaşılmaktadır.

Öte yandan işgücü çeken geriye kalan 10 ülkedeki nüfus artışlarının ortalama yılda % 0.6 yı geçmesi beklenmemektedir. Bu ülkelerde önümüzdeki yıllarda beklenen sanai gelişme ve üretim artışları göz önünde tutulduğunda, bu seviyedeki nüfus artışının yeterli işgücünün sağhyamıyacağı aşıkâr olmakla birlikte, meseleyi biraz yakından incelemekte fayda vardır.

(*) United Nations, Economie Survey of Europe in 1968 New York 1969, s. 217-246.

Önce çalışma yaşındaki nüfusla ilgili (15-64) yaş projeksiyonları incelediğimizde şu durumla karşılaşmaktayız. İşgücü çeken on ülkede 1965-80 döneminde bu yaş grubundaki artış yılda sadece % 0.3 kadar olacaktır. Bu grupta Avusturya, Belçika, Danimarka, Norveç, İsviçre ve Birleşik Krallıktaki artışlar % 0.5 in biraz altında kalacak, buna karşılık Batı Almanya ve İsveçte hiç bir artış olmayacaktır. Bu grupta yalnız Fransa ve Hollandadaki artışlar önemli olacaktır.

Bizim yönümüzden önemli sayılabilecek diğer bir husus ta işgücü ihraç eden diğer ülkelerde çalışan nüfusta beklenen gelişmelerdir. Bu ülkelerden Finlandiya, Yunanistan, İtalya ve İspanyada 1965-80 döneminde çalışan nüfustaki artışlar 1950-65 seviyesinin çok altında ve yılda ortalama % 1 in de altında kalacak ve bu durum bu ülkelerin işgücü gönderme potansiyelini etkileyecektir. İzlanda, Portekiz ve Yugoslavyada bu yaş grubundaki artış % 1 in biraz üzerinde olacak Türkiyede ise % 3 ü bulacaktır.

Bu söylediklerimizi rakamlarla ifade etmek istersek, üzerinde durduğumuz 18 ülkede 15-64 yaş grubundaki artış 15 yılda 27 milyon kadar olacaktır. Bu artışın 6.8 milyonu halen işgücü çeken 10 ülkede gerçekleşecektir. İşgücü yollayan 8 ülkede ise artış 20.2 milyon olacak, bunun da 9 milyonu Türkiyedeki artışlarla gerçekleşmiş olacaktır. Bu rakamlar da bize bir yandan, işgücü takibindeki artışların, Batı Avrupa ülkelerinde meydana gelecek arzı karşılamıyacağını, öte yandan, bugün işgücü ihraç eden bazı ülkelerdeki artışların yeterli seviyeleri bulamayacağını, bu sebeple hızla artacak Türkiyedeki arzın nispeten kolaylıkla istihdam imkânı bulacağını telkin etmektedir.

Analizimize bir adım daha öteye götürürsek, 15-64 yaş grubunun da her hangi bir anda hepsinin çalışamayacağına, kadın nüfusun bir kısmının iş sahibi olmayacağına, erkek nüfusun da bir kısmının askerlik, eğitim gibi nedenlerle istihdam edilemeyeceğini dikkate almamız gerekir. Dolayısıyla, faal nüfus dediğimiz gerçekten çalışanların sayısını bulmak için, 15-64 yaş grubuna belirli «katılma kat sayılarını» uygulamamız icap eder. Bir an için 1965-80 döneminde bu katsayısının değişmeyip sabit kaldığını farz edersek, karşılaşacağımız durum bir önceki paragrafta açıkladıklarımızdan pek farklı olmayacaktır. İsveç, Batı Almanya, Birleşik Krallık, Avusturya, ve Belçikada faal nüfus artışı yılda

% 0.5 in altında kalacaktır. Meselâ Batı Almanya'da 1965 yılında 27 milyon olan faal nüfus, 15 yıl gibi uzun bir süre sonunda sadece 840.000 artacaktır.

Bütün bu açıklamalar da bize Batı Avrupa ülkelerindeki önümüzdeki yıllarda beklenen işgücü açıklarını ortaya koymaktadır. Örneğin sınai üretimi her yıl ortalama % 6'nın üzerinde artan Batı Almanya'nın işgücü talebinin 15 yılda 840.000 den daha çok olacağı aşîkârdır.

Üzerinde tartıştığımız konu ile yakın ilişkisi bulunan bir soru da, işgücü arzı artmayan bu ülkelerin, dışardan işgücü kabul etmek yerine başka tedbirleri alıp alamıyacaklarıdır.

Bu ülkelerin, her zaman kendi ülkelerindeki işgücü arzındaki gelişmeye uyan bir iktisadi faaliyet seviyesini kabul etmeleri mümkündür. Bu durum şüphesiz bu ülkelerin bugünkünden çok daha yüksek teknikleri bulup uygulamak kolay olmayacaktır. bunu kabul edilebilir bir alternatif olarak düşünmek yerinde olmayacaktır.

İşgücü ithal eden ülkelerde sanayide çalışan yerli faal nüfusu artırabilmek için kadın nüfusun «katılma oranını» yükseltmesi düşünülebilir. Ancak bu oran yükseltmenin güçlüğü bir yana, kadın işçilerin erkeklerin istihdam edildikleri her alanda onların yerini almaları beklenemez. Aynı eşkilde, tarımda çalışanların bir kısmının sanayi alanına aktarılması da sınırlı uygulama kabiliyeti olan bir tedbirdir.

Bu ülkelerin işgücü kıtlığına bir çare olarak sermaye yoğunluğu yüksek olan teknolojilere ağırlık verebilecekleri düşünülebilir. Gerçekte bu ülkeler ve özellikle Batı Almanya halen en modern teknolojinin uygulandığı yerlerdir. Dolayısıyla kısa bir sürede teknolojinin hızlı bir şekilde değişmesi ve sermaye yoğunluğu daha yüksek teknikleri bulup uygulamak kolay olmayacaktır. Kaldı ki, bu teknikler mahiyetleri de olumsuz yönde etkileyebilir ve ihracat bakımından güçlükler doğurabilir.

Demek oluyor ki önümüzdeki yıllarda Batı Avrupa ülkelerinde yabancı işgücüne talebi hafifletecek bazı tedbirler düşünülebilirse de, bunlar bu talebi tamamen ortadan kaldıracak ve hatta önemli ölçüde azaltacak nitelikte değildirler. Dışarıdan işgücü it-

halinin kısıtlanması, başlangıçta söylediğimiz kapasitenin kullanılamaması enflasyonist baskıların çıkması ve benzeri sorunları doğurabilir.

Bütün bu söylediklerinizden bazı sorunlar çıkartmak gerekirse, soruna Türkiye yönünden bakılırsa, olumlu etkenlerin daha ağır bastığını görmemek mümkün değildir. Özellikle ödemeler dengesinde Türkiye'nin son yıllarda karşılaşmış olduğu sorunların nispeten de olsa hafiflemesinde, işçi döviz transferlerinin oynadığı olumlu rol küçümsenemez.

Yurt dışına işçi gönderilmesi olayının en dikkat edilmesi gerekli yönün de vasıflı işgücü kaybıdır. Türkiye'nin vasıflı işçi ihtiyacı ile ilgili rakamlar, gelecek yıllarda çeşitli iş kollarında kıtlıklarının olacağını göstermektedir. Aynı zamanda önümüzdeki yıllarda dış ülkelerin daha çok vasıflı işgücü talep edeceği de dikkate alınarak gerekli tedbirlerin alınması önem taşımaktadır.

Diğer ülkelerden Türk işçilerine olan talebin daha uzunca bir süre devam edeceği anlaşılmaktadır. Bu yüzden yurt dışına işgücü gönderilmesini geçici bir olay olarak değil fakat uzun süreli bir gelişme olarak değerlendirmek yerinde olur. Ayrıca bu olayı, Türkiye'nin Ortak Pazara girmesi olayından da ayrı olarak düşünmek gerekir. Batı Avrupaya işgücü gönderilmesi, Türkiye Ortak Pazara girmeden başlamış ve gelişmiştir. Ortak Pazara girmek veya girmemek bu hareketi ancak dolaylı olarak etkileyebilir, doğrudan doğruya bir etkisi olamaz.

SORULAR VE CEVAPLARI

SEMİNER YÖNETİCİSİ — Doç Baran Tuncere gerçekten beklediğiniz gibi son derece ilgi çekici açıklamaları ve kıymetli hazırlıkları için candan teşekkür ederim. Sabahleyin de belirttiğimiz gibi yabancı misafirlerin konuya çeşitli yönlerden getirdikleri yaklaşımlar sonunda bilhassa bugün öğleden sonraki konuşmada Türkiye'nin yönünden meselenin önemini özetleyen ve bize ekonomimizin ana noktalarıyla irtibatını kuran bu güzel konuşma ve hazırlık için teşekkürler.

Şimdi sorulara geçelim.

SORU — *Bilindiği üzere dış ticaret döviz durumumuz bakımından bütçemiz zaman zaman açık vermekte. Bu açıkların mühim bir kısmını ihraç ettiğimiz vasıflı işgücünün yurda gönderdiği dövizle bir parça da olsa kapatıyoruz. Ama bu kalkınma hızımız için yeterli bir faktör değil. İkinci olarak dış borçlanma da bir faktör değil. Geriye ancak ve ancak vergilendirme sistemi kalıyor. İçeride vergilerin artırılması, kemer sıkma sistemine başvurulması kalıyor. Acaba Türkiyede başvuru vasıtalı vergilendirme sistemiyle bu vasıflı işgücü ihracının ilişkisini açıklar mısınız?*

DOÇ. DR. BARAN TUNCER — Şimdi sorunuza cevap verebilmek için önce bir hususu açıklamak ve sonra konuya girmek istiyorum. Türkiye'nin sermaye ithali ihtiyacı biliyorsunuz tek bir sebepten doğmuyor. Bunun başlıca iki sebebi var. Bir tanesi yurt içindeki tasarruflarımızın arzu ettiğimiz yatırımların gerçekleşmesi bakımından yetersiz olması. Diğeri de bu tasarrufların yatırıma dönüştürülebilmesi için, bunlarla fiilen bir takım yatırım mallarını alma imkânının mevcut bulunmaması. Biraz daha genişleterek söylemek gerekirse, Türkiye iktisadi gelişme çabaları içersinde başlı başına bu yönden iki dar boğazla karşı karşıya. Bunlardan bir tanesi, tasarruf dar boğazı dediğimiz, yani yurt içinde yatırım yapmamız için gerekli tasarrufların yeterli olması meselesi.

Şimdi bunu sizin sorunuzla birleştirmek istediğim nokta şurası :

Gerçekten her toplum iki, bunun içersinde Türkiyede var, kemerlerini sıkarak tasarruflarını bugün yapabileceğinden oldukça daha fazla yukarı seviyelere çıkartmalıdır. Ancak bu tasarrufların var olması, ortaya konmuş olması bunların otomatik olarak yatırım malı şeklinde ortaya çıkması veya yatırım malına dönüşmesi imkanını vermesi için elinizde bir döviz imkanı olması lazımdır ki, kendi ülkenizde mevcut olmayan yatırım mallarını kendi kalkınmanız için dışardan getirebilesiniz. Kemer sıkmayla ve içeride tasarrufları artırmakla yatırım talebinin, özellikle tüketim kısmı bir miktar daha kısılabılır. Fakat bu politikayla yatırım malı ithali talebinin ve ham madde ithali talebinin kısıl-

ması mümkün değildir. Dolayısıyla dışarıdan gelecek dövize bel bağlamak yerine, acaba Türkiyede alacağımız, ve sizin «kemer sıkma» diye tevsif ettiğiniz tedbirlerle bu iş için daha gerçekçi bir çözüm bulabilir miyiz?, Buna söylediğim gerçekler karşısında şu cevabı vermek mümkün: şüphesiz Türkiye, kendi ekonomisi içinde alacağı tedbirlerle diğer alanlarda döviz imkânlarını artırabilir. Bunun bir kısmı, sonunda dönüp dolaşıp kemer sıkma politikasına dolaylı olarak bağlanabilir, fakat sadece tasarrufların sağlanmasıyla bu işi halletmek mümkün değildir.

Türkiye'nin mutlaka döviz kazancını artıracak bir takım tedbirlerin peşinde olması lâzımdır. Ve bu, şüphesiz sorunun bir kısmıdır. Ümit ediyorum bu sorunuzun cevabını teşkil ediyor.

Soruda bahsi geçen vasıtalı vergilerle ilgili husus güç bir mesele ve uzun, uzun tartışmayı icabettirmektedir. Ben şu andaki düşüncelerle vasıflı vasıfsız işçi ayırımı yapıp, bundan vasıflı işçilerin nasıl, vasıfsız işçilerin nasıl etkilendikleri şeklinde anlamlı bir şekilde konuyu ortaya koyacağımı zannediyorum. Vasıtalı vergiler şüphesiz doğrudan doğruya işgücü ile ilgili bir takım sonuçlar doğurmaktadır. Yani emek sahibi ile ilgili bir takım sonuçları var ve genellikle kabul edilen husus onların bu yolda olumsuz olduklarıdır. Konudan fazla ayrılmazsak, vasıtalı vergilerin emek faktörünü satın alma güçleri bakımından olumsuz olarak etkileyebildiğini söyleyebiliriz.

Bunun sonucunda vasıflı işçilerin satın alma gücünün kendi ücret seviyeleri sabit dahi kalmış olsa, hatta bir miktar artmış dahi olsa satın alma gücünün azalacağı veya artmayacağı sonucuna bağlayabiliriz. Bundan da vasıflı işgücünün Türkiyedeki ücret seviyesinden, kazanç seviyesinden memnunsuzluğunun artabileceğini söyleyebiliriz. Fakat benim bu sözlerim basit bir şekilde söylemiş, ilgi kuruş şeklinde oluyor. Fakat doğrudan doğruya vasıflı işçilerle asıl bir ilişki kurabileceğimi zannetmiyorum.

SORU — Hazırlık devresinden önce, Türkiye Ortak Pazar memleketlerine bir nevi işçi ihracına başlamıştır. Kendileri de ifade ettikleri gibi, 1960 yılından itibaren başlayan işçi ihracı 1964 yılına kadar, Ortak Pazar ile bir anlaşmamız olmadan devam etmiş, 1964 den 1969-1970

yılına kadar, bu hazırlık devresiyle bağlılık kurmak suretiyle devam etmiştir.

Şu bir gerçek ki, teorik olarak işçi hareketlerinin gönderen ve kabul eden ülkelerin ekonomileri üzerindeki etkileri bakımından Türkiye, Ortak Pazar ile münasebet tesis etmemiş dahi olsaydı, bu işçi sevkıyatı hususunda ikili anlaşmalarla birçok haklar ve şimdi elde etmek istediklerimiz hakları elde eder gibi görünüyordu. Nitekim bundan evvelki seminer konuşmacılarından topluluk Umum Müdürü Mister Henze'nin bir suale cevap vermişti. Soruda «Türkiye'nin hazırlık devresinden geçiş devresine geçmesi sırasında Türk işçilerine sağlanan avantajlar açısından Ortak Pazara girmekle büyük bir farkın gözükmediğini» söylemiş «ve acaba böyle olması karşısında iktisadi ve sosyal politikaların birleştirilmesi, kaynaştırılması ve eşit hale getirilmesi noktai nazarında ana prensibi kabul eden Ortak Pazar üyeleri böyle bir teklif getirmekle ve hazırlık devresinden geçiş devresine geçme hususunda bize bir avantaj sağlamamakla ortak pazarın sebebi hikmetini ortadan kaldırır bir tarzda hareket etmiyorlar mı?» demiştim. Cevap şöyle idi: «ikili anlaşmalarla birçok hakları elde edebilirsiniz, mademki hazırlık devresinden geçiş devresine geçerken bunu elde etmek imkanından mahrum farzediliyorsunuz, bunu Ortak Pazar memleketlerine dahil ülkelerle ikili anlaşmalar suretiyle elde edebilirsiniz».

Biz her zaman, Ortak Pazar ülkesi dahi olmasak, her milletle ikili anlaşma yapma hakkına sahibiz. Bu açıdan sayın Baran Tuncer'e sorum teorik manada Türkiyenin ortak pazarla münasebetlerinin şu kritik safhaya geldiği bir devrede, hazırlık devresinden 1970 Mart'ında geçiş devresine geçmek üzere hazırlıklar yapılırken menfaatlerin temin edilip edilmediği ve benim kanaatime iştirak edip etmediğidir. Yani bu, ikili anlaşmalarla sağlanabilir mi idi? Eğer Türkiye bakımından bir fayda sağlamıyorsa geçiş devresine bu bakımdan Türkiye için faydalı mı zararlı mı olduğunun birinci sual olarak açıklanmasını rica ediyorum.

İkinci sualimi daha evvelki seminerlerde de sordum, fakat tam cevabını alamadım. Bu sorum şudur :

Alman İşçi Bürosu Müdürü son zamanlarda Türkiye gazetelerine verdiği bir beyanatta bundan sonra Türkiye'den vasıflı işçilerin alınacağı, fakat şimdiye kadar vasıfsız işçi sevkiyatının durdurulmayıp ve bir prensip kararı alındığını ve burada bir dar boğaz meydana getirildiğini açıkladı. Bu beyanat doğru ise, Türkiye bakımından mühim bir problem ortaya çıkmaktadır. Son zamanlarda da gerek Bursa Sanayi Odası, gerek Ege Sanayi Odası ve bu şekildeki meslek teşekküllerinin de ifade ettikleri gibi, Türkiye'de vasıflı işçiye olan ihtiyaç çok fazladır ve sayın seminercinin de belirttiği gibi vasıflı işçi noksanı açığı gittikçe artmaktadır. Böyle bir problem karşısında hazırlık döneminden geçiş dönemine geçen Türkiye hazırlık devresinden de gayri müsait şartlarla Ortak Pazara doğru girerse ne gibi bir politika izlemelidir?

Bir diğer sualim de; sayın konuşmacı Türkiye'ye iki üç sene gibi kısa zamanda dönen vasıflı işçilerin Almanyada yahut diğer dış ülkelerdeki çalıştıkları yerlerden Türkiye'ye gelince ya kendileri apayrı bir iş tutmak, yahut da başka kanallara kaymak tarzındaki tatbikat bu vasıflı işçinin de tam manada değerlendirilemediği hususunda bir beyanda bulundular. Acaba Türk ekonomisi bakımından kazanılmış sayılabilecek bu işçilerin vasıflı işçi isteyen işyerlerine kaydırılabilmesi noktasında alınabilecek tedbirler nelerdir?

DOÇ. DR. BARAN TUNCER — İlginç bulduğum konuları sordular. Hatırlıyorum, cumartesi günü seminerde de çok tatmin olmadınız, bunların mühim bir kısmını bana aktardığınız anlaşıyor. Şüphesiz ben üniversite dışında, hiçbir kuruluşun müte-sibi olmadığım ve temsilcisi bulunmadığım, bir kuruluşun politikasını burada dile getirmek zorunluğunda olmadığım için belki konuşmacılara nazaran oldukça daha büyük bir rahatlık içinde-

yim, onun için görüşlerimi mümkün olduğu açıklıkta açabilirim zannediyorum.

Bilindiği üzere Türkiyenin dış ülkelere işçi göndermesi, Ortak Pazar'a imza koymasından daha önce başlamış bir gerçek ve Ortak Pazara hazırlık döneminde de gelişen bir olay. Ancak bunu doğrudan doğruya, yani bu gelişmeyi doğrudan doğruya Ortak Pazarın hazırlık döneminden geçiş dönemine geçmemiz vakıasıyla izah etmek bence gerçekçi değil. Daha önceki seminercilerin de dediği gibi, bunlar ikili anlaşmalarla yürütülen faaliyetlerdir. Ve ben de zaten onun için bugünkü konuşmamın başında sizlere meseleyi Ortak Pazar'dan sıyrarak anlatmaya çalıştım. Çünkü Ortak Pazarla ilgili sosyal sorunların ben ne bir uzmanıyım, uzmanları kadar anlatabilirim, ne de konuşmama sokmakta bir yarar görmedim. Şimdi acaba bu gerçekler ortada iken bizim Ortak Pazara girmemizin sonucu olarak, sağlayacağımız yararlardan birisi olarak niye bu işgücü konusunu ortaya koyuyoruz? Galiba bütün mesele dönüp dolaşıp buna bağlanır.

Şimdi Ortak Pazar söz konusu olduğundan başta şu gerçeği tesbit etmek zorundayız. O da, Ortak Pazar Ülkelerinin Türkiye'nin bu ortaklığa girmesinde menfaatleri bulunduğu, bundan büyük yarar umduklarıdır.

İkincisi, Türkiye'nin Ortak Pazara girmesi bu ülkelerin yararına olmakla beraber, Türkiye problemlili bir ülkedir. Türkiye onlar gibi gelişmiş, bazı temel sorunlarını halletmiş bir ülke değildir. Yine bütün bunların yanında Türkiye işgücünün çok hızlı arttığı bir ülkedir. Dolayısıyla Ortak Pazar ülkeleri kendi yönlerinden gerçekçi olarak bu ortaklığa girerken mümkün olduğu kadar Türkiye'nin problemlerinin çok azını üstelemek veya ellerinden gelirse, hiçbirini üstelenmemek istemektedirler. Bizim bu alanda karşılaştığımız sorunlardan bir tanesi birkaç gündür üzerinde konuştuğumuz işçi gönderme sorunudur. Dolayısıyla şunu baştan bilmemiz gereklidir ki, Ortak Pazar ülkeleri her alanda olduğu gibi, bu alanda da mutlaka soruna kendi çıkarları yönünden bakacaklardır. Bir an için tereddüt etmeyelim ki, Ortak Pazar'ın Türkiye'nin işgücü sorununu çözmek gibi bir problem yoktur.

Burada gerçekçi olan husus, biz Ortak Pazara girerken, bu bizim problemlerimizden bir kısmını bu Ortak Pazar ülkeleriyle ne kadarını paylaşabiliriz, onlardan ne kadar faydalanabiliriz, budur. Dolayısıyla şunu bilmemiz lazım ki, çok kısa bir zamanda karar safhasına ulaşılmış olacak —Türkiye'nin geçiş dönemine geçip geçmiyeceği— biz geçiş dönemine geçme kararını alsak da bu konuştuğumuz meselede karşımıza çıkacak olan sorun mümkün olduğu kadar Türkiye'den işgücü ihtiyacının Ortak Pazar ülkelerinin arzu ettiği şekilde çözülmesi eğilimlerine karşı gelmektir. Yani ellerinden geldiği kadar, Türk işgücünün yine kontrollü olarak Ortak Pazar'a gitmesi için ellerinden gelen herşeyi yapacaklardır. Çünkü biran için Ortak Pazar ülkeleri piyasasının vasıflı olmayan yüzbinlerce Türk işçisi tarafından doldurulması onların yönünden baktığımız zaman, kabul etmek gerekir ki, halledilmesi çok kolay bir sorun değildir, arzu edilmemektedir. Türk işçisine yine ihtiyaçları vardır ama, onların şartlarıyla giderse, ihtiyaçları vardır. Dolayısıyla birinci sorunuz bakımından bütün açıklığı ile söylemek istediğim husus, Türkiye hazırlık döneminden, geçiş dönemine girerse bu dönemde şu son aylarda kamuoyunu işgal eden gazetelerde sık sık haberlerini gördüğümüz teklif—karşı, teklif, bazı şartlarımızın kabul edilmesi, bazı şartlarımızın kabul edilmemesi olaylarının daha aylarca, hatta yıllarca süreceği, bu, Türk işgücünün Avrupa da serbestçe dolaşımının böyle 1976 yılında otomatik olarak gerçekleşmiyeceğidir. Durum, daha uzun yıllar devam edecektir. Fakat bu ülkelerin işgücü açıkları gözönünde bulundurulduğunda, ben o kanıdayım ki Türkiye Ortak Pazara girse de girmese de ikili anlaşmalar suretiyle Türkiye işgücü gönderme imkanına devam edecektir. Ortak Pazar geçiş dönemine geçerse, belki üye olarak onların sağladığı tavizler sonucunda bir parça daha işgücü göndermeyi belki biraz daha iyi imkanlarla gerçekleştirmek imkânına sahip oluruz. Fakat şunu hatırdan çıkartmamalıyız ki bu ülkeler hemen bizim sorunlarımızı anında üstelenmek, bizim iktisadi gelişmemizi rayına sokmak için bazı çabalar içinde ve düşüncesinde değildirler.

Dolayısıyla siyasi makamlarımız bence acele olan geçiş kararını verirlerse, bu konuda bugünden yarına çok gelişmeler olmasını beklemek hiç de gerçekçi olmayacaktır. Fakat, Ortak Pazar memleketlerinin koparabileceği çok da büyük tavizler karşısında,

muhtemelen biz de işgücü konusunda çok da önemli sayılmayacak bazı tavizler koparmak imkanına sahip olacağız. Ben birinci sorumuzu böyle toplayabildim, ümit ederim ki cevaplayabildim.

Ben bir Alman yetkilisinin «Türkiye'den sadece vasıflı işçi alacağız» sözünün ne kadar resmi bir söz olduğunu bilmiyorum. Bir gazete havadisi diye zaten ifade etmiştiniz. Şüphesiz böyle bir durum mevcut olabileceği ihtimaline karşı yine cevap vereceğim.

Orada Türk işçileri ne olursa olsun, yani Ortak Pazar ülkesindeki işyeri ne olursa olsun, her bakımdan Türkiye'den vasıflı işgücünü oraya çekmek o ülkeler bakımından çok daha yararlıdır. Yani o işgücünün kullanmış olduğu vasfı kullanmasa dahi o işgücünün eğitiminden, iş terbiyesinden ve bir takım sosyal imkanları bakımından sağlayacağı fayda çok fazladır. Belki de yine birinci sualle ilgili olarak söylediğimiz, Ortak Pazar üyesi olan ülkeler yüzde yüz değilse de mümkün olduğu oranda vasıflı işgücü almaya devam edeceklerdir. Fakat bizim ekonomimizin çıkarı, vasıfsız işçi vasıfsız işgücü gönderilmesindedir. Sizin de biraz önce söylediğiniz gibi, vasıflı işgücü göndermenin ekonomideki önemi pek fazladır. Hatta bunun üzerinde daha fazla durmaya bu bakımdan lüzum yok. Bu da nihayet bir pazarlık konusudur. Demek ki, önümüzdeki yıllarda bu ülkelerin bizden mümkünse yüzde yüz oranında, belki bir jest olarak bir miktar vasıfsız işçi almaya çaba gösterecekleri, dolayısıyla bizim de aksi yönde çabalarımızı yoğunlaştırmamız gereği ortadadır. Yani mümkün olduğu kadar vasıfsız işçi gönderip, orada mutlak surette bir eğitim programının uygulanıp, vasıf kazanmaları için bir çaba gösterilmesi gibi bir eğilim içersinde olmamız lazımdır ve dolayısıyla bu bizim sadece ekonomik gücümüzle değil, politik gücümüzle de ilgili bir husustur. Bu, bizim bu konuda çalışan yöneticilerimizin işi hangi uyanıklık içinde yürüttüklerine bağlıdır ve bu iş önümüzdeki yıllarda da pazarlık konusu olmakta devam edecektir. Almanya'nın Türkiye'den yüzde yüz vasıflı işçi talebetmesi söz konusu olursa, bu meseleleri oturup yeni baştan tartışmamız gerekir. Yani diyelim ki, Türkiyenin her yıl yüz bin civarında vasıflı işgücünü göndermesi elde ettiği şu dövize değer mi, elde ettiği şu istihdam gücüne değer mi? Oturup bütün verileri yeni baştan ortaya koyup tartışmak lazım. Benim şimdiye kadar takındığım tavır yüzde otuz civarında vasıflı işgücünün gitmesi hesabına

dayanıyordu. Bu işgücünün döviz göndermek suretiyle sağladığı menfaatler muvacehesinde ekonomimiz buna katlanıyordu. Bu, yüzde elliye, seksene, doksana çıktığı zaman bir başka olayla karşı karşıya olabiliriz. O zaman da hesaplarımızı yeni baştan oturup biçmemiz lazım, bu iş bizim menfaatimize değil mi diye.

Dövizle ilgili son soru, benim de konuşmam içinde değindiğim gibi, bu dönüşün daha az zararlı olabilmesi için ne gibi tedbirler alınması gerektiğinde zaman zaman çeşitli uzmanların yaptıkları tekliflerle karşılaşırız. Hükümetin ortaya koyduğu resmi belgelerde, işçi kuruluşlarının ortaya çıkardığı bir takım belgelerde bunları görüyoruz; fakat henüz bir gerçekçi ve işler bir düzen içine girmiş değiliz. Şöyle ki, işçilerin bu mevzudaki eğilimleri, yani döndükleri zaman vasıflarıyla ilgili olmayan, kendi başlarına buyruk olabildikleri bir takım işler yapmaları, kendilerinin bir dükkan bir atölye sahibi olma arzusunda olmaları gerçekten olumsuz ve yön değiştirilmesi gerekli bir olaydır. Ancak bu söylendiği kadar da kolay değil. Yalnız şunu dikkate almamız lazım, bu kim-selerin tasarruflarını Türkiye'ye getirip, kaç yıl devam ettirecekleri belli olmayan bir takım bence maceracı küçük işleri açma hevesleri ile bunları çarçur etmeleri, mümkün olduğu ölçüde önlenmelidir. Bu çok önemli bir olay. Tasarrufların bir miktarını getirip mümkün olduğu kadar burada birşeye bağlayacaklardır ve bu bağladıkları yer biraz evvel söylediğim gibi küçük mahalle bakkallığı tipinde işler olursa, Türkiye için çok önemli olan bir takım tasarrufların bence yararlı olmayan alanlara sevk edilmesi gibi bir sonuç doğabilir. Dolayısıyla bu husustaki faktörleri çok iyi değerlendirmemiz lazım. Bunlardan bir tanesi eğilimlerle ilgili. Yani yurt dışına giden işçi bu eğilimde. Biz acaba ne gibi tedbirler alabiliriz ki, bu eğilimi değiştirebiliriz, önleyebiliriz demiyorum, çünkü önleyemeyiz. Mümkün olduğu kadar değiştirebiliriz. Bunların bir kısmı tahmin ediyorum ki, bilgi noksanlığından gelen güçlüklerdir. Bundan da şunu kastediyorum, dönüş zamanında işçi Türkiye'de ne iş yapacağı konusunda, ne iş yapabileceği konusunda yeterli bilgiyi alamamaktadır ve gerekli ilişkiyi kuramamaktadır. Dolayısıyla alınacak tedbirlerden belki bir kısmı, daha işçi yurt dışına çıkmadan önce, belki en azından yurt içine dönme hazırlıkları içerisinde olduğu bir dönemde kendi vasıflı işgücü kabiliyetlerinin nerelerde kullanacağı hususunda hem bilgi sahibi ol-

ması ve hem de buralarda ilişki kurması konusunda bir takım tedbirler alınabilir gibi geliyor bana.

Bunun yanında bir de üzerinde sık sık durulan fakat çok başarılı olamayan işçi tasarruflarını bir araya getirip bazı, yatırım projelerine geçme konusu var ki en son örneğini Hükümetin yetkilisinin ifade ettiği bazı kamu kuruluşlarında işçi hissesi şeklinde ortaya konduğunu görüyoruz. Olumlu bir adım fakat yeterli bir adım değil, ama işçi grubunu Türkiye'deki yatırım imkânları ve fırsatları konusunda bilgi sahibi kılmak lazımdır.

İkincisi, bu teşebbüsün işçilerden gelmesini beklemek çok gerçekçi değil. Yani Türkiye'de bugün sermaye sahibi olan müteşebbis kimseler dahi her zaman iktisadi bakımdan Türkiye'nin en iyi yatırım yerlerini kolay kolay bilemiyorlar. Bu ayrı bir ihtisası gerektiren bir iştir. Ayrı bir uzmanlığı gerektiren bir iş. Dolayısıyla 100 işçi, 200 işçi bir araya gelip iş kursunlar, ne güzel yatırım kaynakları var demek mümkün değil. Bugünkü örgütler, işçiye bu hususta çok iyi önderlik yapabilecek durumdadırlar. Bu yatırım imkanlarını çok daha iyi kontrol etme ve bu birleştirici faaliyetleri belki bir resmi organa devreden bir takım tedbirlerin herhalde alınması lazım.

Ben şu anda bu tedbirlerin çok büyük bir kısmını ortaya koymıyacağım, çünkü bu konu, uzmanı olduğum bir konu değil. Fakat bunlar benim şu anda aklıma gelen hususlar. Ve bunlar mutlaka tedbir alınması gerekli hususlardır.

SORU — Benim temas etmek istediğim bir iki nokta var. Bunlardan birisi işçi tasarruflarıdır; özellikle Almanya'daki işçilerimizin tasarrufları. Bunu sayın konuşmacı takriben 900 dolar civarında kabul etmişler, yıllık olarak. Zira diyorlar ki, 1800 dolarlık bir gelir düşünülürse, vergiler çıktığı takdirde net gelir olarak 900 dolar tasarruf ediliyor. Ben bundan takriben iki-ikibuçuk ay önce bir vesile ile Almanya'da bu konu ile ilgili olarak kısa müşahadeler yapmak şansını elde ettim. Diğer ülkeleri bilmiyorum, Almanya'daki işçilerimizin aylık kazançları 500 ila 2 000 Mark arasında değişmektedir. Ve ortalama 1000 Mark kadardır. Bu hem benim müşahedelerim, hem de oradaki işçilerin bana aşağı yukarı aktardıkları

rakamlar. Bunlarda bir takım hatalar olabilir ve zannediyorum ki, içimizde bu konuları daha yakından tetkik etmiş kimseler vardır. Oradaki işçilerimizin, bu tasarruflarını daha randımanlı bir sahaya yatırmaları için beklemeye tahammülleri yoktur. Bu bekleme süresi uzadıkça endişeleri büsbütün artmaktadır. Bunu önleyecek tedbirler alınmadığı takdirde, zannediyorum ki bu tasarrufları Türkiye'ye getirerek yatırımlara tahsis politikası sonuç vermiyecektir.

Diğer bir konu, hazırlık döneminden Ortak Pazara geçiş dönemine geçip geçmemeye ilgili, ki buna da benden evvelki soru sahibi arkadaşın soruları münasebetiyle bir nebze değindiniz. Giriş kararı biraz aceledir dediniz. Ben de şahsen Türkiye'nin geçiş dönemine hazırlıklı olduğu kanaatinde değilim. Çünkü hazırlık dönemi iyi değerlendirilmemiştir. Ancak benim endişem şuradadır; acaba hazırlık dönemini uzattığımız takdirde, üç veya beş yıl sonra daha hazırlıklı hale gelecek miyiz? Sorum şudur: geçen beş yılı iyi değerlendiremedi isek ve geçen beş yılın şartları da gelişmediğine göre, önümüzdeki beş yılı daha iyi değerlendirip daha hazırlıklı hale geleceğimizin delili var mıdır? Nitekim bunu mutlaka uzatalım diyoruz. Bu soruma da cevap lütfederse-
niz memnun edersiniz.

DOÇ. DR. BARAN TUNCER — Konuşmanızın bir kısmı zaten soru şeklinde değil. Biliyorsunuz burada herkesin aynı fikre sahip olmasına imkan yok zaten. Sizin işçi kazançları konusunda yaptığınız hesap biraz daha bir gerçeğin varlığını ortaya koyuyor. Zaten ben hesaplamaları burada söylerken sırf muhafazakâr diye kendi hesaplamalarımı söylemiştim; en azından budur deyip, yok daha azdır fazladır gibi bir tartışmayı önlemek amacı taşıyordum. Sizin 1000 Mark net kazanç tahmininiz bana bir parça fazla geliyor. Yani bu konuda elimde sıhhatli veriler yok, o bakımdan bir tartışmanın içersine girmek istemiyorum.

SORU SAHİBİ — Bizzat orada yaptığım tetkiklerin ve müşahadelerimin neticesini söylüyorum, 500 marktan aşı-

ğı ücret alan işçi yoktur, net olarak söylüyorum 2000 Marka kadar ücretler yükselmektedir. 1500 ile 2000 Marka kadar kazanç sağlayanların sayısı da zannedildiği kadar az değildir. Bu rakamlar belki biraz daha aşağıdır, ama mutlaka 800 yahut 900 marktan aşağı olduğunu da ben şahsen sanmıyorum.

DOÇ. DR. BARAN TUNCER — Ben muhafazakâr derken, bunun gerçekçi bir tahmin ile biraz daha fazla olduğu noktasından hareket ettim, fakat sizin tahmininizin de biraz daha yüksek olduğunu sanıyorum. 1500 - 2000 markı yanılmıyorsa mühendis seviyesindeki kimselerin aldığı ücrettir. Bunun için ben muhafazakâr bir tahminde bulundum, ama birleştığımız nokta hakikaten sizi haklı çıkartıyor.

Bekleme süresiyle ilgili söylediğiniz şey doğru, fakat ben belki fazla düşünemedim, ama ağırlığı olan bir nokta. İşçi elde etmiş olduğu, yani yaptığı tasarrufları hemen değerlendirmek istiyor.

Hazırlık döneminin iyi değerlendirilmediği hususunda galiba hepimiz müttetikiz. Ben, önümüzdeki üç, beş yıllık süre içerisinde de hazırlık döneminin iyi değerlendireceğimiz kanısında değilim. Ben, Türkiye ekonomisinin bugünkü şartlarda, bugünkü düzen içerisinde iki, üç senede; dört, beş senede, on senede Ortak Pazar'a geçiş şartlarını sağlayabileceği kanısında değilim.

SORU — *Konuşmacı sanayileşmiş ülkeler bakımından işgücü talebinin devam edeceği hususunda fikrini beyan etmiş bulunuyorlar. Türkiye bakımından işgücü arzının belli bir müddet, uzun bir müddet faydalı olacağını da belirttiler. İkinci Beş Yıllık Plâna göre, işgücü politikası ile doğum kontrolünü Türkiye açısından nasıl değerlendirirler?...*

DOÇ. DR. BARAN TUNCER — Birinci tesbitte gerçekçi olduğum kanısındayım. O da, Batı Avrupa ülkelerinde işgücü talebinin önümüzdeki yıllarda mevcut olacağı hususunda konuşmam sırasında belirttiğim hususları, bazı muhtemel gelişmeleri dikkate alarak bu talebin devam edeceği kanısındayım. Eldeki rakamlar bunu telkin etmektedir.

İkinci hüsüs; pek söylemek istemediğim bir nokta veya böyle ifade etmek istemediğim bir nokta. Türkiye fazla işgücünü teşvik etmelidir, bunun sonucu nüfus artışını teşvik etmelidir ve bu iyi bir ticarettir; bol bol nüfus artıralım, dışarıya göndereyim, onlar Türkiye'ye para göndersinler. Bunu ne söyledim, ne de söylemek isterim. Yani ben bir vakıayı tesbit ediyorum. 1980 yılına kadar doğum kontrolü konusunda veya aile plânlaması konusunda ne yaparsak yapalım, 1980 yılında işgücü saflarına veya çalışan nüfus saflarına katılacak çocukların hepsi doğmuş bulunuyor. Dolayısıyla, benim söylediklerim yani Türkiye'de 1965 yılı ile 1980 yılı arasında işgücü arzında artış vardır. Bir vakıanın tesbitinden ibarettir. Yoksa, hiç bir zaman bunun bir kârlı ticaret olduğu kanısında değilim. Türkiye'de aile plânlamasının bugün olduğundan çok daha ciddi bir şekilde ve yararlı bir şekilde uygulanması taraftarlarından birisiyim. Türkiye'de o kadar çok sorun var ki, dolayısıyla bunun taraftarı olmamam söz konusu değil. Şimdiye kadar arz ettiğim izahat, 1980 yılına kadar olan işgücü arzı ile ilgilidir. Hükümet'in plânda öngördüğü, bugün yarım yamalak uyguladığı aile plânlamasına rağmen, 1980 yılına kadar işgücünde bir artış olacaktır. Tekrar söyleyeyim, bunun taraftarlarından birisi değilim.

SORU — *Yabancı uzmanlar Ortak Pazar üyelerinin yabancı işçi ücretleri arasındaki farkları henüz ortadan kaldırmadığını söylediler. Aynı zamanda yabancı işçiler arasında en düşük ücreti de Türk işçilerinin aldığını itiraf ettiler. Şimdi gönül isterdi ki, sayın konuşmacı Ortak Pazar'a girdiğimiz takdirde işçilerimizin tasarruflarında meydana gelecek artışları rakamlarla ortaya koysunlar. Söyle ki, Ortak Pazar üyelerinin fert başına düşen yıllık tasarruflarıyla Türk işçilerinin fert başına düşen tasarrufları ve bu arada ortalama ücretler arasındaki farkları belirtselerdi, aradaki farkın Türk işçisinin tasarruf eğiliminin çokluğundan mı ileri geldiği, yoksa ücret düşüklüğünden mi olduğu ortaya çıkardı.*

İkinci bir nokta; teknolojinin talep üzerindeki etkisini sayın konuşmacı pek kısa bir zamanda ümit etmiyorlar. Şu kanaattem ki, Almanya'da işçilerimizin % 85'i sanayi kesiminde çalışıyorlar. Halbuki, teknolojik

gelişmeden nasibini en az alan sektör, tarım ve hizmet sektörüdür. Teknolojik gelişmenin etkisinin daha çok olduğu sanayi sektöründe çalışanların çokluğu ve meselâ sanayide çalışanların oranının yüksek oluşu teknolojik gelişmenin talep üzerindeki etkisinin tesirli olacağını göstermektedir.

Sonuncu bir nokta; kur farkının memleketimiz için büyük döviz kaybına sebep verdiği'dir. Resmî kura göre Alman Markı 327 kuruş, dışarda 385 kuruş. Aradaki büyük fark dövizin başka ellere gitmesine sebep oluyor. Memleketimiz bakımından önemli olan bu zararın giderilmesi ekonomimiz için önemlidir.

Bunun yanı sıra, doğru ise, gazete haberlerine göre yabancı memleketlerdeki bu dövizlerimizin o memleket iş adamlarınca o memlekette bloke edilmesi tehlikesi var. Onlar bu paramızın orada bloke edilmesi ve değerlendirilmesi çabası içindedirler. Nasıl ki biz, millî gelirimize katkı olarak bu tasarrufların memleketimize gelmesini düşünüyorsak, elbetteki yabancı memleketler, çalıştırdığı yabancı işçilerin tasarruflarını o memlekette harcaması için gereken tedbirleri alacaklardır ve bu dövizlerin memleketimize gelmemesi için gerekli her türlü çareye baş vuracaklardır, böyle düşünmeleri gerekecektir. Nasıl ki, biz başta işçilerimizi bu memleketlere yollarken istihdam sorununu düşündük ve bir de baktık ki altın yumurtlayan tavuk; aynı konuyu yabancı memleketler aynı zaviyeden düşüneceklerdir, döviz kaybına uğramamak için gerekli tedbirleri alacaklardır.

Acaba temas ettiğim konularda konuşmacı görüşlerini bize aksettirebilir mi?..

DOÇ. DR. BARAN TUNCER — Temas ettiğiniz birinci konu yani ücret farklılıklarının giderilmesi ve bugün Türk işçilerinin diğer işçilerden düşük ücret alması konusu benim olmadığım bir zamanda görüşülmüş olacak. Şu anda ben bu farkın ne kadar olduğunu bilmiyorum. Böyle bir çalışmanın kapsamının genişletilmesi söz konusu olduğunda, bu araştırmayı yapmak ilginç olacaktır. Yani bugün işçilerimizin ücret seviyesi nedir?.. Diğer Or-

tak Pazar üyesi işçilerinin ücret seviyesi nedir?.. Aradaki fark ne kadardır ve bu aradaki fark büyük bir ihtimal ile tasarruf edileceğine göre, bu fark ne olacaktır?.. Bunlar çok önemli, fakat şu anda cevabı bende olmayan konulardır. Ümit ederim, çalışmayı o yönde geliştirmek mümkün olabilir.

İkinci husus; teknolojinin işgücü talebi üzerindeki etkisidir. Ben şu noktadan hareket ediyorum. Teknolojik gelişme önümüzdeki yıllarda daha da gelişecektir. Öte yandan diğer bir vakıa da Batı Almanya'nın sınai üretiminin % 6'nın üzerinde bir hızla gelişmekte olduğudur. Ben şu kanaatteyim, yani bir yandan ekonomide sanayi kesimi % 6'lık bir hız ile gelişirken, ileri teknoloji sahibi ülkelerin bu hızın gerektireceği işgücünü ve işgücü artışıını ortadan kaldıracak bir teknolojiyi hemen uygulamaya koymasına ben imkân görmüyorum. Bu az gelişmiş bir ülke için söz konusu clabilir. Türkiye, bugün kullanmadığı fakat bilinen bazı teknolojiler yönünde tercihini kullanırsa, kolaylıkla diyemiyeceğim, fakat izhar etme imkânına sahiptir ve bu izhar sonucunda da işgücünden tasarruf etme imkânına sahiptir, fakat teknolojik bakımdan zaten ileri olan bir ülkenin bu rahatlık içinde olacağını zannetmiyorum. Kaldı ki, işgücü talebi ile ilgili spekülâsyonun, (aynı terimi kullanıyorum) işçi talebinin, sanayideki gelişme hızı gibi % 6 veya o civarda artacağı düşüncesinde değilim. Belki % 3 olacaktır, belki % 2 olacaktır, fakat her halûkârda o ülkenin kendi işgücü arz artışından mutlaka daha az artacaktır. Teknoloji konusu işgücü talebi bakımından aksi yönde çok daha hızlı halledilebilecek bir konu, fakat böyle düşünürken benim maliyet hususunda verdiğim bir izahat var. Eğer, tek bir ülke bu çaba içerisinde olursa, bunun maliyetleri etkilememesi mümkün değildir, amma hepsi birleşirler, ortak bir teknoloji geliştirme eğilimi içerisinde olurlar ve bu hepsinin ihracat maliyetlerini aynı yönde etkiler, bu başka bir konudur. Fakat tek bir ülkenin bunlar içerisinde ayrılıp araştırma, geliştirme masraflarını artırıp teknolojiyi geliştiren yöntemleri kabul etmesini zannetmiyorum. Aramızdaki farkın, nihayet değerlendirme farkı olduğunu, kesin rakamlarla konuşmadığınızı da biliyorum.

Son husus, kur farkıdır. Buna siz de katılıyorsunuz. Ben de o kanıdayım ki, Hükümet'in şimdiye kadar uygulamakta olduğu teşvik fonu diyebileceğim, doların yahut markın resmi fiyatı ile

işçiden alma fiyatı arasındaki farkın önümüzdeki aylarda ve yıllarda pek etkili olacağını zannetmiyorum. Galiba siz de bu görüşe katılıyorsunuz. Dolayısıyla, bu soruna mutlaka eğilinmesi lâzım.

Bloke edilmesi konusunu ben duymamıştım, ilk defa duyuyorum. Mümkün müdür, kolay mıdır, bilmiyorum. Fakat, ödemeler dengesinde güçlüklerle karşılaşan her ülke bu şekilde döviz giderlerini azaltıcı tedbirler içerisinde olacaktır. Belki bu son söylediğiniz, Alman Markı'nın devalüasyonundan sonra, yani değer kazanmasından sonra Almanların ödemeler dengesi bakımından bir takım güçlükleri önümüzdeki dönemlerde önlemeyi öngörmelerinin sonucu olabilir. Eğer, hakikaten bu, ortaya çıkacak olursa, bizim bu konuyu değerlendirirken bindiğimiz en önemli dallardan bir tanesini kesmiş olur.

Yine bir başka soru sahibine verdiğim cevapta olduğu gibi bu, dengenin şartlarının sonucudur, fakat ümit ederim ki gerçek değildir. Çünkü, Türkiye ekonomisinde olumsuz etkisi olur.

OTURUM YÖNETİCİSİ — Söz sayın Prof. Besim Üstünel'indir.

PROF. BESİM ÜSTÜNEL'İN KONUŞMASI

PROFESÖR BESİM ÜSTÜNEL — Sayın Başkan, sözlerime başlarken değerli arkadaşım Baran Tuncer'in yaptığı ilginç konuşma dolayısıyla kendilerine teşekkür etmek isterim. Gerçekten, Baran Tuncer, milletlerarası işgücü hareketlerini gönderen ve alan ülkelerin ekonomileri üzerinde etkilerini ana hatlarıyla gayet sarıh bir şekilde ortaya koydular. Yalnız, Ortak Pazar'ın Türkiye ile olan ilişkileri konusunda bazı verileri ortaya koyup, daha sonra tartışmayı tamamlamadan, yahut aradaki ilişkileri zayıf bırakarak sözlerini kapadılar. Fakat, daha sonraki tartışmalar bu konudaki eksikliği büyük ölçüde tamamladı. Dikkat ediyorum, bütün sorular aşağı yukarı Ortak Pazar ile Türkiye ilişkilerinin insan gücü hareketleri bakımından tartışmasına ayrılmış bulunuyor. Konuşmayı tümü ile ele aldığımız zaman birbirini tamamlamaktadır.

Ben bu tartışmalarda üç noktaya temas edeceğim ve kısa yorumlar yapacağım. Sayın konuşmacı arkadaşımın bu görüşlerine katılıp katılmadığını öğrenmek istiyorum.

Konuşmamın başında şunu arz edeyim ki, benim burada söyleyeceklerimin hepsi şahsi görüşlerimdir ve bir üniversite öğretim üyesi olarak, iktisat profesörü olarak konuşuyorum. Herhangi bir şekilde tefsir edilmemesini rica ederim.

Ortak Pazar konusunda eskiden beri yazarlardan, konuşanlardan biri olarak üç nokta üzerinde duracağım. Biri, Ortak Pazar ilişkileri ile Türkiye'nin insan gücü ihracı arasındaki bağlantı. İkincisi, vasıflı işçi göndermeme, vasıfsız işçi gönderme politikasının bugün büyük ölçüde geçerli olabileceği konusundaki tartışma. Üçüncüsü de, hazırlık dönemi kavramı.

Önce birinci konudan başlayayım.

Ortak Pazar'a bundan 11 sene evvel Türkiye müracaat ettiği zaman, o zamanki ileri gelenler ve iktisatçılar basında ve kamuoyunda Türkiye Ortak Pazar'a girmezse tütünü, fındığı satamayacağız diye kıyamet kopardılar ve Ortak Pazar'cılarının temel görüşü, bilhassa halkı etkilemek bakımından kullandıkları tema bu oldu. Yunanistan giriyor, biz dışarıda kalacağız... O yıllarda tütün stoklarımız var, ihracatımız düşük seviyede, tütünlerimizi satacak, bol bol dış yardım alacağız, bir kurtuluş kapısı olacak diye kamuoyuna takdim ediliyordu. O zaman benim bu tartışmalara kamuoyunda katılmamın başlıca nedeni bu hatalı tutumu eleştirmek için olmuştur. Türkiye tütününü satabilmek için bu kadar büyük andlaşmalara giremez; üzerindeki yazlık elbiselerle kutuplara seyahate çıkamaz. Son senelerde Ortak Pazar taraftarları artık bu temayı kullanmıyorlar fakat işçi sendikalarını etkilemek bakımından işçi hareketinin Türkiye'nin lehine avantajlar sağlayacağı bir temayı göstermeye çalışıyorlar.

Bugünkü seminere ben tamamen katılmadım. Herhalde bu konular işlenmiştir. İşte, burada sayın Tuncer'in verdiği rakamlar da ortaya çıkarıyor ki Türkiyenin Ortak Pazar'a üye olmasa da mümkün olacaktır. Üye olarak sağlanacak ek imkânlar ihmal edilecek kadar önemsiz bir ölçüdedir. Eğer böyle bir şey varit olsa bile, Ortak Pazar ülkelerinin işgücü talebi, yapılan projeler gösteriyor ki, devam edecektir. Onların nüfus artışı, işgücü

artışı onların bu kalkınma temposuyla dışarıdan getirilmiş işgücüne ihtiyacı olacağı meydandır. Bu tahminler doğru ise, Türkiye Ortak Pazar'a üye olmasa da önümüzdeki son 15 yıl içinde ikili anlaşmalar yaparak onlara işgücü ihraç etmek olanağına kavuşacaktır. Ortak Pazar ülkelerinde bir iktisadi bunalım olursa önce üye olmayan ülkelerin işçilerine yol verirler, deniyor. 1967 de Alman ekonomisinin karşılaştığı iktisadi duraklama Almanya'da bunun böyle olmayacağını göstermiştir. Almanya'daki yabancı işçilerin bir kısmına yol verilmiştir, fakat Batı Almanya'nın istatistiklerine göre 1968 de seminer için hazırladığımız tebliğde şunları tesbit etmiştik. En çok yol verilen işçiler İtalyan işçileridir. Yani tamamen üyelik vasfını kazanmış bir üye ülkenin işçileri. Almanya'da en az yol verilen işçiler İspanya, Yunanistan sonra Türkiye işçileridir. Bilhassa, 1968 de işçi ihracımız durdu ve bizi biraz etkiledi. İleride bu ülkelerde iktisadi bunalım olursa, İtalya, İspanya, Yunanistan gibi Türkiye de etkilenecektir. Genel gidiş öyle gösteriyor ki, Türkiye önümüzdeki 10 yıl içinde Ortak Pazar'a üye olsa da olmasa da Avrupa'nın işgücü ihtiyacı karşısında % 5, % 10 marjla Batı Avrupa'ya işgücü ihraç etmek olanağına kavuşacaktır. Bundan şu sonucu çıkarabilirim. Eğer, Türkiye'nin Ortak Pazar'a üye olması Avrupa'ya daha çok işçi ihracından zaruri oluyorsa, bundan dolayı milli menfaat sağlanacağı geçerli görünüyorsa, bu doğru bir kanaat değildir. Bilmiyorum, bu görüşüme sayın konuşmacı katılır mı?... Kendi verdiği rakamlardan benim çıkardığım ve katıldığım bir kanaattir.

Vasıflı işçi politikasına da değindiler. Birinci plân döneminden itibaren yani işgücü ihracının önemli olmaya başladığı yıllardan itibaren, plâncılar, bu arada konuşmacı da dahil böyle bir politikanın yabancılara arasında idiler. Yani Türkiye yurt dışına vasıflı işgücü göndermesin, imkân nisbetinde vasıfsız işgücü göndersin. 1965 den sonra görüyoruz ki, bu politika İkinci Beş Yıllık Plânın uygulama döneminde daha fazla gevşetilmiştir. Bu politikayı temelinden gözden geçirdiğimiz zaman görüyoruz ki, kısa dönemde o gün için Türkiye'nin politik tercih bakımından alabileceği en akıllıca karar bu idi. Bugün en akıllıca karar bu mudur?. Uzun dönemde meseleyi incelediğimiz zaman en akıllı politika olabilir mi?.. 1966 dan beri bizden işgücü isteyen ülkelerin talepleri gittikçe artan bir biçimde vasıflı insan gücü isteme yönünde-

dir. 1967 den itibaren diyorlar ki, bizim tahminlerimiz bunu gösteriyor, ileride vasıflı insan gücü talep edeceğiz, vasıfsız işgücü istemiyoruz .Uzun vadeli gelişme bu istikamette olduğuna göre, acaba Türkiye'deki işçi kuruluşları, işçi sendikaları ve plâncılar için Türkiye'nin dışarıya daha fazla işgücü ihraç edebilmesi 10, 15 sene için yararlı olduğuna göre acaba talep strüktürüne uygun biçimde insan gücü yetiştirilemez mi?.. Bu yönde bir gayret sarf edilemez mi?..

Yetiştirilme masraflarına karşı tarafta katılırsa, birşeyler yapabiliriz. Bu yönde çabalar sarf edilmiştir, fakat karşı taraf masrafa katılmak eğiliminde değildir. Onların bu masrafa katılmasını temin için gayret sarf edebiliriz, fakat başlıca fedakârlığı bizim yapmamız gerekiyor. Çünkü, sonunda işçiyi daha vasıflı olarak ihraç etme imkânına kavuştuğumuz zaman onların daha çok gelir elde ederek daha çok tasarruf etmeleri mümkün olur. Uzun dönemde Türkiye'ye getirdiğimiz zaman daha vasıflı işçileri kendi sanayimizde kullanmak için biz yararlanabiliriz. Türk-İş'in işverenlerin ve Çalışma Bakanlığı'nın bir arada geliştirecekleri proje ile Batı Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde hangi vasıflı işçileri talep etmek eğilimi varsa, ona cevap verecek bir arz kültürünü yaratabilmek için eğitim programları yapılabilir. Yani işbaşında eğitim, sanayide eğitim çok ihmâl edilmiş, fakat plân içinde yer almış olan programa canlılık kazandırmak mümkün. Bunun için gerekli fonları şöyle sağlayabiliriz.

Dış ülkelere gitmek için 800 bin insan sıra beklemektedir. Bunların her birinden 500 lira müracaat parası alsak, yani nasıl pasaport için 500 lira alıyoruz, bunun gibi sıra bekleyenlerden 500 lira alsak, 800 bin kişiden aldığımızı düşünelim, 400 milyon lira eder. Bu fon ile kendilerine hayırlı bir hizmet yapacak olan eğitim merkezi kurulur. Dış ülkelere gitmiş olan işçilerden de her yıl 1000 lira almak suretiyle aslında onların kendi meslekdaşlarına, kendileri gibi emekçi arkadaşlarına yardım etmeleri sağlanır. Onların Türkiye'de kalanlara yardım etmek için direkt hiç bir katkıları yok. Onlardan rahatça, Türk Hükümeti giderken yaptığı sözleşmeye bir madde koymak suretiyle veya bir nevi vergi niteliğinde bu parayı alabilir, fakat eminim ki oradaki Türk işçileri buna bir ölçüde seve seve katlanırlar. Senede 1000 lira verseler, yani 300 mark verseler bu da senede 100, 150 milyon lira

eder. Bu para da eğitim merkezlerinin cari masraflarını karşılar. Türkiye’de çok sayıda merkez kurup, batının talep strüktürüne uygun vasıflı işgücü kendi sanayimize kısa dönemde zarar vermeden yani kendi sanayimizin muhtaç olduğu vasıflı işgücünü kaybetmeden batının işgücü talebine daha iyi cevap verebilecek bir düzeni kurabiliriz. Binaenaleyh, başlangıçta kısa dönemde akıllıca seçilmiş bir politikayı yanlış bir istikamette ısrar ederek yürütmekte fayda yoktur. Bu talebe uygun esnek, yeni politika izlemek gerekir, kanısındayım. Bu konuda da konuşmacının görüşlerimi paylaşıp, paylaşmadığını öğrenmek istiyorum.

Son bir nokta, hazırlık dönemidir. Ortak Pazarcıların yanıtları temel noktalardan biri, burada. Zaten Ankara Andlaşması yapılırken bu miyopluk yüzünden eksik hükümler konmuştur. Hazırlık döneminde Türkiye ekonomisi, Türk toplumu batı ile entegrasyona beş yıl sonra başlayabilecek ve ondan sonra 12 yılda bitirecek, üye olacak. Bu sosyal bilimlerde tasavvur edilemeyecek birşey. Bir ülkenin ekonomik yapısını, toplum yapısını 15 sene gibi, 20 sene gibi kısa bir dönemde bu kadar farklı bir yüzeye çıkarmak çok farklı yapıdaki toplulukla entegrasyona hazırlamak mümkün değildir. Bizim Ortak Pazarcılarımız ve Ankara Andlaşması’nı hazırlayanların yanıtlıkları nokta burası. Hazırlık deyince bir toplum marjinal ayarlamalar, derlenip toparlanma; böyle marjinal bir takım ayarlamalarla, yüzeysel tedbirlerle, liberasyon listesi ile aslında liberasyon ile hiç ilgisi bulunmayan ithalat rejimi içerisinde liberasyonu 150 milyon lira artırmakla Türkiye’nin Ortak Pazar’a geçiş dönemine hazırlanması düşünülemez. Ancak, Türkiye’nin ekonomisinin temelinde bir takım yapısal değişiklikler olabilir, Türkiye’nin sağlam bir sanayi yapısına kavuşması da olabilir. Bu da, yeni başlamış olan sanayi devrimini Türkiye’nin sür’atle tamamlaması anlamındadır. Türkiye’yi bugünkü sanayileşme aşamasında veya önümüzdeki 10 yılda sanayileşme seviyesinde Ortak Pazar ile kaynaşmaya, birleşmeye sevk etmek Türkiye’nin çok zararına olacaktır. Onun için ben konuşmacı arkadaşın dediği gibi ilk beş sene iyi kullanılmamış da, bundan sonraki beş sene mi iyi kullanılacak; bundan evvelki beş sene nasıl gitmişse, bundan sonraki beş senede böyle gidecek. Ta ki, hazırlık döneminin ne olduğunu doğru olarak bilelim, ne yapmalıyız, bunu çok iyi tanıyalım.

Ortak Pazar'a üye olacaksınız; onlar işçisi ile, sermayesi ile elini kolunu sallayıp buraya gelecek. Öbür taraftan Türkiye'de izlediğimiz politika sizi tersine itmektedir. Bu son derece ciddi bir meseledir. Bu kararın ciddiyeti ile mütenasip bir politika plânlı devrede dahi Türkiye'de maalesef izlenmemektedir. Yalnız, şunu açık olarak bilmemiz lâzım ki, hazırlık döneminin bundan sonra beş, altı yıl daha uzatılması mümkündür, fakat bu gidişle beş, altı yılda da birşey olamaz ve uzatılma durumunda kalır.

DOÇ. DR. BARAN TUNCER — Ortak Pazar konusunda Türkiye'de en eskilerden olan Üstünel üç noktaya topladığı görüşleriyle ve özellikle bir ve üçüncü noktalarıyla konuyu kendisine has, kolay anlaşılır hale getirdi ve iyi bir şekilde ortaya koydu. Benden de reaksiyon beklediği için, bir iki hususa değinmek istiyorum. Yoksa, benim katacağım pek fazla bir şey yok.

Birinci nokta, yani Ortak Pazar Türkiye ilişkileri yönünden sayın Üstünel'in yapmış olduğu teklif, giderken bazı ihraç mallarına kolaylık gerekçesi ile olmuştur. Ben buna bir de şunu eklemek istiyorum. Önümüzdeki dönemde ne olacağını bilmemezlikten gelen bilgisiz bir kimsenin gelecekte korkusu faktörünü eklemek istiyorum. Yani biz bunun içinde olmazsak, dışında kaldığımız ortam çok tehlikeli bir ortam olursa, bundan beş, on sene sonra niye girmedik diye döğünürsek gibi bir his altında, şimdiden biz girelim de nasıl olsa bir takım geçiş dönemleri, hazırlık imkânları var, bu arada biraz daha öğrenir, düşünür, görür, ondan sonra kesin kararımızı veririz gibi bir hissin o zaman hakim olduğu kanaatindeyim. Bilmem yanılıyor muyum?.. Araştırmalarımız eksikti, yoktu.

Yine çok iyi bir teşhis koydular. Bugün olay, büyük ölçüde işgücüne imkân hazırlama şeklinde ortaya konuyor dediler. O husustaki görüşlerimi biraz önce de açıklamıştım, büyük ölçüde kendilerine katılıyorum.

Aynı soru ve mülâhaza kapsamı içinde Ortak Pazar'da olmazsak acaba bizim işgücüne hemen yol mu verilir hususunda kendilerinin görüşüne eklemek istediğim husus, biraz önce dışarıdan gelen işçinin ne kadar müspet olduğunu ve bu yönden de ekonomide nasıl açıkları dolduran bir nitelik taşıdığını söylemiştim. Bundan şunu kasdediyorum. Eğer, genel bir iktisadî bunalım olursa, önce yabancı işçileri çıkartmak o kadar kolay bir olay de-

ğildir. Çünkü, bunun anlamı yabancı işçiyi çıkartıp, yerine kendi işçisini koyması anlamına gelir ki, bu seyyaliyete, bu esnekliğe bu ekonomilerin sahip olduğunu zannetmiyorum. Belki, marjinal bir takım güçlükler ortaya çıkacaktır, fakat bütünü ile Ortak Pazar'ın içinde veya dışında olmamızın işgücünün hemen kapı dışarı edilmesi sorunu ile doğrudan doğruya ilişkili olmadığı görüşüne ben de büyük ölçüde katılıyorum.

İkinci husus; pek önemli bir teklifte bulunuyorlar. Üzerinde tartışılması gerekli bir husus. Ben sadece bazı düşüncelerimi size verebilirim.

Bunlardan bir tanesi 1964 den bu yana söz konusu olan Türkiye'den ayrılan işçi ile burada bir mukavele yapıp, Türkiye dışında çalıştığı sürece bir takım kaynakları Türkiye'ye aktarması sağlanabilir mi konusuna dönüp, dolaşıp bağlanıyor. Biz bu kadar talep karşılığında bunlardan bazılarını seçip gönderiyoruz, o halde bunun karşılığında bir külfet olması lâzım. O da bir takım ödemelerde bulunmayı vaad etmesi lâzım. Bunu nedense şimdiye kadar hiç bir hükümet bu anlayış içerisinde ele alamadı. Ele alamayışının nedenlerini ben pek iyi bilemiyorum. Aslında kolay gibi görünüyor, mantıklı gibi görünüyor. Nihayet yurt dışına çıkmakta olan bir kimse bu çıkmanın verdiği mutluluk ve sevinç içerisinde çıkmaktadır. O halde bunun karşılığında sayın Üstünel'in teklif ettiği miktardaki bir para alınmalıdır, fakat bunu bilmediğim sebeplerden dolayı hükümetler tatbik edememekte, fakat öbür husus, yani giden herkesten 500 lira alınmasının ben oldukça güç olduğu kanısındayım. Bilmiyorum, bu kolaylıkla sağlanabilir mi?.. Yurt dışına giden işçi pasaport şu, bu gibi bir takım masraflar yapmaktadır. Bir de bunun üzerine 500 lira gibi bize şu anda söylemesi kolay, fakat yurt dışına giden işçi için ödemesi zor olan bu parayı daha hemen kapıdan girerken makbuz kesip alabilirmiyiz?.. Bu hususta emin değilim. O kadar rahat düşünemiyorum.

Dediğim gibi, üzerinde durulması gerekli olan bir husustur, tedbir alınması gerekli bir husustur. Biraz daha fazla incelenmesi gerekli bir husustur. Yalnız, ben bu hazırlığı yaparken İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun bazı rakamlarını değerlendirdim. Giden işçiler içersinde vasıflı işçi miktarının arttığı kanısını bana rakamlar vermemektedir. Bu rakamların ne kadar gerçekçi oldu-

ğunu bilmiyorum. Ben size ortalama olarak vasıflı işçi oranını % 31,3 dedim. Eğer, bu kurumun vermiş olduğu rakamlar doğru ise bu oran 1964 de % 36, 1965 de % 39, 1966 da % 25, 1967 de % 31,2, 1968 de % 28,1, 1969 da % 31,8. Eğilim olarak ben de bu hesapları yapmadan önce böyle bir kanaate sahiptim, fakat elde ki rakamlar doğru ise eğilimin o yönde olduğunu bu tablo bana söylemektedir, fakat şüphesiz biraz daha yakından belki incelenebilir.

Üçüncü husus, yani hazırlık dönemi konusu ki, sayın Üstünel bu konuyu çok iyi ortaya koydu. Gelir seviyeleri ve bununla birlikte toplumsal yapıları, müesseseleri, davranışları çok farklı olan bu geri ülkelerin beş yıl gibi, 12 yıl gibi gerçekten toplum hayatında çok kısa sayılabilecek bir dönemde bütün koşulları gerçekleştirmesi mümkün değil. Yani biz şu gözlemi yapıyoruz. Son beş yılda alınan tedbirler, hazırlık çabaları yeterli olmaktan çok uzaktır. Önümüzdeki beş yıl içinde de şartlar kolay kolay yerine getirilemez, fakat bunu bugünkü yöneticilerin bu işi iyi yapamadıklarına getirip, bağlamak bence haksız bir reaksiyon içinde olma sonucunu doğurur. Yani geçğimiz beş yıl başka koşullar altında belki çok daha iyi değerlendirilebilirdi veyahut önümüzdeki beş yıl belki çok daha iyi değerlendirilebilir. Şu konuda ben de kendisine katılıyorum ki, Türkiye’de önümüzdeki beş yıl içinde ekonomik gelişme yönünde bizim arzu ettiğimiz ve mümkün gördüğümüz gelişmenin olmayacağı hususunda bir takım eğilimler var. Bu konuda kendisine katılıyorum. Bundan daha iyisi şüphesiz yapılabilir. Burada da kendisine katılıyorum.

Ümit ederim ki, her ikimiz de sadece üniversite mensupları olarak konuşuyoruz.

Bir başka uygulama ile biz bu beş yılları çok süratle aşıp, hemen Avrupa seviyesine geliriz. Bu da bence haksız bir sözdür. Tam bunu kasdettiklerini zannetmiyorum, amma bu açıklamayı yapmakta da yarar var. Türk toplumunun sorunları çok daha ciddi çabaları gerektirmektedir. Tekrar ediyorum, çok daha iyi hizmet söz konusudur ve 10 yılda Avrupa’nın ne gelir düzeyine ulaşabiliriz ne de topluluk ile kaynaşabilecek diğer sosyal şartları yerine getirebiliriz.

Son olarak değinmek istediğim bir husus da şu. Herhalde şimdiye kadar yapmış olduğum açıklamalardan ana hatları itiba-

riyle Ortak Pazar hakkında çok ciddi endişelerim ve hatta olumsuz görüşlerim olduğu kanısına varmış olabilirsiniz ki, bu da doğru bir anlam oluyor. Yalnız, bu tenkit ve olumsuz olma rahatlığı içersindeyken, bir de meseleye olumlu yönden bakmak durumundayız.

O da şudur. İktisat teorisi bize kapalı ekonomilerin en hızlı gelişen ekonomiler olmadığını ifade ediyor, amma şunu söylemiyorum; ekonomiler açılmalı ve biraz önce söylediğimiz şartları çok farklı ekonomiler libere, entegre olmalıdır. Türkiye’de Ortak Pazar hususunda olumsuz düşünen kimseler kafalarında kapalı bir ekonomi modeli ile hareket ediyorlar gibi geliyor. Burada sayın Üstünel’i asla kasdetmiyorum. Biz, uzun zamandan beri bir kapalı ekonomiye yakın bazı şartları gerçekleştirmişiz ve bir kısım sanayilerin gelişeceğini zannetmişiz. Ortak Pazar hususunda istiyaklı olmayalım ve belki Ortak Pazar’a katılma kararımızı dahi değiştirelim, fakat, iktisatçı olarak, toplum bilimci olarak Türk toplumunun bugünkü gelişme ortamı içinde bütün diğer topluluklardan kopmuş şekilde, bütün şeyleriyle dışarıya kapanmış şekilde büyüyebileceğini de zannetmiyorum. Bundan şunu kasdediyorum. Asrımız bir anlamda birleşmeler asrıdır. Türkiye’nin belki Ortak Pazar ile değil, amma başka diğer memleketlerle kendi sanayiinin gelişmesi, kendi ihraç imkânlarının artması ve benzeri nedenlerle belki başka türlü birleşme hazırlıkları ve çabaları içerisinde olmasını düşünüyorum. Fakat, şu kısa zaman içerisinde son söylediğim fikri çok iyi bir şekilde ortaya koyamama durumundayım. Söylemek istediğim husus; Ortak Pazar konusunda gerçekten bilinçli olmadığımız bir dönem içindeyiz. Bize kattıkları ve bizden götürecekleri hususunda gerçekten çok dikkatli olma durumundayız ve iktisat biliminin bize öğrettikleri çerçevesi içerisinde böyle bir entegrasyondan hakikaten bir şey ummamak sonucuna varabiliriz, fakat bunun alternatifini kapalı bir ekonomide görmenin gerçeklerden ayrılmak olduğunu ve Türkiye ekonomisinin gelişmesi yönünden de gerçekçi olmadığı kanısını taşıdığımı ifade etmek isterim. Bunun şartları ayrıntıları şüphesiz ki, uzun uzun tartışılabilir. Ben sadece bu noktaya değiniyorum ve bunu sayın Üstünel’in görüşüne karşı bir görüş olarak değil, belki onu destekleyen bir görüş içersinde ifade ediyorum. Eğer, karşı görüş diye anlıyorlarsa, çok da doğru sayılmaz. Şu son söy-

lediğim hususu belki yarın biraz daha açma imkânına sahip oluruz.

Söylemek istediğim hususlar bundan ibarettir. Teşekkür ederim.

Dördüncü gün: 27 Ocak 1970

Konuşmacı:

Halil Tunç
Türk-İş Genel Sekreteri

Genel tartışma

Seminerin dördüncü günü olan 27 Ocak 1970 günü Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç «Türkiye - Ortak Pazar sosyal ilişkileri» konusunda tebliğini sundu.

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Bugün Türkiye ile Ortak Pazar arasındaki sosyal ilişkileri işçi hareketleri yönünden eleştirmeye çalışacağız. Seminerin başladığı günden bu yana

konuşmacılarımız Ortak Pazar ile ilgili bir çok konulara temas ettiler. Biz de konumuzu tamamen Türkiye ile Ortak Pazar arasındaki sosyal ilişkiler nedir, ne olması lâzım gelir istikametinde işliyeceğiz.

Türkiye'nin Ortak Pazar üyeliği geçiş dönemine girmesi için görüşmeler yapıldığı şu sıralarda, çeşitli kişi ya da kuruluşlar arasındaki tartışmalar da hızını artırmış, *girilsin* ya da *girilmesin* şeklinde görüşler ileri sürülmeye başlanmıştır.

Altı yıl geç yapılmaya başlanan bu tartışmaların pratikte hiçbir yararı olmayacağı ortadadır.

Bugüne kadar Ortak Pazar Türkiye'ye tavizler vermiştir. Türkiye'den de geçiş döneminde tavizler istemektedir. Ancak, bugüne kadar verdiği tavizler yerinde midir, Türk ekonomisi geçiş dönemine hazırlanmış mıdır?.. Yani başka bir ifade ile taviz verebilecek hale gelmiş midir?..

Ekonomik ve sosyal hayatımızın tümü üzerinde, son derece önemli etkiler yaratacak bu konuda gerekli tartışmaların, daha karar safhasındayken yapılması gerekirdi. Üzülerek söyleyeyim ki, bu yapılmamıştır. Nitekim, bu seminerin başlangıcında konuşmacıya yöneltilen sualler de bunun tipik tezahürüdür. Ortak Pazar'a *«girilsin»* mi, *«girilmesin»* mi konusu tartışılıyormuş gibi, arkadaşlarımız bu konuyu yavaş yavaş ele almışlar, Türkiye'de ilgili bütün kuruluşlar zamanında bu konuya ciddi bir ilgi göstermedikleri için, meseleyi başka şekilde tartışmak lâzım gelirken, Ortak Pazar'a *girilsin* ya da *girilmesin* şekline döndürmüşlerdir.

Ortak Pazar ile ilişkilerimizin kurulmak üzere olduğu yıllarda meseleyi ciddiyetle ve ilk ele alan kuruluş yine Türk-İş olmuştu. Şayet diğer kuruluşlar, özellikle tercih yetkisine sahip olanlar konuyu, gereken önemi vererek inceleselerdi, bugün yapılmakta olan tartışmalar asgariye inerdi.

Artık ok yaydan çıkmıştır. Belki de De Gaulle'nin dediği gibi, *«Dünya dengesini üç ayak üstüne oturtmak gereklidir»*.

Ortak Pazar konusunda bugün artık, giriş döneminin yaratacağı sonuçları lehimize çevirmek için neler yapmamız gerektiği, görüşmelerde sosyal ve ekonomik sorunlarımız için önemli olan noktaların belirlenmesi ve hazırlık döneminde, yaptıklarımız ya da yapmadıklarımızın bir bilânçosunu çıkarmak mümkündür.

Konumuz her ne kadar, «Türkiye - AET» sosyal ilişkileri olarak sınırlanmış ise de bugün artık sosyal veya ekonomik her oluşumun ardında, diğerine dayanan bir sebep-sonuç ilişkisi olduğundan, biz yer yer ekonomik sorunlara da değinmek zorunda kalacağız.

Katılmakta olduğumuz topluluğun, 11 yıllık kısa geçmişi içinde, tahminleri aşan bir dinamizm göstermesi, özellikle kurucuları adına, umut verici gelişme sayılmalıdır. Ancak, yapı itibarile tamamen farklı ekonomik ve sosyal bir düzeyde bulunan Türkiye gibi, az gelişmiş bir ülkenin topluluğa katılması, Türkiye ve topluluk açısından değişik sorunlar yaratacaktır.

Az gelişmiş ülkelerle en fazla ticaret ilişkisine sahip olan topluluğun tutumu ve bu arada almış olduğu prensip kararları da göstermektedir ki, piyasa genişlemesi, topluluğun çıkarıdır. Türkiye için ise hemen bir sonuca varmak oldukça güçtür. Burada düşünülecek olan asıl mesele ve aynı zamanda en pratik yol, devam etmekte olan görüşmelere ışık tutmak, görüşmelerde tutumun ne olması gerektiğini belirleyebilmektedir.

Türkiyenin AET ile sosyal ilişkisinde en büyük yeri «işçiler» işgal etmektedir. Bu ilişki, tabiidir ki, Türk işçisinin Ortak Pazar ülkelerinde çalıştırılması şeklinde olacaktır. Esasen Ortak Pazar'a girişin en açık ve şimdiden kestirilebilecek sonucu, istihdam sorunumuzun hallinde yardımcı olmaktır diyebiliriz. Üretimin en önemli unsurunu kullanamayan bir ülke olarak, biz, bu kaynağımızı başkalarının ekonomisi emrine vermekte bulunuyoruz. Ekonomik sonuçlarından ayrı olarak mütalâa edildiğinde, Ortak Pazar, işçiler yönünden olumlu bir harekettir. Bu arada şunu tekrar belirtmeliyiz ki, ülkemizin ekonomik durumunda meydana gelecek en küçük değişim, işçilerimizi anında etkiler. Bu nedenledir ki, Ortak Pazar konusunda son derece şüpheci olmak durumundayız.

Yine bu nedenledir ki, Türk-İş, biraz önce de belirttiğim gibi, çok yıllar önce, daha Ortak Pazara girip girmeme meselesi tartışılırken, konuyu ilk ele alan ve kendi ölçülerinde değerlendirmesini yapan tek kuruluştur. O günden bu yana da bu konudaki gelişmeleri yakından izlemiş ve alınmasını gerekli gördüğü tedbirler hakkındaki görüşlerini ilgililere ulaştırmıştır. Türk-İş, yine o devrede Ortak Pazar'a bazı ön hazırlık ve şartlarla girmemiz ge-

rektiğini cesaretle savunmuştur. Ortak Pazar'a üye olmanın en ağır yükünü taşıyacak olan Türk işçisi, orada yerini yapmaya başlamış, bu ekonomiyi yaratan uygarlığa ayak uydurma gayreti içine girmiştir.

Türk-İş 5'inci Genel Kurulunda, sanayileşmek ve refah seviyemizi yükseltmek bakımından Ortak Pazar'a üyeliğimiz desteklenirken, bu desteğin ancak, Ortak Pazar ülkeleri işçilerine tanınan çalışma ve sosyal güvenlik düzeninin Türk işçisine de tanınması ve ihraç imkânlarımızın değiştirilmesi şartıyla sağlanabileceği belirtilmişti.

Hazırlık devresi içinde, işçilerimize, Ortak Pazar statüsünün sağladığı hakların tanınması için gerekli gayretin gösterilmesi, ilgililerden ısrarla istenmesine rağmen, bugüne kadar bunun gerçekleşmemiş olması, Türk İşçi Hareketinin Ortak Pazar'a bağladığı ümitlerin kırılmaya başlamasına sebep olmuştur.

Esasen, Ortak Pazar'ın bugün içinde bulunduğu durum yalnız Türk İşçi Hareketinin değil, Ortak Pazar ülkeleri işçi hareketlerinin de endişe konusu olmakta ve tartışılmaktadır. Ortak Pazar'a dahil işçi kuruluşları, Ortak Pazar'ın gayelerini hükümetlerinden farklı bir biçimde anlamak ve uygulamak eğilimi göstermişlerdir. «Ortak Pazar Hür İşçi Sendikaları Birliği»nin Ortak Pazar'la ilgili görüşlerini yansıtan 25 Nisan 1969 tarihli aşağıda okuyacağım kararını bu bakımdan ilginç bulacağınızı umarım.

Karar şöyledir :

«Ortak Pazar Avrupa Hür İşçi Sendikaları Birliği, ilk kongresinde, Ortak Pazar'ın Uluslararası hale dönüşünün yarattığı problemleri gözönüne alarak ve zor döneminde bulunduğunu kabul ederek varlıklarını güçlendirebilmek için demokratik düzendeki tüm Avrupa devletlerini kapsayan devletler üstü ve demokratik bir birlik kurulmasının gerekliliğine dikkati çekerek çağırıda bulunur.

1 — Kongre ICFTU ve IBCG/WVA'nın 6 ve 7 Mart 1969 tarihleri arasında «Avrupa İktisadi Birliğinin Tek Anlaşmalı Bir Birlik Halinde toplanması memorandumu» konulu ortak toplantısında aldıkları adil kararları

kabul eder ve 1970 yılında Avrupa İktisadi Birliği için geçerli olacak Avrupa çapındaki tek anlaşma görüşmelerine söz sahibi olarak katılmayı kaçınılmaz görür.

Avrupa İktisadi Birliğinin gayeleri şunlardır ve aşağıdaki şekliyle kalmalıdır :

— *Her türlü baskıyı ortadan kaldıracak, insanlığın parçalanmamasını sağlamak ve insanlık haysiyetini garanti altına almak,*

— *Mümkün mertebe kısa bir süre içerisinde Avrupa Birleşik Devletlerini kurabilmek için, yüzyıllardan beri devam edegelen anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak, onun yerine karşılıklı anlayış ve işbirliğini yerleştirmek,*

— *Özellikle kapitalist ekonomi sistemlerinde görülen, işçilerin ekonomik ve sosyal bağımlılıklarını ortadan kaldırmak için ekonominin her dalında demokrasiye dönüşü sağlamak,*

— *Demokratik ülkelerin ekonomik güçlerini bir araya getirip büyük devletlerin ekonomik baskılarına karşı çıkabilecek kadar güçlenebilmek,*

— *İnsancıl tedbirlerin alınabilmesi için ekonomik ve mali politika kapsamına giren sosyal gelişimi tam çalışmayı gerçekleştirmek,*

— *Amaçların belirlenmesinde ve gelişme metodlarında, devamlı olarak, Avrupa Ekonomik topluluğunun çıkarlarını gözönünde tutmak».*

Ortak Pazar'ın kuruluş nedeni nasıl empoze edilirse edilsin, altıların ekonomik güçlerini ve mamüllerinin sürümlerini artırmak, geliştirmek amacını güttüğü bugüne kadar geçen zaman içinde görülmüştür. Ortak Pazar'ın sosyal yönleri bu amaçın neticesinde ortaya çıkmıştır. Nitekim, yabancı konuşmacıların konuşmalarından da sezinlediğiniz üzere, Avrupa sendikaları Ortak Pazar'ın amaçlarını daha değişik biçimde görmek ve Ortak Pazar'ın daha değişik biçimde gelişmesini istemektedirler. Meselâ, Ortak Pazar ülkelerindeki işçi sendikalarının birleşerek meydana getirdikleri kuruluş, Ortak Pazar görüşlerini şu şekilde özetlemektedirler: «*Her türlü baskıyı ve yüzyıllardan beri devam edegelen*

TÜRK-İŞ

Bilgi Merkezi

anlaşmazlıkları ortadan kaldırıp, karşılıklı işbirliğini yerleştirmek.»

Ortak Pazar içinde işçilerin tam mânasıyla söz sahibi olduklarını konuşmacılar ifade ettiler. Görülüyor ki, burada amaç, demokratik ilkeyi gerçekleştirmektir. İşçilerin söz sahibi olmalarını amaç bilen bir ilke demokratik ülkelerin ekonomik güçlerini artıracaktır. Burada bir gerçek ortaya çıkıyor; o da Ortak Pazar'ın amaçlarından biri altıların ekonomik güçlerini artırmaktır.

Ortak Pazar Hür İşçi Sendikaları Birliği'nin kararını incelemeye devam edelim :

— *Birleşmiş güçle dünyadaki karşıt görüşleri ortadan kaldırmak ve sürekli bir barışın yerleşmesini sağlamak,*

— *Somut tedbirlerle, ekonomik yönden gelişmekte olan ülkelerle dayanışma içinde bulunulduğunu açıklamak,*

Bu amaçlara ulaşmak, Avrupa Ekonomik Topluluğu kuruluşlarının demokratik yönetime sahip olmasıyla mümkündür.

Bunun için de şunlar gereklidir :

— *Genel ve tek dereceli seçimle başa geçecek, kanun ve bütçe gücüne sahip bir parlamento,*

— *Sadece Avrupa Parlamentosuna sorumlu ve kendi mali bütçesine sahip devletler üstü bir komisyon,*

— *Avrupa Ekonomik Topluluğunun ve üye ülkelerin çıkarlarını görüşecek ve belirli bir oy çoğunluğuyla karar verebilecek, komisyon tarafından aksettirilen konuları belirli bir süre içersinde görüşecek ve toplantıları kamuoyuna açıklayacak olan bir temsilciler organı,*

— *Bağımsız bir yargı organı,*

— *Avrupa Ekonomik Topluluğunun plânlanan gelişmelerinde motor görevini yürütecek bir Avrupa Yatırım Bankası,*

— Avrupa Ekonomik Topluluğunun müesseseleri tarafından yürütülecek tam yetkili ve objektif araştırma hakkı,

Danışma organlarının direkt olarak danışma sistemlerinin güçlendirilmesi :

— Ekonomik ve Sosyal Komisyon için tam yetkili ve insiyatife sahip araştırma hakkı,

— İşveren ve işçilerin eşit oranda temsil edileceği işkollarına göre yeni danışma komisyonlarının kurulması,

Ekonominin demokratikleştirilmesi için Avrupa Ekonomik Topluluğunun bütün kademelerinde, işverenlerle işçi teşkilâtlarının danışma toplantıları yapma hakkına sahip olmaları,

— Gümrük birliği konusunu içine alan konularda dahi ortak politika çalışmalarını kapsadığı takdirde kongre, orta süreli programlarla gerekli imkânların tanınmasının ve gerekli tam sürenin tesbitinin kaçınılmaz olduğuna inanır.

Bu program özellikle aşağıdaki noktaları kapsamalıdır :

— Özellikle Büyük Britanya Devleti başta olmak üzere birleşme temel kaidelerini benimsemiş ve Avrupa Ekonomik Topluluğu'na üyelik için başvuran demokratik düzendeki ülkelerle görüşmeye geçilmesi,

— İsrail ile acele olarak yedek üyelik andlaşmasının yapılması ve Yunanistan ile olan andlaşmanın iptal edilmesi, İspanya ve Portekiz gibi demokratik bir yönetime sahip olmayan ülkelerin yedek üyelik müracaatlarının kabul edilmemesi,

Görülüyor ki, burası çok ilgi çekicidir. Mesele, demokratik yönden ele alınmaktadır. Halbuki, Ortak Pazar'ın uyguladığı sistem, idari sistemler ne olursa olsun, ekonomik çıkar bakımından kendi menfaatleri için uygun gördükleri politikayı tamamen benimsemektir. İşçi Hareketleri ise, bu görüşe karşıdır ve demok-

ratik olmayan ülkelerin Ortak Pazar'a alınmasını istememektedirler. Çünkü, İşçi Hareketlerine göre Ortak Pazar demokratik siyasal görüşleri olan, ilerlemeyi, refaha ulaşmayı amaçları arasında görmek isteyen bir kuruluş olmalıdır.

— Vergi sınırları ve teknik zorluklar ortadan kaldırılarak gümrük birliğinin gerçekten tam olarak kurulması. İlk tedbir olarak Avrupa Ortak Topluluğu'ndan seyahat edecek olanlar için 100 RE'lik serbest aidat tanınması,

— Enerji politikası, taşımacılık politikası ve ticaret politikası gibi andlaşmalarda, ortak politika olarak kabul edilen konuların ele alınması,

— Ekonomik yönden gelişmekte olan ülkelere Avrupa Ekonomik Topluluğu olarak yardım edilmesi için somut tedbirlerin tesbit edilmesi,

— Ortak ekonomi politikası çerçevesinde üye devletlerin teknik teçhizatının eşitsizliğini giderebilmek için ortak tedbirlerle tam bir dayanışmanın sağlanması,

— Avrupa Ekonomik Topluluğu çapında bölgesel gelişimleri birbirine yaklaştıran ve bölgeler arasındaki farkları ortadan kaldıran, özellikle zor şartlar altındaki bölgeleri kalkındıran bir bölge politikasının izlenmesi,

— Sektörel bünye politikası izlenmesi ve buna paralel olarak araştırma ve teknolojiye büyük bir önem verilmesi,

Yine hepinizin bildiği gibi bugün Avrupa ile Amerika arasında teknolojik gelişme bakımından 15 yıla yakın bir açık vardır. Avrupa ülkeleri bu açığı kısa sürede kapatmak gayretindedir ve işçi hareketleri bu teknolojik gelişmeye büyük önem vermektedir.

— Tarım sektörü bünye politikasında «Tarım Sektörü 1960 Komisyonu»nun kabul ettiği programdaki temel ilkelerin benimsenmesi,

— Özellikle aşağıdaki noktaları kapsıyan aktif bir çalışma politikasının izlenmesi :

Öğretim araçlarında ve mesleki eğitimlerde devamlı gelişim ve paralellik,

Bünye değişikliklerinden ve teknolojik gelişimlerden meydana gelen sosyal zararların giderilmesi,

Bünye değişikliklerinden ve teknolojik gelişimlerden meydana gelen sosyal zararlar işçi hareketlerinin üzerinde önemle durduğu konulardan biridir. İstihdam sorununu halletmiş olan ülkelerde dahi teknolojik gelişmenin sosyal yönden problemler çıkardığı kabul edilmektedir. Çünkü, çağımızın teknolojik gelişmesi istihdamı olumsuz yönden etkilemektedir. Bugün bir fabrikada 150, 200 kişinin yaptığı iş, makinanın geliştirilmesi sayesinde 15, 20 kişi tarafından yapılabilmektedir. Bu bakımdan iktisaden geri kalmış ülkelerde teknolojik gelişmenin doğuracağı zorluklarla karşı karşıyayız.

Bu arada bir konuyu açıklamakta fayda görüyorum. Ortak Pazar geçiş dönemine geçerken Türk ekonomisi ve Türkiye'deki teknik gelişme ne durumdadır?.. Bunun envanteri yapılmış mıdır?.. Türkiye'deki teknik gelişme kontrol altında mıdır?.. Bugün Plânlama Teşkilâtı Türkiye'nin ekonomik hızını ölçecek, bunun envanterini yapacak veyaht teknolojik gelişmeyi kontrol altına alacak bir gayret içinde değildir. Makina istihdamının ekonomiye yapacağı menfi etki hesap edilmeden ithal kotalarına makina sokulabilir. Nitekim, sanayicilerimizin bu tehditleriyle karşılaşırız. Hatta fırıncılar dahi kızdıkları zaman «otomasyona gideriz, işsiz kalırsınız» diye tehditlerle işçi hareketlerini önlemeye gayret ediyorlar. Plânlama Teşkilâtı Türkiye'deki teknolojik gelişmeyi plânlı, programlı bir şekilde yürütme, geliştirme, ithal kotalarını ona göre ayarlama zorunluğunu duymalıdır.

- *İş sahaları ve bölge gelişimlerinin sağlanması,*
- *İş sahalarını kapsayan konularda çeşitli ortak politikalarda değişiklik ilişkilerinin sistematik olarak araştırılması,*
- *Ortak politika sonucu iş alanlarında meydana gelebilecek değişiklik ilişkilerinin sistematik olarak araştırılması,*

- *Avrupa sosyal fonunda, bu fonu alıştırma politikasının dinamik bir organı haline getirebilmek için reform yapılması,*

Sosyal fon da çok önemlidir. Nitekim, bugün Ankara Andlaşması'na göre sosyal fondan yararlanma imkânı yoktur. Avrupa sosyal fonu, yer değiştiren işçilerin bir takım sosyal ihtiyaçlarını karşılamak için kurulmuş fonlardan bir tanesidir. Bu fondan Türk işçilerinin yararlanamadığını üzülerek görmekteyiz. Ankara Andlaşması'na sosyal fondan yararlanma hakkı konmuş olsaydı, bugün Avrupa'daki işçilerimizin bir çok sorunları kendiliğinden halledilmiş olacaktır.

- *Bütün işkollarında (Tarım ve taşıtmacılık sektörü de dahil olmak üzere) Avrupa çapında, işveren ile işçilerin bağımsız olarak grşebilecekleri bir bünyenin sağlanması.*

Biraz sonra geleceğim, artık Ortak Pazar işçi meseleleri hususunda endişe duymakta, ister istemez işçi meselelerini, işçi sorunlarını altılar erevesi içinde mütalâa edip, bu ereve içinde ele almayı öngörmektedir. Çünkü işçi hareketleri bakımından altıların mevzuatları tamamen birbirine girmiş, ister istemez milli sınırlar içinde işçi teşekküllerinin müzakere kabiliyetleri bir hayli azalmış, zayıflamıştır. Fransa İşçi Sendikaları Konfederasyonu yalnız Fransa sınırları içinde meseleleri halletmekten öteye, iş şartlarını artık tesbit etmek lüzumunu duymaya başlamışlardır. Hatta hatta daha ileriye giderek Altılar seviyesinde toplu sözleşmeler yapılmasını, belirli noktalarda altı ülkeyi kapsayan görüşmelere gidilmesini öngörmektedirler.

Avrupa Ortak Pazar Hr İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nun Ortak Pazar'ı ne şekilde görmek istediklerini daha çok izah etmeyi lüzumsuz görüyorum. Yalnız burada dikkatinizi çekmek istediğim nokta, konuşmamın başında söylediğim gibi, siyasi kuruluşların yani hükümetlerin Ortak Pazar'ı başka bir görüş açısından, işçi hareketlerinin başka bir açıdan gördüğüdür. Acaba bu iki görüş, bir noktada birleşebilir mi? Bugünkü uygulamaya göre, işçi hareketinin Ortak Pazar'ı görüş açısı ile, devletlerin Ortak Pazar'ı görüş açısı arasında bir birliğe varmanın veyahut bazı noktalarda birleşmenin mümkün olmadığını üzülerek görmek-

teyiz. Biraz sonra bunun somut delillerini imkân ölçüsünde ver-
meğe çalışacağım.

Biraz evvel demiştim ki, artık Ortak Pazar işçi sendikaları
millî sınırlar dışındaki işverenlerle görüşmeler yapılmasını ve
millî hudutlar dışında ücretlerin tesbitini ortaya atmaya başladı-
lar. Ekonomik yönden olsun, sosyal yönden olsun sendikalar ko-
nu ile ilgili şu temel ilkeleri öne sürüyorlar :

*«Avrupa Birliğini koruyabilmek için kongre, kendi-
ne bağlı üyelerinden ortak çalışmalarını devam ettirme-
lerini ve daha güçlendirmelerini ister.*

*1 Mayıs 1965 tarihli çalışma programında öngörü-
len asgari istekleri kongre tekrar eder :*

- *Tam istihdamın gerçekleştirilmesi,*
- *Ekonomide demokrasinin güçlendirilmesi,*
- *Haftada beş gün üzerinden kırk saat çalışılması,*
- *Yılda dört haftalık senelik izin süresi,*
- *Yıllık izin ücretinin iki misline çıkarılması,*
- *Malüllükte ücret garantisi.*

*Kongre, Yönetim Kurulu'nu ve sendika komisyon-
larını şu hususlarda görevlendirir :*

— *Kongrede kabul edilen «Ortak Pazar Hür İşçi
Sendikaları Konfederasyonu Toplu Sözleşme Politikası
temel ilkeleri» çerçevesinde öngörülen temel ilkeler
gözönüne alınarak, çalışma programında yeni isteklerde
bulunmak üzere ortak çalışmalar yapılması,*

— *Sendikal toplu sözleşme politikası için gerekli
olan yol ve gereçlerin yukarıdaki temel ilke çerçevesin-
de araştırılması ve uygulanması,*

— *Avrupa çapında toplu sözleşmeler yapılabilmesi
için, Avrupa işverenleriyle ilişki kurulması,*

— *Ekonomik topluluk bünyesindeki bütün işkolla-
rındaki işverenler ve aynı şekilde uluslararası işveren-
lerle ilişkiler kurulması,*

— Teknolojik gelişmelerden meydana çıkacak rasyonelizasyonun, bünye değişikliklerinin ve çalışma hareketi konjontürünün işçiler üzerinde yaratacağı olumsuz etkileri mümkün mertebe hızlı bir şekilde ortadan kadirabilmek için gerekli usullerin tesbiti,

— Kongre, işçi kuruluşlarının Avrupa ticaret şirketinde belirli ölçüde temsil edilmelerini ister ve Yönetim Kurulu'ndan bu yolda âdil bir formül ve pratik bir usul tesbit etmesini ister,

— Kongre, Yönetim Kurulu'na, gelecek kongreye, özellikle Avrupa Ekonomik Topluluğu içindeki sendikacılık hareketinin tutumunu, gelecekteki sendikal çalışmalarını, ekonomik ve sosyal alanda varılacak kararlarda işçi kuruluşlarının etkisini ve kazanç dağıtımına işçilerin de katılmasını kapsayan konularda bir tüzük maddesi teklifi hazırlamakla görevlendirir.

— Kongre, bu gayelere ulaşmanın yeni Avrupa Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu bünyesindeki birlik ve Uluslararası Tüzüğe bağlılıkla mümkün olacağına dikkati çeker ve tüm işçileri bu konfederasyon bünyesinde teşkilatlanmaya çağırır.

Kongre,

— Yönetim Kurulunu yeni konfederasyonun tüzüğünü daha güçlendirebilmek için 5. Genel Kurul'da kurulmuş olan özel çalışma grubunun çalışmalarını gelecek kongreye yeni teklifler getirmesi için desteklemekle görevlendirilir.

— İşkollarında faaliyet gösteren sendika komisyonlarından tüzüklerini tesbit etmelerini, ortak çalışma programlarını hazırlamalarını ve bünyelerini tayin etmelerini ister.

IBGG-WVA'nın Avrupa Teşkilâtının Ekonomik Topluluğu bünyesinde bu konfederasyonla aynı gayeler için mücadele ettiğini tesbir eden kongre, bu ortak çalışmaların sürekli olmasını ve daha organize edilmiş şekilde yürütülmesini ister. Bu gaye ile Yönetim Kurulu'na or-

tak çalışmaların pratik bir örneğini tesbit edilebilmesi için IBGG-WVA'nın sorumlu organlarıyla temas kurmak görevini verir.

Kongre, Avrupa Sendikaları Konfederasyonu'nun METU'ya (Dünya İşçi Sendikaları Konfederasyonu—Komünist Konfederasyon) bağlı CGT ve CGIL'nin Brüksel'deki irtibat bürolarıyla belirli ölçüde işbirliği yapılması hususundaki kararını göz önüne alarak;

Yönetim Kurulunu adı geçen kuruluşların çalışmalarını yakından izlemekle görevlendirir ve politik alanda olduğu gibi ekonomik ve sosyal alanda da demokratik bir Avrupa'nın kurulabilmesi için, konfederasyonun çalışmalarını tamamiyle bağımsız bir şekilde, daha güçlü olarak devam ettirmesini ister.»

Görülüyor ki, ekonomik ve sosyal durumlarını geliştirmiş zengin ülkeler işçilerinin de Ortak Pazar hakkında endişeleri var. Bu nedenle, islahat isteyen diğer ülke işçilerine göre dezavantajlı durumda olan Türk işçilerinin tutum ve davranışlarda daha da dikkatli olması gereği açıkça ortadadır.

Türkiye— AET sosyal ilişkileri içersinde kültür alışverişi, batılılaşma, yabancı şirketlerin Türk ekonomisini istilası gibi ekonomik nedenlerle, yabancılaşma da sayılabilir. Ancak, bu ilişki en çok işçi mübadelesi ile sıkılaşabilecektir. Bugün dahi Ortak Pazar ülkelerinin her 140 işçisinden biri, üye ülkelerden diğer birinde çalışmaktadır. Ortak Pazar içinde çalışan yabancı ülkeler işçilerinin sayısı ise, 2 milyonu geçmektedir. İşçi arzına karşılık talebin fazlalığı yüzünden, yabancı işçi kullanarak açığını kapatan Ortak Pazar ülkeleri, vasıfsız işçilerimizin eğitilmeleri ile Türk işçi taleplerini daha da artıracaktır. Ancak, diğerlerine göre farklı bünyeye sahip olan İtalya'da Türkiye gibi işçi gönderen bir ülke ve aynı zamanda Ortak Pazar üyesi olduğundan Ortak Pazar'daki yabancı işçilerin dörtte birini İtalyan işçileri teşkil etmektedir.

Görüldüğü gibi, serbest işçi dolaşımının gerçekleşmesi halinde üye ülke sendikalarının ortak ilişkiler etrafında birleşmeleri bir zorunluk halini almıştır. Alınacak prensip kararlarının başında ise, işçi-işveren ilişkilerini düzenleyen toplu sözleşmeler

gelmektedir. Bu görüşten hareket ile Ortak Pazar Avrupa Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu 23-25 Nisan 1969 tarihleri arasında yapılan Den Haag kongresinde bu konuda kabul ettiği prensipleri bir bildiri ile açıklamıştır.

Bu bildiride şöyle denilmektedir :

«Avrupa Birliğinin ekonomik ve teknik gelişimi, sendikaların toplu sözleşmelerinde aynı maksat için mücadele etmelerine ve aynı yolları kullanmalarına, koordine ederek çalışmalarına yol açmıştır.»

Gerek alınan bu tür kararlar, gerekse Roma Andlaşması'nın 117 ve 119 ncu maddeleri çerçevesinde, çalışma şartları ve özellikle kazanç üzerinde, ayrıca ücret maliyetleri ve çalışma zamanları hakkında Ortak Pazar bünyesinde çeşitli incelemeler yapılmışsa da ücret veya çalışma şartları bakımından şimdiye kadar ahenkli bir durumun yaratıldığı söylenemez.

«Avrupa çapında toplu sözleşme yapılması ülkelerin farklılıkları yüzünden muhakkak ki, kolay olmayacaktır. Bu sebepten yetkili komisyonlar ve toplu sözleşme taraflarıyla sıkı bir işbirliği yapılmalı ve bu işbirliği özellikle toplu sözleşmeyi ilgilendiren konularda artırılmalıdır. Ancak, çalışma şartlarını ilgilendiren konular belirli bir sistem üzerinde tesbit edilmelidir. Böylelikle, toplu sözleşme tarafları, hiç olmazsa asgari bazı şartlarını toplu sözleşmelere girmesini sağlayabilirler. Bunun için özellikle büyük işyerlerinde toplu sözleşme yapacak görüşmecilerin eğitilmesi ve sendikaların koordinasyonu gereklidir.

İkinci basamak ise, toplu sözleşmeler ile ahengin kurulması ve sürekli olarak bu ahengin geliştirilmesidir. Bugünkü Avrupa Birliği Avrupa'daki sendikaların toplu sözleşme alanında çok daha güçlü bir şekilde koordine edilmelerini zorunlu kılmaktadır. Ancak, böyle bir koordinasyon ile ücret ve toplu sözleşme sorunlarını kapsayan alanlarla sendikal yönden bir gelişme kaydedilir.

Bu nedenlerden dolayı toplu sözleşme ve ücret politikasında sendikalar bazı temel ilkeleri gözönüne almalıdırlar.

Bu temel ilkelerden başlıcalarını şu şekilde sıralayabiliriz.

Sürekli görüşme bağımsızlığı :

Ekonomik yönden olsun, sosyal yönden olsun sendikalar sorunlarını ancak pazarlık bağımsızlıkları olduğu takdirde çözümleyebilirler. Sendikalar dolaylı ya da dolaysız yönden gelecek toplumsal veya ulusal düzendeki hakları kısıtlayacak her türlü davranışa karşı çıkmalıdır.

Bu hiç bir zaman, ortak kuruluşlarda veya toplumu ilgilendiren konularda komisyonlarla yapılacak görüşmelerde tam bağımsızlığın kaldırılacağı anlamına gelmez.

Ancak, millî bir gelir politikası reddedilecektir. Zira, bu tek taraflı bir ücret politikasının kontrolüne sebebiyet verecektir.

Aktif bir toplu sözleşme politikasının amacı :

Sendikalar, tüm Ortak Pazar ülkelerinde bütün işkollarında toplu pazarlık ile işçilerin ekonomik ve sosyal şartlarını emniyet altına almaya ve düzeltmeye gayret göstereceklerdir. Bu tip aktif bir toplu sözleşme politikası şu amaçları taşımalıdır :

— Tüm istihdam,

— Gelir ve servetten işçilere âdil ölçüler içinde bir dağıtım.

— Ekonomik kalkınmayı ve satın alı ş gücünü kuvvetlendirmek,

— Fiyat artışlarını önlemek.

— Bazı tedbirlerin reddedilmesi :

Prodüktif gelişimin ölçü olarak alınıp, ücret artışlarının buna bağlanması, ücret artışlarının devletçe belirlenmesi ve bu benzer tedbirler sendikalar tarafından reddedilmelidir. Yani sendikalar yukarıda söylediğimiz gibi toplu sözleşmenin ana politikasını dört noktada

toplarken, İşçi Hareketinin reddetmesi lâzım gelen görüşleri de aşağıdaki şekilde sıralamışlardır. Hiç bir zaman ücret artışları prodüktivitenin artışına bağlanmamalı ve buna benzer her türlü tedbirin karşısına sendikalar çıkmalıdır.

Mevcut gelir dağılımının daha âdil ölçülere ulaştırılması, sadece işveren kazancının artmaması, ücret politikasında yalnız maliyet ve prodüktivitenin gözönüne alınmaması, aksine servet, gelir ve tüketici gelişimlere dikkat edilmesi gerektiğinden, yukarda belirtilen tedbir teklifleri, benimsenen ilkeleri tamamen zedeliyecektir.

Analizler :

Ücret politikasının amaçlarına ulaşabilmesi için ekonomik ve sosyal analizlerin yapılması gereklidir.

Bu araştırmalarda, Ortak Pazar komisyonu sendikalarının da katkısıyla aşağıdaki konular ele alınmalıdır :

— Her işkolunda, işyerlerinin büyüklüklerine göre, kıyaslama yapılabilecek şekilde kazanç istatistiklerinin çıkartılması,

— Fiyat indirimine yol açacak olan, maliyet fiyatlarını düşürecek tedbirlerin aranması,

— Dünya piyasasındaki fiyat artışlarının ülkelerin bünyesinde fiyatlara yapacağı etkilerin tahmini,

— İdari (dolaylı) fiyat artışlarının (kira, arazi fiyatı, posta ve devlet idari masrafları vergisi ile vergi tedbirleri gibi) gelirlere yaptığı etkilerin tesbiti,

— Sosyal gruplar içindeki gelir ve zenginlik derecelerinin tesbiti,

— İşkollarına göre bütün işçilerin hakiki kazanç durumlarını belirten yeterli rakamların tesbiti,

— Etketif kazançlar ile toplu sözleşme ücretleri arasındaki farkları belirten rakamların tesbiti,

— Bölge kazanç farklılıklarının tesbiti,

— Tüm işgücü maliyeti ve bünyesinin gelişimini yeterli şekilde belirtecek rakamların tesbiti.

Sendikal toplu sözleşme politikasının koordine edilebilme yolu ve gereçleri :

— Ücret ve toplu sözleşme konusunda sendikaların tutumunun nedenleri, girilen işlemler ve bunların sonuçları ile ilgili olarak daha düzenli bir şekilde karşılıklı bilgi alışverişi,

— Başlangıç noktasının ve çözüm yolunun bulunabilmesi için işbirliği yapılması,

— Memleketlerin iç bünyesindeki işkollarının arz ettikleri farklılıklar gözönünde tutularak ağırlık noktasının tesbiti için işbirliği yapılması,

Toplu sözleşme politikasının ağırlık noktaları olarak da şu hususlar gözönüne alınmalıdır :

— İşçi ücretlerinin artırılması,

— Erkek ve kadın işçiler arasındaki ücret farklılıklarının ve iş şartlarını ilgilendiren konulardaki diğer her türlü farklılıkların kaldırılması,

— İş saatlerinin kısaltılması, yıllık izinlerin daha iyi bir hale getirilmesi, yıllık izinde daha yüksek ücret ödenmesinin sağlanması (Özellikle bu konularda geri kalmış durumda bulunan işkollarında)

— Rasyonalizasyondan, teknik gelişimden, bünye değişikliğinden ve konjonktürün getirdiği dalgalanmalardan iş piyasasında meydana gelecek problemlere karşı tedbir alınması,

— Toplu sözleşme ücretleri ile efektif kazançlar arasındaki farklarının ücretlerin belirli kısımlarını toplu sözleşmelerle garanti altına alarak ve toplu sözleşmeler üstü zamlarla giderilmesi,

— Bölgesel kazanç farklılıklarının giderilmesi,

— Saat ücreti alanlarla aylık maaş alanların aynı seviyeye getirilmeleri,

— *Emekliliğin sosyal güvenliği tamamen sağlayacak hale getirilmesi..»*

Bu görüş, Türk sendikalarının benimsediği toplu sözleşme ilkeleridir. Bu görüşlerin milli sınırlar içinde kalmaması, altı ülkeyi kapsayacak bir seviyeye gelmesi yolunda sendikaların gayretine işaret edilmektedir.

Konuşmamın başından beri yer yer değindiğim işçi konuları, işçi sevk eden bir ülke olarak bizi çok yakından ilgilendirmektedir. Ortak Pazar'a tam üye olduğumuzda Türkiye'de çalışan işçiler Ortak Pazar'a girmemiz dolayısıyla bir çok konularda olumlu ya da olumsuz yönde etkileneceklerdir. Biz, Türkiye'deki işçileri bir tarafa bıraksak dahi, sayıları hemen hemen sanayide çalışan işçilerin 1/5 ini geçmek üzeredir, bunların Ortak Pazar içindeki sosyal durumlarını gözden geçirmeye mecburuz.

İşçi sevk eden bir ülke olarak Türkiye, yurt içinde ve yurt dışında istihdam edilen işgücü arasında bir denge sağlamak durumundadır. Genel eğitim sorunumuzun ne denli önemli olduğuburada da ortaya çıkmaktadır.

İşgücü fazlası olduğubir halde, Türkiye vasıflı işgücü eksikliğolan bir ülkedir. Bu nedenle yurt dışında işçi gönderilmesinde önemle eğildiğimiz bu konuda Ortak Pazar lkelerinin kendileri için pek de fedakârlık sayılamıyacak kadar önemsiz bir davranışbizim için son derece yararlı olacaktır. Ortak Pazar lkeleri kalifiye işçi yerine sıra işçisi olarak Türk işgücünü, daha önce bir eğitimi gerektiren işlerde kullanmadıkları hallerde dahi, iş başında eğittikleri takdirde bu, Türkiye için değerkli bir kaynak olacaktır.

Bölgeler arası dengeye esas olan bir topluluğun yeleri olarak Ortak Pazar lkelerinin bu yoldaki davranış kendileri ve özellikle Türkiye adına son derece yararlı olacaktır.

Buraya kadar, Ortak Pazar'ın işçiler bakımından önemini ve beklenen amacın gerçekleşebilmesi için gerekli unsurları belirtmeye çalıştım.

Ortak Pazar yeliği yolunda ilerlerken, yetkililerin bir noktayı hatırdan çıkarmamaları gerekir. Ortak Pazar yesi ülkeler arasında hedef, serbest işgücü akımı yaratılmasıdır. Bugün Altı-

lar arasında serbest işçi akımı geniş ölçüde sağlanmış ve bu ülkeler işçileri «Ortak Pazar işçisi» adıyla anılmaya başlanmıştır. Türkiye'nin Ortak Pazar üyeliği gerçekleşince, Türk işçileri de Ortak Pazar ülkeleri arasında serbestçe, hiç bir kısıtlamaya uğramadan çalışma imkânına kavuşabileceklerdir. Bu bakımdan, yetkililerin bu gerçeği göz önünde tutarak, Ortak Pazar ülkelerine işçi gönderme ya da göndermemenin Türkiye'nin insiyatifinde olmayacağını bilmeleri gerekir.

Plâna göz atıyorsunuz; tedbirler bölümünde, «yurt dışına işçi göndermek bir hedef değildir, geçici bir tedbirdir,» deniliyor. Burada büyük bir çelişme olduğunu üzülerek görüyoruz. Bir taraftan Ortak Pazar'a üyeliğimiz söz konusu, geçiş dönemine giriyoruz. Geçim dönemindeki süreyi doldurduktan sonra tam üye olacağız. Bir taraftan da «işçi göndermek geçici bir tedbirdir» diyoruz. Büyük bir çelişme içindeyiz. Ortak Pazar'a üye olduğumuz sürece işçiler Ortak Pazar ülkelerine gidecektir ve bunu önlemeye asla imkân yoktur. Bu bakımdan, «nasıl olsa geçici işçi gönderiyoruz, köklü tedbirler almaya lüzum yoktur» görüşüne katıyen katılmıyoruz. Artık Ortak Pazar'a girdiğimize göre işçi hareketlerini geçici olarak düşünmemeli ve Ortak Pazar'a devamlı işçi gideceğini hesap etmeliyiz. Çünkü, Türkiye'deki işgücü arzını dikkate alırsak, bunun böyle olduğunu kabul etmek gerekir.

Son olarak, Türk işçileri bakımından çok önemli bir noktaya değinmek isterim.

Ortak Pazar ülkelerinde çalışan işçilerimizin, sosyal güvenlikleri gibi, işçiler için hayati önem taşıyan hususlarda uygulanan kurallar, Türkiye ile işçi gönderilen ülke arasında yapılan ikili anlaşmalarla düzenlenmektedir. Bu çeşit ikili anlaşmaların görüşülmesi sırasında Türkiye yeterli pazarlık gücüne sahip olmadığı için işçilerimizin haklarını yeterince koruyabilecek bir anlaşma yapamamakta, dolayısıyla işçilerimiz çalıştıkları ülkelerde diğer ülkeler işçilerinden farklı muamele görmektedirler.

Bu aksaklıkların önlenebilmesi için, Ortak Pazar'a geçiş dönemi için yapılan görüşmelerde, işçilerimizin şartları da ele alınmalı, ikili anlaşmalar yerine Ortak Pazar bünyesinde sağlanacak genel bir anlaşma ile işçilerin çalışma şartları düzenlenmelidir.

Türkiye'nin Ortak Pazar üyeliğinin önemli bir aşaması arefesinde bulunduğu bu günlerde, konunun üzerine büyük bir titizlik-

le eğilinmesi, Türkiye için olduğu kadar Ortak Pazar ülkeleri için de gereklidir.

Türkiye Ortak Pazar üyeliği ile asıl gelişimini sosyal alanda sağlayabileceğini de dikkate alarak, görüşmelerde sosyal sorunlar üzerinde hassasiyetle durmalıdır.

Biz, konunun sosyal yönünü ele aldık. Ekonomik yönü de gayet tabii ağırlığı olan bir konudur. Tahmin ediyorum, benden evvelki konuşmacılar konunun ekonomik yönünü ele alarak, eleştirdiler. Fakat, bir noktada birleşmek mecburiyetindeyiz. Her ekonomik gelişmenin bir sosyal yönü vardır ve bunları birbirinden ayırmaya imkân yoktur.

Artık Ortak Pazar'a «Girilsin mi, girilmesin mi» tartışması yerine, geçiş döneminde yeterince hazırlanıp hazırlanmadığımızı, şayet hazırlanamadık ise, ne gibi tedbirler almamız lâzım geldiğini tartışmalıyız, kanaatindeyim. Burada Hükümete ve işverenlere büyük sorumluluklar düşmektedir. İşverenler geçiş dönemi ni hiç bir şekilde kıymetlendirememişlerdir. Nasıl olsa, beş sene, on sene sonra gireceğiz diye düşündüklerini sanmıyorum, ama Ankara Andlaşması imzalandıktan sonra «biz Ortak Pazar'a gireceğiz, bazı tedbirler alalım» gibi bir gayretin içine girmediklerini üzümlere ifade edeyim. Şimdi, biz hazır değiliz diye kıyametler kopuyor. Beş sene daha geçse hazır olunmayacaktır. Gümrük duvarlarıyla bir ekonomi yıllarca korunamaz. Gümrük duvarlarının kapatılması sırasında sanayiciler maliyetleri indirmek, kalitele ri düzeltmek, daha doğrusu bir zihniyet değişikliğine doğru yönelmek durumundadırlar. Bunu yapmadıkları sürece, biz hazırlık dönemini ne kadar uzatırsak uzatalım, yine ülkemizde bir gayrete gelmenin mümkün olacağını sanmıyorum.

Hazırlık döneminde Ortak Pazar'ın nimetlerinden faydalandık, bunu kabul edelim. Çünkü, tarım ürünlerimizi gümrük indirimleriyle satabildik. Ortak Pazar ülkeleri gümrük indirimlerini sağlamasaydı, biz beş, altı sene içinde tarım ürünleri ihracını bugünkü seviyesine getiremezdik. Bu geçiş dönemine girmek için yapılan toplantılarda sabit olmuştur. Ortak Pazar ülkeleri bugün tarım ürünlerimize daha fazla gümrük indirimi tanımamak eğilimindedirler. Sanayi ürünlerimizden bize bir gümrük indirimi tanımamaktadırlar. Türk sanayi ürünleri gidecek, teknolojik bakımdan kendisinden yüz sene ileride olan Ortak Pazar sanayi ürün-

leriyle rekabet edecek, orada pazar bulacak, satış imkânı bulacak. Tarım ürünlerimiz öyle. Tedbir olarak Belçika Hükümeti süt ineklerinin kesilmesi için pirim veriyor. Yağ ve süt ürünleri o kadar fazla ki, bu ürünleri muayyen bir seviyede tutmak için böyle bir tedbire baş vuruyor. Fransa, tarım ürünlerinde Ortak Pazar ülkelerinin büyük bir ihtiyacını karşılıyor. Bugün tarım ürünlerinden tütün, fındık, incir ve buna benzer ihtiyaçlarını Ortak Pazar ülkeleri kendileri karşılıyorlar.

Müsaadenizle burada ben konuşmamı keseyim, daha ziyade arkadaşlarımızın bu konudaki suallerini bekleyeyim ve meseleyi biraz daha ayrıntılarıyla derinliğine götürelim.

SORU — Konuşmanızda, gümrük duvarlarıyla bir ekonominin yıllarca korunamayacağını söylediniz. Kanaatimce gümrük duvarlarının kaldırılması ekonomimiz için faydalı değildir. Ekonomimize katkıda bulunan gümrük duvarlarının kaldırılmasının ekonomimize sıkıntı vereceği kanaatindeyim. Gümrük duvarları kaldırıldığı takdirde ne gibi bir tedbirin alınması lâzım geldiğini de söylemiş bulunmaktasınız. Gümrüklerden gelirimiz var ve bu gelir ekonomimize katkıda bulunuyor. Bu kaldırılınca bir açık doğacak. Bu açığı kapatmak için ne gibi tedbirler almamız lâzımdır. Ortak Pazar'a girdiğimiz takdirde behemahal gümrükleri kaldıracağız. Bu bakımdan gümrük duvarları bizim için mühim bir konu olmaktadır. Yani Ortak Pazar ülkeleri bir süre sonra gümrükleri sıfıra indirmek amacını gütmektedirler. Sosyal amaçlar hakkında ne söylersek söyleyelim, geçerli ilke budur.

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Bunu şu bakımdan söyledim. Meselâ, Ereğli Demir Çelik Fabrikaları bir ton sacı 2300 liradan verir. Bugün Türkiye'ye teslim 900 liradan Japonya teklif eder. Görülüyor ki, arada büyük uçurumlar var. Bugün Türk sanayii Ortak Pazar ülkeleri mamûlleri karşısında tedbir almazsa Türk sanayiinin uzun süre yaşamasının imkânı kalmaz. Bu neden böyle oluyor?.. Bizde mutlaka bir eksiklik var. Bir mamûlün üretimi için lâzım olan şartlar nelerdir?.. Ham madde; Türkiye'de demir cevherinin bulunduğu bir gerçek. Ereğli Demir Çelik tesisleri teknolojik bakımdan modası geçmiş bir kuruluş değil. Sermaye sağlanmış, işgücü ucuz ve bol. Bütün şartlar

tamam olduğuna göre neden Ereğli Demir Çelik mamûllerinin maliyeti yüksek oluyor da, hariçten gelen bir mamulün fiyatı onun 1/3'ü kadar oluyor. Görülüyor ki, artık Türk sanayii gerekli tedbirleri almalı ve gümrük duvarlarına sığınmamalı. Burada akla gelen şu. Ya Ereğli Demir Çelik bol kazanç sağlıyor veyahutta bol kazanç sağlamıyorsa, iyi bir organizasyon veya çağımıza uygun bir işletme politikası uygulayamıyorlar. Artık bundan sonra kendimize çeki düzen vermeli ve Türk sanayiinin bünyesine uygun ve rekabet gücüne sahip olan iyi etüt edilmiş kuruluşlar meydana getirmeliyiz .Rekabet gücüne sahip olmayan, iyi etüt edilmemiş kuruluşlar varsa, bunları iyi etüt edilmiş, bugünkü Avrupa sanayii ile boy ölçüşemeyecek olsa bile, ona yaklaşık sanayi kuruluşları haline getirmeliyiz ve tedbirleri o yönde almalıyız.

SORU — Efendim, siz şu anda Marta kadar alınabilecek tedbirler olduğuna inanıyor musunuz, iyi bir şekle sokulabileceği kanaatinde misiniz?...

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Kendimi tamamen yetkili görmem. Bugün bu, bir siyasi tercih meselesidir ve yapılmıştır. Hazırlık dönemini geçirdiğimize göre, geçiş dönemine bugün başlayalım mı, başlamayalım mı gibi bir münakaşanın içine girilmiştir. Artık, bizim yetkilerimizi aşan bir siyasi tercih söz konusudur. Bugün siyasi tercihi yapan kimseler şartları uygun görmekte ve bazı tavizler koparmak suretiyle geçiş dönemine 31 Aralık 1969 tarihinden itibaren başlanmasının hiç bir sakıncası olmayacağı görüşünü savunmaktadırlar. Ben yüzde yüz aynı görüşte değilim. Belki bazı tedbirler alınabilir, amma Ortak Pazar, Türkiye'ye «ya tekliflerimizin tümünü kabul edersiniz veya hiç birini» demek suretiyle restini çekmiştir. Bunun altında yatan anlam «bundan sonra sizin tarım ürünlerinize gümrük indirimi tanımıyacağım, sana vereceğim 250 milyon doları vermeyeceğim» dir. İster istemez, Türk ekonomisi daha bir süre dış yardıma muhtaç, amma muhtariyetini ,haysiyetini zedelemekten dış yardıma muhtaç. Eğer, Ortak Pazar ülkeleri gümrük indirimini tanımaz, Türkiyede tarım ürünlerini satamazsa, dış yardımlar yapılmazsa Türk ekonomisinin iyiye gideceğini sanmak, biraz saflık olur. Buna rağmen sorunuzun şu kısmına cevap vermek isterim, tedbirler alınabilir.

SORU — Kollektif tedbirler neticeyi değiştirecek midir?.. Artık Ortak Pazar'a girelim mi, girmeyelim mi münakaşası bitmiştir, diyorsunuz. Bu fikrinize katılmıyorum. Halen Türkiye'nin bu mevzuda yapacağı çok şey vardır.

HALİL TUNÇ (TÜRK-İş Genel Sekreteri) — Ben gerçekçi olarak söylüyorum. Artık, Ortak Pazara girelim mi, girmeyelim mi münakaşası bitmiştir..

Ortak Pazar ülkelerine hiç bir pazarlık gücümüz olmadan işçi gönderiyoruz. İşçi isteyen ülke metni hazırlıyor, biz «*aman biraz daha fazla işçi gönderelim*» diye imzayı basıyoruz. Hiç bir zaman araştırmıyoruz, ülkenin şartları nedir, ücretler bakımından, sosyal yardımlar bakımından şartlar nedir, diye metni bir incelemeye tabi tutmuyoruz. Bugün İş ve İşçi Bulma Kurumu Avrupa'nın işçi isteyen ülkelerinin envanterini yapmamıştır. El yordamı ile, babadan kalma metotlarla tesadüfi bir politika izliyor. Bu ülkelerin daha ne kadar işçiye ihtiyacı var, işçi talepleri daha ne kadar devam eder; bunun hesabını yapan kuruluş Türkiye'de yoktur. Ekonomik ve sosyal zaruretlar, fakirliğin verdiği çaresizlik, ister istemez Türk işgücünün Avrupa'ya düzensiz şekilde gitmesi sonucunu doğurmuştur. Amerika ile Avrupa arasındaki teknolojik açık 15 yıldır. Bu açık bir gün kapanırsa, Avrupa ülkelerinin işgücüne belki ihtiyaçları azalacaktır ve beş, altı sene sonra işçiler belki de Türkiye'ye dönme zorunda kalacaklardır. Ne olacağını kimse tahmin edemez.

Bu konu görüldüğü kadar basit değildir. Ortak Pazar'a girelim diye karar alınıyor, bir kader birliği yapmışız. Bu kader birliğinde en az fire vermenin gayreti içinde olmalıyız. Yoksa, Ortak Pazar'dan çekiliyoruz gibi bir görüşün Türk sosyal hayatına fayda sağlayacağını tahmin etmiyorum. Bu sene 250 milyon dolarlık dış yardım sağlanamazsa, Türk ekonomisinin ne vaziyet alacağını tahmin edersiniz. Daha bir süre dış yardıma muhtaç bulunmaktayız.

SORU — Sizin bir baskı grubu olarak, Türk işçilerini temsil eden büyük bir baskı grubu olarak Hükümet nezdinde vazifenizi yapmanız meselesi ortaya çıkıyor. Bu seminerde çıkan hakikatleri duyurmak bakımından bu vazifenizi yapmanız gereklidir. Hakikatler geç de olsa meydana

çıkıştır. Türkiye'nin meseleleri daha iyi incelemesi, daha iyi umumi efkâra anlatması, üye mesleki teşekküle re uyanmalarına vesile teşkil edecek bilgilerin verilmesi, gerekirse iki sene soluk alma fırsatının Türkiye'ye verilmesi noktasında çalışmaların teksif edilmesi lâzımdır. Bir de şu var ki, milletlerarası andlaşmalar hiç bir zaman iptal edilemez, deniyor. Bundan geri dönülemez diye bir şey yoktur.

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Öyle bir şey söylemedim, zaten.

SORU — Profesör Besim Üstünel ve Baran Tuncer beyin seminerdeki konuşmaları neticesinde meydana çıkmıştır. Türkiye'nin bu andlaşmadan vaz geçmesi, andlaşmayı iptâl etmesi yetkisini kullanması mümkün değil; olması da doğru değil. Bu bakımdan Türkiye'ye beş senelik bir soluk alma fırsatının gerek meselenin efkârı umumiye daha iyi tanıtılması ve gerekse andlaşmadan doğacak zararların izalesi bakımından gereklidir, kanaatindeyim. Bu bakımdan Hükümet nezdinde bir baskı grubu olarak yapacağınız etkinin faydalı olacağını tahmin ediyorum.

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Şuna katılmıyorum. Beş senelik bir süre tanınmış dahi olsa, bu müddet içerisinde işverenlerimiz maliyetleri ucuzlatıp, Ortak Pazar ülkeleriyle rekabet edecek bir duruma gelemeyeceklerdir.

SORU — Sayın Tunç, bir tek sualım var. Ortak Pazar ülkeleri sanayi gelişmelerini teknolojik yöne doğrultmuşlar ve bu yönde rekabeti sağlamışlardır. Bizim işverenlerimizin ise, Ortak Pazar'a hazırlık dönemini gerekli şekilde değerlendiremedikleri ortadadır.

Öğrenmek istediğim husus; sosyal bakımdan acaba biz hazırlık dönemi içinde ne gibi hazırlıklar yaptık, ne gibi çalışmalarda bulunduk. Bu sualimin cevabını alabilirsem, memnun olacağım.

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Hepiniz sendika yöneticilerisiniz. İmkân nisbetinde çalışma şartlarını, sosyal şartları Avrupa ülkelerinin seviyesine çıkarmak değil, amma yaklaştırmak gayreti içindeyiz. Tahmin ediyorum, sendikalar sosyal bakımdan kendilerine düşen görevleri yapmışlardır.

SORU — Sayın Halil Tunç, konuşmanızda «sosyal fondan yararlanma hakkımız yoktur, çünkü bunun Ankara Andlaşmasında yeri yoktur» diyorsunuz. Yeri olsaydı, Altılar içinde sosyal fondan yararlanacak mıydık; Türk işçisi yabancı ülkelere gittiği zaman aynen Altılara dahil işçiler gibi fayda sağlayacak mıydı?.. Yoksa, memleketin menfaatini düşündüğü halde imkân bulamadığı için bu andlaşmayı yapamamıştır.

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Gayet tabii Ankara Andlaşması yapılırken gayretimiz, ikâzlarımız oldu, Hükümeti uyardık. Ancak, bir gerçeği kabul etmek zorundayız ki, hangi hükümet olursa olsun, bu konuda yeteri kadar direnme gücüne sahip değildi; imkânlar onların elinde idi. Ortak Pazar'ın ilk görüşmelerini Brüksel'de sayın Feyzioğlu yapmışlardır. Yani gelmiş geçmiş iktidarlar bu konuya ciddi şekilde eğilmediler denirse, yalan söylemiş oluruz. Burada Hükümet'i suçlamak yerine, millet olarak kendimizin gerekli ilgiyi göstermediğimizi belirtmek isterim. 1963 senesinde ilk semineri Türkiye'de düzenleyen Türk İş'tir. Yani yedi senedir bu konuyu devamlı işlemektedir. Zamanında hükümetlerimizin bu işi iyi düşünüp, uzun vadeli tedbirler alması gerekirdi. Bugün bir bakıyorsunuz, Ankara Andlaşmasını imza eden Hükümet'in bir üyesi, Ortak Pazar'dan çıkılım, bizim için felâket olur diyor. Bu çok garip... O günden bugüne değişen şartlar Türkiye'nin aleyhine değil. Beş, altı senedir Türkiye Ortak Pazar'ın nimetlerinden faydalandı. Ortak Pazar felâket getirir denince, insan ister istemez acı acı, derin derin düşünüyor. Türkiye böyle olmamalı. Türkiye'nin geleceğine etki yapacak bir topluluğa girişte çok düşünülmeliydi ve kısa zamanda bu fikrin aksi savunulmamalıydı.

SORU — Türkiye'nin hazırlık döneminden geçiş dönemine geçmesi için gerekli sürenin biraz daha uzatılması gerektiğini, Avrupa Ortak Pazar Topluluğu'nun altılar için top-

lu sözleşme tasarısı hazırladığını bir evvelki konuşmanızda belirttiniz. Türkiye'den ihraç edilen işçiler acaba bu pazarlığın içinde mi kalacak, dışında mı kalacak?..

İkinci sualım, işverenlerin Ortak Pazar için herhangi bir hazırlık yapmadığını söylediniz. Bu hazırlıkları Ortak Pazar dışından almış oldukları teklifler dolayısıyla mı yapmıyorlar, yoksa yabancı sermayenin etkisi altında mı yapamıyorlar. Bunları öğrenmek istiyorum.

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Türk işçilerinin Ortak Pazar ülkelerinde yararlanma şartı, bu sözleşmeyi yapan sendikalara girmelerine bağlıdır. Gerek milli sınırlar içinde olsun, gerek altı ülkeyi kapsayan sınırlar içinde olsun eğer işçilerimiz bu sendikalara üye ise, bu sözleşmelerden faydalanabilirler. Çünkü, altıların mevzuatı yabancı uyruklu kimselerin bu sendikalara girmelerini yasaklamıyor. Fakat bu bir eğitim meselesi, sendikacılık anlayışı meselesidir. Türk işçilerinin sendikalara rağbet gösterdikleri iddia edilemez. Bugüne ne denirse densin, Ortak Pazar ülkelerinde çalışan işçilerimiz Ortak Pazar işçilerinin aldıkları ücret seviyesinde ücret alamamaktadırlar. Bugün turist işçileri Ortak Pazar ülkelerinde işverenler için cazip hale gelmişlerdir. Bunlara istedikleri şartlarda iş veriyorlar, onlar da seslerini çıkartmıyorlar. Çünkü oturma ve çalışma müsaadeleri yoktur.

MAHMUT SEYDA — *Avrupa Ekonomik Topluluğu ve işgücü hareketleri seminerinde Ankara Andlaşması'nın sosyal konulardaki yetersizliği hakkında benden evvel sual soran arkadaşımızın soruları dolayısıyla ve bununla ilgili olarak ayrıca özel sektör müteşebbislerinin tutumu hakkında yapmış oldukları eleştirici beyanlar dolayısıyla bazı açıklamalarda bulunmak istiyorum.*

Ankara Andlaşması'nın müzakerelerine 1959 senesinin ekim ayında başlandı ve 1963 haziranında bitirildi. 9 seanslık dört seneye yakın müzakere safhası aşıldı. Neticede 1963 haziranında parafe edilen, 1963 eylülünde Ankara'da imza edilen Andlaşma içinde Türk işgücü ile ilgili yani sosyal konularda hiç bir hüküm yoktur derler, Vardır... Türk Hükümetlerinin Brüksel'de yapılan müzakerelerde makûl ölçüler içinde yaptıkları ısrar-

lı taleplere rağmen Avrupa Ekonomik Topluluğu işgücü ve sosyal konularda hazırlık döneminde bir taviz veya hutta bir kolaylık vermek mevzu bahis olmayacağını aynı ciddiyetle mukabele ederek izah ettiler ve şöylece bir hüküm andlaşmanın içine girdi. Bu konu hazırlık döneminden sonra geçiş döneminde ele alınacak ve geçiş döneminde Ortaklık Konseyinde müzakere mevzuu olacak, buna rağmen hazırlık döneminde dahi Ortaklık Konseyinde müzakere mevzuu olacak, buna rağmen hazırlık döneminde dahi Ortaklık Konseyi'nde bir müzakere gündemi olmamakla beraber Türkiye cephesinden yapılacak taleplerin de iyi niyetle görüşülebileceği söylendi. Bunun neden böyle olduğunu arz etmek isterim. Ben andlaşmanın içindeki metni savunur şekilde konuşmak istemiyorum. 1959 yılında o zamanki iktidar, 27 Mayıs 1960 - 15 Ekim 1961 arasındaki iktidar, 24 Ekim 1961 den sonraki iktidarlar, koalisyon iktidarları bu müzakerelerin patronu idiler. Müzakerelerde birinci plânda Türk ekonomisinin gelişmesine yardımcı olacak unsurların başında dış malî yardım imkânlarımızı geliştirmek geliyordu. Bu noktalarda ısrarlı talepler yapıldı. Onlarda hazırlık döneminde karşılığında hiç bir ağırlık beklemeden bizim için geçerli olmamakla beraber kendilerine göre tavizlerde bulundular.

İşgücü noktasında bir şey elde edilememiş olmasının sebebini arz ediyorum. Hatırlıyacaksınız; dış memleketlerde çalışan işçilerin memleketimize gönderdiği tasarruflarının ilki 1964 ekiminde kasım ve aralık aylarında olmuştur. O senenin ilk hasılatı 8 milyon küsurdur. Bu işçi grupları tarafından bilinen, fakat kamu oyununda bilinmeyen ve hükümetimiz tarafından birinci plânda görülmeyen bir konu idi. Bugün işçi gelirleri, 1969 senesinde 149 milyona yakın bir transfer ile dış ödeme dengemizde ihracattan sonra en büyük para kaynağı olmuştur. Bugün dışarıda bulunan 250 bin işçimiz millî dâvalarımızın iki veya üç numaralı sorunudur. 1 Aralık 1964 de yürürlüğe girmiş bir andlaşma dolayısıyla 1970 senesinin birinci ayının son günlerinde oturup da bugünkü şartlar altında 1959 da başlayıp 1963 de bi-

ten müzakereler dolayısıyla hükümetleri, Osmanlı İmparatorluğu'nun en karanlık devirlerindeki kapitülasyonların düşürdüğü feci duruma düşürüyor diye tenkit etmek bence haksızlık olur. Bu bir.

İkincisi; özel sektör hazırlık dönemini gaflet içinde geçirmiştir, hazırlanmamıştır denilmiştir. Amma, bu gafleti yapan yalnız özel sektörün müteşebbis grubu mudur?.. Bilmiyorum, içinizde beş yıllık plânları, programları takip etmiş, ayıklamış ve süzmüş arkadaşlarımız var mı? Birinci Beş Yıllık Plân 1962 senesinde hazırlandı, 1963 de yürürlüğe girdi. 1962 de biz, Ortak Pazar ile 7 nci veya 8 nci müzakeremizi yapmıştık. Birinci Beş Yıllık Plân programlarında Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilgili neler düşünülmüştür, neler öngörülmüştür? Arkadaşlardan biri çıkıp da şunlar öngörülmüştür, şunlar düşünülmüştür diyebilirse, ben sözümü geri alacağım. Plânlama özel teşebbüsün bir görüşü değildir, Devlet'in bir görüşüdür. Plânlama yalnız mütehassısların, çeşitli adamların, çeşitli ekiplerin işgalinde bulunan bir teşekkül değildir. Yüksek Plânlama Kurulu dediğimiz teşkilât, iktidardaki hükümetlerin en üst başının da iştirak ettiği bir kurmanın idaresinde bulunan bir Devlet teşekkülüdür. Ortak Pazar ile biz bir yandan mukadderatımızı tayin edecek müzakerelerde bulunalım ve sonra imza safhasına yaklaşıalım; böyle bir zamanda hükümetler kendilerinin organı olan Plânlamada buna mütenazır bir çalışma, bir hazırlık yapmamış olsunlar. Bu özel sektör için bir gaflet değildir. Bugün İkinci Beş Yıllık Plânda Ortak Pazar ile ortaklığımızın gerektirdiği bir düzen, bir program bulabilsek dahi onu da kabul ederiz, Roma Andlaşması'ndan sonra çıkarılmış olan İkinci Beş Yıllık Plân da 1969 programında mevzuları yavaş yavaş ele almak suretiyle halletsin, diyebiliriz. Bunu izah etmek lâzım. Ben şahsen şöyle izah ediyorum. Bizim küçükler son devirde gide gide imtihan kapısına üç gün kala, beş gün kala hazırlanıp imtihanı kolaylıkla geçirme becerikliliğini elde ettiler. Şimdi de zannediyoruz ki her, işi yumurta kapıya geldiği zaman ele almak, meseleyi halletmeye kafidir. Böyle olunca hiç birimizin,

birbirimizi muaheze etmeğe hakkı yoktur. Herkesin, ben ne yaptım diye başlayıp, ondan sonra yakın çevreye sorup, ondan sonra hükümete sual tevcih etmesi lâzım gelir. Madem ki, demokratik bir ülkeyiz, bizim de bu toplum içinde medeni bir vatandaş olarak kendi sorumluluğumuzu, vazife duygumuzu bu yönde geliştirmemiz icap eder.

Yalnız, işin müspet tarafını ilâve edeyim. Özel teşebbüs 1965 yılında İstanbul'da İktisadi Kalkınma Vakfı kurmuştur. Bu vakıf benim kanaatimce, bugüne kadar neşrettiği raporlar, enfermasyon bültenleriyle plânlamadan daha çok umumi efkâra hitap eden, bir hizmet görmüştür. Bu da özel teşebbüsün gayretidir. Özel teşebbüsün bu gayretine karşı kamu kesiminden mukavemet olmuştur.

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Konuşmamda da beyan ettiğim üzere toplumun her kademesinde konuya karşı bir ilgisizlik var. Fakat burada en büyük günahın siyasi tercih yetkisine sahip olan Devleti yönetenlerde olduğunu ifade ettim. Ankara Andlaşması'na sosyal konuların konulabileceği fikri üzerinde şu bakımdan ısrarla durdum. Türkiye'den Avrupa'ya işçi hareketi 1964 yılından sonra hız kazanmıştır. 1959, 1963 yılları arasında Türkiye'den bu kadar işçinin gideceği bilinmiyordu. Çünkü her konuda olduğu gibi, bu konuda da biz meseleyi arkasından takip ettik. Önüne geçip, işçi hareketini Avrupa üzerine göndermedik. İşçi kendiliğinden gitti. İşçimiz gidiyor, para geliyor, istihdama güzel etki yapıyor, bu meseleye bir bakalım dedik. 1964 yılında pazarlık gücümüz vardı. İleriyi görseydik, altılar bize kolay kolay direnme göstermiyeceklerdi. O anda işsizlik bulunmadığı için, işçiler bakımından konacak peşin hükümler kendilerine külfet yüklemeyeceğinden bunu biraz daha lehte geliştirmek mümkün olacaktı. Altılar, 1963 den sonra Türkiye'den geniş ölçüde işçi hareketinin Avrupa'ya gideceğini biliyordu. Onun için, «böyle bir sözümüz yok, zaten Avrupa'da da işçiniz yok, bu bakımdan sosyal konular geçiş döneminde görüşlünün» diye tabir caizse bizi uyuttular.

Diğer görüşlerinize katılıyorum. Toplum içinde kademe kademe hepimiz sorumluyuz. Sorumluluğu bir kanata yüklemenin in-

safsızlık olacağını biliyorum, kabul ediyorum. Ortak Pazar'a gelişimizin en büyük ıstırabını Türk sanayii çekecektir. Bu bakımdan özel sektörün meselenin ehemmiyetine bizden fazla müdrik olmaları lâzım gelirdi. Çünkü, biz eğer egoistçe düşünssek, Türkiye'deki iş gücünün Ortak Pazar'dan endişe duymaması lâzım. İşçi emeğini, iki kuruş fazla veya noksanına her ülkede satabiliriz, fakat özel sektörün durumu öyle değil. Özel sektörün sermayesi var, tesisleri var, her şeyi var. Yani bir emeği yok. Onun için özel sektörün bu konuya işçi hareketlerinden ziyade önem vermesi gerekirdi.

İktisadi kalkınma Vakfı hakkındaki görüşlerinize iştirak ediyorum. Ortak Pazar'daki her gelişmeyi Türk kamuoyuna imkân nisbetinde duyuran bir görev yapıyor. Ancak, özel sektörün kurduğu bu vakıf yayın yapmaktan öteye gidemiyor. Meselâ, Ortak Pazar ülkelerindeki ücretlerle Türkiye'deki ücretlerin mukayesesini yapan bir yayını vardır. Acaba hangi özel sektörümüz İktisadi Kalkınma Vakfının bu yayını açıp, kendi ücret politikasını tayin etmek lüzumunu duydu?.. Tahmin ediyorum ki, hiç biri bu araştırmayı gözden geçirip, kendi bünyesine uydurmak lüzumunu duymamıştır. Duysaydı, her konuda duyardı ve pek hazırlıksız yakalandık, demezdi. Bu bakımdan görüşlerinize katılıyorum. İstirap toplumun ıstırabıdır.

SORU — Gümrük duvarlarıyla kapalı kaldığı müddetçe Türk ekonomisi gelişmeyecektir, dediniz. Bugüne kadar Ortak Pazar'a girme mevzuunda sayın işverenler gerekli hazırlığı yapmadıklarını söylediler. Ben, işverenler derken İktisadi Devlet Teşekküllerini ve Devlet'e bağlı işverenleri de kastediyorum; işverenlerimiz nasıl olsa bol kazanca eriştik demek suretiyle Ortak Pazar'a girme hazırlığı yapmazlar ise, esas sıkıntıyı çeken ve baskı grupları olan kuruluşlar olarak bizim hareketimiz hangi yönde olacaktır.

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Bu çok derinliğine ele alınması gereken bir soru. Buna bir kaç cümle ile cevap vermenin imkânsızlığını takdir edersiniz. Gayet tabii gümrük duvarlarını kapatmak suretiyle Türk ekonomisini geliştirelim fikri güzel bir şey, amma gümrük duvarları kapandığı müddetçe sana-

yticilerimiz herhangi bir gelişme göstermezler veya bunun çabası içine girmezlerse, devamlı olarak Türk sanayiini gümrük duvarlarıyla korumak da mümkün olmaz. Korunma tedbirini Türk sanayicileri iyi değerlendirirler, kıymetini bilirlerse bu Türk ekonomisi için yararlı olur. Fakat bunu kendisi için alışkanlık haline getirirse, nasıl olsa korunuyorum, tekelciyim der ve meselâ vıda ithali yasak zihniyeti ile hareket ederse, yalnız işçiye değil, Türk ekonomisine de zararı olur. Hiçbir zaman yüzdeyüz iddia sahibi değilim, amma Ereğli'nin durumu ortada, Ereğli Demir Çelik İşletmelerini biz on sene daha korursak, Ereğli Demir Çelik, mamûllerini 2300 liradan satacak. Eğer gümrük kapılarını açıp, Avrupa maliyetine gir diye zorlarsak, bu zorluk dolayısıyla kendisinin bazı tedbirler alması gerekecek. Biz, gümrük duvarlarının birden bire kaldırılmasına da taraftar değiliz. Geçiş dönemini iyi değerlendirip, çok temkinli hareket etmemiz gerekir. Muhterem beyefendinin söylediği gibi bu husus, herşeyden evvel Plânlama Teşkilâtının, işçisinin, işverenin el birliği ile sağlanacaktır. Başka türlü bir baskının pratikte netice vereceği kanaatinde değilim. Biz, baskı grubu görevimizi her vesile ile yerine getiriyoruz. Nitekim, konuşmamın başında söyledim; şu seminer dahi ikâz görevidir. Teknik konularda topluluğumuzun arzusu yok. Gönül isterdi ki, şu seminerde görüşülen konular daha geniş gruplar arasında yayılsın. Seminere katılan arkadaşlara bu bakımdan teşekkürlerimi arz ediyorum. Bu ilgi daha geniş çapta olsaydı, muhakkak ki daha faydalı olurdu. Hükümet yetkililerinden kimseyi görmedik, plânlama hariç. Burada bulunsalardı, işçi hareketlerini daha derinliğine görme imkânına sahip olurlardı. Hükümete Ortak Pazar ile ilgili olarak vereceğimiz görüş bir, iki sayfayı geçmeyecektir. Halbuki, burada bulunsalardı, görüşümüzü bütün ayrıntılarıyla öğrenme imkânları doğacaktı. Görülüyor ki, dileğimiz bir noktada toplanmıyor. Hükümet de Türkiye'nin kaderi ile çok yakından ilgili bir konuda dahi hassasiyet göstermiyor. Burada ifade edildiği gibi, yumurta kapıya gelince harekete geçiliyor. Fakat her zaman kurtarmak mümkün olmuyor.

SORU — Ereğli Demir Çelik'ten bahsettiniz. Sanayi yatırımlarının bir kısmı Ortak Pazar ülkeleriyle yapılan lisans anlaşmalarına dayanılarak yapılıyor. İşçi ücretlerinin maliyetlere tesirinin çok düşük olmasına rağmen aynı mahlı ithal etmek zorunda kalıyoruz. Meselâ, bir firma li-

sans andlaşması ile bir fabrika kuruyor. Fakat bu firma bizim imâl ettiğimiz malların aynısını Avrupa'da daha ucuza imâl ediyor ve ithal zorunda kalıyoruz. Aynı malı, aynı firma memleketinde teknolojinin ve otomasyonun gelişmesi neticesinde ucuza mal ediyor ve aynı firma lisans anlaşmasıyla kurduğu fabrikada daha pahalıya mal ediyor. Aynı firmanın ithal ettiği aynı mal değişik fiyatlarla satılıyor. Bugünkü şartlar içinde Türkiye'nin daha uzun yıllar rekabet edemeyeceği kanaatindeyim.

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Bu hadise Türkiye'de bir ara mevcuttu. Fakat rekabet etmek için bazı tedbirlerin alınması pekâlâ mümkün. Bugün herşeyden evvel kurulacak bir tesisin çağımızın teknolojisine uygun bir tesis olması şart. Yani modası geçmiş bir teknik Türkiye'de uygulanırsa, gayet tabii ki rekabet gücümüz geniş ölçüde azalır. Bu herşeyden evvel müteşebbisin ilk düşüneceği bir konudur. Yani bir tesis kurulurken bu tesisin her halûkârda günümüzün icaplarına uygun olarak düşünülüp ona göre kurulması icap eder. Başlangıçta yanlış adım atarsak, bu adımı senelerce düzeltmeye imkân yoktur. Ereğli Demir Çelik tesisleri demode olmamış tesisler ise, pekâlâ rekabet edebilir. Ham maddesi olan, işgücünü ucuz temiz edebilen bir ülkede sermaye sıkıntısı yoksa, o ülke kuracağı tesislerle pekâlâ rekabet edebilir. Türkiye'de bugün sermaye kıt, fakat ortaklıklar kurmak suretiyle sermayeyi elde ettikten sonra iyi bir organizasyon ile günümüzün icaplarına uygun bir çalışma sistemi içine girebilir ve rekabet imkân sağlayabilir gibi geliyor, bana. Neden rekabet edemiyoruz; bu hususu açıklamaya kendimi yetkili görmem. Şundan dolayı rekabet edemiyoruz diyecek kadar bu işin etütünü yapmadım. Yalnız, bir gerçek var. Aynı firmanın Avrupa'dan gelen mamûlleri daha ucuz, Türkiye'de imâl edilenler ise pahalı. Bunun iki neticesi var. Ya çok fazla kazanç nedeni ile böyle oluyor veya tesislerin kuruluşunda günümüz teknolojisine uygun metotlar kullanılmıyor. Bu hususta çok enteresan araştırmalar var. Meselâ, General Motor bir araştırma yapmış, işçi ve işveren ilişkilerinin verim üzerindeki sonuçlarını izlemiş. Görmüş ki, işçi ve işveren ilişkileri iyi geliştiği müddetçe verim % 20 artmış, kötü geliştiği takdirde % 20 gerilemiş. İşçi ve işveren münasebetlerinin dahi verimin artışına katkısı var. Onun için Türkiye'-

de emek, ham madde, teçhizatın ötesinde bir genel eğitim ile münasebetleri ahenkleştirmek, düzeltmeler yapmak verim artışına ve dolayısıyla maliyetlere, rekabet gücümüze katkıda bulunacak; çok cepheli bir konu.

SORU **SAHİBİ** — Teknolojik gelişme ile ilgili olarak serdetmiş olduğunuz fikirlere uyuyorum. Malûmunuz olduğu veçhile ihtiyaçların tatmini zımmında alınan her türlü tedbirler kısa ve uzun vadeli olmak üzere kendilerini gösterirler. Teknolojik gelişme de herhangi bir sahaya bir tekniğin tatbik edilmesinin etkilerini istihdam açısından uzun devrede düşünmek gerek. Türkiye gibi iktisaden kalkınma çabasında bulunan memleketlerde kalkınmayı önleyen faktörlerden biri prodüktif olmayan istihdama yer verilmesidir. Ben şahsen, teknolojik gelişmeyi Türkiye'nin uzun devrelerde ön plânda ele almasında faydalar görmekteyim. Zira, azalan randımanlar kanununun sanayide pek fazla kendini göstermese bile zirai sahada olsun, diğer sahalarda olsun, madencilik sahasında olsun kendini göstereceği bir vakiadır. Biz, teknolojik terakkilere kısa devrede sırt çevirirsek, onların meydana getireceği istihsal artışlarını reddedeceğiz. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun bize bahşedeceği teknolojik telâkkilere katılacak değilim. Türkiye'nin ziraat memleketi olması nedeni ile tarım sektöründe gerekli rasyonel tedbirler alınması, ön plânda yer verilmesi gereklidir. Şahsi kanaatimi arz ediyorum, İstihdam politikamıza bir göz atarsak, bugün Türk çocuğu kendi vatanında alın terini tam değerlendirmek şöyle dursun, bizzat işverenlerin bir nevi bazı nimetlerinin etkisi altında kalmaktadır. Biz bünyemize uygun tedbirler almaya çalışacağımız yerde mağduriyet hissediyoruz. Bu sonuçlarla alâkalı tedbirlerin neler olduğunu bilemiyoruz. Eğer sonuç, arzu etmediğimiz bir şekilde tezahür ediyorsa, bu sonucu doğuran sebepleri ortadan kaldırmadıkça muvaffak olamayacağımız aşîkârdır. Binaenaleyh, şu an geçiş dönemine girmiş olan Türkiye'nin kapitülâsyonlar gibi haklar tanımaması için Avrupa Ekonomik Topluluğu içindeki yerini değerlendirmeye, tesbit etmeye hatta ve hatta Türkiye'nin Avrupa

Ekonomik Topluluğu içindeki yerini almamasını şahsen talep ederim. Biz, istihdam politikası açısından neden nedişeleniyoruz? Çalışan işçi hangi sahada eğitilmiştir, bu işgücü vasıflı işgücü müdür, vasıfsız işgücü müdür?.. Bilhassa, bu noktalarda durmak lâzım. Bildiğim kadarıyla Avrupa ülkelerinde çalışan işçilerin % 31'i kalifiye işçidir. Vasıflı işgücünün Türkiye'de arzu edilmemesi gibi bir düşünce Avrupa memleketlerinde doğmaktadır. Avrupa ülkelerine gönderdiğimiz işgücünün bize transfer ettiği dövizin kısa devrede kapattığı dış açığı bir taraf tutarak, bu işgücünün dışarda çalıştırılmasıyla Türkiye'de meydana gelen boşluğu, alternatif düşünmek gerek.

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Görüşlerinize katılmamaya imkân yok. Yalnız, yanlış anlama sonucu bir ifade kullandınız zannediyorum. Zira teknolojik gelişmeye karşı bir görüşte değilim. Gayet tabii teknolojik gelişme kısa devrede işgücü istihdamını menfi yönde etkilemekle beraber, uzun devrede faydalıdır. Teknolojik gelişme bir kontrol içinde yapılsın derken, katiyen ve katiyen teknolojik gelişmenin karşısında bir görüş sahibi değilim. Konuşmamın başındaki görüşüm bir yanlış anlama sonucu bana yöneltilmiş bir soru oluyorsa, bunu düzeltmek isterim. Onun dışındaki görüşlerinize katılıyorum.

Bazı tedbirler alınması zarureti var. Hatta bu tedbirlerin alınması gecikmiştir. Daha fazla gecikmeden bu tedbirleri almak zorunluğu ile karşı karşıyayız. Hele işgücü bakımından başlı başına seminer mevzuu olacak kadar sorunlarımız var; dışarıya giden işçiler bakımından, döviz gelirlerimiz bakımından, kalifiye işçiler bakımından. Kalifiye işçilerimiz orada sıra işçisi olarak çalışmakta ve kalifiyelik vasfını kaybetmektedirler. Önümüzdeki günlerde böyle bir seminer yapma imkânını bulursak, Ortak Pazar ülkelerindeki işçilerimizin sorunlarını rahatça tartışabiliriz.

Diğer fikirlerinizi katılıyorum.

Genel tartışma

Seminer yöneticisi :

Halil Tunç

Konuşmacılar :

Doç. Dr. Baran Tuncer

Doç. Dr. Ali Sait Yüksel

Seminerin 27 Ocak 1970 günü ikinci oturumunda genel tartışma yapıldı.

Oturumu açan seminer yöneticisi Halil Tunç dört günlük çalışmaların kısa bir bilânçosunu yaptı ve ilk sözü Devlet Yatırım Bankası Genel Müdürü Nedim Rüştü Aksal'a verdi :

NEDİM RÜŞTÜ AKSAL — Bu semineri takip edebildiğim kadarı ile bazı kısımlarında tereddütlerim oldu. Müsaade

ederseniz, bu tereddütlerimi arz edeyim. Cevaplarını alabilirsem çok memnun olurum.

AET topluluğunu vücuda getiren muahedeler tam tatbik edildiği zaman iktisadi bakımdan adeta tek bir ekonomi, tek bir pazar, tek bir memleket hüviyeti karşısında kalacağız.

Müşterek Pazar'da ekonomi serbest rekabet rejimini gerektirir. Müşterek pazara dahil bir memlekette bu serbest rekabete tahammül eden mahalli istihsal ünitelerinin ayakta kalmaya devam etmesi ve hatta inkişaf etmesi için özel tarifeye dayanamıyan mahalli istihsal kolları ortadan kalkacak ve o güne kadar işgal ettiği yeri kendisinden daha müsait şartlar içinde bulunanlara terk edecektir. Diğer bir ifade ile Müşterek Pazara dahil memleketler kendi aralarında ihtisaslaşacak. Böyle bir ihtimal varit ise, Türkiye'nin durumu ne olacaktır?.. Türkiye'nin alacağı yer ne olacaktır.

İkinci bir husus işçi transferleriyle ilgili olarak; dün sayın Baran Tuncer dışarıya giden işçilerin % 31'nin kalifiye işçi olduğunu söylemesine rağmen, Plânla-ma Teşkilâtı'nda yapılan bir tetkike göre gönderilen işçilerinin % 38 ine yakın bir kısmının kalifiye işçi olduğu belirtilmiştir. Evvelâ, bu hal devam edecek midir? Bu vasıflı işçilerin gitmesinin bıraktığı boşluk nasıl doldurulacaktır?... Bu hal, Türkiye'de ücretlerin artmasına yol açmıyacak mıdır?.. Malûm, ücretlerin teşekkülü arz ve talebe bağlıdır. Böyle bir hal vaki olduğu zaman öteden beri Türkiye lehinde bir avantaj olarak kabul edilen işçi ücretlerindeki ucuzluk bu avantajını kaybetmiyor mu?.. Bunun tam aksi, bizim kalifiye olarak kabul ettiğimiz işçilerin dışarıya gitmesi halinde çoğunlukla bunlar dış memleketlerde dış işçi seviyesinde istihdam edilmektedirler. İşçi gönderdiğimiz memleketlerde dış işçi seviyesindeki arz fazla payı bu defa aksi istikamette işçi ücretlerini azaltıcı bir mahiyet taşımaz mı?.. Eğer, bu da tahakkuk ederse, o zaman ötedenberi avantajımız olan ucuz işçilik, tamamen aleyhimize bir faktör mahiyetini taşımaz mı?..

1964 denberi istatistikler 8,1 den başlamak suretiyle 1969 yılında 140 milyon dolarlık bir imkân Türkiye'ye sağladığını gösteriyor. Tabiatıyla Türk ekonomisi bakımından bu, çok ehemmiyetli bir katkı. Sabahleyin sayın Mahmut Seyda beyefendinin de ifade ettiği gibi tediye muvazenesinde ihracattan sonra en büyük kale-mimizi teşkil ediyor. 1966 ,1967 yıllarında olduğu gibi bir ekonomik krizin vücuda geldiğini kabul ettiğimiz takdirde dışardan işçilerin Türkiye'ye gelmesi problemi ne şekilde halledilecektir?.. Bu mevzuda gerek yetkili bakanlıkların veya yetkili işçi teşekküllerin ne gibi tedbirleri vardır veya çalışmaları mevcuttur.

Bu hususlarda eğer aydınlanabilirsem, çok memnun olacağım.

BARAN TUNCER — Sayın Aksal bey üzerinde durmak istediği konuları üç grupta topladı. Tahmin ediyorum, bunlardan sonuncusu sayın Tunç beye yönelmiş durumda. Onun için ben o hususta fikir beyan edebilecek durumda değilim.

Birinci soruları, çok geniş kapsamlı bir soru. Yani AET nin amacı tek bir pazar ve bu pazar içerisinde üretim faktörleri yönünde ve diğer piyasa şartları yönünden bir serbest rekabet durumu söz konusu olacağına göre, acaba Türkiye'nin bu pazara tüm entegre olması sonunda ortaya çıkacak durum ne olacaktır?. Bilmiyorum suali doğru anlamış mıyım?. Ben çünkü konuşmalarımda sorunun en azından bir kısmı üzerindeki düşüncelerimi arz edebildiğimi zannediyorum, fakat arz ettiğim gibi soru gerçekten geniş kapsamlı olduğu için şüphesiz dün böyle bir sorunun cevabı burada ne arandı, ne de bulunabildi.

Bu seminerin ana konusu Ortak Pazar'daki işçi sorunları olmakla beraber, en azından benim katıldığım toplantılarda edindiğim intiba, aşağı yukarı herkesin kafasındaki soru, bizi 12, 13 seneden beri işgal eden ve zaman zaman cevap verdiğimizizi zannettiğimiz en azından yetkililerimiz ağzından, fakat üç, dört sene geçtikten sonra yeni baştan kendimizi sormaktan alamadığımız bir soru. Bunun sonu ne olacak sorusu?.. Aslında Türkiye de bir karar vermiş durumda, 1964 de bir andlaşmanın içine girmiş durumda. Dolayısıyla bu safhada yeni baştan aynı soruyu sorma-

mız, bu kararın gerçekten ne kadar yerinde olduğu hususunda bizdeki şüphelerin devam etmekte olduğu hususunu ortaya koyuyor.

Ortak Pazara girme taraftarı, aleyhtarı diye iki grupta düşünürlerimizi, iktisatçılarımızı toplayacak olursak, ben bu konuda bir, iki cümle ile bu görüşlerin ana noktalarını ortaya koymaya çalışayım ve müsaade ederseniz kendi düşüncemi buna ekleyeyim.

Ortak Pazara girme taraftarı olanların başlangıçtaki düşüncelerini dün sayın Üstünel de burada ortaya koymuştu, buna ben de bazı eklemelerde bulunmuştum. Fakat bazı söylediklerimi tekrar pahasına şu noktaların üzerinde durmakta yarar görüyorum.

Ortak Pazar bilindiği üzere şimdi altı ülkenin, fakat diğer bazı müracaatlarla bu sayının artacağı ve aynı zamanda dünya ekonomisinde önemli sayılabilecek bir grup ülkenin bir araya getirip, kurmuş olduğu bir ortaklık. Bu ortaklık kendisi içerisinde serbest rekabet şartlarını gerçekleştirmeye çalışırken, kendi dışındaki ülkelere karşı da belli ortak gümrük duvarının arkasına da sığınma çabasında olan bir kuruluş. Ortak Pazara dünya iktisadı yönünden baktığımızda aslında serbest ticareti değil, bilâkis dünyadaki serbest ticaret aleyhine kurulmuş olan bir ortaklık olduğunu ifade edebiliriz. Bizim endişemiz de zaten buradan doğuyor. Yani bu kadar büyük sayılabilecek bir pazarın dışında Türkiye kalacak olursa, acaba bu pazara mal satma şartları güçleştiği zaman bu Türkiye ekonomisinin aleyhine olmayacak mı?... Yani şu son söylediğim husus, Ortak Pazara girme taraftarı gözükümlerinin ileri sürdükleri en önemli argümanlardan, en önemli hususlardan birisi.

Mesele ayrıntılarından sıyrılacak olursa, gerçekten buraya gelip düğümleniyor. Ortak Pazar bize dışarıdan şu kadar ek sermaye sağlıyor, işgücü konusunda şu ek imkânı sağlayacak gibi bir takım teferruat unsuru olmakla beraber bütün mesele gelip buraya bağlanıyor. Bir de doğrusu benim pek benimseyemediğim bir görüş daha var. O da, bizim ekonomimiz dış rekabetten uzak bulunmaktadır, dolayısıyla Ortak Pazara katılmamız bizi kamçılایıcı bir etki yapacaktır. Ben bu sonuncu görüşe doğrusu itibar edemiyorum. Yani, biz kendi işlerimizi kendi imkânlarımızla de-

gerlendiremiyoruz, düşünemiyoruz; mutlaka biri bizi itecek, bizi kamçılacak ve biz de bundan fayda umacağız. Ben bunu şuna benzetiyorum. İmtihan olacağını bilen bir öğrenci aylarca çalışmıyor, ondan sonra imtihan sırası gelince imtihan olacağım diye çalışmaya başlıyor. Bu kadar gayri ciddi bir mesele. Yani biz gerçekten Türkiye ekonomisini rayına oturtacak, ekonomik gelişmeyi yürütebilecek bir çok imkânlar, düşünen kafalara sahibiz, fakat sonunda dönüp dolaşıp, işte dışarıdan bir teşvik gelirse, dışarıdan bir kamçılama gelirse bu zor altında şahlanırsınız, bu güçlükleri yeneriz. Bu sonuncu görüşe ben katılamıyorum. Dolayısıyla, dönüp dolaşıp geldiğimiz husus gerçekten Türkiye'nin böyle bir pazar dışında kalmasının biraz evvel söylediğim gibi bu pazarın dışarıya çekeceği gümrük setleriyle önemli sayılabilecek bir pazarı kaybedip, kaybedemeyeceği konusu. Buna karşılık Ortak Pazara girmemizin aleyhinde olan ana görüş ise, dönüp dolaşıp zaten kurulmamış olan veya en azından süratli bir şekilde kurulmamış olan sanayimizin çok kısa bir zamanda yok olup gideceği ve Türkiye'nin belki asırlar boyunca bir daha sanayileşme yeteneğine sahip olamayacağı, iktisadî gelişmesini sağlayamayacağı ve ikinci sınıf millet olma durumundan kurtulamayacağı hususunda toplanıyor. Yine bu argümanın çeşitli varyasyonları, çeşitli ortaya konuş şartları vardır, fakat bütün bunları topladığımız zaman ben en önemli bir ana konuyu tesbit ediyorum. Türkiye'nin ekonomik gelişmesinin daha ciddi olarak başlamadan kösteklenmesi ve Türkiye'nin bir sanayi toplumu haline geçmesi imkânlarının daha başlangıçtan boğulması.

Gerçekler ve aynı zamanda tarihi gelişim bize gösteriyor ki, gümrük birliği ekonomik gelişmeleri bakımından yakın seviyede olan ülkeler yönünden pazar genişlemesi sağlaması itibariyle bu ülkelerin iktisadî gelişmelerine yararlı olmaktadır, geçmişte de olmuştur. Şöyle ki, bugün Amerika'da büyük bir iç pazarın teşviki ile çok büyük kapasiteli işletmeler kurulabilmektedir ve dolayısıyla büyük işletmenin iktisadiliğinden yararlanabilmektedir. Oysa, bugün Avrupa tek tek, ülke ülke ele alındığında bu gelişim ile başa çıkamamaktadır. Çünkü, Avrupa toplumları Türkiye ile karşılaştırıldığı zaman ne kadar ileride olurlarsa olsunlar, Amerikan ekonomisi ile karşılaştıkları zaman çok dezavantajlı bir ortam içerisinde dirler. Çünkü, eğer sadece kendi ülke pazarlarına hitap ederlerse, bu büyüklükteki işletmeler hiç bir

zaman Amerika Birleşik Devletleri ekonomisinin sağlamış olduğu teknolojik ilerlemeyi, iktisadilik prensiplerini gerçekleştirme yeteneğine sahip değildir. Son yıllarda hepinizin de çok iyi bildiği gibi bu konularda Avrupalılar ciddi bir endişe ve uyanma içerisinde dirler. Bildiğiniz bir, iki kitap büyük yankılar uyandırmış bulunuyor. Amerika Meydan okuyor ve benzeri yayınlar ve Fransa'da, Belçika'da Amerikan yabancı sermayesine karşı büyük bir ırkeklik ve haklı olarak bu ekonomilerin çok daha güçlü Amerikan ekonomisinin bir anlamda bir hakimeti alanına girmesinden endişe duyuluyor. Ortak Pazar'ın gerisindeki gerçek bu ve şüphesiz ekonomik gelişmelerin bir birine yakın bu ülkeler bir araya geldiklerinde güçlü, bugün olduklarından çok daha güçlü bir hale gelecekleri de bence şüphe götürmez bir sonuç olacak.

Bir yandan iktisat teorisi, öte yandan tecrübesi bize iktisadi gelişmeleri çok farklı olan toplumların bu anlamda ortaklıklar kurdukları zaman bunun her zaman az gelişmiş toplumların yararına olmadığını ortaya koyuyor. En azından İtalyan Birliği Kuruluşu'nda meselâ Kuzey İtalya bu ortaklıkların, bu birlikten Güney İtalya'ya nisbetle çok daha başarılı bir şekilde yararlanmış, buna karşılık Güney İtalya'nın birazcık daha gelişebilmesi, pek çok desteğin sağlanmasını gerektirmiştir. Yani bir merkezin bu kalkınma işini bilinçli bir hale getirip, çeşitli plânlar altında desteklemesi sonucunu doğurmuştur. Hatta bunu çok uzağa gitmeden kendi ülkemizde de görebiliriz. Ülkemizin coğrafi durumuna baktığımız zaman Türkiye'nin nisbeten ileride olan bölgelerinin diğerlerine nisbetle ne kadar hızlı geliştiğini, fakat diğer bazı bölgelerin tabii kaynakları ne olursa olsun bu hızla gelişemediğini görüyoruz. Bu söylediğim örneklerden büyük genellemeler yapmak hevesinde değilim, fakat en azından bu söylediğim örnekler ve bunun dışında diğer hususlar bize bu çeşit ortaklıkların daha güçsüz olan ortak aleyhine sonuçlar doğurabileceği intibasını veriyor.

Özetleyerek toplamak gerekirse şunu söyleyebilirim. Biz, iki yaklaşımın içinde olabiliriz. Bir tanesi Ortak Pazar vakıasını şimdiye kadar bazı belgelere imza koymuş, bir toplumun temsilcileri olarak kaçınılmaz diye kabul edip, bu ortaklığın, bu yaklaşmanın Türkiye ekonomisi yönünden en az sakıncalı şeklini ortaya koymaya çalışabiliriz. Bir diğeri de, biraz önce arz ettiğim gibi 1950 den itibaren yapacağımız tartışmayı devam ettirebiliriz.

Şimdi ikincisinden başlayayım. Soru ilk defa bugün karşımıza gelmiş olsaydı yani ilk defa önümüzdeki yılda Ortak Pazar ile bir takım ilişkiler kurup kurmama söz konusu olsaydı, benim bu husustaki tercihim, Ortak Pazar'ın dışında, fakat Ortak Pazar vakıasını kabul edip, buna ilişkin bir takım tedbirlerin alınabileceğini öngören bir düşünce, bir yaklaşış tarzı olurdu. Biz, bu safhayı aşmış durumdayız. Onun için bu alanda veya bu safhada yapılacak anlamlı katkı ve aynı zamanda gerçekçi olan katkı, bu geçişin mevcut şartlar içerisinde en az ağırlıklı, en az zahmetli bir şekilde ortaya konmasını ifade etmektir. Bir kere Ortak Pazar andlaşması bize hazırlık dönemi adı altında bazı imkânlar sağlamıştır. Biz, bir kere bu hazırlık dönemi imkânını hiç de olumlu kullanmadık. Bu dönem içerisinde meselâ yurt dışında çalışan işgücünün artmış olmasını, Ortak Pazar hazırlık dönemini iyi kullandık diye tesbit etmek ve iki olayı birbiri ile karıştırmak bence çok hatalı olur. Bunlar birbirinden farklı olaylar. Çünkü, Türkiye Ortak Pazar'ın içinde de olsaydı, dışında da olsaydı işgücü ve işgücünün bize sağladığı yararlar bakımından bugün olduğundan çok farklı bir durumda olmayacaktı. Kaldı ki, dün de arz ettiğim üzere Ortak Pazar'ın işgücü alanında sağlayacağı tam bir serbesti 1976 larda umduğumuz gibi bir anda olacak bir olay değildir. Daha pek çok yıllar sürecektir. Çünkü, Türk işgücünün Ortak Pazara kontrolsüz katkısını Ortak Pazar ülkeleri katlanmak istemeyeceklerdir.

Diğer taraftan bir hazırlık döneminin mantığını düşünecek olursak, Türkiye ekonomisini bu geçiş şartlarına biz hazırlarken, en azından iki alanda şu geçirdiğimiz beş yılın tecrübesinden daha farklı bir tecrübe geçirmek durumundaydık. Bunlardan bir tanesi sanayileşme politikamız, bir tanesi de dış ticaret politikamızdır. Biz bugün beş yıl öncesine baktığımızda en azından dış ticaret politikası yönünden bir ortaklığa daha az hazır bir ortam içerisindeyiz. Bugün beş yıl öncesine nisbetle döviz rezervlerimiz çok daha az, beş yıl öncesine nazaran dış ticaret açığımız çok daha ciddi bir problem olarak karşımızda duruyor. İthalât talebimiz olanca hızı ile artıyor. İhracat imkânlarımız, arzımız ithalata ayak uyduramıyor. Dün ayrıntılı şekilde anlattığım gibi hiç ummadığımız işgücü hareketinin sağlamış olduğu ek imkân olmasaydı bugün Türkiye ekonomisi beş yıl öncesinden çok daha kötü bir ortam içerisinde olacaktı, dış ticaret yönünden. Dolayısıyla

biz bugün beş yıl öncesi ile karşılaştırdığımız zaman, gümrükler yönünden, gümrük vergileri yönünden ve bunun yanında miktar kısıtlamaları yönünden Ortak Pazar ruhuna çok daha aykırı bir dönemece gelmiş bulunuyoruz. Oysa, biz Ortak Pazara hazırlanıyor olsaydık, bu beş yılın sonunda en azından miktar kısıtlamaları yönünden ve benzeri dış ticaret tahditleri yönünden bugün olduğumuzdan çok daha farklı bir ortam içinde olmamız gerekirdi.

Sanayileşme konusuna gelince; bu hazırlık döneminde de sanayileşme alanında da çok olumlu gelişmeler kaydettiğimizi söylemek imkânına sahip değilim. Bildiğiniz gibi, Türkiye sanayii özellikle son yıllarda dışa bağlı bir sanayileşme temposu ve yönü içerisinde bulunuyor. Eğer, sınai üretim kapasitemiz % 10 artmışsa, ham madde ve yarı mamûl safi kârımız da en azından o nisbette arttı.

Diğer taraftan çok daha ilginç olan bir gelişme, bizim yaklaşmak istediğimiz ülkeler topluluğu ile dış ticaretimize baktığımız da, onlara satabildiğimiz malların nisbet olarak fevkalâde azaldığını görüyoruz. Ortaklık kurmak istiyoruz ve bunun hazırlıkları içerisindeyiz. Beş sene sözümlü ona bunun hazırlığını yapmışız ve bu hazırlığın gerek bizim resmi makamlarımızın gerekse bizi ortak almak isteyenlerin ifadelerine göre olumlu olarak geçirmişiz, hazır hale gelmişiz. Bu beş sene içinde bu grup ülkeye beş sene evvel satabildiğimizden çok daha az ölçüde satabiliyoruz; onlardan çok daha fazla alma eyilimi içerisindeyiz. Dolayısıyla, bağlamak gerekirse, bu şartlarda artık Ortak Pazara girelim mi, girmeyelim mi faslını bir yana bırakıyoruz. Bu şartlarda Ortak Pazar a acele bir geçiş dönemi şartlarının kabulü ile ikinci aşamaya giriş, bunun gerektirdiği şartları yerine getirme Türkiye ekonomisi için çok sakıncalı durumların ortaya çıkması sonucunu doğuracaktır. Önümüzdeki 12 yıllık geçiş dönemini geçmiş beş yıldan daha iyi değerlendirebileceğimiz hususunda en iyi bir emare olmadığı gibi, bu 12 yılın mantığı zamanla bizim ithalatımızda yapmış olduğumuz kısıtlamaları azaltmamız anlamına gelecektir. Ben şu görüşe de katılamıyorum; biz bu 12 yıl içerisinde bir takım şartlarla 22 yılda katılabilecek dönem içerisinde bir takım sanayileri kurup, bunları yaşayabilir hale getiremeyiz. Bu şartlarla ve bu sürelerle Ortak Pazar'a girdiğimiz takdirde hence Ortak Pazar'ın aleyhinde olanların en azından bu sanayileşme gö-

rüşlerine katılmak durumundayım. Türk sanayii gelişmesi için himaye imkânlarından, teşvik imkânlarından arındığı takdirde zaten sıhhsiz bir raya oturmuş olan Türk sanayii çok kolaylıkla yıkılma gibi bir sonuç ile karşı karşıya kalabilecektir. Yine bazıları çok soğukkanlılıkla yıkılırsa ne olur, diyorlar, zaten yaşama gücüne sahip olmayan bir sanayi görüyorlar. Ben bu rahatlığı da paylaşamıyorum. Yüksek maliyeti ile de olsa, olumlu olmayan şartlarda da olsa bu sanayiın daha başlamadan yıkılmasına gönülüm razı değil. Çünkü, sanayileşmeye Türk toplumu bakımından ben başka bir önem atfediyorum. Dolayısıyla en azından bu safhada bizim bugün olduğundan çok daha az bir rahatlık içerisinde olmamız ve hazırlık dönemini değerlendiremediğimizi kabul etmemiz ve karşımızdaki ülkelerin hazırlık dönemini iyi değerlendirdiniz şeklindeki sözlerine kanmamamız ve bu dönemi uzatabildiğimiz kadar uzatıp, daha alkı başında, daha yararlı bir iktisat politikası içinde olmamızdır.

ALİ SAİT YÜKSEL — Ortak Pazar ile ilişkilerin yoğunlaşması ciddi bir işçi akımını doğurabileceği sonucunu ben de gayet mübalâğalı bulurum. Çünkü, daha bugünden tesbit edilmiş durumdadır ki, Numberg'teki Alman İş Kurumu hesaplarını yapmıştır. Türkiye'nin andlaşmasını bu sene bitirip bitiremeyeceği hiç kimseyi ilgilendirmemektedir. Yani bilinmektedir ki, eğer Almanya'da bu yüksek konjonktür devam ederse, hiç değilse yine Türkiyeden en azından 15 sene için 100 000 işçi getirmek zorunluğudur. Hesapları gayet açık olarak bir takım verilere dayanmaktadır. Çünkü, 1966 larda aşağı yukarı 40 000 veya 30 000 kadar olan Yugoslav işçisi hemen sonraki yıllarda bilhassa Yugoslav işçilerinin Almanya'nın vasıflı işçi isteklerine uygun olması sebebiyle süratle artmış ve geçen sene 250 000 e kadar yükselmişti, eğer rakam el'an değişmemiş ise. Malûm orada da kapasite sınırlıdır. Yugoslavya'da bundan sonra, açıkça ifade etmek lâzım, bizim işçiye nazaran daha kalifiye işçi getirme imkânı olan Yugoslavya'da da imkânlar kısıtlıdır. Bu bakımdan büyük rezerv durumundaki Türkiye yine onlar için bir anlamda müsbet konjonktürü tutma bakımından can kurtaran durumundadır, eğer bu anlamda ifade etmek mümkün olursa. Demek ki bu sonuç, Türkiye'nin bugünkü andlaşmasının neticesi ne olursa olsun Alman ekonomisinin bir zaruretidir. İster andlaşma yapılsın, isterse yapılmayın, gelecek sene Almanya dışarıdan bilmem ne kadar

işçi getirmek zorundadır ve onların yaptıkları hesaplara göre takriben bunun 100 000 i yine Türkiye'den alınacaktır. Bunun yapılacak andlaşma ile hiç bir ilgisi yoktur ve yapılacak andlaşmanın da zannedildiği kadar da akımı hızlandırması bakımından katkısı büyük olmayacaktır. Bu bakımdan sayın Baran beyin söylediklerini teyit etmiş oluyorum, arada hiç bir fark yok.

Sayın Aksal bey zannediyorum sorularının birinde Ortak Pazar ülkeleri aralarında ihtisaslaştıklarına göre, bu ihtisaslaşma sonunda belirli sanayileri paylaşacaklar, belirli dallarda sivrilecekler. Böyle bir taksimatta Türkiye bu topluluğun tam üyesi olma durumunda olursa Türkiye düşen sanayi dalı ne olacaktır sorusunu yönelttiler. Tabii bizi bilhassa heyecanlandıran ve Türkiye'nin sanayiinin istikbali konusunda büyük endişelere sebep olan mesele de bu soruların altında yatmaktadır. İfade etmek gerekir ki, Ortak Pazar'ın rekabet gücünü her şeyden evvel bir takım resmi dairelerin zamanla tasviye etmek suretiyle işletmeler arasında ziraate yönelen saf bir rekabet gücünün tesis edilmesinden ibarettir. Çünkü, bunların Roma Andlaşması'ndan öngördükleri rekabet ile ilgili bölümde açıkça belirttikleri gibi, bunlar gerçi esas itibariyle kartel vs gibi aslında prodüktivite bakımından büyük etkileri olmayan, fakat sırf pazara müdahale sonucunu doğuran meselâ, yeni pazarları satış alanları olarak taksime yönelen veya sadece belirli fiyatların bağlanması tarzında adı bizde belirtilmekle beraber bizde bile halen bir takım yeni sanayi ürünlerinde pekâlâ görülebilen müdahalelere karşıdır, Roma Andlaşması. Yoksa, Roma Andlaşması esas itibariyle işletmeler arasındaki güç birliğini, yoğunlaşmayı veya tröstleşmeyi yani münferit küçüklerin büyük birimler haline gelmesini önleyecek bir hüküm ifade etmemektedir. Komisyon da bu tip faaliyetleri özellikle teşvike lâayık bulmaktadır. Çünkü, kabul etmek gerektir ki, Ortak Pazar'ın ekonomik açıdan kuruluş nedenlerinin başlıcası, bloklar arasında Avrupa'yı da yeni bir varlık olarak, üçüncü büyük güç olarak ortaya çıkartma endişesidir. Çünkü, bugün Fransa'da olsun, Almanya'da olsun büyük sermayeler, büyük birimler gerek Amerika'dan gerek diğer bloklardan gelen büyük birimler o ülkelerin ekonomilerine belirli açılarda hakim olmak durumundadırlar. Meselâ, Almanya'da kompütür sanayiinin zannediyorum % 60-70 kadarı Amerikan tröstlerinin, konsernlerinin elindedir. Zannediyorum Almanya'daki bütün jilet üretiminin % 60-70 e ya-

kın kısmı Amerikan konsernlerinin denetimi altındadır. Bu kararlar oto sanayii bakımından ve diğer dallarda gittikçe yayılan bir şekilde Fransa için de varittir. Diğer ülkeler için de aynı mesele ortadadır. Bu bakımdan Avrupa büyük satış yapan kitaplar da da roman biçiminde zevkle okunacak şekilde anlatıldığı şekilde gerçekten kendisini iddia etmek ve varlığını bu milletlere karşı ispat etmek durumundadır. Bu zarurettir ki, onlara rekabet düzenlerinde büyük birimleri teşvik edici bir tutuma sevk etmiştir.

Eğer, günün birinde Türkiye sanayileşmede belirli seviyesini bulmadan böyle bir düzenin içerisine hiç bir koruma imkânı olmadan girecek olursa, elbette gerçeği ifade etmek lâzım, bugünkü seviyesi ne ise, orada kalacaktır. Zannediyorum, Avrupa Toplulukları Komisyonu yetkilisi Moyer'in konuşması sırasında bir sanayici tarafından ifade edilmiştir, *«eğer Türkiye sanayisini kurmadan, sanayiine belli koruma imkânları yaratmadan Ortak Pazar'ın tam rekabet düzenini kabul zaruretinde kalırsa, o zaman beş mikroskop için bir kamyon fındık satmak mecburiyeti ortaya çıkabilir. Yahutta domates salçası ile imalât sanayii ürünlerini alma durumuna düşer»*.

Zaten bugünkü münakaşaların, Türk aktüalitesindeki Ortak Pazar ile ilgili münakaşaların can damarı da burada yatmaktadır. Bilhassa, sözü çok edilen listeler konusu da bununla doğrudan doğruya ilgilidir. Bizler, doğrudan doğruya hangi sanayiler bizim için elzemdir ve bunların Türkiye'de mutlaka yapılması gerekir, bunun hesabını yapıp, onların korunmasını, onların uzunca süre dış müdahalelerden ve haklı rekabetlerden korunmasını sağlayacak bir düzeni, bir kontrolü elimizde tutamazsak, elbette bu yarı başlangıçlar günün birinde zamanla dökülecek, çünkü büyük birimler nasıl Alman sanayiinde gelmiş ve o alanı tamamen kendi hakimiyetine almışsa, günün birinde bizim ufak başlangıçlar ya erime durumunda kalacak veya rekabet şansına erişecektir. Bu elde edilmezse, o zaman herhalde büyük şirketlerin iştirakleri durumuna düşecekler yahutta küçükler birleşme yollarını bulamaz, güç kazanamazlar, rekabet imkânına sahip olmazlarsa ve özellikle sanayiler kuruluş dönemlerinde bütün gelişmiş ülkelere zamanında yaptığı gibi gerekli olan korunma şartlarını ellerinde tutamazlar ise, bunların detayları Ortak Pazar'ın yetkilileri tarafından dikte edilecek bir duruma getirilirse, o zaman biz sa-

nayileşmenin ümidini bekleyecek durumda olamayız. Zaten bugünkü kavgamız, mücadelemiz de bundan ibaret olmaktadır. Çünkü, Türkiye Ortak Pazar ile ilişki kurabilir, kendisine belirli alanlarda rekabet imkânları açabilir, fakat kurulması gerekli sanayiini kurmak zorundadır, amma bu arada hakikaten sakat gelişimler olabilir. Bazı yatırımların sakat olduğu bilinebilir. Bazı sanayilerin daha başlangıçtan total kurulduğu ve gerçekten bir takım budanmalara ihtiyaç duyduğu belli olabilir. Bu durumlarda herhalde gümrükleri açmak, belirli ithalâta fırsat vermek ve onları belirli rekabet temrinleriyle pazara alıştırmak imkânı vardır, amma bu herhalde sanayiın belirli bir oturağa erişmesinden, belirli bir seviyeyi bulmasından sonra elde edilebilecek bir sonuçtur. Daha kuruluş devresinde böyle bir ayıklamaya girişmek herhalde yeni kurulma devresinde olan bir sanayi için fazlaca insafsızlık olur. Çünkü, elbetteki tecrübesi çok daha ileri, çoktan beri ayrıntılarını tesbit etmiş sanayilere karşı henüz doğum halinde olan bir sanayii açık rekabet şartlarına sokarsanız bu yapılan rekabet, düzgün ve icraata yönelen bir rekabet olmaz, haksız bir rekabet olur. Çünkü, öteki daha varlığını kuramamıştır.

Bir de ikinci bir konu vardı. Bir hazırlık döneminde ekonomimizin tedaviye muhtaç bünyesi sebebiyle kabul etmek gerekir ki, Ortak Pazar'ın çerçevesine uygun herhangi bir gelişim göstermiş değiliz. Özellikle bu dış ticaret rejimi bakımından varittir. Çünkü, eskiye nazaran belki liberasyon çok daha daralmıştır, transferler çok daha güçleşmiştir, amma aslına bakılırsa, bunun beş yıllık hazırlıkla ilgisi yoktur, bu bir nevi bünyeyi düzeltecek, ihracat imkânlarını geliştirecek, büyük döviz gelirlerini sağlama alacak bir iktisadi emniyet olmadan eğer herhangi bir liberasyon taahhüdüne girilirse, elbette bu taahhüt tıpkı OECD karşısında 1950 lerde girilen taahhüde dönecektir. Belki, günün birinde biz, bu yüzdeleri artık artıracak durumda değiliz, lütfen bizi bu külfetten çıkarınız diye vaktiyle yaptığımız isteği yine diğer ülkelerden istemek durumunda kalacağız. O bakımdan da liberasyon konusunda Türkiye'nin herhangi bir taahhüde girebilmesi son derece basiretle hareket edilmesi gereken çok hassas bir konudur. Türkiye ekonomisinin bünyesi ve gelişim devresi esaslıca tesbit edilmeden, hangi dönemde ne kadar liberasyon oranı aşağı yukarı temin edilebilecektir, bu konuda açık fikir sahibi olmadan veya bu konuyu gerçeklerle bağdaştırmadan belirli bir takyide gir-

mek, belirli oranlarda liberasyonun kaldırılacağına taahhüt edilmesi herhalde ilerisi için pek gerçekçi bir tutum olmaz. Bunun müeyyideleri de zannediyorum, 1950 lerin liberasyon kararını geri almasından çok daha farklı olacaktır.

Şimdiden gazetelerde okuyoruz, müzakereler devam ederken, bu sıkışık durumda, bu güç zamanda Ortak Pazar'ın kredileri kestiği ifade edilmektedir. Herhalde bunun yorumu, bu müzakereleri bir bakıma çabuklaştırma doğrultusunda da yapılabilir. Yani kabul etmek gerekir ki, kenetlenmiş, birbirine girift hale gelmiş iki ekonomiyi söküp atmak, işe gelmediği anda Ortak Pazar'a girme taahhüdünden geri dönmek bir çoklarının sandığı gibi kolay bir mesele değildir. Bu bakımdan Ankara Andlaşması sadece ana hatlarıyla yapılmıştır, amma şimdi yapılacak protokol asıl Türkiye için hesaplanması gereken ve ciddi bir takım taahhüdlere icap ettiren bir safhadır.

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Ben genel olarak meseleyi açma bakımından bir sual soracağım. Endişeler Türk sanayiinin korunması. Ortak Pazar içinde de sanayimizi korumak için listelere aldığımız sanayi mamûlleri var, daha doğrusu gümrüksüz ithalini yasakladığımız bazı mamûllerimiz var. Böylelikle 8 senelik devre zarfında belli bir kısmını koruyacağız, 13 senelik devre zarfında belli bir kısmını koruyacağız, 20 senelik devrede de belli bir kısmını koruyacağız. Acaba, listelerin hazırlanması Türk sanayiinin karakterine uygun biçimde bir araştırma sonucu mu yapıldı, yoksa el yordamı ile mi?.. İster istemez insan gayri ciddi bir hazırlık, gayri ciddi bir şey havasını veriyor. Devlet Plânlama Teşkilâtını temsil ettiğiniz için bu mevzuu açmanızı istiyorum. Meselâ, Hacı Bekir lokumunun listeye alındığını biliyoruz, bu hangi listededir. Hacı Bekir lokumunun listeye alınması neden zorunlu görülmüştür. Yani Türkiye'de korunması lüzumlu görülen yalnız Hacı Bekir lokumu mudur? Yani onun dışında Türkiye'de korunacak sınai mamûllerimiz yok mudur? İster istemez bu küçük şeylerin listeye alınması, Plânlama Kuruluşunun yahut ilgili kuruluşların bu konuda ciddi bir çalışma yap-

madıkları kanaatini uyandırıyor. Yüzde yüz bu kanaati taşıyorum demiyorum, amma Hacı Bekir lokumunu listede görünce ister istemez bu kanaat kuvvetleniyor. Bu hususta bir açıklama yapar mısınız?

ALİ SAİT YÜKSEL — Açıkça ifade etmek zorundayım. Ben ne plânlama adına ne de herhangi bir resmi sıfat ile burada konuşmaya yetkili değilim. Aslına bakarsanız, bir yılı mütecaviz zamandan beri bu işin koordine edildiği böyle bir gruptan da malûmattar değilim. Ben doğrudan doğruya içerisinde değilim, bu bakımdan sözlerim denmesi caiz ise, sadece bu konuda kafa yoran herhangi bir yüksek öğretim müessesesinde naçiz görevi bulan bir arkadaşınız sıfatı ile, veya ilim adamı sıfatı ile.

Bu bakımdan bunları açıkça belirtmek durumundayım ve ifade edeyim, Hacı Bekir lokumunu sizden öğreniyorum, listelerin hiç birinde görmüş değilim. Enteresan olabilir. Yalnız, şunu ifade edeyim ki, tahmin ediyorum plânlama'nın her araştırması herkese dağıtılmamakta ve galiba bu konu hiç değilse bir sene den beri ciddiyetle ele alınması gereken bir nezaket göstermektedir. Bu bakımdan belki yine plânlama yayın organının hatasıdır, bunu şahsi görüş olarak ifade etmek durumundayım, hatasıdır. Bu arada yapılmış bir takım çalışmalar vardır, amma siz zannediyor musunuz ki, eğer çalışmalar yapılmışsa ve denmişse ki, biz şu şu sanayilerle bugün veya şu kadar sene sonra pekâlâ Avrupa ile rekabet edecek durumdayız. Böyle bir histe bulunuyorsanız ben size şimdiden ifade edeyim, yapılan hesaplarda bu konuda ayrıntılı bir araştırmanın hesabında bütün imalât sanayii dalları içerisinde sadece tekstil dalında rekabet gücü açısından umumiyetle Almanya hariç diğer Ortak Pazar ülkelerine rekabet şartları bakımından üstün olduğu ortaya çıkmıştır, fakat diğer bütün imalât sanayi dalları Türkiye için gerek işgücü produktivitesi ve gerek fiyatlar bakımından daima aleyhte gözükmekte ve bunun ortalaması aşağı yukarı % 47 lik bir dezavantajı ifade etmektedir.

SORU — *Dezavantaj hususunu bir kere daha tekrar eder misiniz?.. Hangi sanayide?..*

ALİ SAİT YÜKSEL — Tekstil. Bundan başka bizim sanayimizin toptan fabrika satış fiyatları da dış fiyatlara göre yine ana

mallar esas alınmak suretiyle ortalama hesapla % 80 veya % 100 oranında daha pahalı durumdadır. Nispi üstünlük sanayii olarak aşağı yukarı gıda sanayii, orman ürünleri sanayii, bunların özel dalları ayrı ayrı belirtilmiştir, cam sanayii, pamuklu dokuma ve toprağa dayalı sanayiler. Az çok görülmüş ve yine en pahalı sanayiler olarak da demir çelik, lastik, kâğıt ve ağır kimya gibi sanayiler tesbit edilmiş bulunmaktadır, fakat herhalükârda bugün en kuvvetli olduğumuzu zannettiğimiz imalât sanayiinde bile işçi prodüktivitesinin diğerlerine nazaran üstün olmakla beraber Almanya'ya nazaran oldukça geri durumda olduğu anlaşılmaktadır.

Genel oran itibariyle tüm imalât sanayii işçi prodüktivitesi nazara alınır,sa, bugünkü Türk sanayii ana hatları yönünden Alman ve Fransız sanayiinden % 40 daha geri, Lüksemburg'tan % 25, Hollanda'dan % 15, İtalya ve Belçika'dan % 10 daha düşük durumdadır. İfade etmek gerekirse, bizim tek söz sahibi olabileceğimiz sanayi dalı tekstildir ve o dalın da Ortak Pazar'dan görmüş bulunduğu direnci bir çoklarımız duymuş bulunuyoruz. Bu bakımdan ifade etmek lâzımsa, bu safhada sanayi yönünden Ortak Pazar ile açık bir rekabete girecek durumda değiliz. Bunun kaba çevresi belli olsa dahi, tahmin etmem ki, Plânlama Teşkilâtı ayrıntılı bir liste verme durumunda olsun. Çünkü, Kuruluş Kanunlarını tetkik etmiş birisi olarak ifade edebilirim, gerek Anayasa'daki yetkiler, gerekse Plânlama Teşkilâtı'nı kuran kanundaki yetkiler bakımından Devlet Plânlama Teşkilâtı'nın yetkileri sadece istişaridir. İsteddiği araştırmayı yapar, istediği sonucu çıkarabilir, fakat karar elbette siyasi organındır. Siyasi organ bütün inisiyatifi, bütün sorumluluğu elinde tutar ve oyunu istediği şekilde kullanır. Yani bu işin formalite yönü bu teşkilâtın dışında olmak gerekir. Müzakereleri yürütmek olsun veya bu tip ayrıntılara girmek konusunda olsun. Bu bakımdan bu konuda duyulanlar zannediyorum mübâgalı olacak. Bu tip listelerden şahsen ben malûmattar değilim, görmüş de değilim. Ancak, bir liste yapılırsa, herhalde yine sayın Noell Ortak Pazar'ın yetkilisinin konuşması sırasında bir özel sektör kurucusunun ifade ettiği gibi eğer bu listelerde meselâ, 8 senelik liste içersine bir torna tezgâhı, bir su tulumbası yahut buna benzer en basit bir şey, pekâlâ ilk hamlede kurulabilecek veya mevcut sanayiın ürünleri dahi konmuşsa, bu elbette hiç bir ekonomistin tasvip edece-

ği ve hiç bir ekonomist yazarın uygun bulacağı bir sonuç değildir. Açıkça ifade etmek gerekir, eğer Ortak Pazar'a bugünkü safhada ayrıntılı bir şekilde ve Ortak Pazar'ın yetkilileri tarafından istenildiği biçimde taahhüde girme konusunda ekonomistlerde imdat bulmak son derece güçtür. Çünkü, hiç bir ekonomist Türkiye'nin bugünkü şartlarında böylesine büyük sorumlulukları olan bir taahhüt safhasını deruhte edemeyecek, tavsiye edemeyecektir.

Bir bakıma bir yanlış anlama da şurada var. Denebilir ki, 22 senelik koruma eğer gerçekten kurulan bütün imalat sanayiini kapsıyor ve onları kuruluş döneminde rekabete maruz kalmalarını önüyor ise, bu 23 sene herhalde az bir dönem değildir, denebilecektir. Bunun elbette tartışılacak yönü vardır, fakat bu tartışılacak yönü bir tarafa bırakılsa bile şurası gözden kaçmaktadır. 22 senelik dediğiniz liste bugün basına intikal ettiği kadarı ile bizim ithalat programımızın ve fiilen ithal ettiğimiz malların bir referans ile esas alınmak suretiyle % 50 sini geçemeyecektir. Eğer, siz 1967 ithalat fiili sonuçlarını tetkik eder de, orada meselâ imalat sanayiini korumaya kalkalım, bunu 22 senelik listeye almaya çalışalım dersiniz, o zaman görürsünüz ki, aşağı yukarı ithalatımızın % 48 i yine bu imalat ürünleridir. O halde sırf imalat sanayiini korumaya kalksanız, bu 22 senelik listeye alsanız, listede var, ondan sonra kimyası, gıdası, tekstili, bilmem daha ne kadar sanayi varsa hepsini bu listenin dışına almak zorundasınız. Yani listeler görüldüğü gibi değildir, son derece dardır. Bunların liste ile korunması insana ikna edici gibi görünür, amma neler giriyor, onları düşündüğünüz zaman meselenin vahameti ortaya çıkmaktadır. Eğer, birgün hakikaten andlaşma imzalanır da ortaya dökülürse, o zaman asıl Türk sanayinin akibeti görülecek ve Türk sanayii için ne gibi mühim meselelerin olduğu daha açık bir şekilde ortaya çıkacak.

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Acı da olsa gerçek. Hacı Bekir lokumu bu listelerde var. Ortak Pazar toplantılarına katıldığımda bunu bir hayli alay konusu yaparak bana bildirdiler. Üzüldüm, tabii. Sonra da öğrendik, Plânlama Teşkilâtı'ndan teyid ettiler; *«evet, koymuştuk, amma sonradan çıkarttık»* dediler. Bunu şunu için sordum: bu listeler, Türk sanayiinin korunması için büyük etütler yapıldıktan sonra hazırlanması gere-

ken listelerdir. Bu listelerin hazırlanışında ne gibi ölçüler kullanılabiliirdi?.. Bir fikir verebilmesini sağlamak bakımından bu suali yönelttim, teşekkür ederim.

Şimdi sayın Baran Tuncer, Nedim Rüştü beyin sualine bir ilâve yapmak ister.

BARAN TUNCER — Biraz evvel uzunca konuşunca ikinci soruya cevap vermeden bırakayım, istedim; bıkkınlık olabileceğini düşündüm.

Sayın Aksal'ın ikinci sorusu; dün de bizim toplantımızı birhayli işgal eden vasıflı işgücü ile ilgiliydi. Yurt dışına çıkan işgücünün büyük bir kısmı vasıflı işgücü olursa, bunun Türk ekonomisindeki olumsuz etkileriyle ilişkisi ve hatta sayın Aksal bunu biraz daha müşahhas hale getirip, vasıflı işgücünün ayrılmasıyla ücret artışlarının olabileceğini söylediler. Ücret artışlarının sanayimizi daha da az rekabet edebilir hale getirmesi ihtimali üzerinde durdular. Gerçekten dışarıya işgücü transferi söz konusu olduğunda bu vasıflı işgücü konusu en önemli bir sorun olarak karşımıza çıkıyor. Yalnız, şu noktaları göz önünde bulundurarak bir cevap aramaya çalışmalıyız. Bunların bir tanesi Türkiye dışarıya vasıflı işgücü % 31 yahut % 38 oranlarında, benim vermiş olduğum oran İş ve İşçi Bulma Kurumu'nun rakamı idi, siz Plânlamaya atfen % 38 diyorsunuz, bu oranlarda dışarıya vasıflı işgücünü Türkiye gönderdiği takdirde, şu hususu baştan tesbit etmemiz lâzım. Türkiye dışarıya hiç vasıflı işgücü göndermese dahi, halen olduğu gibi önümüzdeki yıllarda Türkiye'de vasıflı işgücü açığı olacaktır. Plânlamanın bize verdiği rakamlara göre, yani İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'ndaki rakamlara göre 1982 yılına kadar yapılan projeksiyonlar Türkiye'de imalât sanayiinin belli başlı işkollarında bir çok önemli vasıflı işgücü açığının ortaya çıkacağını bize gösteriyor. Dolayısıyla, biz dışarıya vasıflı işgücü göndersek de, göndermesek de tahmin ediyorum ki, sanayimiz yönünden, işçi kuruluşlarımız yönünden en önde gelen sorunlardan bir tanesi Türkiye'nin mevcut vasıflı işgücü yetiştirme ve eğitime kapasitesinin artırması zorunluğu olacaktır. Dolayısıyla, bahsettiğimiz konu her ne kadar dışarıya vasıflı işgücü gönderme meselesiyle ilişkili olmakla birlikte onun dışında önemli bir konu ve bu sebeble de üzerine mutlaka eğinilmesi gerekli olan sorunlardan bir tanesi.

İkinci husus; biz eğer dışarıya giden işgücünün ortalama olarak yurt dışında iki, üç sene kadar kalıp Türkiye'ye döndüğünü kabul edersek ki, mevcut eğilimler bize bunu gösteriyor, dolayısıyla Türkiye'den giden vasıflı işgücünün tümünü Türkiye ekonomisinin devamlı olarak kaybettiği bir grup olarak düşünmek gerçekçi olmaz. Ancak, yine dün arz ettiğim gibi önemli olan husus, dışarıya vasıflı olarak giden veya dışarıda vasıf kazanan işgücünün Türkiye'ye döndüğü zaman bilgi ve görgü ihtisasıyla ilgili alanlarda çalıştırılabilmesi sorunudur. Dolayısıyla biz meseleye bakarken, vasıflı işgücü gitmesini olumlu karşılayamazsak da bunun bir asgari de tutulması için bir takım çabalar harcarsak da, bundan çok daha önemli olan husus genel vasıflı işgücünün Türkiye'de yerli yerinde kullanılmasıdır. Bu dün arz ettiğim çeşitli nedenlerle ilişkili bir husus. Bununla ilgili ne gibi tedbirler alınabileceğini dün düşünebildiğim kadarı ile ortaya koymaya çalışmıştım. Yalnız burada eklemek istediğim husus şu olacak. Vasıflı işgücünün Türkiye'de ücreti artar vakıası ne olur? Belki de Türkiye'den yurt dışına gidip de dönen vasıflı işgücünün Türkiye'de kendi kazandığı bilgi ile ilgili iş alanı aramamasının bir nedeni, alışagelmış olduğu ücretler muvacehesinde Türkiye'deki ücretten çok düşük olması ve bunun dışında ne yaparsam yapayım, tek başıma yapacağım her işte bundan çok daha fazlasını kazanırım havası içerisinde olması dolayısıyla Türkiye'nin ücret titri bakımından en azından vasıflı işgücü ücretinin bugün olduğundan bir miktar daha fazla artmasını ben Türkiye ekonomisi bakımından tehlikeli bir olay olarak doğrusu göremivorum. Bence burada önemli olan, işgücünün produktivitesi meselesidir. Mutlaka gelen vasıflı işçi vahut mevcut vasıflı işçi biraz daha fazla ücret alırsa bu büyük ölçüde onun verimliliği ile ilgili bir olay. Dolayısıyla, her türlü ücret artısını bu anlamda olumsuz karşılamak bence çok doğru değil. Belki de Türkiye'de biraz önce arz ettiğim gibi ücret düşüklüğü bakımından çok baska türlü düşünmek durumundavız. Kaldı ki, su hususu da buna ek olarak arz etmek isterim. Bugün dünya ülkeleri arasında işçi ücretleri ve özellikle vasıflı işçi ücreti en yüksek olan ülke benim bildiğim kadarı ile Amerika Birleşik Devletleri'dir. Yine bildiğim kadarı ile bugün dünyada işgücü yoğunluğu bakımından uluslar arası bir karşılaştırma yapıldığında Amerika Birleşik Devletleri mukayeseli avantaj bakımından en avantajlı olan ülkedir. Yani işçisine en yüksek ücreti vermekle birlikte bugün bize biraz şaşırtıcı gibi

geliyor, Amerika Birleşik Devletleri'nde büyük sermaye yatırımları olduğunu biliyoruz, teknolojinin çok ileride olduğunu biliyoruz, fakat bugün Amerika Birleşik Devletlerinin uluslararası alanda mukayeseli avantajlar yönünden en avantajlı olduğu alan işgücü yoğunluğunun yüksek olduğu alanlardır. Bu bir gerçektir. Dolayısıyla, vasıflı işgücü ücreti artması konusunu Türkiye'de mutlak surette mukayeseli avantajlar bakımından olumsuz bir ortamın doğuracağı avantajlar şeklinde tesbit etmek belki de çok gerçekçi olmayabilir. Önemli olan daha iyi bir organizasyonla işgücünün bence verimliliğinin artırılması ile ilgili geliyor. Tahmin ediyorum belki Halil bey konuşmama bazı şeyler ekleyecektir.

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Sayın Aksal'ın üçüncü sorusu şu idi. Eğer, birgün 1964, 1965 krizi gibi Avrupa Ortak Pazar ülkelerinde daha doğrusu Türk işçilerinin çalıştığı ülkelerde bir kriz olursa, işçilerin yurda dönüşlerinde karşılaşılabilecek problemler için hazırlık yapıldı mı, bunlar düşünüldü mü, bu problemlerin giderilmesi için ne gibi tedbirler alındı şeklinde idi. Bu arada belirtiyim ki «Almanya 1970 yılında 100 000 işçi daha bizden istiyecektir, onun için devamlı olarak Türkiye'den Ortak Pazara üye olsak da, olmasak da işçi gidecektir» görüşüne katılmıyorum. Çünkü, Almanya'nın ve Fransa'nın siyasi ilişkiler bakımından bazı ülkelere ortaklık peşinde olmalarına rağmen vermesi gereken tavizler var. Örneğin, Yugoslavya, Çekoslovakya, Fransa'nın Kuzey Afrika ülkelerine bir öncelik tanıdığını görüyoruz ve nitelikim, 100 000 işçi 1970 senesinde gitmiş olsaydı, Ortak Pazar müzakerelerinde işçilerimize belirli bir kontenjan sağlanmasını yahutta ikinci bir öncelik sağlanması yolundaki teklifimiz olumlu karşılanabilirdi. Yani gördüğümüz kadar bundan böyle Türkiye'den geniş çapta işçi gideceği bir görüş olarak ortaya atılabilir, amma ben müşahadelerime dayanarak bunun pek doğru olmayacağı kanaatindeyim.

Önemli olan gidişten ziyade dönüş olduğuna göre, konunun ağırlığı da bu olduğuna göre ne yapmak lâzım. Bu herşeyden evvel ne gibi tedbirlerin alınması lâzım gelir. Gayet tabii bu tedbirler üzerinde söz sahibi olmamız ve düşüncelerimizi açıklamamız gerekirse, esas tedbiri almanın siyasi iktidarlara, hükümetlere düşeceğini tahmin ederim sayın Aksal takdir ederler. Biz, işçile-

rin dönüşlerinde bir çok sosyal problemler yaratacağını defalarca ifade ettik. Hatta 1965 krizinde 1966 sonlarına doğru Hükümet üyeleriyle yaptığımız toplantıda daha 20 - 30 bin kişinin Türkiye'ye dönüşünün büyük bir panik yaratmış olduğunu görmüştük. 30 bin kişinin dönüşü böyle panik yarattığına göre yarın 100, 150 bir kişi döndüğü takdirde çok büyük sorunlarla karşı karşıya kalacağımızı, ve şimdiden tedbirler alınması lâzım geldiğini belirtmiş, ilgilileri bu konuda uyardığımızı. Ancak, ifade edebilirim ki, ilgililerin bugün bütün gayreti daha çok sayıda işçi göndermek. İşin öbür yönünü yani dönüşlerinde bunların istihdamı, o zaman Türk ekonomisine yapacağı olumsuz yahut olumlu katkı veyahut Türkiye'de yaratacağı sosyal problemler üzerinde kimse kafa yormaya kendisini zorlamıyor, işin bu cephesini kimse düşünmüyor. Meselâ, yatırımlarımız da öyle. Bizim yatırımlarımız münakaşa edilebilir. Yurt dışından dönen işçilerin bir kısmının istihdamı sağlayacak şekilde geliyor mu, gelişmiyor mu?... Cari harcamalarımız her geçen gün biraz daha yükseliyor. Kim ne derse desin yatırım hacmimiz genişliyor iddiaları ancak plânlarda, bütçelerde kalıyor. Çünkü, bir çok yatırımlar için ayrılan paraların sene sonlarında cari masraflara sarf edildiğini görüyoruz, bir çok yatırımların yarıda kaldığı da yine Türkiye'nin her günlük gerçekleri karşısında rahatlıkla sorulabilecek konulardır. Bu sene diyorlar, yatırımlarımızın miktarı şu seviyeye çıktı. Bir de sene sonuna bakıyoruz ki, bir örnek vereyim, Karayolları yahut İktisadî Devlet Teşekkülleri yatırım nisbetinden rahatlıkla plân fikrine uygun kaçamak bulup, cari harcamalara bunları yöneltiyorlar. Onun için yatırımlar istediğimiz hızla gelişmiyor. Bunun ötesinde bir de yurt dışındaki işçilerin Türkiye'ye dönüşlerinde onlara istihdam sahası yaratmak bakımından yatırımların yapılmasını düşünürsek, bu büyük bir problem olarak karşımıza çıkıyor. Çünkü, bugün Türkiye'de sanayi ve ticaret sahasında çalışan işçinin yekûnu 1 200 000 veya 1 300 000. Hemen hemen bunun 1/5 i kadar işçinin Türkiye'ye geleceğini düşünün; bugünkü yatırım hacmimizin yahut istihdam hacmimizin 1/5 i nisbetinde istihdam hacmi yaratmak için de iki senelik, üç senelik bütçe imkânlarının tamamını yatırıma ayırsak da, hi, arkadaşlarımızın yurt dışından dönüşlerinde onların istihdamlarını sağlayacak imkânlarla sahip olamayacağız. Bunun için ne yapmak lâzım gelir. Eskiden beri Türkiye'nin büyük sıkıntısı olan sermaye terakümünü kolaylaştırma istikametinde tedbirler

almak lâzım gelir. Bu tedbirler cümlesinden olarak işçi hareketi işçi yardımlaşma kurumu diye bir kuruluşun kurulmasını ve böylelikle sermaye terakümünün sağlanacağını bu fonlardan pekâlâ yatırımlara gidileceğini, bu yatırımlarda da işçinin bilhassa yurt dışından gelen işçilerin istihdam imkânı bulacağını ifade etmiştik, ama politikacılarımız bundan kuşku duymuşlardır. Özel sektör temsilcileri alınmasınlar, özel sektör temsilcileri bu kuruluşun grev fonunu sağlamak bakımından kurulması istenen bir kuruluş olduğunu Hükümet'e telkin etmişlerdir, Plânlama karşı çıkmıştır, Hükümet bir zamanlar benimserken, bu sene maalesef Hükümet programına almamışlardır. Haddizatında bu işçi yardımlaşma kurumu kurulursa, Türkiye'nin istihdam hacmini geniş ölçüde etkileyecek bir çok yatırımları süratlendirecek ve belki bu suretle yurt dışından Türkiye'ye gelmiyen dövizlerinde Türkiye'ye akışını sağlayacaktır. Çünkü, yurt dışındaki işçiler kuruluşlara Hükümet katkısı olmadığı sürece güvenemiyorlar, amma kendi kurdukları bir kuruluşa rahatlıkla güven duyabilecekler ve dışarıda biriken ve bazı makamlara göre milyarı aşan döviz de Türkiye'ye gelmiş olacak.

Sayın Aksal'ın suali, birinci derecede hükümetlerin düşünmesi lâzım gelen konulardır. Türkiye'ye dönüşlerinde sorun büyük olacaktır. Sorunun büyük olacağını ilgililere defalarca duyurmamıza rağmen şimdiye kadar ciddi bir tedbirin alınmamasını görmenin üzüntüsünü söylemekten başka bu konuda birşey ifade edemiyoruz. Maalesef, aynı endişeyi duymamıza rağmen müsbet bir gelişme yok.

SORU — Ortak Pazar'a girmemiz, yahut Ortak Pazar'ın geçiş dönemine geçmek için Türkiye'nin sosyal bünyesi ekonomik bünyesi ve Avrupa'nın aynı bünyeleri üzerinde bir araştırma yapılmış mı? Bu bünyeler ne gibi farklılıklar arz ediyor? O farklılıklar Türkiye'nin imkânlarıyla kapatılır mı?

ALİ SAİT YÜKSEL — Ben konuyu Ortak Pazar'a üye olduğumuz takdirde hukukların yaklaştırılması seviyesinde olan sosyal hukuk ve iş hukuku bakımından biz ne türlü raporları karşılaştırabiliriz şeklinde anlıyorum. Eğer, soruyu bu açıdan alırsak, bazı ufak açıklamalarda bulunmak istiyorum.

Bir defa bugünkü safhasında Ortak Pazar gümrük birliğini yeni tamamlamış bir kuruluş durumundadır. Halbuki, Ortak Pazar'ın ikinci bir meselesi vardır, o da ekonomik bir birlik haline gelişidir. Yani sadece aralarında gümrüğü olmayan, dışa karşı ortak bir gümrük hareketi uygulanan bir gümrük kuruluşu değil, bundan başka az evvel kısaca izah ettiğim şekilde bir serbest rekabet düzeninin rahatsız edilmemesi bakımından alınması gerekli tedbirler cümlesinden olarak da sosyal hukukların ve iş hukuklarının yakınlaştırılması meselesidir. Fakat hukukların yakınlaştırılması konusu Ortak Pazar ilgililerince lüks telâkki edilmekte ve herşeyden evvel meselâ para politikasının yaklaştırılması ve diğer bir takım ekonomi konularının sıralanması gibi meseleler söz konusudur. Bunlar arasında bir de maliyetleri etkisi olan unsurlarda yaklaştırma çabalarıdır. Bugün ele alınan istihsal vergilerin yaklaştırılması anlamında bunun tek nedeni madem ki, işletmeler arasında eşit rekabet şartlarını hazırlamak geliyor, o halde bu malın istihsal vergisi yüzünden gördüğü ağırlık Fransa'da % 80, Almanya'da % 100, İtalyada % 30 olmasın. Bunlar vergi bakımından da yani mala uygulanan istihsal vergisi açısından da denk bir ağırlık halinde olsun denilmiştir ve meselâ bu yönden hemen ilk elde, maliyete ilk etkisi görülen etkenlerden birisi olarak istihsal vergisi alınır. Tıpkı, bunun gibi bildiğim kadarı ile sosyal sigorta primleri bakımından ve devletlerin katlandığı sosyal yükler bakımından da aynı olsun denilmiştir. Yine biliyorsanız, Ortak Pazar şimdiki safhada bütün hedefini rekabet şartları bakımından üretimde maliyetleri az çok denkleştirme doğrultusunda bir gelişim göstermektedir. Deniyor ki, sosyal prim bakımından, devletin katlandığı yükler bakımından su ülkenin mevzuatı daha ağırdır. o halde o ülkedeki üretim haksızdır, yük altındadır. Bu yükü hafifletmek ve diğer ülkelerle denkleştirmek gerekir. Bunun için gayet ayrıntılı çalışmalar yapılmıştır.

Denmiştir ki, zannederim burada yabancı konuşmacı da kısaca bahsetti, işte analık sigortası bahsinde Almanyanın devlet olarak katkısı büyüktür, yahut işsizlik sigortası bakımından durum Almanya'da daha yumuşak, Fransa'nın yükü daha ağırdır. Buna mukabil çocuk parası Fransa'da büyük bir yük durumundadır.

Bunlar maliyete etkileri oranında tedricen ele alınmakta ve bunların mümkün mertebe denkleştirilmesi göz önünde bulundu.

rumaktadır, fakat dediğim gibi bunlar nihayet Ortak Pazar'ın ekonomik bir birlik şekline oluşumunu etkileyen meselelerdir. Henüz bu safhaya Ortak Pazar tam olarak gelmiş değildir, amma bu saf hada taban çalışmaları vardır. Sosyal yüklerin maliyetteki etkileri denkleştirme açısından da bu yönde ayrıntılı bir çalışma olduğunu hatırlıyorum. Bir de zannediyorum burada Mösyö Rasschaert'ın belirttiği gibi daha çok prensipler şeklinde ve işçi teşekküllerinin baskısı ile belirli prensiplerde sosyal bir katkıda anlaşma doğrultusunda çabaları vardır. Denmektedir ki, bugün aşağı yukarı uygulananı, Almanya'da uygulanan 40 saatlik haftada çalışma sistemi diğerlerinde de uygulansın. Yahut izin hakkı yılda 30 güne çıksın ve aldığı aylıktan başka izin ücreti de ek olarak verilsin. Buna benzer bir takım ortak aktüel programlarında çalışma çabaları da vardır. Bütün bunlar şimdilik oluşum, tasarı, tavsiye niteliğindedir. Bunlar henüz ayrıntılı bir şekilde kanunlaşmış, millî hudutlara mal edilmiş durumda değil.

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Ben de soruya şöyle cevap vermek isterim. Sosyal bakımdan millî mevzuatımız bir hayli ileri olmakla beraber, millî mevzuatımızın kapsamı önemli. Bugün Avrupa ülkelerindeki sosyal güvenlik sisteminden geniş halk toplulukları yararlanırken, Türkiye'de daha 35 milyon içinde 1 250 000 kişinin sosyal güvenlik sistemine alındığı ifade edilirse, aramızdaki açığın çok büyük olduğu görülür. Yani millî mevzuatların çok ileri olması yeterli değil, millî mevzuatların kapsadığı toplumların yoğun olması önemli. O bakımdan millî mevzuatımızın Avrupa'dan ileri olması ve Türkiye'de bütün toplumların bu mevzuattan yararlandığı anlamını taşımaz. Sosyal güvenlik sistemi bakımından Ortak Pazar ülkeleriyle olan açığımız bu konuda bir hayli büyük.

PROF. CAHİT TALAS — Türkiye 1927 lerden beri sanayileşme gayretlerinin içindedir ve bu konuda muhtelif politikalar denemiştir. Liberal düşüncelerden başlayarak yoğun bir devletçiliğe ulaşmış, araya harp yılları girmiş, ondan sonra tekrar liberal politikaya dönmüş, plân çıkmış, plân 1965 e kadar Türk ekonomisinde önemli bir yol olarak kabul edilmiş, fakat 1965 den sonra bu Anayasa vecibesi düşünüşü ile uygulanmaya başlamış, başka bir deyim ile geniş ölçüde muhtevasını kaybetmiştir.

Bu, çeşitli politikalardan sonra Türkiye'nin 45 yıla yaklaşan bir zaman süresi içinde sanayileşme bakımından bugünkü durumu herhalde çok iç açıcı değildir. Yani bizim önümüzdeki dönemde Ortak Pazara ne şartlarla gireceğimizi ve diğer geçmişten yararlanarak ne kadar temenni ile hareket etmemiz gerektiğini düşünmemiz lâzımdır. Bir de şu var ortada: Ortak Pazar ülkeleri her bakımdan gelişmiş ülkeler, Belki İtalya'nın güney kısmı biraz geri kalmıştır, fakat o da şimdi süratle belli bir seviyeye ulaşmaktadır. Gelişmiş ülkeler tıpkı gelişmiş bölgeler gibi, gelişmemiş bölgeleri devamlı olarak kemirirler. Bütün kaynaklarını alırlar. İktisatta bu belli. Gelişmemiş bölgelerin yetişmiş insanları geri kalmış bölgelerin sermayesi, gelişmemiş bölgelerin diğer kaynakları gelişmiş bölgelere doğru giderler. Türkiye bunun güzel örneklerinden birini teşkil etmektedir. İstanbul ve Marmara çevresi bir ölçüde Ege Bölgesi Türkiye'nin diğer bölgelerinin kaynaklarını geniş ölçüde kendi çevresinde doğru çekmektedir. Binaenaleyh; arada böyle gelişmişlik, gelişmemişlik gibi bir fark olunca, Türkiye'nin Ortak Pazar içinde bilhassa malik olduğu bazı imkânları da kaybetmemesine özellikle dikkat etmek gerekmektedir ve Türkiye bir çok kaynaklarını başta kalifiye işgücü olmak üzere doktor, mühendis teknisyen ve sosyal bilimler sahasındaki araştırmacılar dahil; bunları zamanla Ortak Pazar'a doğru kaybetmek durumu ile karşılaşabilir. Ortak Pazar'dan bu bakımdan alacağı pek fazla bir şey yoktur.

Kalifiye işçi meselesi müzakere edildi ve görüşüldü. Su var; Ortak Pazar'a 1967 den bu yana yılda 100 000 civarında işçi göndermedik ve bundan sonra da göndermemiz mümkün değil. Plânın neticelerine göre yıllık göndermeler 30 000 civarındadır ve bu 30 000 elde edilirse, önemli bir rakam sayılabilir. Binaenaleyh; bundan sonra gidecek işçiler Ortak Pazar ülkelerinin arzuladığı kalifiye işçiler olacaktır. Türk sanayiinin yoğun şekilde muhtaç olduğu kalifiye işçileri alacaklardır ve bu bakımdan Türkiye işgücünün oradan göndereceği bazı dövizler mukabilinde kalifiye işçilerini bu memleketlere doğru göndermek zorunda kalacaktır. Yetismemiş işciyi bundan sonra Ortak Pazar memleketleri istemeyeceklerdir ve nitekim Almanya'nın talepleri kalifiye işçi ve bir de kadın işçi etrafında yoğunlaşmaktadır.

Sanayileşme bakımından Türkiye bugün Ortak Pazar ile hiç bir şekilde rekabet imkânları içinde değildir. Bundan sonra da

kolay kolay rekabet durumunda olacağı da mümkün değildir. O kadar ki, Ortak Pazar yalnız tekstile gümrük koymuş, % 50 nisbetinde bir indirim yapmış fakat Türkiye'nin diğer sanayi dallarını tamamiyle gümrük harici bırakmıştır. Çünkü, hiç korkmamaktadır. Türkiye'nin ne sanayii var ki, bunu gümrük duvarlarıyla önlemeye çalışalım. Türkiye'nin tekstil dışındaki bugünkü sanayii Ortak Pazar'a açıktır, amma sanayimiz yok ki, bunu ihraç etme imkânına malik olalım. Binaenaleyh;; sanayileşme bakımından Türkiye daha ilk adımlarını atmaktadır. Hele İkinci Beş Yıllık Plânda bütün imalât sanayiini özel sektöre bıraktıktan sonra bu sanayileşmenin piyasasının ne derecede olacağını tasavvur etmek veya tasarlamak mümkün olacaktır.

Tarım bakımından Türkiye Ortak Pazar için hiç bir zaman büyük bir ilgi kaynağı değildir. Türkiye bugün kendine yetmiyecek bir tarım verimsizliği içindedir. Kendi imkânlarıyla kendi halkını Türkiye besleyememektedir. 1969 yılındaki buğday açığımızı kapayabilmek için çalmadık kapı kalmamıştır. Bunun böyle devam etmemesi için de sebebler yoktur. Eğer, ilkim şartları biraz müsait giderse, şüphesiz durum biraz değişmektedir. Fakat normal olarak Türkiye kendi halkını besleyememektedir. Yalnız, gıda bakımından değil, diğer bakımlardan da. Ortak Pazar'ın normal gıda standardını alacak olursanız, bizim halkımız bakımından düşünülürse, bunu karşılamaya bugünkü üretimimizle imkân yok. Avrupa'da yağ ve sütü maddeler o kadar çok üretilmektedir ki, bunların ne yapılacağı meselesi ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bilhassa büyük baş hayvancılık o derece gelişmiştir ki, bunların ne yapılacağı meselesi var. Yani tarım bakımından Türkiye Ortak Pazar'dan ancak birkaç madde bakımından bazı avantajlar elde edebilir. O da çok değil. Çünkü, istatislere göre geçiş döneminde Türkiye'nin Ortak Pazar'a yaptığı ihracat ki, bunlar daha çok tarım ürünleri etrafında toplanmaktadır, 1964 de 37, 1965 de 33, 1966 da 34, 1967 de 33, 1968 de 33, 1969 da da 30 civarındadır, ihracatımızın oranı. Tarım ürünlerimizin ihracatı görülüyor ki, düşmekte. Tarım ürünlerimizin ele aldığımız zaman, sanayi bir tarafta, sanayi bakımından rekabet yok, amma tarım ihracatı bakımından da ihracatımız düşmekte. Binaenaleyh: Ortak Pazar Türkiye bakımından belki ileride düşünülebilecek bir konudur ve iyi hazırlıkları gerektiren bir konudur. Maalesef, Türkiye Ortak Pazar'a girerken Türk kamu oyu ne gibi şartlarla girildiğini tama-

miyle bilmemektedir. Adeta bir gizlilik içinde müzakereler cereyan etmektedir, duyurulmamaktadır. Şüphesiz bu, bizim bakımımızdan büyük bir noksanlıktır.

Ortak Pazar'ın sosyal politikasına gelince; Ortak Pazar'ın şüphesiz Türkiye'ye nazaran ileri bir sosyal politikası var. Özellikle sosyal güvenlik sahasında Ortak Pazar memleketlerinin millî gelirinin % 20, % 21'i aşağı yukarı sosyal hizmetlere ve sosyal güvenliğe sarf edilmektedir. Türkiye'de bu miktar henüz % 6, % 7 civarındadır. Bunun üstüne çıkmış değildir, amma Ortak Pazar memleketleri içinde henüz sosyal güvenlikle bir harmonizasyona, bir yeknesaklığa ulaştırılmış değildir. Ne idarede bir yeknesaklığa ulaşılmıştır, ne primlerde, finansmanda bir yeknesaklığa ulaşılmıştır, ne de başka konularda bir yeknesaklığa ulaşılmıştır. Ancak, çalışmalar yapılmaktadır.

Ortak Pazar memleketlerinde sendikacılık hareketi ileri harekettir. Yıllardan beri Ortak Pazar memleketlerinin imkânları sendikacılık hak ve hürriyetlerinden yararlanmaktadırlar. Türkiye'de sendikacılık hareketi 1961 yılından sonra gelişmiş bir mevzuata ulaşmış bulunmaktadır. Şu var, Türkiye'de sendikacılık hareketi sosyal güvenlik ve sosyal politika bakımından çok dar bir kapsamın içindedir. Bugün bir çok düşünürler ve vaktiyle İnönü'de 4 ncü çalışma Meclis'ini açarken, hatırlıyacaksınız, Başbakanlığının son günleri idi, ifade ettiği gibi bugün sosyal politika bakımından Türkiye'nin büyük sorunu artık şehirlerde sanayide, hizmetlerde ulaştırmada vs de çalışmakta olan işçiler değildir, Türkiye'nin geniş sorunu köylerde, sosyal bölgelerde tamamiyle sosyal mevzuatın himayesinden yoksun olan insanlardır. Her bakımdan Devletin himayesizliği içindedirler ve binaenaleyh Türkiye'nin sosyal politikası etkilenirse, Ortak Pazar bakımından, bu yönlerde, kapsam genişliği yönünde etkilenebilir. Fakat Ortak Pazar içinde de henüz bu konuda bugün tam üye olmuş devletleri dahi bağlayıcı kuralları ulaşılmış değildir. Ortak Pazar içinde en az gelişen sosyal politika olmuştur ve memleketler daha çok kendi millî politikalarına sarılmış durumdadırlar. Adeta kendi millî sosyal politikalarından fedakârlık etmemeğe gitmektedirler, çünkü Ortak Pazar içinde müşterek bir politikaya girersek, bazı şeyler kaybederiz düşüncesini henüz yenmiş değildirler. Binaenaleyh; bu safhada ve daha ileriki yıllarda Türkiye Ortak Pazar'ın sosyal politikasında geniş ölçüde yararlanmak im-

kanına belki de malik olamayacaktır, amma bazı hususlarda da Ortak Pazar'a girerse hiç etkilenmeyecek değildir. Özellikle sendikacılık bakımından etkilenecektir. Çünkü, Türkiye bugün geniş bir kitleye, çalışan bir kitleye gereken ölçüler içinde Anayasa'sında da mevcut olduğu halde sendika kurma hak ve hürriyetini tamamiyle tanımamışlardır. Devlet hizmetinde çalışan memur vardır, Anayasa'nın getirmiş olduğu sendika kurma hakkı bildiğiniz üzere 624 sayılı Kanun ile tamamiyle baltalanmış durumdadır. Binaenaleyh; Türkiye Ortak Pazar'a girerse, sendikacılık hakkı bakımından böyle bir tehditi kaldırmak mecburiyetindedir. Bu bakımdan Türkiye, sendikacılık bakımından Ortak Pazar'ın gelişmelerinden yararlanabilir ve aynı zamanda Ortak Pazar'ın müşterek sendikacılık hareketi şüphesiz içerdeki milli hareketle işbirliği halinde Ortak Pazar memleketlerinin üzerine yaptığı baskılar gibi Türk Hükümeti üzerine de sırasında bazı hakların sağlanması için baskılar yapabilme durumu olacaktır. Bunun gibi Türkiye daha bugün 102 sayılı Sosyal Güvenlik Andlaşmasını, Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının 102 sayılı Sosyal güvenliğin asgari normlarına dahil olan Sosyal Güvenlik Andlaşmasını uygulayacak durumda dahi değildir, veyahut uygulamak istememektedir. Biraz gayret ile uygulanabilir, amma bütün mesele yine kapsamda ortaya çıkmaktadır. Geniş bir kapsamı sosyal mevzuatımızın olmadığı için, derinliğine bazı haklar vermek, fakat kapsamı dar tuttuğumuz için bir çok Avrupa sözleşmelerini sosyal güvenlik bakımından, sosyal politika bakımından uygulayamamaktayız.

Türkiye bugün 1961 yılında Avrupa sosyal şartını imzaladığı halde Avrupa sosyal şartını uygulayan devletler arasında yer almamaktadır. Çünkü, Avrupa sosyal şartı kapsam bakımından farklar azalmıştır. Bu bakımdan Türkiye'nin sosyal politikası bazı alanlarda altıların çalışmalarından yararlanacaktır, bilhassa kapsam bakımından yararlanacaktır. Ancak, ne var ki, altıların içinde de sosyal politika henüz tamamiyle bir harmonizasyona, müşterek bir amaca yönelmediği için, çalışmalar devam etmekte ve bu çalışmalar yavaş gitmekte bulunduğu için Türkiye sosyal politika bakımından yakın yıllarda belki Ortak Pazar'ın elde etmiş tak Pazar memleketleri teker, teker milli bakımdan geniş imkânlar elde etmişlerdir, fakat henüz müşterek sosyal politika bakımından ulaştıkları imkânlar yok. Binaenaleyh, ekonomi ile sos-

yalizasyonu birbirinden ayırmak mümkün değil. Şüphesiz, Türkiye'nin sosyal politikasının gelişmesinin şartlara tabi ve Türkiye'nin sosyal yeni tabir ile bilhassa gelir adaleti bakımından sosyal politikasını tabana indirmek çabaları olacağı söylenmektedir. Bu çabalar şüphesiz devam ede dursun, bu çabaları aynı zamanda gerçekten samimi olarak benimsemek lâzımdır. Yani uygulayıcıların, hükümetlerin sosyal politika anlayışlarını incelemek lâzımdır. Bu yönden de Türkiye'nin ileri bir sosyal politika görüşü içinde olduğunu söylemek mümkün değildir.

Görmektesiniz, 1965 lerden sonra Türkiye temel bir kanun çıkarmamıştır, sosyal politika alanında. 1967 de çıkan İş Kanunu çok daha evvelden hazırlanmıştır ve hazır bir kanun çıkarılmıştır. Onun dışında çıkarılmış olan Sosyal Sigortalar Kanunu çok daha evvel hazırlanmıştır. Hazır bulunmuş ve çıkarılmış bir kanundur. Binaenaleyh; bir duraklama da vardır. İşte sosyal politika bakımından bu duraklamayı Ortak Pazar'a girmemiz biraz harekete getirebilirse, iktisadi sakıncaları yanında ki, bu sakıncalar büyük olacaktır ve hakikaten Türkiye'nin gerek sanayi, gerek tarımı bakımından sonradan telafisi mümkün olmayacak büyük sakıncalar biçiminde belirecektir.

Bütün bunlar bir tarafa, bunun yanında Türkiye'nin sosyal politikasının bu duraklaması Ortak Pazar'ın da kendi içindeki gayretleriyle ve üye devletler üzerindeki bazı baskılarıyla bir harekete geçebilirse, geçme imkânına ulaşırsa, Türkiye sosyal politika yönünden bazı faydalar sağlayabilir. O da daha ziyade maliyetlerle ilgili olan alanlardan ziyade faydalar, daha çok maliyetlere dokunmayan ve bazı farklar sağlayan konularla ilgili olabilir. Çünkü, maliyetler konusu ortaya çıkınca bilhassa sosyal güvenlik sosyal güvenliğin finansmanı ve bunun dolayısıyla maliyetler üzerine olan etkileri ortaya çıkınca, rekabet meselesi ortaya çıkacak işverenlerin mukavemetleri ortaya çıkacak vs, vs. binaenaleyh, maliyet meseleleri dışında belki sosyal politika bakımından Türkiye Ortak Pazar'ın baskılarından ve Ortak Pazar'ın iş birliğinden sırasınca ileride faydalanabilir.

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Sayın hocam, bilhassa Ortak Pazar'ın sosyal yönü, Ortak Pazar'ın sosyal hayatımıza katkısı yönünden bizi uyardınız, teşekkür ederim.

Sayın Üstünel söz istemişlerdir, buyurun.

PROF. BESİM ÜSTÜNEL — Arzu ederseniz önce arkadaş konuşsun.

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Toplantımıza renk kattınız. Sizin konuşmanız şu bakımdan enteresan olacak. Şimdi, Ortak Pazar'a girip girmeme konusu tartışılıyor. Siz bir nevi günahkardınız o zaman siz İktisadi Plânlama Dairesi Başkanısınız. Bu bakımdan konuşmanız enteresan olacak. Buyurun hocam.

PROF. BESİM ÜSTÜNEL — Ben bu sabahki toplantıya katılamadığım için gerçekten özgünüm. Dersim vardı, maalesef gelemedim. Zannediyorum, bütün seminerin en ilginç ve en çok üzerinde durulacak konuşmalarından biri bu sabah yapılmış. Şimdi toplantıya Başkanlık eden sayın Halil Tunç tarafından. Konuşma metnini gördüm ve baştan üç, dört sayfasını okuyabildim; bunun üzerine konuşmaya karar verdim. Yoksa, bana soru sorulmadıkça konuşmayacaktım.

Bilmiyorum, sabahleyin tartışıldı mı?.. Benim değinmek istediğim hususlar eğer tartışıldı ise, özür dilerim.

Sayın Halil Tunç yazılı metinde diyor ki, «Türkiye'nin Ortak Pazar üyeliği geçiş dönemine girmesi için görüşmeler yapıldığı şu sıralarda, çeşitli kişi ya da kuruluşlar arasındaki tartışmalar da hızını artırmış; girilsin ya da girilmesin şeklindeki görüşler ileri sürülmeye başlanmıştır.» Yeni başlanmış. «Altı yıl geç yapılmaya başlanan bu tartışmaların pratikte hiç bir yararı olmayacağı ortadadır.»

Bu ilk paragraf ilk üzerinde duracağım konudur. Özür, dilerim bunların hangi tarafını düzeltereğimi bilemiyorum. Bir kere girilsin mi, girilmesin mi tartışması yeni yapılmaya başlanmış değildir. 1959 da yani 11 yıl önce Türk Ekonomi Kurumu'nun şubat veya ocak ayında şimdi konser salonu olan yerde yaptığı bir seminerde tartışma başladı ve ben ilk orada bayrağı açmıştım. Bugün 12 nci senesini kutluyoruz. Bu 12 yılın 10 yılını tek başıma kalmak şartı ile geçirdim. Son iki yılda eksik olmasınlar bazı meslekdaşlar, bazı gazeteciler veya politikacı arkadaşlar imdada yetiştiler; beni yalnız bırakmamaya gayret ettiler. Bundan da memnunluk duyuyorum.

Bu birinci düzeltmeden sonra ikinci önemli husus şu. Altı yıl geç kalınmış olsa bile, bugün, girilsin girilmesin konusunu tartışmanın pratikte hiç bir yararı olmayacağı konusundaki hükmü paylaşmak mümkün değil. Çünkü, hatta girildikten sonra dahi bunun tartışılması mümkündür ve bir çok hallerde yararlı olabilir. Kaldı ki, bugün Ortak Pazar'a girmiş de değiliz. Ben bu müzakereleri yürütmüş ve karara bağlamış bazı meslekdaşlarımla kanaatleri hilâfına Türkiye'nin Ortak Pazar'a girdiği kanısında değilim. Şöyle bir benzetme yapmama izin verin. Üç aşama var. Sözlülük, nişanlılık ve evlilik aşamaları. Bunlardan biz sözlülük aşamasının ilk beş yılını doldurduk, nişanlanmak üzereydik. Şimdilik nişanlanmamız bir yıl ertelendi. 12 yılla 22 yıl arasında da nişanlılık dönemi devam edecek. Ondan sonra karar verebilsek ve durumumuz elverirse evliliğe geçeceğiz. Bizim ilk sözlülük dönemimiz de karşı taraftan hiç bir evlenme vaadi almadan yaptığımız bir andlaşma idi. Yani beş yıl gezeceğiz, flört edeceğiz sözlü olarak, karşılıklı birbirimizden istifade etmeye çalışacağız; fakat sonunda Ortak Pazar ülkeleri bizim durumumuzu müsaait görmezlerse, bu iş yürümeyecek deyip, nişanlılık dönemine geçmeyi reddedebilirler veya biz bunu yapabiliriz. Nasıl ki, benim başımdan geçmedi, amma bir kaç kere nişanlananlar var, hatta evlendikten yıllarca sonra evlilik kararını gözden geçirip de kararlarını değiştirenler varsa ve bu kararı bazen çok acı bir şekilde alınsa bile, sonunda iki taraf için de daha mutlu sonuçlar doğurabiliyorsa Ortak Pazar ile Türkiye'nin ilişkileri konusunda da bu durum söz konusu olabilir. Yani, Türkiye'nin AET ile ilişkilerini tartışmak her zaman gerekli ve yararlı olabilir. Hatta yalnız sözlülük döneminde değil, nişanlılık devresine girdikten sonra veya evlilik dönemi başladıktan sonra da gerekirse bu kararı tekrar tartışmamız Türk aydınları olarak lehimizdeki, aleyhimizdeki bütün şartları o günün koşulları içinde aklımızın erdiği kadarı ile gözden geçirip, gerekirse kararımızı değiştirmemiz mümkündür, gereklidir ve demokratik süreç de zaten bunu amirdir.

Bugün burada öğleden sonraki tartışmalarda tekrarlanan, fakat metinde de olan hükümler benim dün yaptığım konuşmada ortaya koyduğum bazı endişeleri, şüphelerimi büsbütün güçlendiren ve kanaat haline getiren bir etkiyi bende yapmıştır. Sayın Tunç burada olmadığı için o şüphelerimi, endişelerimi özet olarak tekrar hatırlatayım. Bu seminerin Ortak Pazar konusunda ya-

bancılarla iş birliği halinde Türk-İş tarafından düzenlendiğini buna ait davetiye aldığım ve öğrendiğim zaman içime şöyle bir şüphe girmişti. Meşhur Ortak Pazarcılar, bu işin hastası olan üç kişi var Türkiye’de, bunlar yeni bir taktik kullanıyorlar. Vaktiyle tütüncüleri bu Ortak Pazar konusunda şüphe izhar edenlerin üzerine saldırtmışlardı. Şimdi de kendilerine tabii bir müttefik olarak Türk işçi hareketini bulmak istiyorlar. ‘Dışarıdaki işçilerin haklarını sağlayacağız, daha çok sayıda işçi göndereceğiz ve böylece işsizlik sorununu daha kısa sürede çözeceğiz diye bir takım eksik veya yanlış vaatlerle Türk-İş başta olmak üzere bütün Türk İşçi Hareketinin örgütlerini ve mensuplarını kendi yanlarına tabii bir müttefik olarak çekme çabası içindedirler. Bugün sayın Halil Tunç’un bir suale verdiği cevap ve yazılı metinden edindiğim bilgiler, bu endişelerimin kesin kanaat haline gelmesini sağlıyor. Türk-İş’in bunlara alet olduğunu söylemek istemiyorum; fakat, bu işleri yürüten ve çok kurnazca hareket eden bazı hariçyelerimizin bu taktiklerinin başarılı yolda yürüdüğünü görüyorum. Nitekim, sayın Tunç bu konuşmasında Türk-İş’in bu konu ile ilgilendiğini ve dışarıdaki işçilerimize daha çok sosyal haklar sağlamak için, Ortak Pazar konusunda gerekli çalışmaların yapıldığını ifade ediyorlar. Oysa, Türk-İş herşeyden önce Türkiye’deki işçilerin temsilcisidir, onların menfaatlerini sağlaması, o yönde bir çalışma yapması gereken bir kuruluştur. Halbuki, bu gidişle bu hazırlıksız halimizle Türkiye Ortak Pazar’a üye olursa bundan ilk zarar görecekt olan ne büyük Holdinglerdir, ne büyük bankalardır, ne büyük gazetelerdir. Onlar bol miktarda ilân alarak, ilân vererek, ithalat yaparak, tefecilik yaparak çıkarlarını bugünkünün de üstünde yürütürler. Bu düzenden yararlananlar o düzende daha da çok yarar sağlarlar. Oysa, böyle bir geçiş, böyle bir entegrasyon Türk sanayiini temelinden sarsmaya başladığı anda Türkiye’de yarım yamalak sanayi tesislerinde çalışan ve Türk-İş’in üyesi olduğundan emin olduğum büyük bir işçi kitlesi bundan en büyük zararı ilk defa görecekt kimselerdir. Yani, böyle bir sarsıntının, böyle bir geçiş döneminde Türk işçisinin başına neler getirebileceğini herkesten önce Türk-İş’in ve onun yöneticilerinin düşünmesi, araştırması gerekir. Binaenaleyh, hence Türk-İş’in sadece bugün Avrupa Ekonomik Topluluğu içindeki 200, 300 bin işçinin sosyal halkarını sağlamakla ilgilenmeyip, Ortak Pazar ile olan ilişkilerini çok daha geniş bir çerçeve içinde tutarak, bu işçiler dönerse ne gibi problemler çıkacak, onları da kapsamak

üzere halen gidemeyen veya gitmek niyeti olmayıp, Türkiye'de çalışmak, ekmeğini Türkiye'de kazanmak, Türkiye'de çalışarak Türk sanayiini geliştirmek isteyen Türk işçilerinin, emekçilerinin de Ortak Pazar'a girdiğimiz zaman karşılaşacakları sorunlar üzerine eğilmesi gerekir.

Sayın H. Tunç'un konuşma metninde şöyle bir pasaj var, ona da işaret etmek isterim: «*Türk-İş 5 nci Genel Kurul'unda, sanayileşmek ve refah seviyemizi yükseltmek bakımından Ortak Pazar'a üyeliğimiz desteklenirken...*» deniyor. Böyle bir desteği Türk-İş'in açıkça verdiğini ben doğrusu bilmiyordum. Türk-İş Ortak Pazar'a girmemizin sanayileşmemize ve refah seviyemizin yükselmesine yardımcı olacağına kanaat getirmiş ki kesin olarak, bu yönde desteğini vermiş. «*Bu desteğin ancak, Ortak Pazar ülkeleri işçilerine tanınan çalışma ve sosyal güvenlik düzeninin Türk işçisine de tanınması ve ihraç imkânlarımızın değiştirilmesi şartıyla sağlanabileceğini belirtmiş.*»

Türk-İş'in eğer bu nedenle Ortak Pazar hareketine Türk İşçi Hareketinin desteğini vermesi söz konusu ise, o zaman bu kararını gözden geçirmesi lâzım. Şimdi artık açıkça anlaşılmıştır ki, Ortak Pazar'a bugünkü şartlarla ve Ankara Andlaşması'nda öngörülen süreler içinde yani beş yıllık hazırlık döneminden hemen sonra bir geçiş dönemine girmek, 8 yıllık, 12 yıllık listeler, ondan sonra tam üyelik; bu gidişle Türkiye'nin sanayileşmesinin yarıda kalacağı, kurulu sanayiinin haksız rekabet yolu ile yıkılacağı ortada. Bütün bilim adamları hatta politika adamları bile bunu görüp, söylemeye başladılar. Binaenaleyh; bu durumda sanayileşme ve Türkiye'nin refah seviyesinin yükseltilmesi açısından tehlikeleri ortaya çıktığı için, Türk-İş, en azından Ortak Pazar'a erken girmenin karşısına geçmelidir; ve erteleme yönündeki tezi güçlendirmelidir. Böyle bir tez Türk kamu oyununda bir süredir gelişmektedir esasen bu durumda Türk İşçi Hareketinin ağırlığını bu istikâmete koyması, 5 nci Genel Kurul toplantısında verdikleri desteğin ön şartı olarak ileri sürülen sanayileşme ve refah seviyesini yükseltmek bakımından yarar sağlama şartına bağladıkları için kendi mantıkları, kendi kararlarıyla çelişmemek üzere bu yönde hareket etmeleri gerekir.

Kaldı ki, bütün bunların dışında, benim sayın Halil Tunç'un ve Türk İşçi Hareketinin % 100 katılmasam bile çok beğendiğim,

takdir ettiğim bazı çıkışları vardır. Türk kamu oyunda iz bırakmış çıkışları vardır. Özet olarak yabancı sermaye karşısında ilk çıkışları Türkiye’de Türk İşçi Hareketinin liderlerinden biri olan sayın Halil Tunç yapmıştır. Türkiye’de dış ticaretin devletleştirilmesi tezini bir çok siyasi partilerin, ben dahil bir çok ilim adamlarının karşı çıkmasına rağmen kendisi yıllarca yürütmüştür. Bu tezi savunan bir kimsenin, Türkiye’nin Avrupa Ortak Pazarı ile entegrasyonu, lehinde bir görüşü savunması büyük bir çelişki gibi geliyor bana. Çünkü, bu entegrasyon hareketi ile birlikte bütün ithalat, ihracat libere olacak, yabancı sermaye elini kolunu sallayarak Türkiye’ye gelecek. Yalnız, sermayesi değil, iş adamı gelecek, teknisyeni gelecek, hatta belli alanda işçileri gelecek. Böyle bir harekete nasıl düşünmeden, taşınmadan desteğini verir sayın Halil Tunç. Bence sayın Tunç’un diğer alanlardaki görüşleriyle, tercihleriyle, siyasi-ekonomik kararlarıyla bu kararı arasındaki çelişkiyi gözden geçirmesi lâzım gelir.

Bunun yanında hemen şuna işaret edeyim ki, Plânlama Teşkilâtı başta olmak üzere, Maliye Bakanlığı ve diğer sorumlu daireler başta olma küzere, Ortak Pazar konusunda yapılmış araştırmalar, ciddi çalışmalar eskiden beri yetersizdir. Benim yaptığım bir çalışma, övülerek bahsediliyor; buna müteşekkirim. Fakat onu Plânlama’nın yolu ile, Plânlama’nın verdiği direktif ile vaktiyle Odalar Birliği hazırlatmıştı. Bu konudaki çalışmalar aşağı yukarı o noktada kalmıştır. Son zamanlarda bir ölçüde Plânlama bir gayret içine girmiştir. Fakat, üniversiteler de dahil, bu konuda hep yetersiz kaldık, gereken çalışmaları yapmadık, fakat hiç olmazsa büyük mali imkânları ve bildiğim kadarı ile kuvvetli bir araştırma bürosu olan, iyi elemanları bulunan Türk-İş in bu konuda ciddi bir kaç araştırma yaptırması gerekirdi. Yalnız, Avrupa’ya gitmiş olan işçilerin sosyal haklarını daha iyi bir şekilde sağlayalım şeklinde bir çaba değil, amma meselâ dün de bahsettim; Avrupa’daki işçi talebinin yapısı, bizden istedikleri talebin yapısı değişiyor. Bize diyorlar ki, vasıfsız işçiden çok, vasıflı işçiye ihtiyacımız var. Bize bu tip adam lâzım deniyor. Bu durumda biz ileride AET’ye üye olsak da, olmasak da göndereceğimiz işçiler onların istediği cinsten değilse, yani onlar muz isterken biz armut gönderiyorsak - bu benzetmeyi hoş göreceğinizi umarım adamların istemediği cins mal göndereceksek, bu mal satılmaz. Muhakkak bir işgücü ihraç etmek istiyorsak, onların taleplerine

uygun bir arz şeklini burada yaratmaya mecburuz ve bu da mümkün. Bunun araştırmasını yapmak, hazırlığını yapmak, bu konuda dün ortaya attığım proje ile ilgilenmek suretiyle bunu Çalışma Bakanlığı hatta İş ve İşçi Bulma Kurumu ile Türk-İş müştereken bir proje halinde yürütmek imkânına sahiptir. Bunun kaynakları da bulunabilir. Bunun yürütülmesinde Türk-İş öncülük yaparak —sendikacılık koleji alanında olduğu gibi— sanayi içinde eğitim, işbaşında eğitim programları düzenleyebilir. Yurt dışında çalışmaya gitmek için bugün 800 bin kişi sıra beklerken bunların önemli bir kısmını, bizzat eğitim masraflarının bir kısmını da onlardan alarak, bir kısmını ilgili devletlerden alarak, bir kısmını belki kendisi katarak ve hatta yurt dışına gitmiş işçilerden alarak büyük bir vasıf kazandırma programı düzenliyebilir ve uygulayabilir. Böylece Avrupa'nın istediği nitelikte işgücü ihraç edebilecek duruma gelmesinin sağlanması mümkündür. Bu konuda bir takım ön çalışmalar, araştırmalar yapılabilir.

Bütün bunların dışında, Ortak Pazar'a girmenin Türk işçisine getirebileceği sorunlar araştırılabilir. Bu konuda da sanıyorum ki, Türk-İş birkaç yıldan beri büyük bir fırsat kaçırmıştır, fakat bundan sonra bu yönde gerekli çalışmaları yapacak güce, elemana sahiptir. Sanıyorum ki, teknik yardıma ihtiyacı olursa hiç bir meslekdaşım da bu konuda kendilerine yardım etmekten çekinmezler. ellerinden geleni yaparlar. Bunun dışında, şahsımla ilgili konulara da kısaca cevap vereyim.

Çoktan beri benim Ortak Pazar konusunda söylediklerim meydanda. Yazdıklarım meydanda. Buna rağmen kararın ben İktisadi Plânlama Dairesi Başkanı iken alınmış olması, beni bağlamaz. Bugün beni başka türlü konuşmaktan ötürü kimse suçlayamaz. Çünkü, yazılarım meydanda. Herhalde bu şekilde suçlanamayacak bir tek adam varsa Türkiyede, o da ben olacağım, sanıyorum.

HALİL TUNÇ (TÜRK-İŞ Genel Sekreteri) — Seminerimize renk kattınız. Yalnız görüşünüzün bir, iki noktasına cevap vermek isterim. Belki bizim talihsizliğimiz, gelişen zaman içinde görüşlerimizi yenilemede, hatta kendimizi yenilemede, biraz geç kalıyoruz. Fakat buna rağmen görüşlerinizin bazılarını katılamıyacağımı ifade etmek isterim. Türk-İş Ortak Pazar tutkusuna yakalanmış üç kişinin taktiğine gelecek kadar gaflet içinde değildir.

Nitekim, yabancı konuşmacıları izlemiş olsaydınız, onların da «aman Ortak Pazar'a girin» görüşü yerine, Ortak Pazar'a girildiği takdirde Türk ekonomisinin, Türk sosyal yapısının ne gibi çıkmazlara gireceğini bizim endişemizden daha fazla bir endişe ile ifade ettiklerini görürdünüz. Bu da gösterir ki, bu seminer, hiç bir zaman üç-dört kişinin telkini ile Türk İşçi Hareketinin desteğini sağlamak amacını değil, konuyu bütün ayrıntılarıyla Türk İşçi Hareketine duyurmak, Türk toplumuna duyurmak amacını gütmektedir.

Sonra, bu yeni tartışma konusu. Sayın hocam, takdir edersiniz bir kişinin, ikinci kişinin fikrini söylemesi bence bir tartışma değildir. Tartışmadan anladığımız mâna şu: Toplumda geniş kitlelerin konuyu benimseyip tartışması. Yoksa, bir Besim Üstünel, yahut üç hoca, beş hoca bunu tartışmış, bu bizim anlayışımıza göre, bir konunun tartışması değildir. Olsa olsa, kişiler arasında bir tartışmadır. Toplum önünde, geniş bir toplumun katıldığı tartışma denilebilir ki, son günlerde yapılıyor. O da geçiş dönemine geçelim mi, geçmeyelim mi görüşmelerinin devam ettiği sırada. Ondan önceki tartışmalara biraz önce de söylediğim gibi, ben tartışma diyemiyorum.

Hocam, bir de Ortak Pazar'a üyeliğimizi desteklemeyi yalnız şahsi bakımdan bir destekleme olarak kabul etmeyin. Gayet tabiidir ki, bu konuda günün şartları geniş ölçüde açıklanamazdı. Nitekim, 5 nci Genel Kurul raporumuzda var. Biz şartlı olarak Ortak Pazar'a girmeyi, bu şartlar içinde ekonomik yapımızı, Türkiye'nin sanayileşmesini önleyici etkilerin ortadan kaldırılmasını, hele zaman bakımından, kendimizi bağlamamışızdır. Türkiye'nin çıkarına uygun tedbirler alınırsa, şartlı olarak, Ortak Pazar'a girmemizin karşısında olmadığımızı ifade etmiştik.

Yine bir talihsizliğimiz şurada. Bugün ortak sorun ile ilgilenmesi lâzım gelen —sizleri ve hocamı tenzih ederim— ilim adamlarımız, hükümet edenler sorunla ciddi olarak ilgilenmeleri gerekirken, hükümetlerimiz ve ilim adamlarımız çoğunlukla bizi yanlış yola itmiştir. Bu teknik bir konudur, biliyorsunuz. Hiç bir zaman işçi hareketi bu teknik konuda kendini yetkili görüp ortaya çıkarak kesin bir şekilde «böyledir» diyemez. Daha ziyade kimlerden etkilenir?.. İlim adamlarımızdan etkilenir, politikacılar­ dan etkilenir, basından etkilenir. Ankara Andlaşması imzalanmadan

evvel bakanlarla toplantı yaptık, sayın Feyzioğlu bunun şampiyonluğunu yapıyordu. O zaman iktidarda bulunan bir çok bakanlar bunun şampiyonluğunu yapıyordu. Biz de baktık, «şartlı olarak» dedik ki, «eğer iyi ise, Türkiye kalkınacaksa, Türkiye'nin refah seviyesi yükselecekse bunun karşısına çıkmak mümkün olmaz». Madem bu kadar iyi, hükümet bunun lehinde, parlamento lehinde, ilim adamları bir, iki kişi hariç çoğunlukla ses çıkartmıyor, bizim için teknik bir konuda çıkıp da biz karşıyız dememiz kadar mânasız bir şey olamazdı. Eğer, biz yanlış kararlar almaya sevk edilmişsek, bunda biraz da ilim adamlarımızın ve hükümetlerin payı var. Bu payı şahsınız yüklenmeseniz bile, genellikle ilgili kuruluşlar bu sorumluluktan sıyrılamazlar. Kaldı ki Ortak Pazar'a şartlı olarak girilmesi 5 nci Genel Kurul raporunda gayet açık ve kesin şekilde ifadesini bulmuştur. Türk-İş hiç bir zaman Ortak Pazar'a kayıtsız ve şartsız girmemizi desteklememiştir.

Bunun yanında, sonuna kadar okumadığınız bir konuyu izah etmek isterim. Diyoruz ki, ekonomik ve sosyal durumlarını geliştirmiş, zengin ülkeler işçilerinin de Ortak Pazar hakkında endişeleri var. Bu nedenle diğer ülke işçilerine göre dezavantajlı durumda olan Türk işçilerinin tutum ve davranışlarında daha dikkatli olması gereği açıkça ortadadır. Bu bir yenilemedir, gelişen olaylar karşısında dikkatli davranışın tabii bir sonucudur. Burada biz Ortak Pazar'a alkış tutmuyoruz, aksine çok dikkatli davranılması lâzım geldiğine, bugün Avrupa işçisinin dahi endişe duyduğu Ortak Pazar harektinden, Türk işçilerinin haydi haydi endişe duymaları lâzım geldiğine işaret ediyoruz.

Biraz önceki bölümde, esasen Ortak Pazar'ın içinde bulunduğu durum, yalnız Türk İşçi Hareketinin değil, Ortak Pazar ülkeleri işçi hareketlerinin de endişe konusu olmakta ve tartışılmaktadır denmektedir. Neden tartışılmaktadır?.. Bunu özet olarak sıralıyoruz. Bu seminerde tebliğ veren yabancı kişilerde bu endişeyi duyan kişiler. Yani Ortak Pazar'dan endişe duyan, Türk İşçi Hareketi bakımından değil, Türk toplumu bakımından değil, kendi temsil ettikleri ülke bakımından endişe duyan kişiler. Yani onun için şu semineri tamamen Ortak Pazar'a girmeyi arzu eden kişilerin amaçlarının gerçekleşmesinde bir destek niteliğinde görmemiz ancak bizi üzer. Görüşünüzü kuvvetlendirme mânasında kullandınız, bu şeyi duyduktan sonra görüşüm kuvvetlendi dediniz. Bu bakımdan üzüntü duyarız. Hiç bir zaman biz

böyle gözü kapalı harekette bulunan bir teşekkül değiliz. Şimdi hatırlarsınız benim bir tabirim vardır, bu tabirim Türk işçi hareketinin genel ilkesidir, «*Kafamız idealist, ayaklarımız realisttir.*» Yani ideallerimiz vardır, amma bu ideallere ulaşmak için bastığımız yeri bilerek basarız. Ayaklarımız sağlam yere oturmadığı takdirde bir adım daha atmamız. Bu, Türk işçi hareketinin genel ilkesidir. Zaman zaman muhtelif işçi liderlerinden işitmiş olsanız, gerekir. Bu bakımdan endişelerinize gayet tabii katılıyorum. Yalnız, yanlış kanaatlerinizin bizim hakkımızda doğmaması için bir izahta bulundum, özür dilerim.

ERDOĞAN BALCI — Seminerin başladığı günden bugüne kadar davet edilen yabancı uzmanlara bazı sorular yönelttik. Bu sorularımızda Türkiye'nin istihdam politikası içinde bulunduğu zorluklara değinerek, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun Türkiye'deki vasıflı işgücü talebine dayanan isteklerinin Türkiye'de doğuracağı sorunlar hakkında ne düşündüklerini sorduk.

İkinci olarak; bu vasıflı işgücünün Avrupa'da istihdam süresinin ne olabileceği ve bu sürenin bitimi esnasında işçilerin Türkiye'ye dönüşünde ne gibi problemler doğurabileceğinin Avrupa Ekonomik Topluluğu'nca eleştirilip, eleştirilmediğini ve bunun hakkındaki samimi görüşlerinin ne olduğunu sorduk. Maalesef, Avrupa Ekonomik Topluluğu Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu Genel Sekreteri'nin açık ve seçik olan konuşmasının dışında bizzat Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun sevk-i idarecilik fonksiyonunu icra eden sayın konuşmacılar izahat vermek şöyle dursun, sınırlı bir hava içinde jestlerle işi kapatma yoluna gittiler.

Bu izahattan sonra, Türkiye'deki sendika işveren münasebetlerinde gördüğüm realiteyi, tatbikatı açıklamak isterim.

Türkiye bugün maalesef işveren, sendika ilişkilerinde iyi niyetin fiili tezahüründen yoksun bir ortamdadır. Bana söyleyebilir misiniz ki, Türkiye içindeki işverenlerden, —tabii istisnalar kaideyi bozmayacağına göre— ne kadarı işgücünün geleceğine, sosyal garantisine etkili, müspet bir ücret politikası tesbit etmiştir?..

Türkiyede esas problem vasıflı işgücünün değil, vasıfsız işgücünün istihdamı meselesidir. Prodüktif olmayan istihdamın ne şekilde prodüktif olabileceği meselesidir.

Türkiye’de işgücünün istihdam edildiği iş yerinde genellikle nimet külfet eşitliğine dikkat edilmemektedir. Gizli işsizliğin de tesiri ile bu işsizlik vasıflı işgücü üzerinde bir nevi menfi psikolojik baskılar meydana getirmekte ve kendini göstermektedir. Tabii bir çok sebeblerin yanında bu sebebi öncelikle ele almam, kendi işyerimde bunu görmemin tabii sonucudur.

Türkiye’de iş sahalandırma tekniği var mıdır?.. Hangi metot ile olursa olsun iş sahalandırmasının nimet külfet eşitliği üzerinde hiç olmazsa milli tezahürünün müspet olması inancı ile söylüyorum. Oysa ki, bir sendikacı olarak iş sahalandırmasının karşısında olmam gerek.

Vasıflı işgücü arzının dışarıya kaymasının bence ikinci sebebi; Türkiye’de kalifiye işçiye olan ihtiyacın azlığından değil, geri kalmışlığın tabii bir sonucudur.

Üçüncü bir sebep, Türk iş mevzuatının yetersizliğidir. Türk iş mevzuatının yetersizliği vasıfsız, vasıflı emek arzının dışarıya akma sebeblerinden olabilir. Bilhassa, 931 sayılı İş Kanunu’nun yetersiz ve işçi aleyhine işleyen hükümlerle dolu olduğunu söylemekten kendimi alamayacağım.

Vasıfsız işçilerin Türkiye’de eğitilerek dışarıya vasıflı olarak göndermenin temini ile ilgili görüşlerde, arzulanan hedeflere ulaşılması bence Türkiye’nin içinde bulunduğu istihdam şartları bakımından daha ziyade malî şartlar bakımından zor görünüyor. Şöyle ki, ana eğitim dâvasına ve mesleki eğitimlerini halledememiş bir ekonomide vasıfsız işçilerin eğitilmesi finansmanı belirtildiği gibi öyle çok kolay olmasa gerek. Bir nevi iradi tasarruf meyilinin çok düşük olduğu memleketimizde, eğer bir finansman kaynağı, bir mecburi tasarruf düşünülmeden bir iradi tasarruf yapılacaksa, bu bence biraz hayali olacak. Mecburi tasarruf şeklinde yapılacaksa, iştirakin mecburi tasarruf halinde —Tasarruf bonolarının içinde bulunduğu ortamı açıklamakla buna bir misâl vereceğim— dışarıya akacak olan işgücü arzında düşük oranlarda değil, çok daha büyük miktarlarda bir vazgeçme şeklinde bulunmuş veya bulunacak olabilir.

Sonuç olarak şuna değinmek isterim. Ortak Pazar’a girsek de, girmesek de demokratik hareketlerin eleştirilmesinde gördüğümüz bir hadise şu; Türkiye’nin nüfus artışı Avrupa Ekonomik

Topluluğu'nun nüfus artışından çok daha hızlı. Onlar hali hazır durumlarıyla işgücü talebini karşılayamayacak durumda ve bizden, diğer memleketlerden işgücü talep ediyorlar. Üye olan memleketlerin dışında iktisaden geri kalmış memleketlerden işgücü talep etmekte. Biz de işgücü arzına devam edeceğiz, onlar da talep etmeğe devam edecekler.

Bunun sonucu olarak, Ortak Pazar ülkelerinde çalışan işçilerimizin çalışma şartlarının ikili anlaşmalarla düzeltileceğine inanmak mümkün olmamaktadır.

İSMET ÇONKAR — Burada fikir beyan eden kimseler, Türkiye'nin hazırlık devresinden geçiş devresine geçmekte çok acele ettiği noktasında ittifak etmişlerdir. Yalnız, ittifak edilmeyen husus şudur ki, Türkiye beş yıllık hazırlık devresini iyi kullanamadı, gelecek beş yılı da daha iyi bir şekilde kullanamayacak. Binaenaleyh şimdi de girsek, gelecekte de girsek hiç bir şey değişmiyecektir gibi bir beyanda bulundular. Şahsi düşüncem olarak bu durumun sakıncalı ve sakil bir düşünce olduğunu belirtmek isterim. Bunu ben şu şekilde anlıyorum ki, sayın Besim Üstünel hocam da bunu bir tabir ile açıkladılar ve dediler ki, Ortak Pazar macerasına —ben macera diyorum— ekvator elbesisiyle kutuplarda gezmeye benzer. Ben de diyorum ki, bu beş seneyi kullanmaktan öte Ortak Pazar Türkiye'ye yararlı değildir, bunun dışından da alternatifler düşünmek lâzımdır, diyorum.

Madem beş sene sonra da Türk ekonomisi hazırlanamaz, o halde milli menfaatler açısından bunun başka alternatiflerine bakmak gerekmektedir. O da şudur ki, Türkiye hazırlanamadığına göre ve beş senelik devrede de hazırlanacağına kimse inanmadığına göre evvelâ, anlaşmalardan doğan hak olarak üç sene, daha sonra da iki sene olmak üzere beş senelik bir soluk alma devresini muhakkak sağlamalıdır. Binaenaleyh; işin can alıcı noktası şuraya dayanmaktadır. Herkes gelip, bu mesele siyasi bir kararın neticesi olacaktır, bizim buna tesirimiz olamaz veyahut bizim buna tesirimiz çok az bir netice verir denmektedir. Şunu bilhassa belirtmek istiyorum ki, sayın Besim Üstünel hocamdan itibaren bu işin 1959 dan beri içinde bulunan, anlaşmalar için faaliyetlerde bulunan, müzakerelerde bulunan 1959 dan itibaren bütün hükümetlerin bu işte mesuliyeti olduğunda ittifak vardır. Hadise yeni çıkmıştır ve bir, iki senedir münakaşa edilmeye baş-

lanmış ve Türkiye'nin bir fayda sağlayamayacağına hemen hemen ittifaka gidilmektedir. Böyle olunca, burada bulunan sayın hocalar ve bir çok kimseler baskı gruplarının elemanlarıdır, siyasi karar organlarına tesir edecek güçtedirler. Bunun haricinde demokratik sistemde büyük bir baskı grubu olan Türk-İş bu mevzuda ağırlığını koymak suretiyle siyasi karar organını tesir altında bulundurabilecek neticeye doğru gidebilir.

Ben bilhassa şunu da müdafaa ediyorum; az gelişmiş bir memleket ile gelişmiş memleketler arasında yapılacak anlaşmaların sayın Doç. Dr. Baran Tuncer beyin de söylediği gibi umumiyetle az gelişmiş memleketler aleyhine büyük zararlar tevhit edeceğine kanaat getirdiğim için, başka alternatifler üzerinde durmak üzere Ortak Pazar'ı Türkiye'nin liderliği altında bize yakın ekonomiler, bizim ile hemen hemen aynı seviyeye yakın olabilecek az gelişmiş memleketler, Orta Doğu memleketleri, bir kısım Afrika memleketleriyle beraber yapabileceği organizasyona bağlayabileceğinde kanaatim vardır. Sayın Baran Tuncer bey eğer sual tevcih edilirse, ben de görüşümü açıklarım dediler. Ben bu meselede Türkiye'nin bir organizasyona girmiş olduğunu da herkesin bildiği gibi açıklayacağım. Türkiye; İran, Pakistan tarafından meydana getirilmiş olan Bölgesel Kalkınma Teşkilâtına girmiş olup, oranın da bir üyesidir. Hakikaten Türkiye Bölgesel Kalkınma Teşkilâtı içinde kendisine yakın ekonomilerle iş birliği yapmak suretiyle daha iyi neticeler sağlayabilecek bir duruma gelebilecek imkânâ sahiptir.

İngiltere ile Türkiye arasında tarihi kapitülasyonlarla ilgili tarihi bir gerçeği ortaya koyacağım. Doç. Dr. Hayatioğlu tarafından da bir seminerde aynen onun ifadesi olarak ortaya atılmıştır. Türkiye 1839 yahut 18 ile 19 ncü yüzyıl arasında Üsküdar'da el tezgâhlarıyla dokunan 2500 dokuma tezgâhına sahipti. Bu 2500 dokuma tezgâhı ile bütün ihtiyaçlarını karşılamaktadır. O arada İngiltere'nin bir oyununa gelmek suretiyle, kapitülasyonlarla onların yeni yeni sanayie geçmek suretiyle makina ile elde ettikleri tekstil maddelerine Türkiye'de müsaade edildiği için bu el tezgâhları bir, iki sene içinde 100, 200 e düşmek suretiyle büyük bir engelleme ile karşı karşıya gelmiştir. İşte, Türk sanayiinin ondan daha güzel hazırlanmış, ondan daha güzel bir oyun ile Ortak Pazar'a girmesi neticesinde Türk sanayiinin de, bunun yanında bulunan işçi hareketinin de, bütün ekonominin de ileride te-

lâfisi gayri mümkün bir çok zararlara uğrayacağını da bu vesile ile bir misâl olarak belirtmek isterim.

HALİL TUNÇ (Türk-İş Genel Sekreteri) — Seminerimizin sonuna gelmiş bulunuyoruz. Bu seminerin amacı, Türk İşçi Hareketinin endişelerini dile getirmek, tartışmak ve toplumun ilgilerini, dikkatini çekmekti. Biz, bir dereceye kadar bu amaca ulaştığımızı sanıyoruz.

Yalnız, yanlış anlamalara meydan vermemesi bakımından bir noktayı belirtmekte fayda var. Bu seminerin ağırlığı Avrupa Ortak Pazarının sosyal yönlerini ele almak, onları tartışmaktı. Gayet tabii ekonomik sorunlarla sosyal sorunları kesinlikle ayırmak mümkün olmamakla beraber, ekonomik bakımdan Ortak Pazar'ın Türk ekonomisine yapacağı olumlu ya da olumsuz etki ayrı bir tartışma konusu olabilir. Böyle bir semineri düzenlemek de bizden evvel bazı kuruluşlara düşer. Biz, sosyal yönünü almaya mecburduk. Eğer, ekonomik yönünü alsaydık, sayın hocamın endişeleri belki ortadan kalkardı, ekonomik bakımdan endişelerimizi tebliğlerimiz ile, fikirlerimizle gayet açık, net söyledik. Yalnız, temennimiz şu; nasıl ki, işçi hareketi teşekkül olarak görüşlerini açık, seçik ve net olarak söylüyorsa, ümit ederiz ki, Ortak Pazar konusunda iktidarlar ve ana muhalefet partisi görüşlerini açık ve net olarak söylesin. Bu kuruluşları daha açıklığa davet etmek bize düşen bir görev oldu. Bu görevimizi burada Türk İşçi Hareketi adına yerine getirmek istedim. Türk İşçi Hareketinin bu konuda ortak düşüncesi, esas söz sahibi olan iktidarın ve ana muhalefet partisinin açıkça görüşünü ortaya koymasıdır. Ondan sonra bu görüşlerin hangisi makbul ise, bu makbul görüşü Türk İşçi Hareketinin benimsemesi kadar tabii bir şey olamaz.

Seminerimize tebliğ vermek suretiyle katkıda bulunan değerli hocalarımıza, ayrıca seminerimize katılmak lûtfunda bulunup yine tebliğ veren diğer hocalarımıza, seminere katılan misafirlerimize ve seminere katılan sendika temsilcilerine çok çok teşekkür ederim. Hakikaten, büyük bir sabırla, büyük bir heyecanla çok teknik bir konuda endişelerini dile getirdiler. Bu seminerin ilgililere duyurulması yolunda da bize imkân hazırladılar.

Önümüzdeki günlerde Ortak Pazar'ın yine başka bir yönünü eleştirmek, tartışmak bakımından yeni bir seminer düzenleme yahut başka bir vesile yaratma imkânlarını arıyacağız, fakat bu

arada Ortak Pazar ile Türkiye'nin ilişkilerini başka kuruluşların öncülük yapmak suretiyle böyle bir fırsatı yaratmalarını arzu ediyoruz. Böyle bir fırsat yaratılırsa, Türk İşçi Hareketi de görüşünü o vesile ile dile getirir.

KAPANIŞ

Türk-İş Genel Sekreteri Halil Tunç Seminere katılanlara teşekkür etti ve çalışmalara 27 Ocak 1970 günü saat 17.15 te son verildi.

TÜRK-İŞ Bilgi Merkezi

331.11 ORT 1970